

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Illvstrissimi Viri Petri De Marca Archiepiscopi Parisiensis Dissertationvm De Concordia Sacerdotii Et Imperii, Sev De Libertatibvs Ecclesiæ Gallicanæ, Libri Octo

Marca, Pierre de

Parisiis, 1669

Liber Tertivs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-15591

LIBER TERTIVS.

CAPVT PRIMVM.

Synopsis.

I. Quid sit Libertas Ecclesie Gallicana, libro tertio differitur. Vnde fluxerit appellatio Ecclesie Gallicana. Varia provincia in unum Dioeceseos corpus compacta. Permissa synodorum Dioeceseos congregatio. Inde factum ut Episcopi ab invicem per Dioeceseos sive regionum tractus, distincti sint. Vnde Episcopi Gallicani, id est, Dioeceseos Gallicana. Gallicana Ecclesia apud Hilarum Papam.

II. Ecclesia Gallicana apud Gregorium Magnum; qua deinceps ab omnibus scriptoribus celebrata. Aliquando regiam dignitatem significatione sua complectitur.

III. Quid sit Libertas illius Ecclesie. Varia significationes libertatis ecclesiastica proponuntur. Quae significat in Evangelio liberationem à peccato, & à lege Moisaica. In scriptoribus ecclesiasticis, libertatem conveniendi, vel aliquas immunitates personarum & rerum.

IV. Libertas constituta est à Felice III, in eo ut Ecclesia sinatur uti legibus suis, in causis Dei.

V. Hanc libertatem extendit Gregorius VII, ad capita politica, in dissidio cum Henrico. Ecclesia libertate donata à Christo, non debet subijci servituti. Ex consilio Goffridi vitanda est discordia, cum agitur de libertate Ecclesie, vel de regni consuetudine.

VI. Libertas Ecclesie constituitur à Synodo Ephesina, in observatione canonum & consuetudinis antiquae. Explicatur species canonis Ephesini, de Ioanne Antiocheno Patriarcha, qui Metropolitanis Cyprii ordinationem sibi asserbat. Verba canonis novè expendantur, & docetur ad ceteros etiam Patriarchas pertinere.

VII. Inde haustum nomen libertatis ecclesiasticae apud Gallos. Quod magnopere invaluit tempore Caroli VI, cum Ecclesia schismate vexata variis oneribus premeretur. Quo sensu dicatur à Christo collata Ecclesia. Hac libertas Clericis & laicis indulta. Res & nomen Libertatis Ecclesie Gallicanae vigeat tempore B. Ludovici. Antea dicebatur Libertas Canonica.

VIII. An Libertates istae rectè dicantur Privilegia. Intra eximia Ecclesiarum, & peccata dicuntur in Synodo Nicana: quae Privilegia redditus interpretes. Quae voce usi Summi quoque Pontifices & Leo Imperator. Primatus quoque Romani Pontificis dicitur Privilegium. Hac privilegia dicuntur canonica. Cur ea privilegiis apostolice sedis augeri vellet Episcopi Gallicani, ex Hincmaro. Ambigua vox privilegij minus frequentem ejus usum reddit in hoc negotio.

ORDO rei, quam tracto, nunc à me postulat, ut hoc libro tertio ediferam quid Libertas Ecclesie Gallicanae significet. Quod rectè præstari non poterat, donec jacta essent illa fundamenta, de quibus hucusque actum est. Duo capita his verbis continentur, quæ discutere sit operæ pretium: nempe quid Ecclesie Gallicanae, & quid Libertatis nomine intelligatur. Quibus dispositio veteris Ecclesie nondum perspecta est, Ecclesie Gallicanae appellatio displicet, quasi membrum aliquod à reliquo corpore avulsim significaret. Sed observandum est, episcopatus Christiani unitatem non dividi, etsi per plures provincias spargatur: quia omnes Ecclesie & nexu carita-

tis invicem, & officio communionis, Cathedralæ principali B. Petri conjunguntur. Porrò Ecclesie per provincias ab Apostolis ad exemplum Imperij divisæ, in unum Dioeceseos corpus coaluerunt. Dioecesium cum dico, eo sensu eam dictionem usurpo, quæ tunc in civili & ecclesiastica administratione locum habebat, scilicet pro tractu quodam & diversarum provinciarum collectione, quæ Præfecto pratorio, aut ejus Vicario parebat. Occidentis Imperium sex & aliquando plures hujus generis complectebatur: quarum una erat Dioecesis Gallicarum XVII. provinciis constans. Primi omnium Valens, Gratianus, & Valentinianus Imperatores, Episcopis unius Dioe-

Vide supra lib. 1.
c. 1. §. 1. & seqq.

cefeos ad exemplum Iudicum & Honoratorum concesserunt ut non solum in singularum provinciarum synodis, sed etiam in generali totius Diecefeos synodo in unum corpus, jure ordinario, sine mandato speciali, coire possent. Quod egregie probatur à lege inserta Codici Theodosiano, cujus hæc sunt verba: *Qui mos est causarum civilium, iidem in negotiis ecclesiasticis obtinendi sunt; ut si qua sint ex quibusdam dissensionibus levibusque delictis ad religionis observantiam pertinentia, locis suis & à sua Diecefeos synodis audiantur.* Hujus loci sensum scholio suo Anianus perturbavit, cum synodum Diecefeos pro uniuscujusque Episcopi conventu capi existimavit. Absurdè, ut dixi; cum integræ & solidæ Diecefeos synodum hîc pro more Imperij intelligi oporteat. Hæc Diecefeon & regionum synodos Concilium Constantinopolitanum aliquot annis postea (scilicet anno CCLXXXI.) canone suo confirmavit. Ex ea Diecefeon divisione manavit mos ille, ut Episcopi non amplius provinciis tantum distinguerentur, sed Diecefibus, & Conciliis Diecefeon. Inde frequens mentio Episcoporum Illyrici, Italiae, Hispaniae, & Africae. Inde etiam Galliarum seu mavis *Gallicani Episcopi* passim occurrunt, etiam ante constitutas synodos generales Diecefeon; quia scilicet extraordinario Principum imperio in unum conventum aliquando cogebantur. Cujus rei probationem petere possumus à Concilio Parisiensi anno CCLXXII. cujus epistola synodica ad Orientales Episcopos damnatum à se fuisse Concilium Ariminense & Saturninum Episcopum Arelatensem docet, his verbis: *Saturninum excommunicatum ab omnibus Gallicanis Episcopis caritas vestra cognoscat.* Concilij etiam Gallicani meminit synodus Illyrici habita anno CCLXXVII. iis literis quas ad synodum Asianam dedit; quibus testatur se omnino eadem sentire de fide cum duobus Conciliis; quorum alterum *Roma*, alterum *habebatur in Gallia*. Et ne singula testimonia singillatim persequendo tedium lectoribus adferam, sufficere observasse, *Galliarum Episcopos*, aut *Gallicanos*, seu *per Gallias constitutos*, à Pontificibus Romanis dici eos qui Galliarum Diecefeon continerentur, & à ceteris Diecefibus Occidentis, scilicet Hispaniae, Africae, Italiae, & Illyrici, distinguerentur; ut videre est in Concilio Tauritanensi, & in epistolis Zozimi, Celestini, Novella Valentini, Leonis & Gelasij epistolis. Meminit etiam Gallicanarum Ecclesiarum Hilarus Papa anno quadringentesimo sexagesimo secundo.

II. Obscurius deinde Gallicanæ Diecefeos nomen fuit; quia ob diversa Francorum, Burgundionum, Wisigothorum, & Italiae regna, in plures partes discripta fuit. Emerfit tamen iterum felicioribus auspiciis sub Ecclesiæ Gallicanæ appellatione, ut eam vocavit Gregorius Magnus in epistola ad Augustinum Anglorum Episcopum: *Sed mihi placet, inquit, ut sive in Romana, sive in Gallicana, sive in qualibet Ecclesia aliquid invenisti, quod plus omnipotenti Deo placere possit, sollicitè eligas.* Gratianus legit *Gallicanum*; sed apud Ivonem extat vera lectio, *Gallicana*. Ab omnibus deinde scriptoribus celebratum est Ecclesiæ Gallicanæ nomen: quo usi sunt passim, non solum nostri Fulbertus & Ivo Carnotenses Episcopi, Sugerius Abbas, Arnulphus Lexoviensis, Stephanus Tornacensis, sed etiam exteri, Otto Frisingensis, Ioannes Sarisberiensis, Thomas Cantuariensis, Matthæus Paris, & ipsi Summi Pontifices in Decretalibus suis Alexander & Innocentius III. quorum testimonia laudata sunt à viris eruditissimis. Porro Ecclesia Gallicana non solum episcopalem, sed etiam aliquando ipsam regiam dignitatem complectitur, ut monui capite primo libri secundi. Eo sensu accipiendus est auctor vitæ S. Bernardi, cum Innocentium secundum à Gallicana Ecclesia susceptum scribit. quod factum fuit convocato à Rege Stampensi Concilio, in quo Bernardi monitu damnatus est Anacletus Antipapa de sententia Regis, Episcoporum, & regni procerum.

III. Superest ut perspiciamus quid sibi velit famosa illa Ecclesiæ Gallicanæ Libertas: quæ, ut disputatio manifestior evadat, à capite est arcessenda. Libertas Ecclesiæ in varias significationes diffunditur, pro temporum & rerum diversitate. Ac Christianorum quidem omnium libertatem aliquando complexa, duo quædam significat, & liberationem à peccato, apud Ioannem, *Si vos filius liberaverit, verè liberi eritis*, & à Mosaicæ Legis rigida observatione, apud Paulum. Hic enim, post expositum libertatis hujus typum in Sara & Agar, concludit ad extremum: *Non sumus ancilla filij, sed liberæ. Quæ libertate igitur Christus nos liberavit, in castitate, & nolite rursus iugo servitutis contineri.* Deinde liberam conveniendi ad cultum Dei & ad synodos facultatem, & munus immunitatem ab Imperatoribus concessam, Eusebius, Optatus, & ceteri antiquiores Libertatem Ecclesiæ vocaverunt. Unde tandem effectum ut privilegia Clericis aut Ecclesiis à Principibus indulta, *Libertates* dicerentur; ut videre est passim in

L. 11. C. Theod.
de Ep. & Clero.

Concil. Parisiense.

Theodor. 1. 4. c. 8.
quæst. 77. c. 10. ubi dicitur
de quibusdam vultu
de c. 1. P. 1. ubi dicitur
de c. 1. Tauritan.

Conc. Taurin. in
Præfatione. 197.
Zozimus ep. 1. &
4. an. 117.
Celest. ep. an. 431.
Nov. Valent. an.
441.
Leo ep. 52. 55.
an. 411.
Gelasius ep. 11.
an. 494.
Hilarus ep. 6.

Apud Gratianum
Novat. 11. c. 1.

Ivo Durrant.
c. 80.

Tom. 1. Lib. 1.
Eccles. Gallic. 1
p. 647. ad p. 648.

Bern. Abbat. in
vita S. Bernardi. 1. 1.
c. 1. ubi dicitur
de c. 1. Innocentii
II. c. 1.

Vide lib. 4. c. 10.
S. 4.

Ioan. c. 1.

Galat. c. 4.

Capitularibus Regum, & in Tabulis anti-
quis. Quin & privilegia monasteriis con-
cessa, quibus ab Episcoporum jurisdictione
eximerentur, Libertates monasteriorum
dicebantur, ut patet ex Marculfo, & ex ip-
sis Libertatum tabulis; & apud recentiores
Græcos eodem sensu dicuntur monasteria
libera, sive ἐκκλησιῶν ἡ ἀνεξάρτητα, in Con-
stitutione Alexij Comneni. Sed de Liber-
tatis illo genere, quo personarum & rerum
immunitas Ecclesiis concessa continetur,
Tomo secundo copiosè disputabitur.

IV. Succedit alia libertatis ecclesiasti-
cæ significatio, quam à Felice III. primùm
asserat Gregorius VII. ad plures articu-
los extendit, ut mox dicam. Sed priùs ex-
pendenda est Felicis sententia; qui liber-
tatem in eo constituit, ut Ecclesiæ sinatur
ut legibus suis in causis Dei. Agebatur de
Petro Alexandrino Episcopo ob hæresim
Eutychianam damnato, & de Acacio Con-
stantinopolitano, quem Felix à communio-
ne sua repulerat, quòd absque sedis apo-
stolicæ mandato Petrum anathemate sol-
visset. Legatis ob eam rem in urbem re-
giam missis, à Zenone violatis, Felix de
contumelia illara conqueritur, suadetque
Principi ut acquiescat damnationi Petri &
Acacij: Puto, inquit, quòd vobis sine ulla
dubitatione sit utile, si Ecclesiam Catholicam ves-
tri tempore principatus sinatis uti legibus suis,
nec libertati ejus quemquam permittatis obsi-
stere, quæ regi vobis restituit potestatem.
(Scilicet Basilisco tyranno ab Orthodoxis
repulso) Certum est enim hoc rebus vestris esse
salutare, ut cum de causis Dei agitur, juxta
ipsius constitutum, regiam voluntatem Sacerdo-
tibus Christi studeatis subdere, non præferre, &
sacro sancta per eorum presules discere potius
quàm docere, Ecclesia formam sequi, non huic
humanitas sequenda jura præfigere, neque ejus
sanctionibus velle dominari; cui Deus voluit
clementiam tuam pia devotionis colla submitte-
re; ne dum mensura cælestis dispositionis exce-
ditur, eatur in contumeliam disponentis. Totum
locum consultò descripsi; quia graviter of-
fensum sui Principes admonet, ne cum de fidei
negotiis agitur, auctoritate sua, quæ in Ec-
clesiæ subsidium illis data est, decretis apo-
stolicæ sedis renitentur, atque ita sibi hu-
manarum rerum fastigium noverint esse
commissum, ut tamen ea quæ divina sunt,
per dispensatores divinitus attributos per-
cipienda non ambigant.

V. Certissima est ergo regula quam Felix
præscribit, libertatem Ecclesiæ in eo ver-
sari, ut legibus suis utatur in causis Dei. Sed
Gregorius VII. eam libertatem ad certa
quædam disciplinæ capita extendit. Vnde

factum ut Sacerdotium & Imperium inter
se commissa sint, populique Christiani in
Europa dirissimis & diuturnis bellis lugubri-
ter attriti, cum Gregorius pro libertate
Ecclesiæ restituenda, & Henricus Impera-
tor pro juribus Imperij retinendis, conten-
derent. Libertas à Gregorio vindicata,
Principes ab episcopatum investituris ar-
cebat: quæ deinde porrecta fuit ad eas im-
munitates significandas quæ omnem om-
nino in personas & res ecclesiasticas aucto-
ritatem Principibus adimunt. Gregorius
VII. in diffidio cum Henrico passim liber-
tatem Ecclesiæ obtendit: *Nobilius esse di-
gnoscitur, multo tempore pro libertate sanctæ
Ecclesiæ decertare, quàm miserè ac diabolicè ser-
vituti subjacere.* Eadem sententia Paschalis
II. respondit, apud Sugerium, Legatis Hen-
rici, qui Investiturarum usum retinere vo-
lebat, *Ecclesiam pretioso sanguine Jesu Christi
redemptam, & liberam constitutam, nullo modo
ancillari oportere.* Goffridus Vindocinensis
multus est in ea controversia; & commen-
dat libertatem Ecclesiæ, quam profectam
contendit à Christo, hac collectione quæ
fortasse laborat vitio synonymiæ: *Quando
Ecclesia seculari potestati subjicitur, quæ antè
domina erat, ancilla efficitur, & quam Christus
Dominus dicitur in cruce & quasi propriis ma-
nibus de suo sanguine scripsit, chartam liberta-
tis amittit. Hanc enim libertatis chartam Chri-
stus vindicavit in cruce, & suæ sponsæ Ecclesiæ
per semetipsum dedit; ut homines alios per pec-
catum factos diaboli servos, ipsa libera liberos &
Dei filios faceret & suos, qui sibi diligenter ser-
virent, & tanquam bonæ matri devoti filij hu-
militer obedirent.* Attamen sapienter monuit
idem Goffridus his contentionibus minui
libertatem Ecclesiæ, ideòque maximè ca-
vendum ne nimis præfractè exigatur: Nam
Rex & Romanus Pontifex, cum unus contra
alium, alter pro Regni consuetudine, alter pro
Ecclesiæ libertate, erigitur, regnum illam con-
suetudinem obtinere non potest, nec poterit, &
Ecclesia sua libertatis amittit plurimum. Infrà:
*Habeat Ecclesia suam libertatem; sed summo pere-
caveat, ne dum nimis emunxerit, eliciat san-
guinem, & dum rubiginem de vase conatur era-
dere, vas ipsum frangatur.*

VI. Imminuta esset libertas Ecclesiæ, si
à Principum secularium imperio libera, ab
Episcopis iniqua servitute premeretur.
Quare Synodus Ephesina Oecumenica li-
bertatem Ecclesiæ in veterum canonum &
antiquæ consuetudinis observatione collo-
cavit adversus Antiochenum Patriarcham,
cum de Cyprii Episcopis controversia in-
cidisset. Etenim Ioannes Antiochenus, post
obitum Troili Episcopi Constantiæ, (quæ

Greg. I. 9. ep. 31.

Sugerius in vita Ludovici.

Goffridus in opusculis, ad Callixtum Papam, cap. 6.

Cap. 41

Q iij

Apud Com...

Tom. 1. lib. 4. c. 10.

Tom. 1. lib. 4. c. 10.

Ben. Mar. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

Felle ep. ad Zenon. Angli. edit. 9 R. P. Simondo in App. Cod. Theo. dcl. pag. 118.

Jan. c. 1.

Gal. 6.

urbs erat metropolitana insulae Cypri) ordinationem ejus Ecclesiae usurpare moliens, literas à Dionysio Duce Orientis ad Praesidem Cypri & Clerum Constantiensem impetravit: quibus praecipuum erat Clero, ut ab ordinatione Episcopi abstineret, donec judicio Synodi Ephesinae, quae tunc temporis cogebatur, Ecclesiae Constantiensi prospectum fuisset. Id scilicet Ioannes à Concilio se impetratum sperabat, si res integra forent, ut libera sibi metropoleos Cypri ordinatio permitteretur, quia Cyprus erat una è quindecim provinciis Diocesibus Orientalis, quae à Nicæna Synodo Antiocheni Episcopi administrationi creditae fuerant. Quae ratione fultus Alexander Antiochenus, jam olim Innocentio I. retulerat, Cyprios Episcopos fatigatos Arrianae impietatis potentia, cujus virus Episcopos Antiochenos invaserat, non tenuisse Nicænos canones in ordinandis sibi Episcopis, & usque adhuc habere praesumptum, ut suo arbitratu eos ordinent, neminem consulentes. Sed Innocentius persuasit tantum Cypriis, ut curarent juxta canonum fidem, unum cum ceteris sentire provinciis. Atque hoc pacto contentionem non diremit, quamvis aliter visum fuerit eruditis. Quippe Nicæna Synodus ita privilegia Antiochenae Ecclesiae in Orientem integra servavit, ut nihil de privilegiis Metropolitanorum detraheret. Episcopi Cyprij Ephesum accedunt, ut Ioannis Antiocheni novos conatus repellant: electum à se Rheginum in locum Troili docent, & suae provinciae privilegia, secundum Nicænos canones, servari postulant. Synodus Ephesina, prudenti interlocutione, docuit Nicænum canonem utriusque partis votis suffragari, sed causa jugulum in eo esse, an ex veteri more Antiochenus Cyprios Episcopos ordinarit. Quod illi nunquam factum magna contentione asserunt; sed à synodo provinciae perpetuo Metropolitanum constitutum fuisse. Itaque Decretum editum est, quo novus ille conatus Antiocheni Episcopi reprimatur, & Cypriis Episcoporum ordinationes ex veteri consuetudine addicuntur secundum Canones. Observandus autem est modus loquendi quo tentata innovatio contra canones & mores antiquos dicitur à synodo omnium libertatem attingere: quia scilicet exemplum illud trahi potuisset in consequentiam, ad perniciem omnium provinciarum. Quare generaliter constituit synodus: *In aliis etiam Diocesibus & provinciis servetur, ut nullus Episcoporum aliam provinciam occupet, quae antea & ab initio sub sua vel antecessorum suorum potestate non fuerit; sed*

& si quis occupaverit, vel per vim sibi subegerit, ipsam restituat, ne patrum canones praeterantur, neque sub sacerdotij praetextu mundanae potestatis fastus irrepas; ne clam paulatim libertas amittatur, quam nobis donavit sanguine suo Dominus noster Iesus Christus, omnium hominum liberator. Vnde patet, non adversus solum Antiochenum Patriarcham, sed etiam adversus ceteros Patriarchas constitutum ne plus sibi licere praesumant in suis Diocesibus quam sit illis & canone & veteri consuetudine concessum. Diocesis dictio, regiones & tractus provinciarum Patriarchis subditos significat, ut monui. Quo sensu hic accipi ex eo manifestum est, quod canon Diocesibus provincias subjungat: *Istud autem, inquit, in aliis Diocesibus & in omnibus provinciis servetur.* Quare Theodoretus in Synagoge canonum, titulo primo, canonem istum Synodi Ephesinae notavit, ut probaret Patriarchis non licere provincias invadere.

VII. Hinc profectum est ut Ecclesia Gallicana nomen libertatis ecclesiasticae usurpaverit, cum adversus nova Pontificum Decreta, aut novos Episcoporum conatus, vel etiam secularis potestatis illicitam usurpationem, de antiquis canonibus aut moribus excipit. Quidam novitium nomen apud nos esse putant, quo à tempore Regis Caroli VI. tantum usi fuimus. Certum quidem est, tunc magnopere celebratum fuisse nomen illud libertatis, cum tempore schismatis, Romani Pontifices dignitati suae in partes dissipatae praesidiis undique conquirendis intenti, Ecclesiam novitatibus quamplurimis vexarent, gratis expectativis, episcopatum & abbatiarum reservationibus, Annatis, & aliis hujusmodi. Quae tempeestas Concilium Ecclesiae Gallicanae eompulit anno MCCCCVI. & MCCCCXVIII. ut à Rege, regni sui Ecclesiam, & viros ecclesiasticos ad suam libertatem antiquam & juris communis dispositionem restitui peteret. Vnde patet vera & genuina definitio hujus libertatis, ex sensu Ecclesiae Gallicanae; ut sit nempe, *usus antiqui juris communis.* Inde frequentissime usurpatum fuit in constitutionibus regni, in actis Comitiorum regni, in curiarum supremarum judiciis, & in cleri Gallicani conventibus, nomen illud *Libertatis Ecclesiae Gallicanae.* Sed non est quod intra illud tempus usurpationem hujus nominis coerceamus. Etenim anno MCCCLXXXV. idem Carolus constitutione illa celeberrima, quae curiae Romanae Cardinalium varias exactiones inhibuit, eo proposito id à se decerni testatur, ut *Ecclesia regni sui, inquit,*

Innocent. In Decret. c. 46.

Concil. Eph. can. d. ...

Conc. Eph. d. 1. ...

Theodoretus Synagoge canonum tit. 1. ...

Videlibet v. cap. 12. & 13.

Edita Caroli VI.

Constitutio Caroli VI.

*in pace & tranquillitate sedeat, in franchisia & libertate propagetur; auctore quod Dominus nos-
ter Iesus Christus Ecclesiam tanta voluit liber-
tate gaudere, ut nullius utilitatis obtentu sub-
jici debeat servituti.* Libertatem à Christo
Ecclesie indultam trahit in argumentum,
exemplo Concilij Ephesini: quia scilicet
Christiani à jugo legis Mosàicæ liberati,
novis præceptorum inutilium sarcinis non
debent onerari. Quare cum hæc libertas æ-
què laicis ac Clericis competat, Libertas Ec-
clesiæ Gallicanæ ad utrumque gradum læi-
corum & Clericorum pertinebit, ut Philip-
pus IV. Rex Francorum rectè urgebat in
disceputatione cum Bonifacio VIII. ante-
quam ab invicem dissiderent: quamvis fa-
teatur à Pontificibus & regibus libertates
quasdam Clericis specialiter fuisse conces-
sas, quæ tamen jus regium tollere non de-
beant. Vnde monui superiore libro, Liber-
tatem Gallicanam, si ad integrum Eccle-
siæ Gallicanæ corpus referatur, quod ex
regia & episcopali dignitate constat, utrius-
que ministerij jura complecti. Eo sensu,
rescriptis regis bullarum executio conce-
ditur, solenni illa formula, quòd nihil ad-
versum jura & libertatibus Ecclesiæ
Gallicanæ contineant, id est, nec privile-
giis canonicis Ecclesiarum, nec juribus re-
giis. Sanè reticere non debeo quod valde
commendabit usum harum libertatum,
nempe à B. Ludovico Rege Christianissi-
mo nomen & rem ipsam libertatis Ecclesiæ
Gallicanæ restituta fuisse. De re ipsa nemo
dubitavit, cum edicto illo celeberrimo ca-
verit ut Ecclesia regni sui administraretur
secundum dispositionem juris communis, sacro-
rum Conciliorum Ecclesiæ Dei, & statutorum san-
ctorum antiquorum patrum. Nomen autem
extitit in iis literis mense Aprilis datis anno
MCCXXXVIII. quibus immunitates Epi-
scoporum provinciæ Narbonensis aliorum-
que confirmat, & auget, his verbis: *Ludo-
vicus Dei gratia Rex Francorum, universis Ba-
ronibus, Vassalis fidelibus suis, Ballivis, &
bonis villis in Arrelatensi, Narbonensi provin-
cia, & Rutenensi, Catwicensi, Aginncnsi, & Al-
bigenensi diocesis constitutis. De magnorum &
prudentum virorum consilio statuimus quòd Ec-
clesiæ & viri ecclesiastici in terris illis consti-
tuti libertatibus & immunitatibus utantur qui-
bus utitur Ecclesia Gallicana, & eis plenè gau-
deant secundum consuetudinem Ecclesiæ memo-
ratae. Ante ista tempora, libertas canonica
dicebatur in Gallia, usus canonum nulla
vi vel impressione externa imminutus; ut
constat à Privilegio concesso Ecclesiis pro-
vinciæ Burdigalensis à Rege Ludovico ju-
niore anno millesimo. centesimo trigesimo*

septimo. Sed debilitata in ceteris regnis apud
nos aliquam partem canonicæ libertatis
retineri, Libertatis Ecclesiæ Gallicanæ spe-
ciale nomen inductum est.

VIII. Quæri solet an Libertates ista re-
ctè Privilegia dicantur. Attigit hanc qua-
stionem Leschasserius, qui eruditè obser-
vat synodum Nicænam provincialium Ec-
clesiarum eximia jura *apud eos* nomine
complexam fuisse, quæ Dionysius Exiguus
privilegia vertit: *Similiter apud Antiochiam,
ceterisque provinciis, privilegia servantur Ec-
clesiis.* Quo etiam verbo usum fuisse vetè-
rem interpretem animadverti. Ceterum ad
Leschasserij observationem addendum est,
ante Dionysium, Leonem Pontificem Me-
tropolitaram dignitatem privilegij nomi-
ne passim cohonestasse; quem sequuntur
Hilarus & Gelasius, Hormisda, Gregorius
Magnus, Ioannes VIII. Leo IX. Grego-
rius VII. quorum locis exscribendis non est
quòd immerer. Quin etiam Leo Imperator
privilegium Metropolitanum & Pa-
triarchicum vocat jura sedium, seu Pa-
triarchalium, seu Metropolitanarum. Imò
verò ipse primatus Romani Pontificis, pri-
vilegium dicitur à Leone primo, Gelasio,
Nicolao, ceterisque Pontificibus. Quæ
jura eximia, ideo privilegia dicuntur, quòd
ceterarum Ecclesiarum juribus præcellant,
& à Christo ipso, ab Apostolis, aut à syno-
dis sint olim indulta. Vnde ab Hincmaro &
ceteris Ecclesiæ Gallicanæ Episcopis pri-
vilegia à Canonibus decreta dicuntur,
verbis è Leone I. peritis, scilicet ut in eo
differant à privilegiis quæ à Principibus,
aut etiam à Summis Pontificibus concessa
erant Ecclesiis. Quo verò proposito Me-
tropolitani Episcopi privilegia canonica
privilegiis apostolicæ sedis augeri vellent,
docet idem Hincmarus in epistola ad Ni-
colaum: *Privilegia autem sedis apostolice
non ideo petij, ut mihi non sufficeret quòd sacri
canones & decreta sedis Romane Pontificum
cuique metropoli sedi concedunt, & nec alia vel
amplius, quàm Ecclesia Remorum collatum est
ex antiquo, mihi largiri specialiter petij, neque
appeto. Sed quia non solum diocesis, sed etiam
paracia mea inter duo regna sub duobus Regi-
bus habetur divisa, & res mihi commissæ Ec-
clesiæ sub multorum Principum potestate conjacere
videntur, de quibus nihil aut parum utilitatis
Ecclesia nostra potest habere; quia veteres con-
stitutiones jam pro vili apud quosdam habentur,
his novis decretis carnales & animales ho-
mines territi, quiddam reverentius contra Ec-
clesiam indignitati meæ commissam agerent. Ce-
terum quando Reges sub tempore inaugura-*

In actis sacre No-
væ & Philippicæ

Falsum B. Lu-
dovicano 1168.

Confirmatio B. Lu-
dovici, quæ ad
ceteros hujus ca-
pituli ordinis in-
tra-

Privilegium Lu-
dovici Juniori, de
quo vide librum 9.
cap. 17. §. 1.

Syn. Nic. c. 6.

L. 16. C. de sa-
cro, Eccle.

Accep. 14. Privi-
legia Ecclesiarum,
sanctorum par-
tium canonicarum in-
stru-
ta, & venerabi-
libus? Ceteris syn-
odi fixa decretis,
nulla possunt im-
probitate con-
velli, nulla novi-
tate mutari.
Hincmarus ep. ad
Nicol. edit. Paris.

Vide lib. c. o. 7.
§. 4.

tionis suæ sacramenta præstabant Episcopis & regni proceribus, juxta formulam quam conceperat Hincmarus, *Privilegiij canonici* tuitionem se pollicebantur impensuros. De quo sacramento dicam libro IV. cap. IX. §. VI. Itaque cum privilegij significatio ambigua sit, & ad privilegium canonicum aut pontificium trahi possit, Constitutiones & Rescripta Principum ferè semper ab ea dictione abstinunt, ne fortassè quod jure ipso competit Ecclesiæ Gallicanæ, præcarior tantum concessum fuisse videatur, & cum iis privilegiis confundatur quæ à sede apostolica Regibus nostris in quamplurimis capitibus ecclesiasticis indulta sunt. Satis aliunde fit observantia singulari quæ Romanæ fedi debetur, si ejus beneficio & novis privilegiis antiqua jura seu privilegia Canonica confirmata & aliquando amplificata fuisse dicamus, ne quis nobis jurium antiquorum usum, ac si in apostolicæ sedis injuriam usurpatus fuisset, meritò exprobrare possit, vel animi ingrati vitium, si collata beneficia reticemus.

ADDITIO

STEPHANI BALUZII.

TANTI momenti est Constitutio illa B. Ludovici, data pro libertate ecclesiastica, cujus mentio fit in §. VII. hujus capituli, ut visum sit eam heic integram exhibere ex authentico quod extat in archivo Archiepiscopi Narbonensis, unde à me descripta est anno millesimo sexcentesimo quinquagesimo nono. Scio quidem editam illam fuisse à clarissimis viris Carello & Duchesnio. Sed tam multis illic mendis scater, ut vel ob hoc ipsum nova ejus editio procurari debeat.

LUDOVICUS DEI GRATIA FRANCORUM REX, universis civibus Narbonensibus, & aliis fidelibus suis per Narbonensem diocesim constitutis, salutem & dilectionem. Cupientes in primis ætatis & regni nostri primordiis illi servare à quo regnum recognoscimus & id quod sumus, desideramus ad honorem ipsius, qui nobis culmen dedit honoris, quod Ecclesia Dei, qua in partibus vestris longo tempore fuit afflicta & tribulationibus innumeris conquassata, in nostro dominio honoretur, & feliciter gubernetur. Vnde de magnorum & prudentum consilio statuimus quod Ecclesiæ & viri ecclesiastici in terris constituti prædictis, libertatibus & immunitatibus utantur quibus nimirum Ecclesiæ Gallicanæ, & eis plenè gaudeant secundum consuetudinem Ecclesiæ memoratæ. Et quia heretici longo tempore virum suum in vestris partibus effuderunt, Ecclesiam matrem nostram multipliciter maculantes; ad ipsorum extirpationem statuimus quod heretici, qui à fide catholica deviant, quocumque nomine censeantur, postquam fuerint de heresi per Episcopum loci, vel per aliam ecclesiasticam personam, qua potestatem habeat, condemnati, indilate animadversione debita puniantur. Ordinantes etiam & firmiter decernentes ne quis hereticos re-

ceptare vel defendere quomodolibet, aut ipsis favere aut credere quomodo presumat. Et si aliquis contra prædicta facere presumpserit, nec ad testimonium nec ad honorem aliquem de cetero admittatur, nec possit facere testamentum, nec successionem alicujus hereditatis habere. Omnia bona ipsius mobilia & immobilia, qua sint ipso facto publicata, decernimus ad ipsum vel ad posteritatem ipsius nullatenus reversura. Statuimus etiam & mandamus ut Barones terræ, & Ballivi nostri, & alij subditi nostri presentes & futuri solliciti sint & intenti terram purgare hereticis & heretica fœditate. Et præcipientes quod prædicti diligenter ipsos investigare studeant, & fideliter invenire; & cum eos invenerint, præsentem sine more dispendio personis ecclesiasticis superius memoratis, ut eis presentibus de errore & heresi condemnatis, omni odio, prece, pretio, timore, gratia, & amore postpositis, de ipsis festinatè faciant quod debent. Verum quia honorandi sunt, & muneribus provocandi, qui ad invenendum & capiendum hereticos sollicitè diligentiam suam exercent; Statuimus, & volumus, & mandamus, ut Ballivi nostri, in quorum ballivis capti fuerint heretici, pro quolibet heretico, postquam fuerit de heresi condemnatus, usque ad biennium, solvant duas marchas integre capienti, post biennium autem unam. Sanè quia Ruptarij solent devastare ac demoliri terram prædictam, & quietem Ecclesiæ & ecclesiasticorum virorum turbare; statuimus ut omnino Ruptarij illis expulsis, pax perpetuò servetur in terra; ad quam servandam demones operam efficacem. Ad hæc, quia claves Ecclesiæ consueverunt in terra illa contemni; Statuimus ut excommunicati videntur, secundum canonicas sanctiones. Et si aliqui per annum contumaciter in excommunicatione persistierint, ex tunc temporaliter compellantur redire ad ecclesiasticam unitatem; ut quos à malo non revertatur timor Dei, saltem pena temporalis compellar. Vnde præcipimus quod Ballivi nostri omnia bona talium excommunicatorum mobilia & immobilia post annum capiant; nec eis aliquo modo restituant, donec prædicti absoluti fuerint, & Ecclesiæ satisfactum, nec tunc etiam, nisi de nostro speciali mandato. Decime sanè, quibus fuit Ecclesiæ longo tempore per malitiam inhabitantium defraudata, statuimus & ordinamus quod restituantur Ecclesiis, & amplius laici decimas non decimant, sed eas Ecclesiæ liberè habere permittant. Hac statuta inviolabiliter servari jubemus. Mandantes quod Barones, & Vassalli, & bone ville juvent ista servare, Ballivis nostris ad hoc executoribus deputatis: qui infra mensem postquam fuerint in ballivis constituti, publice, & in loco publico, & die solenni, jurent quod hæc servabunt & facient ab omnibus bona fide servari. Quod si non fecerint; panam honorum omnium & corporis poterunt formidare. Noveritis etiam quod ista statuta sic volumus observari, quod etiam quando frater noster terram ipsam tenebit, jurabit hoc servare, & quod faciet à suis fidelibus observari. Vt autem hæc Statuta firma & inconcussa permaneant, ea sigilli nostri munimine fecimus communiri. Actum Parisius anno gratiæ MCCXXVIII. mense Aprilis.

De Ruptarij ab de Marca lib. I. Hic. Secunda. c.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

& Imperij Lib. III. Cap. II. 129

discedere ab hoc loco non possum quin Innocentij IV. auctoritatem addam ex ejus literis ad Archiepiscopum Narbonensem & Episcopum Helenensem datis Perusij VIII. Kalendas Augusti anno MCC.LII. quæ extant in eodem archivo Archiepiscopi Narbonensis, & à nobis editæ sunt in Additione ad cap. XVII. libri VIII. harum Dissertationum: *Ad aures nostras Ecclesie Gallicane querela perseverante pervenit quòd nonnulli regni Francorum Barones, Ballivi, Præpositi, ac eorum & aliorum nobilium ejusdem regni Officiales, eandem Ecclesiam contra libertatem ipsius graviter comprimentes &c.*

CAPVT II.

Synopsis.

I. Libertas Ecclesie Gallicane non solis antiquis canonibus constat, sed jure canonico & decretalibus temperato. Instituitur resusatio eorum qui Libertatem genuinam in solo usu veterum canonum collocant. Tres manifestior fiat, agendum breviter de antiquis & recentioribus juris canonici collectionibus. Ecclesia Romana ante Innocentij primi tempora nullis canonibus utebatur præterquam Nicænis, ex Innocentio.

II. Canonum collectiones ab Oriente in Occidentem manarunt, ideo de iis prius agendum. Vetusissima collectio est illa qua canonum apostolicorum nomine inscribitur. Eos canones apostolicos vocant Constantinus Imperator, Synodus CP. sub Nestario, Concilium Ephesinum, Theodosius & Iustinianus.

III. Synodus Nicæna & Antiochena, Athanasius, & Basilius eos laudant sub nomine antiquorum canonum.

IV. Numerus octoginta quinque canonum olim receptus in Oriente.

V. Indagatur tempus hujus collectionis; qua anterior synodo Nicæna, sed posterior videtur anno CCLVIII. Firmilianus Casarea Episcopus iis usus non est ad probandam consuetudinem que vigeat in Oriente repudiandi hæreticorum baptismi. Conjectatur, post synodum Iconij ea de re habitam, initum fuisse consilium edende hujus collectionis, sub nomine Clementis Romani & Apostolorum, ut Stephano Summo Pontifici opponeretur Petri Apostoli auctoritas: Et traditiones scripto completi, ne revocarentur in dubium. Ea Collectio utitur mense Hyperberetæo, quo utebatur Oriens.

VI. Responderetur objectioni que trahi posset de canone XLVI. quo damnatur baptismus hæreticorum. Orientalium fuit hac sententia, etiam post synodum Nicænam; sed per indulgentiam illum baptismum recipi debere, ex Basilio.

VII. Quo tempore migraverit in Occidentem hac collectio. Gelasius eam rejecit ut apocrypham. Post aliquot annos Dionysius Exiguus eam Latina interpretatione donavit. Vi locus esset aliquo pacto decreto Gelasij, quinquaginta tantum canones veriti, ceteris omisisti. Discutitur ejus dictum, videri Pontifices Rom. constituta aliquot ab iis canonibus traxisse.

I. **L**IBERTATEM Ecclesie Gallicane canonum & juris communis executione contineri diximus. Sed jus illud commune variè sumi potest. Aliud est

enim jus commune antiquissimum, quod antiquos canones & decreta Pontificum complectitur; aliud jus commune, quod illis canonibus & præterea decretalibus recentioribus Pontificum constat, prout apud nos usû recepto temperatæ sunt. Hoc ultimo jure Libertatem Ecclesie Gallicanæ contineri contendimus, non autem primo. In quo longissimè recedimus à Leshasserij sententia, qui asserit curiis superius Gallia conceditam, non solum libertatis ecclesiasticæ presentis tuitionem, sed veræ illius, germanæ, & canonicæ, quæ apostolico & primitivo jure canonico nititur; adeo ut magistratibus incumbat decretis suis disciplinam illam antiquam paulatim restituere, cum per temporum injuriam id fieri non possit aperte constitutionibus regiis.

Quod ut intelligatur, de antiquis & recentioribus juris canonici collectionibus agendum est, cum disputationis hujus cardo inde maxime pendeat: ita tamen ut non quæcunque dici hac de re possunt, sed quæ omitti non debent & à nobis in hoc genere observata sunt, proferamus. Ecclesia Occidentalis ante Concilium Nicænum nullos canones noverat; sed moribus tantum & jure non scripto regebatur. Deinde solos synodi illius œcumenicæ canones amplexa est, usque ad tempora Innocentij primi, id est, ad annum quadringentesimum; ut docent apertissima verba illius Pontificis in epistola ad clerum Constantinopolitanum: *Canonibus porrò obsequendum esse scribimus qui Nicææ sunt decreti; quos solos consecrari decet Ecclesiam catholicam, & juxta eos judicare. Si enim alij à quopiam profuerunt, à Nicænis canonibus dissonantes, & hæreticos auctores referentes, ij à catholicis Episcopis rejiciuntur. Hæreticorum namque inventa, catholicis canonibus non sunt annexenda.* Insignis profectò locus, ex quo multa colliguntur quæ studiosis antiquitatis ecclesiasticæ multum prodesse possint. Sed ut ejus mentem perfectè capiamus, observandum est aliam tunc fuisse rationem Ecclesie Orientalis, aliam verò Ecclesie Occidentalis: quia etsi hæc solis canonibus Nicænis uteretur, illa plures synodorum canones amplexa fuerat. De quibus necessario agendum est, quia eorum canonum usus tandem ab Oriente in Occidentem manavit; necdum ab aliquo hac de re satis accuratè disceptatum est. Turrianus enim omnia miscet, nec omnia attingit.

II. Omnium antiquissima est Collectio illa quæ canonum apostolicorum nomine circumfertur: cujus vetustas eadem origine

Ep Innoc. apud Sozom. lib. 8. cap. 16.
 ἡμῶν τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὸν βασιλεὺς διὰ τῶν ἁγίων καὶ τῶν ἐπιπέπων γυνόντων, ἵνα μὴ ἐν Νικαίᾳ ἀλλ' ἐν ἡμεῶν ἀριθμῷ, ὅτε ἄποστολοι ἐθέλει ἕκαστος ἐκκλῆσιαν ἑἶναι.

Raynoldi
 Clavaud
 l. 1. Canon.

cenferi debet qua Liber Constitutionum apostolicarum sub nomine Clementis Romani editus, cum eos canones ultimo capite integros Liber Constitutionum completatur; quemadmodum Photius observavit in Bibliotheca: *Ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν ἀποστολικῶν κανόνων*. Sanè ut Clementis Romani factum non esse, ita etiam erudito scriptori, qui tertio saltem seculo floruerit, vindicandum, omnibus hodie persuasum esse video, cum in illo commentario antiquæ disciplinæ satis expressa vestigia supersint. Cujus auctoritas quanta fuerit apud veteres Christianos, inde colligitur, quòd hæretici corruptore stylo aliquot locis eum violarint; ut conqueritur Epiphanius, qui eo libro contineri *πᾶσαν χειροτονίαν* testatur. Ceterum corpus illud canonum apostolicorum octoginta quinque capitulis constans, quæ ab Apostolis per Orientem manaverunt traditiones ad disciplinam ecclesiasticam constituendam complectitur. Ejus Collectionis usus maximè viguit in Orientalibus Ecclesiis. Quod duplici probationum genere demonstrari potest. Primò iis testimoniis quæ conceptis verbis apostolicorum canonum meminere. Antiquior mihi videtur esse in eo genere Alexander Episcopus Alexandrinus, qui eos Episcopos objurgat à quibus Clerici suscipiebantur quos ipse excommunicaverat, idque ait contrarium esse canonis apostolico, *μὴτε τὸν ἀποστολικὸν κανόνα τῶτο συγχαρεῖν*. quibus verbis apertissimè canon xv. apostolicus insinuat.

Extat epistola Constantini Imperatoris ad Eusebium data, qua illius pietatem laudat, quòd ab Antiochenis ad Ecclesiam illam, quæ metropolis erat Orientis, civium & Cleri suffragiis electus, Cæsareæ episcopatum deferere noluerit, ab una in alteram Ecclesiam migrando, sed maluerit *apostolicum canonem* rigidè observare. Is autem est canon apostolicus decimus quartus, quo migrationes istæ prohibentur. In synodo Constantinopolitana habita sub Nectario in causâ Agapij, quærente Arabiano Ancyra Episcopo an liceret duobus Episcopis Episcopum accusatum gradu dejicere, ex sententia Nectarij & Theophili Alexandrini totiusque synodi decernitur Episcopum deici non posse præterquam à synodo Episcoporum provinciæ, *ut apostolici canones constituerunt*. Quibus verbis canon apostolicus septuagesimus quartus significatur. In Concilio Ephesino refertur Antiochenum Episcopum ordinationes provincie Cypri ad se trahere conatum *contra leges ecclesiasticas & canones sanctorum Apo-*

stolorum, id est, 34. & 35. canones apostolicos, qui verant Episcopos ne extra provinciam quique suam manus imponant. Imperator quoque Theodosius anno ccccxl. Irenæum quendam post *binas nuptias præter apostolicos canones Tyrriorum civitatis Episcopum factum*, ab ea Ecclesia constitutione sua dejecit. Quibus verbis canonem xviii. apostolicum respicit. Justinianus Canones apostolicos aut ipsi Apostolis aut saltem doctrinæ ab iis traditæ asserere videtur in Novella sexta.

III. Secundum genus probationis petitur è synodo Nicæna; cujus canone xv. ventantur migrationes ab una parœcia in aliam, quas tunc factas fuisse præter canonem observat synodus. Aliquo ergo canone anteriori veritate erant translationes, qui porro alius non est quàm xv. canon apostolicus. Sed disertis verbis in v. canone laudatur canon antiquus, quo interdictum est Episcopis ne ab uno excommunicatos alij admittant in communionem: *κατὰ τὸν κανόνα τὸν ἀποστολικὸν τοῦ ὑφ' ἐτέρων ἀποδοχθέντος, ὑφ' ἐτέρων μὴ παρασίουται*. quibus verbis aperte significatur canon apostolicus xii. & xxxvi. Non omittendus est canon x. Nicænus, quo canon apostolicus lxi. insinuat, & explicatur. Hoc apostolico canone, qui metu supplicij Christum negat, gradu dejicitur, & pellitur ab Ecclesia. Sed de eo qui post lapsum ordinatus fuerit, nihil cavetur. Ad hanc tamen speciem Nicæna synodus dejectionem extendit, his verbis: *Quicumque de lapsis ad ordinem Cleri promoti sunt per ignorantiam, vel per ordinantium dissimulationem, vel ecclesiasticæ non præjudicat regule, cogniti namque deponantur*. quasi diceret: Subsecuta lapsum ordinatio non effugiet pœnam canonis ecclesiastici, id est, apostolici lxi. licet canon iste de eo loquatur qui adscriptus erat in clero ante lapsum, cum par sit in utraque specie ratio. Synodus Antiochena frequenter etiam alludit ad canones istos apostolicos, ita ut penè transcripserit canones xl. & xli. qui explicantur canonibus Antiochenis xxiv. & xxv. Sed disertissimè canone ix. significatur canon apostolicus xxxiv. quo inhibetur ne quid gravioris momenti agant Episcopi provinciales sine sententia ejus qui præest metropoli. quod iisdem ferè verbis statuitur in canone ix. synodi Antiochene, secundum antiquam à patribus nostris regulam constitutam. Eiusdem Concilij canone xxxv. prohibetur ne quis Episcopus sibi successorem eligat; sed electio fiat secundum regulam ecclesiasticam; qua significatur canon apostolicus lxxvi.

Theod. l. i. c. 4.

Euf. lib. 1. de vita Const. c. 9. *Ἀποστολικὸν κανόνα*.

Syn. CP. sub Nectario: *κατὰ τὸν ἀποστολικὸν κανόνα τῶτο συγχαρεῖν*.

Conc. Ephes. Ad. *κατὰ τὸν ἀποστολικὸν κανόνα τῶτο συγχαρεῖν*.

L. I. C. de Canon. Titul.

Novell. 6. §. 1. *ὑφ' ἐτέρων μὴ παρασίουται*.

Conc. Nic. II. cap. 10. *κατὰ τὸν κανόνα*.

Can. 10. d. C. *κατὰ τὸν ἀποστολικὸν κανόνα τῶτο συγχαρεῖν*.

Syn. Ant. c. 11. *κατὰ τὸν ἀποστολικὸν κανόνα τῶτο συγχαρεῖν*.

Can. 11. *κατὰ τὸν ἀποστολικὸν κανόνα τῶτο συγχαρεῖν*.

Athanasius quoque & Basilius non ob-
curè his canonibus utuntur. Ille quidem,
cùm de Georgij Cappadocis Arriani auda-
cia conqueritur, qui iussu Comitis per vim
sedem Alexandrinam occupavit, violatos
ab eo canones ecclesiasticos palam profite-
tur, id est, canonem apostolicum xxxi.
quo præcipitur, ut si quis seculi potestati-
bus usus, Ecclesiam per ipsos obtineat, de-
ponatur. Basilius Diaconum à gradu deje-
ctum ob crimen, non arceat communione;
quoniam antiquus est canon, ut qui à gradu
exciderunt, hac sola pœna castigentur.
Vetus ille canon quem laudat, est xxv.
canon apostolicus.

IV. Ex iis autem quæ diximus, non so-
lùm colligitur vetustas & auctoritas cano-
num apostolicorum, sed etiam eorum num-
erus. Etenim octoginta quinque canones
recentens Græci in Collectionibus suis, jux-
ta definitionem synodi in Trullo. Quo in
capite rectè illis convenit cum libro Con-
stitutionum apostolicarum, ubi canones
illi eadem serie eodèmq; numero refe-
runtur. Laudatum etiam vidimus canonem
LXXIV. à Synodo Constantinopolitana
sub Nectario, & LXXII. à Synodo Nicæna,
& LXXVI. à Concilio Antiocheno. Quin-
teriam Theodoretus in collectione sua eun-
dem numerum octoginta quinque canotum
apostolicorum servavit.

V. Difficile est in tam alto veterum scri-
ptorum silentio tempus hujus Collectionis
indagare, quam tamen certum est Conci-
lij Nicæni tempora antecessisse. Tentari
fortasse posset, nondum cognitam fuisse
Orientalibus, quando controversia inci-
dit de baptismo hæreticorum, quæ Cy-
prianum in Africa & Firmilianum in Cap-
padocia cum Stephano Summo Pontifice
commisit. Aiebant illi tinctos ab hæreticis
Spiritus sanctum (qui ad solam Ecclesiam
pertinet) suscipere non potuisse. Step-
hanus assererat traditionem veterum non es-
se innovandam, neque repetendum bap-
tismum ab hæreticis collatum, sed manus
in penitentiam baptizatis imponendas.
Stephanus nitebatur antiqua consuetudi-
ne; cui Cyprianus scripturas opponebat.
Sed Firmilianus Stephano objiciebat con-
trariam consuetudinem, quæ vigeat in
Oriente: *Quod quidem adversus Stephanum
vos Afri dicere potestis*, inquit ille ad Cypri-
anum, *cognita veritate errorem consuetudinis re-
liquisse. Ceterum nos veritati & consuetudinem
jungimus, & consuetudini Romanorum, con-
suetudinem, sed veritatis, opponimus; ab ini-
tio hoc tenentes quod à Christo & Apostolo est tra-
ditum.* Petri & Pauli locos, quos in supe-

riori parte epistolæ laudaverat, intelligit.
Nihil opportunius accidere poterat hac
disputatione ad citandos in testimonium
canones apostolicos, si ea tempestate com-
pacta fuisset Collectio qua hodie utimur.
Etenim ad confirmandam consuetudinem
illam constantem, quam Firmilianus Ste-
phano obtendebat, proferre poterat ca-
nonem apostolicum XLVI. conceptum in
hæc verba, è versione Dionysij Exigui:
*Episcopum aut Presbyterum, hæreticorum susci-
pientem baptisma, damnari præcipimus. Que
enim conventio Christi ad Belial, aut quæ pars
fidei cum infideli?* Et canonem XLVII.
*Episcopus aut Presbyter, si eum, qui secundum
veritatem habuerit baptisma, denuo baptizaverit,
aut pollutum ab impiis non baptizaverit, de-
ponatur, tanquam deridens crucem & mortem
Domini, nec sacerdotes à falsis sacerdotibus dis-
cernens.* Itaque è silentio Firmiliani collige-
re licet, incognitos ea ætate Orientalibus
fuisse canones apostolicos. Quid si hæc con-
tentio collectionis hujus occasionem præ-
buerit? & ut Romanæ Ecclesiæ traditio &
auctoritas à Stephano prolata, objecto ve-
luti clypeo repelleretur, huic collectioni,
(quæ antiquæ disciplinæ in Oriente vigen-
tis capita omnia, imò verò & sacramento-
rum ritum complectitur) constitutionum
apostolicarum & canonum à Clemente Ro-
mano editorum nomen inscriptum fuerit?
Conquerebatur enim Firmilianus injuriam
fieri Apostolis Petro & Paulo, quòd eos
auctores tam alienæ traditionis Stephanus
faceret: *Adhuc etiam, inquit, infamans Pe-
trum & Paulum beatos Apostolos, quasi hoc ipsi
tradiderint, qui in epistolis suis hæreticos exe-
crati sunt, & ut eos evitemus monuerunt.*
Quare ne dignitate apostolicæ sedis, epi-
scopatus sui loco, & Cathedræ Petri, quam
per successionem tenere Stephanus profite-
batur, Christianorum animos à Firmiliani
sententia averteret, necessarium visum est
testimonium aliquod, quo Petri auctoritas
Petri successori opponeretur. Et ne ullus
superesset dubitandi locus in controversiis
quæ traditionum antiquarum occasione ac-
cidere possent, placuit eas libro constitu-
tionum apostolicarum & Breviario cano-
num apostolicorum complecti, prout in
Oriente traditionum usus invaluerat. Com-
modùm accidit ut frequentes Orientalium
Ecclesiarum Episcopi Iconium convenirent
anno CCLVIII. ad controversiam illam
de baptismo hæreticorum dirimendam, ubi
eadem sententia constituta est quam apo-
stolici canones XLVI. & XLVII. exhi-
bent. Hæc sunt Firmiliani verba, rem ge-
stam narrantis: *Hæretico enim sicut ordinare*

Athan. ep. ad
Cynth.

In illis ep. ad
Apost. cont. 1.
Alia ep. ad
Cynth.

Syn. in Trullo.
1. in 1. cap.
2. in 1. cap.
3. in 1. cap.

Theodoretus in
Synagoga.

Firmilianus in ep.
ad Cyprian.

Canon apost. 46.
& 47.

non licet, nec manum imponere, ita nec baptizare, nec quicquam sanctè nec spiritaliter gerere, quando alienus sit à spiritali & deifica sanctitate. Quod totum nos jam pridem in Iconio, qui Phrygia locus est, collecti in unum, convenientibus ex Galatia & Cilicia & ceteris proximis regionibus, confirmavimus tenendum contra hereticos firmiter, & vindicandum, cum à quibusdam de ista re dubitaretur. Quare in eam conjecturam facile adducor ut existimem decretam Iconiensis Concilij transcriptum in eam collectionem quæ tunc consarcinata est, & augusto Clementis Romani nomine ornata in publicum prodiit. Quod egregiè confirmatur è canone apostolico xxxviii. qui mensis Hyperberetæi meminit; quo significatur October lingua Syromacedonica, cujus erat usus per Orientem. Ut hinc pateat, nec ab Ægyptiis, nec à Græcis Europæis, qui mensibus alia nomina indiderant, conscriptam esse collectionem illam, sed à Christianis Orientalibus. Vnde Synodus Antiochena eundem mensem Hyperberetæi nomine in simili specie designavit.

Vide Saldemum in Notis ad Euseb. mer. pag. 167.

Basilii ep. ad Anaphil. & ceteris de his qui in a. e. m. v. s. u. A. g. s. t. i. c. a. d. i. c. t. i. o. n. e. s. i. n. t. e. r. p. r. e. s. b. i. t. a. t. e. m. d. i. c. t. u. m. s. u. d. i. c. t. u. m.

VI. Existimabit fortè aliquis alienum videri ab auctoritate illa quam huic collectioni vindicavimus, si fateamur hæresi esse infectam, in eo capite quod tinctionem hæreticorum respicit. Sed velim cogitationem illam deponat, perpendatque hanc sententiam in Oriente retentam fuisse, donec Concilij plenarij auctoritate eliquata fuit, ut cum Augustino loquar. Qua in re adeo pertinaciter Firmiliani decessoris sui opinionem Basilii Cæsareæ Episcopus fovit, ut propter bonum pacis cum Asiaticis retinenda, hæreticorum baptismum ab Orientalibus admissum scripserit. Quare mirandum non est, si erasa non fuerit à canonibus apostolicis regula quæ summo jure niti quamplurimis videbatur, & contraria sententia per indulgentiam tantum recipi. Ceterum post Nicænam Synodum, quæ Paulicianos damnavit, hocque præjudicio docuit quorundam hæreticorum repudiandum esse baptismum, nihil vetat quin retineri possit canon apostolicus etiam post sopitam contentionem, cum divisione quæstio dirempta fuerit, & in certa specie regulæ locus esse possit.

VII. Nunc discutiendum restat, quo tempore ab Oriente in Occidentem migraverit hæc collectio canonum apostolicorum. Sanè Gelasius Pontifex in Concilio Romano habito anno quadringentesimo nonagesimo quarto eam inter cetera apocrypha rejecit: Liber canonum apostolicorum, apocryphus. Variæ sunt classes apocrypho-

rum in Notitia Gelasij, ut observarunt viri eruditi; cum non tantum figmenta hæreticorum veniant in hunc censum, sed etiam opuscula tractatorum in quibus sunt nævi quidam. Apocryphus ergo dicitur, juxta mentem Gelasij, liber horum canonum, quòd in judiciis non obtineat auctoritatem, & Apostolorum nomen falsò præferat. At tamen post aliquot annos Dionysius Exiguus Latinam interpretationem Græcorum canonum aggressus, quinquaginta canones apostolicos Romanis communicavit, ceteris omisis. Quod ab eo consultò factum puto, ut aliquam rationem haberet Concilij Romani, cujus interdictio in triginta quinque omisis locum haberet; præsertim cum canon lxxv. ingratus Romanis auribus futurus esset, quo damnatur, secundum veterem Orientalium Ecclesiarum consuetudinem, sabbathi jejunium, quod tantopere in Occidente commendabatur.

In principio itaque, inquit Dionysius, canones qui dicuntur Apostolorum de Græco transfusimus: quibus quia plurimi consensum non præbuere facilem, hoc ipsum vestram nolimus ignorare sanctitatem: quamvis quedam constituta Pontificum ex ipsis canonibus assumpta esse videantur. Ne repudientur à Romanis, quedam decreta Pontificum ab his canonibus hausta videri observat. Nempe respicit ad epistolas Innocentij primi, & Leonis, qui consuetudines Ecclesiæ Romanæ ceteris præscribebant. Sed cautè loquitur Leo; qui eadem definiens quæ xxv. canone apostolico continentur, ne videretur eam regulam inde sumpsisse, illam à consuetudine & traditione apostolica manasse scripsit, ut canonem scriptum repelleret: Alienum est, inquit, à consuetudine ecclesiastica ut qui in presbyterali honore aut Diaconi gradu fuerint consecrati, his pro crimine aliquo suo per manus impositionem remedium accipiant pœnitendæ. quod sine dubio ex apostolica traditione descendit. Quo autem loco habiti fuerint canones illi per Occidentem, & præcipuè per Gallias, mox dicemus, cum de Dionysij Exigui editione differemus.

Dionysius in Not. Can.

Leo in ep. ad Ric. Nicæna.

CAPVT III.

Synopsis.

I. Secunda Collectio post Concilium Constantinopolitanum. Antea Dioceses canonibus à se editis regebantur; ut patet ex Ancyrana Synodo, Neocæsariensi, Antiochena, & Laodicena. Hujus tempus inquiruntur.

II. Canones secundæ synodi recepti non erant in Occidente temporibus Innocentij & Leonis. Canones

Antiocheni nec in Occidente, nec in Tracica Diocesi. Chrysoſtomus & Innocentius rejiciunt eos canones. Cur ab Arrianis compoſitos dicant, cum Orthodoxi Epifcopi numero vincerent.

III. An canones Antiocheni recepti ab Eccleſia, ſint iidem cum iis quos rejiciunt Innocentius & Chryſoſtomus. Tres conjectura virorum eruditiorum refutata. Aperitur nova conciliationis ratio.

IV. Collectio ſecunda Canonum, quando & à quo inſtituta. Confirmata à Concilio Chalcedonenſi, & aucta canonibus ejus Concilij. Confirmata etiam à Juſtiniano.

V. Queritur an canones Chalcedonenſes recepti fuerint ab Eccleſia Romana. Opinio Bellarmini expenſa. Docerur receptos fuiſſe, è Facundo, Gelafio, & Leone ipſo. Solus xxv. canon repudiatus, ex conſenſu Anatoly. Ratio concordia tunc intra explicata. Error Hincmari. Canones Synodi Conſtantinopolitane non admiſſi, etiam poſt Dionyſij publicationem, ut Conſtantinopolitani retinerentur in officio.

VI. Canones Graeci poſt Synodum Chalcedonenſem Latine redditi: Non una, ſed pluribus interpretationibus. Ea collectione uſus eſt Gelafius, qui uſitur canonibus Chalced. quemadmodum & Gregorius. Symmachus laudat canones Gangrenſes, ex ea collectione.

VII. Nova interpretatio canonum à Dionyſio Exiguo edita. Que canones Gracos, & præterea Sardonienſes, atque Africanos, complexa eſt. Et Romanorum Pontificum decreta. Ejus uſus probatus à ſede apoſtolica, è Caſſiodoro, & Joanne II.

VIII. De collectione Canonum à Theodoro digeſta in quinquaginta titulos. Genuina eſſe oſtenditur, ſolutis difficultatibus que objici ſolent.

I. **S**ECUNDA Collectio prodiit poſt Concilium Conſtantinopolitanum. Antea non communi quodam jure tenebantur Orientales Eccleſiæ, ſi canones apoſtolicos & Nicænos excipias, ſed ſua ſibi decreta duæ trèſve Diocèſes conjunctis ſuffragiis conſtituerant, quibus in diſceptandis negotiis ſuis uterentur. Etenim in provinciis Diocèſeon Aſianæ, Ponticæ, & Orientalis, varij canones editi fuerant à Conciliis Ancyrano, Neocæſarienſi, Gangrenſi, Antiocheno, & Laodiceno, qui obtinebant apud eos Epifcopos quorum ſuffragiis erant decreti, quemadmodum Conſtantinopolitani auctoritate omnes deinde Orientales Eccleſiæ adſtrictæ ſunt. Etenim in Ancyrana Synodo coacta anno cccxiv. ante ipſam ſynodum Nicænam, ſtatim poſt libertatem Eccleſiæ redditam, in civitate Ancyra, quæ erat metropolis Galatiæ, decem & octo Epifcopi è Diocèſibus Orientis, Aſiana, & Pontica, xxv. canones ediderunt, quorum vis per tres illas Diocèſes extendi poterat, non autem per Diocèſim Ægyptiacam, aut Thracicam, multò minùs per Diocèſes Occidentis. Idem dicendum eſt de ſynodo Neocæſariæ habita, quæ eſt metropolis Ponti Po-

lemoniaci; quò ſe contulerunt iidem illi decem & octo Epifcopi, poſt ſolutam Ancyranam Synodum. Gangris, quæ eſt metropolis Paphlagoniæ, habitum eſt Concilium anno cccxxv. à ſedecim Epifcopis Ponticæ Diocèſeos. Concilium verò Antiochenum habitum anno cccxliiis provinciis conſtitit quæ ad Diocèſim Orientis ſeu Antiocheni Patriarchatus pertinebant, Syria nempe, Phœnicia, Palæſtina, Arabia, Meſopotamia, Cilicia, & Iſauria, ut patet ex epiſtola ſynodica. Superest ſynodus coacta Laodicæ, quæ eſt Phrygiæ metropolis; quò è variis Diocèſeos Aſianæ provinciis Epifcopi convenerunt, ut reſtatur inſcriptio ſynodi. De tempore hujus Concilij quæritur. Illuſtriſſimus Annalium conditor ante Concilij Nicæni tempora coactum ſuſpicatur. Sed canone ſeptimo damnantur Photiniani hæretici, qui aliquot annis poſt Synodum Nicænam emerſerunt. Deinde in antiqua collectione locum ſuum poſt Antiochenam obtinet ſynodus Laodicæ: cujus tempora in annum cccxlv. conjici poſſe puto. Illo etenim anno ſynodus habebatur ab Epifcopis Aſianæ Diocèſeos, ad quos literas ſuas & ſynodicam Illyriciani Concilij Valentinianus Imperator tranſmiſit, cum hac epigraphè apud Theodoretum: *Epifcopis Diocèſis Aſianæ, Phrygiæ, Carophrygiæ Pacatiana.* Porro ſynodus Laodicæna, ut dixi, è diverſis provinciis Aſianæ Diocèſis habita eſt Laodicæ, quæ eſt metropolis Phrygiæ Pacatianæ.

II. Canonibus Concilij Conſtantinopolitani omnes quidem Eccleſiæ Orientales adſtringi poterant; quia ex omnium Epifcoporum conſenſu qui Diocèſes Ægypti, Orientis, Aſiæ, Ponti, & Thraciæ regebant, Conſtantinopoli decreti ſunt anno trecentefimo octuageſimo primo. Sed Occidentis Eccleſiæ iis teneri non poterant, quibus omnino erant incogniti anno cccclii. ut reſtatur Leo primus. Itaque Innocentius I. rectè juxta ſenſum Eccleſiæ Occidentalis ſcripſerat anno cdiv. Eccleſiam nullis canonibus regi præterquam Nicænis, ut monui §. i. capitis ſuperioris. Adeoque mirum non eſt ſi canonem Antiochenum, quo nitebantur Orientales adverſus Ioannem Chryſoſtomum, conſtanter exploſerit. Nondum enim, ut dixi, nec ſynodus Antiochena nec ceteræ receptæ fuerant ab Occidentis Eccleſiis, nec etiam ab Eccleſia Conſtantinopolitana; quæ cum Diocèſi Thraciæ accenſerentur, Ancyranæ ſynodi, Neocæſarienſis, Gangrenſis, Antiochenæ, vel Laodicæna canonibus, ab aliis Diocèſibus editis, non tenebatur,

R iij

Epist. ſynod. Conc. Antioch. Inſcriptio Syn. Laodic. in diſſert. par. i. cap. 67. tit. 1. 1271.

Theol. lib. 4. cap. 8.

Quare etiam Chrysoſtomus ipſe Conſtan-
tinopolitanus Archiepiſcopus, cùm ab ad-
verſariis canone xii. Concilij Antiocheni
premeretur, (quo non prohibetur appella-
tio, ut quibuſdam viſum, ſed ſpes reſtitu-
tionis denegatur Epifcopo qui à ſynodo de-
jectus ſedem ſuam repetit abſque majoris
ſynodi inſtaurato iudicio) in quem pecca-
viſſe dicebatur, excipit dupliciter. Nam &
ſe majori Epifcoporum numero ſultum ſe-
dem ſuam repetiviſſe contendebat, ut hac
etiam in parte canoni Antiocheno, cujus
auctoritatem adverſarij obtendebant, ſatis-
feciffe conſtaret. Et aliunde canonem illum
Antiochenum refellebat, quòd editus eſſet
ab Arrianis. Vnde ſequitur Antiochenos
canones in Thracica Diœceſi tunc tempo-
ris receptos non fuiſſe, quemadmodum nec
recepti erant in Occidente. Certum quidem
eſt Patres qui Antiochia convenerant, ma-
jori ex parte orthodoxos fuiſſe, cùm è nu-
mero xcviij. aut xcix. Epifcoporum,
ex quo conventus ille conſtabat, triginta
tantùm Eufebianæ partes ſequerentur, &
clanculum Arrianæ hæreſi faverent, eſſi
apertè à communionem catholicam non diſceſ-
ſiſſent, ut conſtat ex Iulij epiftoſa apud
Athanafium. Attamen apud poſteros Ar-
rianæ hæreſis ſuſpicionem laborarunt, quòd
in eo conventu Eufebiani primas partes te-
nerent, & eò ad fidem conſubſtantialis
convellendam conveniſſent, eoque propo-
ſito expulſionem Athanaſij in Concilio Ty-
rio decretam olim iudiciis ſuis ex omnium
conſenſu redditis confirmaviſſent. Quod eos
deinde ad eam neceſſitatem impulit, ut or-
thodoxi æquè ac Semiariani ab Occiden-
talibus in Concilio Sardicenſi diſceſſerint.
Vnde Eccleſiis Occidentis Orientalium ec-
cæſiam Arrianæ impietatis infamia notandi oc-
caſio data eſt; præcipuè cùm Georgium
Cappadocem Arrianum Athanaſio ſubſti-
tuerint. Quod ultimum eſſi à triginta ſex
Epifcopis Arrianis conſtitutum fuerit, ut
obſervat Iulius, dedecus tamen nefarij huius
facinoris ad omnes Epifcopos, qui ſynodo
intererant, redundavit.

III. Ex hac animadverſione componi
poſſe videtur diſceptatio illa de canonibus
Antiochenis, quæ virorum eruditorum in-
genia torſit: qui concoquere non poterant
quo pacto refelli poſſent à Chryſoſtomo &
Innocentio tanquam ab Arrianis editi, cùm
certum ſit in cenſum canonum adſcriptos
fuiſſe ab Eccleſia univerſali, & prolatoſ in
Concilio Chalcedonenſi ut canones à ſan-
ctis Patribus editos. Illuſtriſſimus Annalium
conditor, qui ſibi perſuaſit integrum Con-
cilium Antiochenum ex Arrianis conſtitu-

ſe, putat canones illos laudatos in Concilio
Chalcedonenſi, ex alia canonum collectione
quàm è ſynodo Antiochena petitos fuiſſe.
Alij cenſuerunt in cauſſa Chryſoſtomi, non
ipſum canonem xii. ſynodi Antiochena, ſed
aliud quendam ab hæreticis conſtitutum
canonem in altera ſynodo Antiochena ab
Innocentio & Chryſoſtomo exploſum fuiſ-
ſe; cùm tamen è Socrate & Palladio ſatis
conſtet de canone xii. Antiocheno agi.
Aliis placuit non omnes canones Antioche-
nos, ſed ſolum xii. oppugnatum à Chryſo-
ſtomo, quaſi ille ſolus conſtatuiſſet ab
Arrianis adverſus Athanaſium. Quam con-
jecturam eo argumento juvari putant, quòd
ex hac ſententia eliciatur verus modus con-
ciliandi numeros canonum juxta collec-
tionem Zonara & Baſilamonis cum numeris
collectionis antiquæ quæ prolata eſt in Con-
cilio Chalcedonenſi. Etenim in illa veteri
collectione canon xvi. Antiochenus nu-
meratur nonageſimus quintus, à primo ca-
none Concilij Nicani: qui calculus eſt ſine
errore, ſi expungatur xii. canon Antio-
chenus. At verò in collectione Zonara
idem canon xvi. numeratur nonageſimus
ſextus, ob malè admiſſum canonem xii. in
collectione recentiori. Sed non erat cur vir
eruditus nodum in ſirpo quæreret. Apertif-
ſima eſt enim ratio diſcriminis in numeris
illis inter utramque collectionem, à viris
eruditis prolata, & ab ipſo laudata, quæ
ſincerè refutari nequit. Nempe peccatum
eſt in collectione Zonara, in numero ca-
nonum ſynodi Neocæſarienſis, quos quin-
decim recenſet, diſtracto in duos canone
decimo tertio; cùm revera quatuordecim
tantùm canones Neocæſarienſis con-
cilij numerent Theodoretus in ſynagoge
canonum, Vetus interpretatio Latina
edita ſtatim à Concilio Chalcedonenſi,
Dionyſius Exiguus, Epitome Hadriani,
Crefconius, & Photius in Nomocanone:
quorum auctoritati opponi non debet
error qui irrepſit in Collectionem Zonara.
Deinde cujus decreto rejectaneus ille
canon omnia univerſæ Eccleſiæ exem-
plaria invaſiſſet, ſi daremus à codice Chal-
cedonenſi proſcriptum fuiſſe. Addere poſ-
ſumus, nihil iniqui xii. illo canone Antio-
cheno conſtitui, nec ad detrimentum
Athanaſij trahi potuiſſe, niſi per ſummam
injuriam; cùm futuris negotiis formam da-
re cenſendus eſſet, non præteritis, qualis
erat Athanaſij cauſſa. Quare Athanaſij
damnatio Antiochiæ decreta, non eo ſolo
canone nitebatur, ut docebimus tomo ii.
cùm ageretur de Athanaſij iudicio. Iraque ſo-
la ſuperèſt ratio conciliandi exceptiones

Vide infra lib. 7.
cap. 8.

Socrates lib. 6.
cap. 17.

Iulius apud Athan.
in Apolog. 11.

M. Arrianus de
Dominiis.

Socr. lib. 6. c. 11.
Pallad. in vita
Chryſ.

Samaritanis
3. Viti. Leſcop.

Phœdus T. 119
meo. cap. 6. 1-3
c. 19.

& Imperij Lib. III. Cap. III. 135

Chrysofomi & Innocentij cum auctoritate legitima canonum Antiochenorum, quod nondum recepti fuissent nec in Occidente, nec in Thracica Dicecesi, ut explicui §. superiore.

I V. Post Chrysofomum, ante Concilij Chalcedonenfis tempus, canones Nicæni, Ancyrani, Neocæsarienses, Gangrenses, Antiocheni, Laodiceni, & Constantinopolitani, numero centum sexagintaquinque, in unum corpus collecti sunt, Episcopi alicujus industria, fortasse Stephani Ephesini Episcopi, ut præferebat vetus codex MS. in Bibliotheca Palatina, quem admodum accepi à viro fide dignissimo, aut fortasse synodi cujusdam Orientalis decreto. Etenim è collectione illa, in qua numerorum continua serie canones recensiti erant, à primo ad ultimum, recitati sunt in Concilio Chalcedonenfi quatuor canones Concilij Antiocheni, suppresso nomine Concilij & numero quem inter ceteros canones Antiochenos obrinent. Sed relecti sunt è codice canonum eo ordine eaque numerorum serie qua digesti sunt in collectione generali; ita ut canones Antiocheni quartus & quintus recitentur sub titulo octuagesimæ tertiæ & octuagesimæ quartæ regulæ, & canones decimus sextus & decimus septimus sub titulo nonagesimæ quintæ & nonagesimæ sextæ. Ex eodem codice relectus est canon quartus Concilij Nicæni xvi. Iterum ex eodem libro synodicum Concilij Constantinopolitani, id est, definitio synodica complectens primum, secundum, & tertium canonem illius synodi.

Sed quia canones collectione illa comprehensi, quamvis utilitate sua satis commendarentur, nondum tamen ab omnibus Ecclesiis, & præcipuè ab Occidentali & Ægyptiaca, probati fuerant, statutum est canone primo Concilij Chalcedonenfis ut apud omnes valerent. Verba canonis hæc sunt; ex versione Dionysij Exigui: *Regulas sanctorum patrum per singula nunc usque Concilia constitutas proprium robur obtinere decrevimus.* Adjecti sunt canones Concilij Chalcedonenfis huic Collectioni: quæ his regulis aucta, non solum per omnes Orientales Ecclesias, sed etiam in Occidente, plena auctoritate viguit. Ad hanc canonum Collectionem Iustinianus respiciebat, cum Novella constitutione vim legis canonibus illis tribuit qui editi erant à quatuor Synodis Oecumenicis, aut etiam confirmati, id est, qui decreti quidem erant à synodis particularibus, sed confirmati erant canone primo Concilij Chalcedonenfis.

V. Possent aliquis dubitare de canonibus

Concilij Chalcedonenfis, quos Ill. Card. Bellarminus robur non habuisse scribit, nisi quatenus à Pontificibus vel aliis Conciliis renovati sunt, eo argumento ductus, quod à Leone I. approbati non sint; qui scribit, se non tantum per Legatos, qui vicem suam executi sunt, sed etiam per approbationem gestorum synodaliū eandem cum Concilio Chalcedonenfi inivisse sententiam, in sola videlicet fidei causa, propter quam generale Concilium & ex præcepto Christianorum Principum & ex consensu apostolicæ sedis placuit congregari. Cum ergo gesta in sola fidei causa Leo approbarit, inde sequi Bellarminus existimat canones Concilij inutiles & irritos fuisse. Sed eam sententiam deposuisset, si perpenderit quanta injuria ex hac assertionem sedi apostolicæ inferretur. Etenim necessitas illa confirmandorum Conciliorum, totius orbis testimonio subruitur, si rejecti à Leone canones perinde in Ecclesia vigerint. Atqui nihil certius quam canones istos Chalcedonenfes, saltem in Oriente, statim receptos, æqua cum ceteris canonibus auctoritate. Testis Collectio Græca, quam Dionysius Latinè vertit, quæ Chalcedonenfis canonibus erat instructa. Testis Theodoretus, qui eos in sua Synagoge recenset. Testis Iustinianus, qui vires legis addit omnibus canonibus editis aut confirmatis à quatuor synodis Oecumenicis. Robustius & sincerius agitur causa Summi Pontificis, si dicamus à Leone probatos fuisse canones hujus synodi, præter xxviii. quo Episcopo CP. nova quædam auctoritas adversus canones Nicænos deferebatur. Hanc Leonis mentem fuisse docet eleganter Facundus Hermianensis: *Beatissimus Leo scribens, non sententiam super Iba epistolam prolatam, neque episcopatum prædicto Iba redditum, & cetera quæ in synodo Chalcedonenfi de quibusdam personis decreta sunt, neque canones ecclesiasticæ discipline salubriter illic à sanctis patribus constitutos attendit, cum diceret, Ut sanctam synodum ad extirpandam solum hæresim & ad confirmationem fidei catholicæ, studio Christianissimi Principis congregatam, in occasionem ambitus trahas, & his similia, sed superbam potius elationem Constantinopolitani Episcopi, sicut verba indicant.* Eadem fuit sententia Gelasij, qui ante Facundum responderat hæreticis synodi Chalcedonenfis oppugnantibus, aut ex toto admittendam dicentibus, aut si ex parte repudianda sit, firmam ex toto esse non posse, scilicet quæ per incompetentem præsumptionem Anatolij illic tentata sunt, nulla ratione subsistere, sed cetera omnia quæ secundum

Bellarmin. l. 1. de Rom. Pont. c. 12.

Leo ep. 61. ad syn. Chalced. habitam.

Facund. Hermian. l. 1. c. 4.

v. Cl. Cassi. de fides.

Concil. Chalced. Ab. 17.

Ab. 11.

Ab. 111.

Canon. Concil. Chalced. hoc est...

Nov. 111. de re...

Idem ad Ep. Dar-
dan. ait Leonem
Quid quid ultra
quam ab eodem
pro fide & com-
munionis catholica
& apostolica illic
agendum consti-
tuit esse delegatum
per occasionem
congregationis il-
lius propter Nico-
ne canonem nova
videtur adione
venturum, compe-
tenti reservatione
vacasse.

Leo ep. 66.
Quidquid veter-
causis synodalis
Constitutionum ad
excois episcopale
defertur, potest
aliquam opul-
candam habere ra-
tionem, si nihil de
eo est à senilis
Patribus apud
Nicaeam definitum.
Nam quia ab il-
lorum regibus &
constitutione dis-
cordat, apostolica
sedu nunquam
poterit obtinere
consensus.

Leo in ep. ad A-
natol.

Concil Chalced.
Ad. xvi.

Lucentius pro-
romanus Episcopus,
Vicarius sedis a-
postolicae dixit.
Accedit ad consu-
tum decem &
octo constitutioni-
bus postposita cen-
tum quinquagen-
ta, quibus synodi-
cis canonibus non
habentur, men-
tionem tantum fe-
cisse nascuntur,
quae dicunt ante
vicesima prop-
ter auctorem constitu-
ta esse. Si ergo hu-
temporibus hoc he-
reficium est, quid
nunc requi-
runt? Si nunquam
vixi sunt, quare
requirunt?

Scripturas traditionemque majorum, secundum
canones regulasque Ecclesie, pro fide communi,
& veritate catholica & apostolica, pro qua hanc
fieri sedes apostolica delegavit, factamque fir-
mavit, à tota Ecclesia indubitanter admitti.
Gelasij & Facundi testimonio fretus, pos-
sem Leonis sententiam alioqui obscuram
constituere. Sed ipsemet adeo liquidò men-
tem suam expressit in epistola ad Synodum
Chalcedone habitam, & ad Maximum An-
tiochenum, ut de ea dubitari non possit.
Tria præcipue docet; quæ de fide in synodo
decreta sunt, à se probari; quæ contra reg-
ulas Nicænas tentata sunt, se nunquam
apostolicæ sedis consensu firmaturum; quæ
autem ab Episcopis discussa fuerint, se non
repudiaturum; ea lege, ne Nicænis cano-
nibus adversentur. Itaque dicendum est,
Leonem conceptis verbis decretoque suo
quæ de fide gesta fuerant approbasse, dam-
nasseque ambitum Anatolij, cetera verò
omnia tacito veluti decreto admisisse, id
est, iis non reluctatum fuisse. Quod sufficit
non solum in canonibus Concilij genera-
lis, sed etiam in canonibus synodi provin-
cialis. Ceterum canon xxviii. cui Legati
apostolicæ sedis contradixerant, è numero
canonum expunctus est à Græcis ipsis. Quo
facto concordia redintegrata est inter Leo-
nem & Anatolium. Sed gratum mihi est, fra-
ter charissime, inquit, quod dilectio tua profi-
retur sibi displicere quod tunc etiam placere non
debut. Sufficit in gratia communis regressum
professio dilectionis tue, & attestatio Principis
Christiani. Nec videtur tarda correctio, cui tam
venerabilis assertor accessit. Compositum ita-
que est hoc dissidium, non deposita digni-
tate secundæ sedis, vel administratione
trium Dioceseon, quam Anatolius semper
retinuit, sed expuncto, ut dixi, & repu-
diato canone xxviii. Concilij Chalce-
donensis. Rationem sopiendæ hujus con-
troversie aperuisse videtur Lucentius, cum
ambitum istum perstringendo dixit, cur
novos canones adhiberent, si secunda Syn-
odus privilegium illud indulisset ante ali-
quot annos, ut Græci jactabant. Quare ut
Leoni mos gereretur, rejectus est novus
canon: sed usi sunt antiquo, quoad digni-
tatem sedis, & consuetudine consensuque
Episcoporum Asianæ & Thraciæ Diocese-
on, quoad administrationem.

Itaque Zeno Imperator anno quindecimo
post Concilium Chalcedonense, acta
Basilicæ tyranni rescindens, (qui aliquot
provincias à sedis Constantinopolitanæ dis-
positione avulserat) omnia quidem in inte-
grum restituit, & confessus prærogativam
ordinationumque privilegia Ecclesiæ Con-

stantinopolitanæ in perpetuum sancit; sed
iis verbis utitur quæ Romanum Pontificem
lædere non possint. Ad usum enim qui jam
invaluerat, non autem ad canones aliquos,
ea privilegia refert: *Privilegia*, inquit, &
honores omnes super Episcoporum creationibus, &
jure ante alios residendi, & cetera omnia quæ
ante nostrum imperium vel nobis imperantibus
habuisse dignoscitur, habere in perpetuum fir-
miter regie urbis intuitu judicamus & sancimus.
Iustinianus etiam Novella sua Constitutio-
ne secundum locum sedi CP. tribuit, juxta
canones, id est, secundæ Synodi; sed de
jure novo collato à canone xxviii. Con-
cilij Chalcedonensis, de industria nihil de-
cernit; quia expunctus erat à collectione
canonum quæ temporibus illius Principis
vigeat apud Græcos. Attamen tuendæ
dignitati ejus Ecclesiæ, in jure ordinatio-
num, juxta mentem Synodi Chalcedonen-
sis, non deerant Imperatores; etsi apertis
verbis non profiterentur hoc privilegium à
canone Chalcedonensi profectum, sed poti-
us à consuetudine. Hoc significare voluit
Liberatus Diaconus, his verbis: *Et licet sedes*
apostolica nunc usque contradicat quod à Synodo
firmatum est, Imperatoris patrocínio permanet
quodam modo. Id est, refragationem Roma-
norum Pontificum obtinuisse quidem ut
apertè definitio Synodi Chalcedonensis
non admittatur; ceterum rem ipsam quod-
dam modo perseverare, præsidio Principis,
qui consuetudini vires addebat. Nullatenus
enim, ut dixi, intercedente & verante Leo-
ne, inter canones receptus est canon ille
xxviii. Concilij Chalcedonensis.

Quare fallitur Hincmarus, qui existimat
canonis ix. & xvii. partem à Leone re-
jectam. In quo lapsus est necessitate, quia
videbat dignitatem quandam sedi CP. iis
locis asseri; ignotusque erat illi canon
xxviii. de quo proscribendo Leo tanto-
pere laborabat. De sententia autem cano-
nis ix. & xvii. dicemus alibi. Dissimu-
landum verò non est canones secundæ syno-
di ad Romanam Ecclesiam nunquam fuis-
se relatos, neque ab ea receptos, ut re-
stat Leo in epistola ad Anatolium: *Per-*
suasioni enim tua, inquit, in nullo penitus suf-
fragatur quorundam Episcoporum ante ix. ut
jactas, annos facta subscriptio, nunquamque à
predecessoribus tuis ad apostolicæ sedis trans-
missa notitiam; cui ab initio sui caduca, du-
dumque collapse, sera nunc & inutilia subicere
fulcimenta voluisti, eliciendo à fratribus speciem
consensionis, quam tibi in suam injuriam vere-
cundia fatigata preberet. Quare in vetustissi-
ma Canonum Latina collectione, canones
synodi Constantinopolitanæ adjuncti sunt
canoni

L. Decretorum
16. C. De factis
Sanct. Eccl.

Nov. 111. c. 1.

Liberatus his
viar. c. 11.

Fidelis illi
cap. 1. §. 1.

canoni xxviii. Chalcedonensi, extra legitimorum canonum corpus. Imò & post Dionysij Exigui collectionem, licet ille juxta fidem Græcorum codicum tres canones synodi Constantinopolitanæ suo loco recensuerit, Ecclesia Romana, quæ ceteros canones amplexa est, istos tamen in auctoritatem admittere noluit, teste Gregorio

Magno: Romana Ecclesia eosdem canones (nempe CP.) vel gesta synodi illius hactenus non habet, nec accipit. in hoc autem eandem synodum accepit quod est per eam contra Macedonium definitum. Attamen iis canonibus Græci utebantur non invita sede apostolica, quæ tacite eorum executioni consentiebat, etsi disertis verbis non approbaret; eo consilio scilicet, ut Constantinopolitanorum superba elatio, si quando limites egrederetur, hac una exceptione reprimi posset, quam toties urget Gelasius, Ecclesiam Constantinopolitanam inter sedes minimè numerari. Quare ut redeam unde discessi, canones Chalcedonenses dempto xxviii. plenam auctoritatem unà cum ceteris codice Græco comprehensis obtinuerunt.

VI. Post synodum Chalcedone habitam, canones Græci Latinitate donati sunt, & Occidentalibus communicati, interpretatione in eam rem elaborata, cujus meminit Dionysius Exiguus, ejusque exemplar antiquissimum retinet adhuc Bibliotheca Vaticana à viris eruditis laudatum, & alterum venerandæ antiquitatis codicem manuscriptum vir de antiquitate canonica optimè meritis Christophorus Iustellus; in quo descripti sunt, post ceteros, canones xxvii. Concilij Chalcedonensis. Observandum tamen est, non unica interpretatione sed variis canonum versionibus usos fuisse Episcopos in Occidente; cum manifestè constet aliam esse quæ utuntur Ferrandus, Idorus, & Carolus Magnus interpretationem, à vetere illa quam manuscripti codices hodie exhibent. Hac collectione utebatur Gelasius, cum toties canonum custodiam epistolis suis commendat: qui etiam canonicis xx. Chalcedonensis sententiam expressit, eumque reverendorum canonum appellatione cohonestat in Decretali epistola ad Episcopos Lucaniæ: Quisquis desertor Ecclesie nullis existentibus causis ad aliam putaverit transeundum, temerèque susceptus fuerit & promotus, reverendorum canonum vel ipse, vel receptor ejus, atque provector, constituta non effugiet, quæ de hujusmodi presumptoribus præfixere servanda. Quemadmodum Gregorius Magnus sacrorum canonum nomine Chalcedonenses intelligit, ut rectè obser-

vavit Hincmarus: Sacri canones simoniacam heresim damnant, inquit Gregorius, ad quæ verba notavit Hincmarus, nullam synodum ea de restatuisse præter Chalcedonensem. Ex antiqua collectione Symmachus Papa in Concilio Romano duos canones Gangrensis synodi protulit, de oblationibus fructuum.

Hincm. Opusc. c. 24.

Syn. Rom. vi. sub Symm. anno 104.

ADDITIO

STEPHANI BALUZII.

SOLENT posteriores curæ derogare conceptis jam sententiis. Usurpatum id ab illusterrimo Archiepiscopo: qui negotio isto accuratius expenso adnotatum reliquit collectionem illam, quæ in codice Iustelli habebatur, quæque ante hos annos editionis honore donata est, anteriorem fuisse Concilio Chalcedonensi. Admonet deinde, novam canonum collectionem auctoritate Leonis Papæ I. confectam esse post habitum illud Concilium, quæ sola viguit in Occidente per sexaginta & amplius annos; donec altera quoque accessit Dionysij Exigui, quæ in quibusdam discrepat ab ea quæ auctoritate Leonis composita est, ac nominatim in eo quòd canones apostolicos exhibet, quibus carebat vetus illa Concilio Chalcedonensi posterior. Unde Marca trahit argumentum, hanc esse collectionem canonum qua Gallicana Ecclesia utebatur; quòd ex Gregorio Turonensi pateat canones illos apostolicos abfuisse ab ea quæ apud Gallos recepta erat, ut adnotatum est in libro III. De Concord. Sac. & Imp. cap. IV. §. 111. Hujus porro collectionis, quæ post Concilium Chalcedonense prodit, duo manuscripta exemplaria extare affirmat Marca in Bibliotheca monasterij Rivi-pullensis apud Catalanos, unde fortassis in lucem poterit emitti.

VII. Antiquæ interpretationi nova successit, quam Dionysius Exiguus Abbas, qui sub Iustiniano floruit, interpellatus à Laurentio Romanæ Ecclesiæ Presbytero, aggressus est, quia prisca illa, de qua diximus, confusione laborabat. Quo in opere eam rationem secutus est, ut Græcæ collectioni adhereret. Itaque & canonum consequentiam per numerorum seriem, à primo Nicæno, usque ad canonem tertium Constantinopolitanum, qui est ultimus canon, & centesimus sexagesimus quintus totius collectionis, observat. Tum omisissis canonibus Concilij Ephesini, canones Concilij Chalcedonensis subjungit, atque testatur in his Græcorum canonum finem esse. Collectioni qua Ecclesia Universalis tenebatur adjungit ille quinquaginta canones apostolicos, Concilij Sardicensis canones, & Conciliorum Africanorum, quos Latine editos fuisse ait: de quorum canonum, ac præcipuè Sardicensium, auctoritate plenissime dixi in exercitatione de judiciis canonicis Episcopo-

Dionysius in Pref. Quædam carissima frater noster Laurentius a sua & familiaribus cohortatione pariter a se nostram regem ecclesiasticam de Græco transferre populerit, consuevit credo prisca translationi assensu.

Vide lib. 7. c. 11. 12. 13. 14. 15.

Cap. 14. p. 11.

Ord. ad Ep. Dat. si verè de aliquo agitur... de fide & veritate... major et dignitas... quædam quæ non solum inter... sed nec inter... in ea confesso... non quædam... quædam... de fide & veritate... major et dignitas... quædam quæ non solum inter... sed nec inter... in ea confesso... non quædam... quædam...

Colat in ep. ad Ep. Lucan.

Can. 22. Concil. Chalced.

Gregorius Magnus Romul. xvii. in Evang.

rum. Integra collectio constat è centum sexaginta quinque canonibus antiquissimæ collectionis Græcorum, deinde xxvii. canonibus Concilij Chalcedonensis, xxi. Sardicenis, & cxxxviii. Conciliorum Africanorum, præter quinquaginta apostolicos canones: quorum omnium summa redit ad cccxciv. canonum capita. Ceterum Dionysius, ut Collectioni suæ nihil deesset, Pontificum Romanorum Decreta, quæ ad disciplinam ecclesiasticam pertinebant, à Siricio usque ad Hormisdam, post canones subjunxit. Hæc secunda canonum interpretatio & collectio statim ab Ecclesia Romana obviis ulnis excepta est, ut testis est locupletissimus Cassiodorus, auctor illius seculi: *Ex Græcis exemplaribus*, inquit de Dionysio loquens, *canones ecclesiasticos moribus suis, ut erat planus atque disertus, magna eloquentiæ luce composuit. quod hodie usu celeberrimo Ecclesia Romana complectitur.* Canonum ex hac collectione petitorum auctoritate Contumeliosum Regensem Episcopum in Gallia ab episcopatus ordine suspendit Ioannes II. Pontifex Romanus anno dxxxiv. literis hac de re ad Cæsarium Arelatensem datis, quibus capita canonum adjunxit, scilicet capitulum vii. ex epistola Siricij, ex canonibus apostolicis capitulum xxv. & xxi. ex canonibus Antiochenis capitulum ix. & xv. quæ ad verbum è Dionysij interpretatione sunt expressa. Receptis à fede apostolica canonibus omnes Occidentis provinciæ ad dirimendas lites & judicia Clericorum exercenda statim usæ sunt.

Cassiod. c. 23. divin. lect.

Ioannis II. episc. ad Cæsar. Arelat. Tom. 1. Concil. Gall. ex antiquis exemplaribus edita.

Uide. fuyr. lib. 1. c. 1. §. 7. & lib. 7. cap. 8. §. 6.

VIII. Ceterum prætermittenda non est canonum collectio, quæ in quinquaginta titulos distributa, Theodoret Cyrensis Episcopi nomine extat in manuscripto codice Bibliothecæ Regiæ; præcipuè cum aliquoties ejus meminerimus in hoc opere, & nobis usui futura sit in iis quæ sequuntur. Eam collectionem Ioannes Scholasticus Patriarcha Constantinopolitanus, qui Iustiniani temporibus floruit, collatione legum, sed præsertim Novellarum Constitutionum ejusdem Principis, ad singulos titulos addita; ornavit. Vnde sequitur hanc collectionem Iustiniani tempus antecessisse, atque adeo temporis rationem iis suffragari qui Theodoret genuinum opus esse censent. Quam ille ad usum privatum studiosorum concinnavit, ut in numerato haberent canones omnes qui ad unum negotij genus referuntur, quorum sententiam & numerum tantum adnotavit. In judiciis autem, ubi solida & integræ leges, non verò synopses legum vel canonum proferebantur,

collectioni isti nullus erat locus. Quidam eruditi viri eam à Theodoro abjudicant, tribus potissimum de causis; tum ob canones apostolicos, quos laudat numero cxxxv. (qua de re abundè diximus capite superiori) tum ob canonem xxviii. Chalcedonensis Concilij, quem expungit, licet collectio Græcorum eum agnoscat. Quod quidem verum est, si de collectione Photij & Zonaræ agatur. Sed antiqua Collectio Græca, quam Dionysius Latinè reddidit, viginti septem canones solum recenset, omisso xxviii. quemadmodum & Theodorus Anagnostes libro primo collectione Græcorum. Tertia causa dubitandi petitur è canonibus Sardicenis, quos Græci non admiserunt in veteri collectione. Quod sanè certum est. At tamen aperta est ratio cur Theodoretus eos in collectionem suam conjecerit; nempe, quòd sede sua à Dioscoro Alexandrino in synodo Ephesina secunda depulsus, eorum canonum beneficio usum sedem apostolicam appellavit; & à Leone in communionem receptus, episcopaliq; dignitati restitutus, Imperatoris decreto, & synodi Chalcedonensis irretactabili judicio, (ut cum Leone loquar) locum suum obtinuit. Quare nihil aliud à Theodoro expectandum erat, quàm ut canonibus Sardicenis recensendis benignum se præstaret. Quod effecit ut tandem Græci in synodo Trullana Sardicenses canones susceperint, eoque collectionis antiquæ adjunxerint. Merito itaque Photium Nicolaus malæ fidei arguit quòd ignotos Græcis hos canones esse simularet; cum & in codice canonum, & in collectione quinquaginta titularum publicè apud illos legerentur. Qua de re dixi libri II. c. xv. §. ix. Hanc autem collectionem seu Nomocanonem in quinquaginta titulos digestum, quo legum & canonum collatio quædam continetur, nullo ferè loco habitum temporibus suis testatur Balsamo, eò quòd Photij Collectio uberior & utilior omnino visa esset.

Theod. Anag. s. c. c. xviii. s. vii.

Tom.

Cap.

Balsamo in sup. p. 111.

CAPVT IV.

Synopsis.

I. Galli Collectione antiqua à Concilio Chalcedonensi probata usi sunt, ex Conciliis Agathensi, Aurelianensi, Epaonensi, & Casario Arelatensi.

II. Probabile videtur anplexos deinde interpretationem Dionysij, ex Concilio Aurelianensi.

III. Liber canonum dicitur à Gregorio Turonensi, ex quo patet canones apostolicos olim à Gallis receptos non fuisse. Corruptus canon xxv. in causâ Prætextati. Nondum admissi erant in censum canonum temporibus Hincmarj. Dubie auctoritatis dicuntur

esse in Collectione Isidori. Recepti tamen olim quinquaginta priores à sede Romana.

IV. Codex Canonum non solum receptus in Gallis, sed etiam in Hispania; ubi nova Collectio concinnata est à Martino Bracarense, Zacharias, responsa ad Consultationem Pippini, extinctam codicis illius in Gallia memoriam renovat. Eum codicem dono dedit Carolo M. Hadrianus Papa.

V. Codex ille vigeat adhuc sub Leone IV. Eius verba explicata, de Decretalibus qua habentur in Canone.

VI. Ecclesia Gallicana non solum urebatur in iudiciis Codice Canonum, sed etiam canonibus Gallicanis, è synodo Valsensi, & Casario, & Agobardo. Qui etiam obrinebant in Hispania.

I. ECCLESIA Gallicana canones antiquos, qui à Concilio Chalcedonensi probati fuerant, & Collectione antiqua continebantur, tenacissimè observavit. Huc referenda sunt verba Concilij Agathensis, canone primo: *In primis id placuit, ut canones & statuta patrum per ordinem legerentur*, id est, ut codex canonum antiquorum, imò & Gallicanorum, coram synodo, serie temporum servata, recitaretur. Sanè ad canones Ancyranos, Gangrenses, & Africanos respexit canon VII. Concilij Agathensis, cum de rebus Ecclesiae conservandis aut alienandis decernit, sicut *prisca canonum præcepta auctoritas*. In Concilio Aurelianensi primo, *antiquorum canonum statuta* servanda præcipiuntur, ut omnia bona ecclesiastica in Episcopi potestate consistant, quod ad canones Antiochenos referre oportet. Concilium Epaoenense penitentiam homicidis indicendam statuit, *quam Ancyritani canones decreverunt*. Quantam verò reverentiam canonibus antiquis in Collectione comprehensis Gallicani Episcopi deferrent, docet Casarius Arelatensis: qui acceptis canonum titulis, quos è Collectione Dionysij transcriptos Ioannes II. ad Casarium miserat, illorum canonum auctoritate Contumeliosi conatus repellit: *Nemo mihi alia qualibet, inquit, contra auctoritatem sedis apostolicæ, aut contra cccxviii. Episcoporum præcepta, (id est, Synodi Nicænæ) vel reliquorum canonum statuta objiciat, quia quidquid contra illorum definitionem, in quibus Spiritum sanctum locutum esse credimus, dictum fuerit, recipere non solum temerarium, sed etiam periculosum esse non dubito.*

II. Usam autem collectionis Dionysianæ, statim atque edita fuit, priore interpretatione sprete, per Gallias invaluisse mihi facile persuadeo; tum quia apud sedem apostolicam vigeat, tum etiam quòd nitore suo commendabatur, præ squallore veteris interpretationis; etsi hanc omnino Galli non deseruerint. Quibus conje-

cturis addenda est probatio desumpta è canone III. Aurelianensis Concilij habiti anno dxxxviii. ubi Decreta Leonis Papæ de Metropolitanorum electione proferuntur, quæ petita cum sint ex epistola data ad Anastasium Thessalonicensem Episcopum, apud Gallos Decretorum nomine valere non poterant; nisi ex eo quòd collectioni Dionysij sub Decretorum appellatione inserta essent, cujus auctoritatem Gallicani Episcopi amplexi fuerant.

III. Hic est liber canonum quem Rex Chilpericus ad Episcopos transmisit anno dLxxvii. cum damnationem Prætextati Rotomagensis Episcopi urgeret. De qua ista sunt Gregorij Turon. verba: *Ipsè vero, scilicet Rex, ad metatum discessit, transmittens librum canonum; in quo erat quaternio novus adnexus, habens canones quasi apostolicos continentes hec: Episcopus in homicidio, adulterio, & perjurio deprehensus, à sacerdotio divellatur*. Hic locus duo ostendit; librum seu codicem canonum apud Gallos ad controversias dirimendas usurpatum fuisse, & canones apostolicos, etiam post edictum Dionysij codicem, à Gallicanis Episcopis receptos non fuisse. Canon relectus in Synodo Parisiensi, cujus summam retulit Gregorius, est canon apostolicus xxv. in quo mulla mentio homicidij, sed perjurij, adulterij, & furti; ita ut corruptus esse videatur ad premendum Prætextatum, qui se defignati homicidij reum esse, spe veniæ professus est. Novus ille quaternio adjectus ad codicem canonum, complectebatur canones apostolicos. Vnde colligere licet Codicem Gallicanum iis caruisse: quia cum extra numerum & consequentiam canonum antiquæ collectionis in limine libri à Dionysio sint adjecti, facile fuit Episcopis Gallicanis, qui eorum auctoritate teneri volebant, ab iis exscribendis sibi temperare. Eadem sententia resedit majoribus nostris, etiam in secunda dynastia: qui licet eos canones in codices suos transcripserint, non eo tamen consilio id egerunt ut eorum decretis omnino adstringerentur; quemadmodum testatur Hincmarus: *Canones qui vocantur Apostolorum, inquit, antequam Episcopi Concilia liberè inciperent celebrare, à devotis quibusque collecti, in quibus quedam receptabilia, quedam vero sunt non servanda. De quibus interdum quedam assumpta sunt in Conciliis, quedam à maximis & precipue auctoritatis viris in suis opusculis, sicut & de apocryphis, assumpta fuisse legimus, quoniam in quibusdam ad instructionem valent. Et ideo sicut majorum traditione didicimus, seorsum ante Concilia, in canonum libris, ad instructionem, &*

Concil. Aurel. III. can. 3. Ipse tamen Metropolitanus à comprovincialibus Episcopis, sicut Decreta sedis apostolicæ continent, cum consensu Cleri vel civium eligantur.

Gregor. Turon. l. 1. c. 19.

Vide Baluzii Decret. ad Agobardum pag. 127.

Hincm. Opusc. c. 14.

Concil. Arel. c. 17. an. 511.

Concil. Epaoen. c. 11. an. 517.

Casarius Arelat. T. 1. Conc. Gall. an. 514.

propter vulgatam eorum famam, ponuntur. Infra: Ceterum iidem canones qui vocantur Apostolorum, non ab Apostolis conscripti esse creduntur. Mox: Sed & B. Gelasius in catalogo, qui libri ab Ecclesia recipiantur, de his Apostolorum canonibus penitus tacuit, sed nec inter apocrypha eos misit. Quapropter in lectione illorum sequenda est cautela ab eodem S. Gelasio premanita: Cum hæc, inquit, ad catholicorum manum advenierint, beati Pauli Apostoli precedat sententia, quæ dicit: Omnia probate, quod bonum est tenete. Incidit Hincmarus in codicem mutilum synodi Romanæ sub Gelasio, in quo liber canonum apostolicorum est omisus, qui in vulgatis codicibus inter apocryphos recensetur, ut dixi capite superiori.

Isidorus in Prefat. Propter suam auctoritatem ceteri præsumunt Canones qui dicuntur Apostolorum, licet à quibusdam apocryphis dicantur.

Ioannes II. an. 114. Zualaric. an. 747.

Humbertus an. 1049.

Canones Apostolorum non sunt inter apocryphas, exceptis capitula 50. quæ decreverunt regulæ archidicæ adjungenda.

Ceterum collectio Isidori non dissimulavit etiam quinquaginta capitula horum canonum ab omnibus non probari: cum in genere antea de omnibus dixisset, ab hæreticis esse confictos, & à sede apostolica repudiatos. Quod sanè de quinquaginta canonibus dici non potest, quos sedes apostolica inter ceteros canones numeravit, ut patet è Ioannis II. epistola, & decretis Zachariæ, quæ Isidori collectionem præcedunt. Itaque rectè Leo IV. ceteris canonibus quos Ecclesia Romana in iudiciis sequebatur, apostolicos quinquaginta adjungit, & Humbertus Silvæ-Candidæ Episcopus in Disputatione adversus Nicetam, his solis vim canonum tribuit, ceteris in numerum apocryphorum rejectis.

IV. Ceterum è loco Gregorij Turonensis egregiè probatur usus codicis canonum qui obtinebat in Gallia. Ejus auctoritas recepta quoque erat in Hispania, ut patet ex Concilio Bracarensi habito anno quingentesimo sexagesimo tertio. Verùm Martinus Bracarensis Episcopus, qui è Græcia migraverat in Hispaniam, novam collectionem instituit, eo consilio, ut Latinæ interpretationi vel obscuræ vel minus emendatè scriptæ consuleret, atque contractis in pauca canonum verbis unum capitulum è variis locis interpolaret, ea methodo usus, ut quæ ad Episcopos & Clerum pertinerent, in prima parte, quæ ad laicos, in secunda conscriberet. Hæc collectio à Concilio Lucensi in Gallæcia probata fuit anno DLXXI. quam sæpe laudat Gratianus sub nomine Martini Papæ in Concilio. Eversa tandem per bellorum civilium motus in Galliis ecclesiastica disciplina, cum Pippinus Major domus de ea restituenda sollicitus, consilio Ecclesiæ Gallicanæ Zachariam Papam de quibusdam articulis consulisset anno DCCXLVII. Summus Pontifex viginti septem capitulis consultationi respondit,

quæ Canonibus & Decretis Pontificum è collectione Dionysij ad verbum transscriptis munivit. Vbi profert canones apostolicos, Ancyranos, Neocaesarienses, Antiochenos, Chalcedonenses, Africanos, & Decreta Siricij, Innocentij, Leonis, & Gelasij, iisdem numeris distincta quibus apud Dionysium. Tandem Hadrianus primus codicem illum Carolo Magno dono dedit, ut testantur versus Hadriani ad Carolum perscripti: *A lege nunquam discede, hæc observans statuta*; non quòd Gallia eo libro caret; sed ut munere illo, quæ partes Regis essent, & omne studium ad tuendos canones, & Decreta Pontificum illo codice comprehensa, impendere admoneretur. Quod ille sanè egregiè præstitit, & successoribus suis exemplum hujus curæ subeunda præbuit. Porro in Capitularibus suis non solum Dionysij interpretatione, sed etiam veteri, quæ extat in collectione Isidori, promiscuè utitur.

V. Codex ille canonum auctoritatem suam inviolatam retinebat anno DCCCLIX. cum Leo IV. Pontifex, Relatione Episcoporum Britannicæ consultus, respondit apostolicam sedem in ecclesiasticis iudiciis canones tantùm usurpare, & *Decretalium regulas, id est, inquit, quæ habentur apud nos simul cum illis in canone*. Tum canones recenset, & Decreta Pontificum, quæ collectione Dionysij continentur. Locus hujus epistolæ, quæ integra extat tomo tertio Conciliorum Gallicæ, relatus apud Gratianum, sinceram genuinamque Leonis mentem prodit. Etenim supposititiis antiquorum Pontificum epistolis, quæ jam à sexaginta annis sub Isidori nomine consarcinata, per Europam sparsæ vulgabantur, locum inter canones dare noluit. Hæc est enim verborum illorum sententia, cum de regulis Decretalium loquitur, *id est, quæ habentur apud nos simul cum illis in canone*; statimque non Anacleti, Evaristi, ceterorumque Pontificum *Isidori epistolæ* epistolas enumerat, sed Siricij, Innocentij, Zozimi, & aliorum Pontificum, quæ habentur in collectione Dionysij. Quare quòd Leo Pontifex ad cetera decreta Silvestri canones adjungit, omnino delendum est; quia, sine dubio, vitio exscriptoris in textum irrepsit; præsertim cum illa tempestate nondum Canones Silvestri nec apud sedem apostolicam nec apud provincias recepti fuissent, ut docet Hincmarus.

VI. Observandum tamen est, Ecclesiam Gallicanam in controversiis dirimendis non solo codice canonum usam, sed etiam Gallicanarum synodorum canones usurpassè;

Hincmarus ep. p. c. 11. & 109. Mogar.

Conc. Valent. an. 514
Cecilij ep. an. 514

quorum apud majores nostros non vilis erat auctoritas. Etenim, ut inquit Concilium Vafense, omnia que à sanctis sacerdotibus vel Clericis observari debent, & antiqui & novelli canones probare videntur. Quare Casarius Arelatensis in causâ Contumeliosi Regensis Episcopi, non solum canones à Ioanne II. prolatos encyclica sua epistola complexus est, sed etiam Gallicanos canones, quos à ceteris hoc lemmate distinxit: *Incipiunt Tituli Canonum Gallicani*. Statimque subjungit canonem 1 v. Concilij Valentini, canonem 1 x. Concilij Aurelianensis, x x i i. Arausiaci primi, & x x i i. Concilij Epao-nensis; tum epistolam suam his verbis claudit: *Ecce manifestissimè constat quia secundum quod & tituli antiquorum patrum, sed & Canones Gallicani continere videntur, Clerici in adulterio deprehensi, aut ipsi confessi, aut ab alijs reuicti, ad honorem redire non possunt.* Canonum Gallicanorum usum in Hispania propagatum fuisse docet Concilium Tarraconenfè habitum anno d x v i i. cum decernit de monachis, *canonum ante omn Gallicanorum constitutionem esse servandam.* Quoniam verò, ut docuit Augustinus, Concilia provinciarum, plenariorum Conciliorum auctoritati, quæ sunt ex universo orbe Christiano, sine ullis ambagibus cedunt; canones Gallicani in iis causis obtinent, quæ canonibus antiquis definitæ non sunt. Hoc monuit Agobardus Episcopus Lugdunensis, qui sub Ludovico Pio floruit, canonum Gallicanorum sanctiones non esse passim æquali auctoritate recipiendas ut *Nicani, Chalcedonensis, & ceterorum generalium ex totius mundi consensu congregatorum, & receptorum; sed quia congrua veneratione pro causis necessariis, quarum designationes in illis generalibus non inveniuntur, fides sit eis adhibenda religione debitâ.*

Aug. l. 1. de Dop. c. 11
Apostolici libri ad romi legem Canonici cap. 16

Ecclesia Romana. Sententia harum epistolarum transcrita primò in Concilio Gallicano, tacito auctorum nomine. Deinde auctoribus aperte laudati.

IV. Emersi per Gallias alia Collectio sub nomine Capitulorum Hadriani Papa; unde aliqua transcrita in collectionem Isidori, que apud Gallos auctoritate canonica non vicebat, atque Hincmari.

V. Ejus sententia de his epistolis, suscipiendas venerabiliter, sed canones servandos inviolabiliter.

VI. Nicolaus urget Gallicanos Episcopos ut has epistolas admittant in canonem. Quod illi facere recusant.

I. **A**NTIQUO juri, universalis Ecclesiæ assensu roborato, successit jus novum, quod ab anno d c c c x x v i. publicari cœpit, & adnente Nicolao I. & ceteris Romanis Pontificibus paulatim usu invaluit per Occidentis provincias. Ius illud comprehensum est Collectione Isidori, quæ ex Clementis, Anacleti, Evaristi, & antiquorum Pontificum epistolis, qui tempora Siricij præcesserunt, & è canonibus tam antiquis, quàm Gallicanis, & Hispanicis, compacta est. Epistola illa apud eruditos viros gravi suspitione laborant; tum ob verborum sordes à secundi seculi, quo data dicuntur, elegantia & nitore alienas; tum ob styli similitudinem, & eundem scribendi characterem, qui in omnibus epistolis occurrit; ita ut ab uno auctore, non à diversis Pontificibus, conscriptæ esse videantur. Accedit usus frequentissimus vulgatæ scripturarum versionis, unde fit ut post Hieronymi ætatem effictas esse necesse sit. Deinde & Hieronymo, qui scriptorum ecclesiasticorum catalogum texuit, & Innocentio, Leoni, ceterisque Pontificibus, quorum germanæ epistolæ ad nos pervenerunt, omnino fuerunt incognitæ. Turrianus his similibusque argumentis à Magdeburgensibus prolatis satisfacere conatur, edito in eam rem volumine. Sed fortasse cessisset Dionysij Exigui testimonio: qui cum veterum Pontificum epistolas jam à centum & mille annis cum summa diligentia colligeret, à Siricio initium suæ compilationis facit. Hæc sunt ejus verba in epistola ad Iulianum Ecclesiæ Romanæ Presbyterum: *Præteritorum apostolicæ sedis Presulum constituta, qua valui cura & diligentia collegi, & in quendam redigens ordinem, titulis distinctis compositis, ita duntaxat ut singulorum Pontificum, quotquot à me præcepta reperta sunt, sub una numerorum serie terminarem.* Fortius verò urget Antonij Augustini Archiepiscopi Tarraconenfis observatio; qui primus adnotavit ipsa legum imperatoriarum verba, & quæ sub Aniani nomine extant ad codicem Theodosianum scholia, in illis epistolis usurpata fuisse: quamvis Pontifices, quibus

Dionysij Exigui epistola ad Iulianum Presbyterum, edita à Fr. Florentino.

Ant. Augustin. in Notis ad Capitula Hadr.

C A P V T V.

Synopsis.

I. Antiquo juri successit jus novum, ex Collectione Isidori. Hæc, præter canones, complectitur epistolas veterum Pontificum. Quæ germanæ non sunt, ut colligitur è Dionysio Exiguo. Quod etiam probatur è Bellarmino, & Baronio Ill. Cardinale, & auctore Pseudo-Isidori. Concinnata sunt ex antiquis epistolis, & canonibus, ut plurimum.

II. Riculfus ex Hispania in Gallias hanc Collectionem detulit. Isidoro Hispanensibus tribuit, Hincmari ætate. Quare non assignenda, ut fit vulgò, Isidoro Mercatori. Qui peccator dicitur in alijs codicibus. Isidoro Hispanensibus tribui non potest. Chronicon Iuliani meminit Isidori Mercatoris Episcopi Seburbensis.

III. Riculfus Moguntinus Episcopus, devotus

manu 25. 7. & long. 114.

Bell. de Rom.
Parr. l. 2. c. 14.

epistola tribuuntur, duobus & tribus seculis Codicis Theodosiani editionem præceserint. His argumentis victus Ill. Bellarminus has epistolas *indubitatas*, inquit, esse affirmare non audeam. Sed apertioribus verbis Illust. Baronius eas ab iis auctoribus, quibus tribui solent, data opera abdicavit:

Baron. ad an. 865.
S. 2.

Ex multis eas reddi suspectas epistolas, que dicta sunt secundo Annalium tomo, dum singulis mentio facta est, satis est demonstratum; simulque offensum, illis non indigere Romanam Ecclesiam, ut si falsitatis arguantur, suis ipsa destituatur iuribus & privilegiis; cum etsi illis careat, ex legitimis germanisque aliorum Pontificum epistolis Decretalibus satis superque corroborata consistat. Ceterum quod excerpta ex illis capita à Benedicto Levita primum, ut canonibus consentientia, probata essent, ut ipse testatur, auctoritate Romanorum Pontificum, quod & à posterioribus factum est collectoribus, eadem usu potius recipi contigerunt, quam constanti ipsorum firmitate. Bellarmini & Baronij auctoritate fultis liberum erit venerandos Pontificum veterum titulos epistolis illis detrudere; præsertim cum eruditissimi viri industria ab aliquot annis eò processerit, ut sententiæ & verba ipsa, ex quibus epistola contexta sunt, à quibus auctoribus petita sint accuratissimè demonstraverit. Cui tamen in eo suffragari non possum, quòd atrocioribus verbis epistolas dilacerat: quas è sententiis & verbis legum, canonum antiquorum, & sanctorum patrum qui quarto & quinto seculo floruerunt, si pauca demas, concinnatas esse constat.

David Blondellus
in Pseudo Isidoro,
editio an. 1728.

Epistola ille suppositicia non extant in veteri codice MS. Ecclesie Prebenensis, que Isidori collectio continetur.

Hincmarus in
Opusc. c. 24.

II. Hanc verò epistolarum & canonum Collectionem Riculfo Episcopo Moguntino debemus, qui eam ex Hispania allatam penes se habuit, & Gallis communicavit, teste Hincmaro: *De libro collectarum epistolarum ab Isidoro, quem de Hispania allatum Riculfo Episcopo Moguntino, in huiusmodi, sicut & in Capitulis regis studiosus, obtinuit, & istas regiones ex illo replevi fecit. Quisquis auctor hujus Collectionis fuerit, illustri nomine Isidori Hispalensis eam commendare voluit. Eo enim nomine insigniebatur temporibus Hincmari, id est, anno octingentesimo septuagesimo. Quare non assentimur viris doctis, qui manuscriptos codices secuti, Isidorum Mercatorem Collectionis auctorem faciunt. Etenim etsi fateamur in quibusdam codicibus eam lectionem extrare, in plerisque tamen & melioris notæ libris compilerator iste, Isidorus peccator dicitur. unde manavit, vitio amanuensium, Mercatoris dictio. Peccatoris autem appellatio inde fluxit, quòd Episcopis quibusdam solenne fuerit in Conciliis peccatores*

Hincmarus ep. 7.
c. 12.
Isidorus Hispalensis Episcopus collegit cum epistola Romana secunda Pontificum à S. Clemente usque ad B. Gregorium.

seipso inscribere, quemadmodum videre est in Concilio Turonensi primo, in Parisiensi tertio, in Turonensi secundo, & in Marisconensi primo. Qua ratione & apud Græcos Episcopi ἀμαρτωλοὶ vocari amabant. Certum quidem est & omnino indubitatum ex sententia Illustrissimi Cardinalis Baronij, sordes verborum, quæ aliquoties in illa Collectione occurrunt, in Isidorum Hispalensem laudatissimum & eruditissimum virum non esse rejiciendas: qui etsi in Originum libris aliquando lapsus fuerit, variæ tamen & reconditæ lectionis specimen præbet, unde antiquariorum studia maxime juvantur. Inde autem colligitur Isidoro Hispalensi non esse tribuendam istam Collectionem, quia & Concilij Toletani undecimi habiti anno DCLXXV. & Concilij sexti coacti anno DCLXXXI. meminuit, quadraginta & amplius annis post obitum Isidori, qui accidit anno DCCXXVI. ut docet Redemptus Diaconus in ejus vita. Imò verò & Gregorij II. & III. & Zachariæ Summorum Pontificum, qui post annum septingentesimum vixerunt, epistolas auctor ille Collectioni suæ inseruit. Si fides habenda esset Chronico Iuliani Tolertani à viro clariss. Laurentio Ramirefio Parisiensi edito, non laborandum esset de Collectionis auctore. Etenim juxta Chronici illius fidem, Isidorus Mercator Episcopus Setubensis ope monachi cujusdam compilationis operam dedisse dicitur, & obiisse anno octingentesimo quinto. Verum quia Chronicum illud apud eruditos viros suspicione non caret, satius est Hincmari testimonio hæere, qui non Mercatoris Setubensis Episcopo, sed Isidoro Hispalensi, ætate sua, collectionem tributam fuisse testatur.

III. Riculfo autem, à quo publicaram fuisse docet Hincmarus, Ecclesiam Moguntiacam tenuit ab anno DCCXXXVII. usque ad annum DCCXIV. & sedem apostolicam devotè coluit; ut testis est auctor Præfationis ad Benedicti Levitæ Collectionem. Quod fortasse illi epistolarum interpolandarum desiderium iniecit, ut labantem Romanæ Ecclesie auctoritatem in Galliis restauraret. Sanè post tempora Riculfi, sententiæ aliquot selectæ ex suppositiciis epistolis à Gallicanis Episcopis in canones suos transcriptæ sunt. In Concilio Aquisgranensi habito anno DCCCXXXVI. quæ de unctione olei infirmorum seu chrismate ab Episcopis quotannis consecrando in cæna Domini decernuntur juxta statuta Decretalium, è secunda epistola Fabiani hausta sunt, etsi tacito Fabiani nomine. Ceterum frequentissimè ab Episcopis lau-

Baron. ad an. 865.
S. 2.

V. Isidorus Hispalensis
cap. 20.

Hincmarus
ep. 7.
c. 12.

Concil. Aquisgran.
part. 1. cap. 6.

data fuisse verba epistolarum illarum Decretalium, & earum auctoritatem usurpatam, probant tres ultimi capitularium libri: quos & scriniis Ecclesie Moguntiacensis in unum corpus compegit Benedictus Leuita, iussu Autgarij ejus Ecclesie Episcopi, eoque Lothario, Ludovico, & Carolo nobilissimis Regibus filiis Ludovici Pij inscriptis circa annum octingentesimum quinquagesimum. In iis libris passim e Clementis, Anacleti, Pij, Evaristi, Fabiani, & ceterorum Pontificum apocryphis epistolis, quamvis suppresso auctorum nomine, auctoritas petitur. quod usurpatum etiam ab auctoribus Additionum quae libris capitularium adjunctae sunt. Quin & Hincmarus ipse Anacleti, Evaristi, Fabiani, Stephani, Lucij, Alexandri, Pij, Callisti, Iulij, Melchiadis testimoniis aperte usus est in epistolis suis & aliis opusculis.

IV. Non solum autem Isidori collectio Riculfi tempestate emerfit, sed alia etiam collectio, quae sub nomine Capitularum Hadriani Papae per Gallias ab Ingilramno Metensi Episcopo anno DCCCLXXV. divulgata est. Ex his Capitulis quaedam in epistolas Pontificum, qui eas interpolavit, ipsis verbis transcripsit. imò & ipsae Capitularium Additiones, Capitulis Hadriani aliquoties utuntur.

Attamen observandum est, etsi Gallicanae synodi veterum Pontificum nominibus perstrictae, selectis sententiis epistolarum ejusmodi uterentur, collectionem Ingilramni aut Isidori non recepisse in canonum censum, ut testatur Hincmarus Remensis in Opusculo quo Hincmarum Laudunensem refellit, qui ex illis epistolis collectionem privatam ad usum Ecclesiae suae confue- rat. De Capitulis enim Hadriani ita cen- set: *De sententiis quae dicuntur ex Graecis & Latinis canonibus & Synodis Romanis atque Decretis Praesulum ac Ducum Romanorum collectae ab Hadriano Papa, & ab Engelramno Metensium Episcopo datae, quando pro sui negotij causa agebatur, quam dissonae inter se habeantur, qui legit, satis intelligit, & quam diversae à sacris canonibus, & quam discrepantes in quibusdam ab ecclesiasticis judiciis habeantur.*

V. Quid autem de veterum Pontificum epistolis sentiret, apertissime ostendit eodem loco. Docet enim ex Innocentij, Leonis, & Gelasij receptis decretis, accurate servanda quae canones Conciliorum prescribunt; à quibus tamen discederetur, si varia capita controversis epistolis comprehensa servarentur, quae adversa sunt canonibus: qui posteriores cum sint iis epistolis, illis, utpote prioribus, derogare censendi sunt.

Vnde tandem orationem suam hac definitione concludit, honorem quidem iis epistolis deberi ob dignitatem auctorum quorum nomina praefereunt, sed Concilia servanda, quorum decreta universalis Ecclesia & sedes apostolica custodit: *Tu hac discretionem, inquit, ut praemisi ex verbis Gelasij, suscipe ad instructionem illas epistolas quas beatissimi Papae diversis temporibus ab urbe Roma pro diversorum patrum consolatione decernunt legendas, Venerabiliter, & serva sacra Concilia, quae sedes apostolica & omnis sequitur Ecclesia, Inviolabiliter.* Vberius quaestionem istam exequitur, cum Laudunensis Hincmari verba refellit: qui prolatis Anacleti, Victoris, Callisti, & Eleutheri testimoniis, his verbis usus erat ad Hincmarum Remensem: *Ecce, Pater, qui canones recipiendi, venerandi, ac observandi habeantur.* Excipit Hincmarus noster: *Si isti sunt canones recipiendi, venerandi, ac observandi, quos commemorasti; qui sunt illi quos & apostolica sedes & omnes Episcopi per universum orbem à primae sedis apostolicae Pontifice usque ad illum qui modo novissime etiam post te est ordinatus Episcopus, imò & omnis catholica Ecclesia, canones appellant? Quisque à Nicano Concilio, quod primum in nostris codicibus quos ab apostolica sede majores nostri acceperunt, sequendos per ordinem, usque ad Africanum Concilium, pro canonibus recipiendis, venerandis, & observandis, retinent; & Innocentius, Zozimus, & ceteri quique observandos canones nominant. Inter quos & istas epistolas apostolicae sedis Pontificum, quas canones appellas, Gelasius, ut supra posui, differentiam facit; & illa Concilia canonum observanda decrevit; has autem epistolas pro consolatione quorundam directas, venerabiliter suscipiendas dicit.* Quod iterum confirmat in epistola quam retulit Flodoardus auctor Historiae Remensis. Ex isto Hincmari loco discimus, apud Episcopos Ecclesiae Gallicanae solum codicem canonum ex collectione Dionysij Exigui, quem superioribus verbis descripsit, circa annum DCCCLXX. auctoritatem obtinuisse, epistolas verò contentas in Collectione Isidori, non repudiatas quidem ab Episcopis, quia de falsitate illarum nondum constabat, sed in auctoritatem canonum non fuisse receptas. Qua in re praedictio Leonis IV. utebantur, qui has epistolas Decretales in canone non recensebat, ut monui capite superiori §. v.

VI. Contenderat tamen Nicolaus literis ad universos Galliae Episcopos datis anno DCCCLXV. ut Decreta illa reciperentur, & magno conatu Gallicanorum Episcoporum argumenta repulserat. Excipiebant

Capit. l. i. c. 17. & 18. & 19. & 20. & 21.

L. c. c. 17. l. 7. c. 11. & passim lib. 1. c. 1. & 2. & 3. & 4. & 5. & 6. & 7. & 8. & 9. & 10. & 11. & 12. & 13. & 14. & 15. & 16.

Hincmarus ep. 8. & ep. ad Isidor. in coll. de div. verbis Lotharij. in Opus. c. 11.

Hincm. in Opusc. cap. 21.

Hincm. in Opusc. cap. 41.

Flodoardus lib. 1. Hist. Rem. cap. 21.

Nicolaus ep. 42.

Gratianus cap. 51
Romanorum. D.
111.

enim illi Decretales epistolas priscorum Pontificum ideo non admittendas, quod in codicem canonum non essent relatae. Reponebat Nicolaus, ex hoc sequi nec ipsas Scripturas sacras Veteris & Novi Testamenti suscipiendas, quia codici ecclesiasticorum canonum non sunt insertae. Si autem Galli respondeant, Innocentij decreto, quod in codicem canonum relatum est, statui ut Testamentum Vetus & Novum recipiatur, eadem ratione dici posse Decretales illas epistolas esse recipiendas, quia Decreto Leonis Papae caveretur omnia Decretalia constituta decessorum suorum custodienda esse. Itaque nihil interesse utrum sint omnia decretalia sedis apostolica constituta inter canones Conciliorum immixta, cum omnia in uno corpore compaginari non possint. Quod Nicolaus confirmat Gelasij Papae definitione, cujus haec sunt verba: *Decretales epistolas quas beatissimi Papae diversis temporibus de urbe Roma pro diversorum patrum consultatione dederunt, venerabiliter suscipiendas decernimus. Hic Gelasij locus à Nicolao & Hincmaro trahitur in partes. Sanè si commentitia non essent epistolae veterum Pontificum, Gelasius Nicolai causam juvaret potius quam Hincmari. Sed aliud Hincmari argumentum invictum remanet, nempe canonibus posterioribus derogatum fuisse priscis illis Decretalibus, etsi verae forent, quarum ratio habenda non sit in iis capitibus quae Codici Canonum adversantur. In ceteris enim articulis, Galliae Episcopi testimoniis harum epistolarum utebantur, ut antè dixi. Quod illis Nicolaus objiciebat: Cum ipsi, inquit, sua intentioni haec suffragari conspiciunt, illis indifferenter utuntur.*

CAPVTVI.

Synopsis.

I. *Quaeritur causa contentions inter Nicolaum & Episcopos Gallicanos ob antiquas Decretales. Scilicet ut nova regula illis epistolis asserta constitueretur in synodis & iudiciis Episcoporum, qua inconsulto Romano Pontifice peragi prohiberetur, etiamsi appellatum non fuerit.*

II. *Tandem epistola illa recepta sunt initio tertiae Regum dynastiae, ut patet à Concilio Remensi. Collectio Burchardi his epistolis aucta. Ivoonis quoque, qui primus in Occidente ius civile cum canonico in unum corpus compegit. Ecclesia Gallicana usa olim codicis Theodosii libro xvi. Gratiani collectio, ejusque auctoritas.*

III. *De collectionibus decretalium breviter.*

IV. *De novi juris incremento, unde processerit. Iuris constituendi auctoritas revocata ferè ad summum Pontificem; & novae negotiorum species corpus juris*

auxerunt. Novus ordo iudiciorum ecclesiasticorum, Beneficiorum institutio. Matrimoniorum impedimenta, & iudicia. Novae constitutiones de excommunicationibus, de religiosis, de privilegiis, & exemptionibus. Is est rerum status, ut antiquum ius sufficere non possit ad dirimendas controversias.

V. *Ex superioribus confutatur Leschasserij sententia, qui veram Libertatem Ecclesiae Gallicanae constituit in iure antiquo. Ea sita est in recto antiqui & novi juris usu. Haec est sententia B. Ludovici, Caroli VI. & Ecclesiae Gallicanae.*

VI. *Decretales Episcoporum administrationem temperarunt, non abstulerunt. Cui locus esset iuxta juris antiqui regulas, cogente necessitate.*

I. **C**VM tantopere Nicolaus exegerit à Gallis ut his epistolis in canonum censum admittendis faciles se praebere, ipsique tam constanter sententiam suam retinuerint, non alienum erit in causam hujus contentions inquirere. Eam mihi collegisse videor ex Hincmaro: qui prolato in Concilio Attiniacensi decem provinciarum anno DCCCXX. quinquaginta quinque capitulorum opusculo adversus Hincmari Laudunensis Episcopi collectionem edito, ejus consilium in illa collectione adornanda his verbis aperit: *Querens adinventiones ut te metropolitana subjectione posses exuere, libellum de patrum antiquorum scriptis ante sacros Nicenae Synodi & aliorum sanctorum canones editis collegisti: in quibus sententias inter se dissensas, & contra evangelicam, & apostolicam, atque canonicam, & apostolica sedis auctoritatem, immiscuisti. Haec una ratio Nicolao I. persuasit ut se acerrimum vindicem earum epistolarum praestaret, quò facilius Episcopos Romanae sedis sine medio subiceret. Ex iis enim novam illam regulam veteribus canonibus incognitam constituit, scilicet Episcopum, etiamsi non appellaverit Romanam sedem, à synodo provinciae inconsulto Romano Pontifice deponi non posse. Nicolai verba haec sunt in epistola ad Episcopos Galliae, de Rothadi Episcopi Suesfontensis causa loquentis: *Etsi sedem apostolicam nullatenus appellasset, contra tot tamen & tanta vos decretalia efferre statuta, & Episcopum inconsultis nobis deponere, nullomodo debuistis. In eandem sententiam in Concilio Romano peroraverat, cum Rothadam restitueret: *Quantum etsi nunquam provocasset, nunquam omnino preter scientiam nostram deponi debuerit: quia sacra statuta & veneranda decreta, Episcoporum causas, neque majora negotia, nostrae definiendas censura mandarunt. Statuta illa decretalia, quorum meminit Nicolaus, referri debent ad epistolas Victoris, Sixti, Marcelli, Zephyrini, Iulij, & aliorum Pontificum. Iis duo praecipue caventur. Primum,***

Florentinus l.
Hilior. Res. cap.
11. & 11.

Fide lib. 7. c. 11.
& 14.

Nicolaus 111. c.

Nic. in Concilio
Rom. anno 1100.

num, ut nulla synodus provincialis Episcoporum criminales causas definiat, inconsulta Romana sede. Secundum, ut nulla synodus præter sedis illius auctoritatem cogatur. His duobus capitibus præcipuum discrimen Iuris antiqui & novi continetur. Unde effectum est ut Metropolitanorum dignitas, & synodorum provincialium auctoritas, quæ in canonibus decernendis aut iudiciis reddendis vigeat, maximè debilitata sit, atque adeo novæ quæ in dies emergere solent negotiorum species, non amplius in Conciliis Gallicanis, ut fieri solebat juxta mores antiquos, sed in Conciliis Romanis primùm, deinde à solis Pontificibus discussæ & decisæ fuerint; licet synodorum provincialium congregationi & canonum condendorum potestati in universum Episcopi Gallicani renuntiare noluerint. Quæ de re uberius tractavi in Dissertatione de Conciliis Dicecesion. Quare mirandum non est si Ecclesia Gallicana adeo rigidè Collectionem Isidori, quod ad illos articulos attinet, exploserit, & antiquos canones adversus novas Decretalium regulas constantissimè asseruerit, cum de iudiciis Episcoporum, & de synodorum provincialium potestate, post Nicolai obitum cum Hadriano II. & Ioanne VIII. disceptaret; ut docui in Exercitatione de Iudiciis Canonicis Episcoporum. [Vide librum septimum.]

II. Tandem verò eò devenit ut tantis nominibus veterum Pontificum cesserint, unâ cum reliquis Episcopis, etiam Gallicanæ Ecclesiæ rectores: qui in Concilio Remensi ab Hugone & Roberto Regibus Francorum coactò anno nongentesimo nonagesimo secundo, Anaclæti, Iulij, Damasi, & aliorum Pontificum epistolas expenderunt, in causâ Arnulphi, ac si in canonum censum receptæ essent. Quare Burchardus Wormatiensis Episcopus, cum novam collectionem canonum institueret circa annum millesimum vigesimum, eam, ex seculi sui sensu, primorum Pontificum epistolis auxit: quibus & selectos ex Augustino, Hieronymo, Gregorio, & Isidoro locos adjunxit. Eandem rationem securus est Ivo Carnotensis in ea Collectione Canonum quam ad Ecclesiæ Gallicanæ usum circa annum millesimum & centesimum publicavit. Sed Burchardo in eo superior fuit, quòd ante Iuris civilis promulgationem (quæ post obitum Lotharii II. studio Mathildis Comitissæ procurata est) quamplurima ex Digestis, Codice, & Novellis transcripta in collectionem suam retulerit; ita ut exemplo Ioannis Scholastici & Photij

Patriarcharum Constantinopolitanorum, Ius Civile cum Canonico conjunxerit. Vt batur quidem olim Ecclesia imperatoris legibus ad iudicia ordinanda; & Galliarum Episcopi Codicem Theodosianum sequebantur, ut docuit Hincmarus. Sed in Occidente prima utriusque Iuris collectio debetur Ivoni Carnotensi; qui etiam canones in synodis provincialibus editos non omisit. Successit Gratianus; qui Decretorum corpus nova quidem methodo adornavit; sed collectionem tam Dionysij Exigui, quam Isidori, & Ivonis, in partes dissectam, in unum corpus industria sua temperatum compegit; & aliquot legibus, constitutionibus novis Pontificum & Conciliorum, & patrum locis amplificavit, circa annum millesimum centesimum quinquagesimum. In scholis publicè recitatur & quotidie prælegitur Gratiani Decretum. Sed, ut rectè monuit vir eruditissimus Antonius Augustinus, cum Gratiani Collectio privato studio instituta sit, quæ refert auctorum testimonia non majori pollent auctoritate quàm antea obtinebant. Quare canonum & pontificiarum Constitutionum excerpta, suprema auctoritate apud omnes excellunt. Quæ verò è provincialibus Conciliis aut Patrum libris accepta sunt, non omnes tenere possunt.

III. Gratiani Decretum subsequuntur tres Decretalium epistolarum Alexandri III. Innocentij III. & Honorij III. Collectiones: quas excepit ultima Gregorij IX. de qua loquitur Matthæus Paris: *His quoque temporibus Gregorius IX. videns tadiosam Decretalium prolixitatem, sub quodam compendio eas eleganter abbreviavit & collectas solenniter & authenticè per totius mundi latitudinem legi præcepit & publicari.* Gregorium secuti Bonifacius VIII. Sextum Librum Decretalium, Clemens Clementinas Constitutiones, Ioannes Extravagantes suas, & alius quidam Extravagantes communes ediderunt: quæ ideo Extravagantes dicuntur, quia extra Gratiani Decretum vagantur. His voluminibus comprehenduntur capita Conciliorum Lateranensium, Lugdunensis, & Viennensis, quæ per varios titulos secundum subjectam materiam sparsa sunt.

IV. Quæri solet, qua ratione effectum sit ut Ius Canonicum, quod per octingentos annos unico codice, eoque non valde amplo, continebatur, in tantam molem creverit, ut lacertorum perinde ac ingenij viribus opus sit ad volumina illa terenda, & an jus novum à veteri magnopere deflexerit. Ardua quidem est quæstio proposita, cui secundum dignitatem discutienda

Hincmarus ep. 4. c. 6. edition. Mog. Sextum dicimus Liber legum, quibus una cum sacra canonibus sancta muneratur Ecclesia. I. est Liber 16. Codicis Theodosiani.

Matthæus Paris in Henrico III.

Vide eruditissimam Dissertationem Fr. Florentis Antecessoris meritisissimi de Origine Iuris Canonici, parte secunda.

multis verbis opus esset. Sed paucis, quod attinet ad præsens institutum, sententiam meam promam. Summum caput in quo jus novum ab antiquo differt, in eo jam constitui, quod suprema potestas, quam in plerisque causis judicandis synodi provinciales obtinebant, penitus extincta sit, & ad solum Summum Pontificem revocata, & ea quæ in canonibus condendis versatur, sit adeo imminuta, ut Pontifici soli constitutionum condendarum onus incubuerit, quibus earum rerum formam præscribat de quibus apud illum erat disceptandum. Hinc secutus est novus judiciorum ecclesiasticorum ordo ad cognitiones per rescripta Pontificum instituendas in provinciis. Vnde tot constitutiones emanarunt de rescriptis, de iudiciis delegatis, de officio iudicis ordinarij, de dilationibus, exceptionibus, sententiis, & appellationibus, & de toto, ut generaliter loquar, judiciorum ordine. Hæc omnia olim non adeo exactè & solenniter exercebantur, ut novis constitutionibus est decretum, quæ magna ex parte in formulis actionum, & in tritura fori, anxie & scrupulosè versantur. Ex alio deinde capite nova ecclesiastica politia facies oborta est, scilicet ex beneficiorum ab ordinationibus discretione. Antiquo jure, quod canone Concilij Chalcedonensis probatum erat, nullus ad clerum adscisceretur, quin ad certam Ecclesiam sub Episcopi, Presbyteri, Diaconi, & ceterorum ordinum gradu adscriberetur, adeo ut manus impositionem sequeretur adscriptio in canonem seu laterculum & matriculam Ecclesiæ. Hoc obtinet adhuc in Episcopis, sed in ceteris gradibus ordinationes *Σπουδαίως* & absolutè fiunt, & absque titulo Ecclesiæ, contra præscriptum Concilij Chalcedonensis. Constitutum quidem fuit in Concilio Lateranensi, ne Clerici ordinarerentur absque titulo, saltem patrimonij, scilicet ne in opprobrium cleri mendicare cogerentur. Sed hoc decreto non est restituta vetus disciplina, quæ Clericos per manuum impositionem suis Ecclesiis addicebat. Separatio ista & discretio ordinationis ab Ecclesiæ seu beneficij collatione & pinguisimorum reddituum copia, novas in jus canonicum regulas inexit antiquo juri prorsus incognitas, de beneficiis acquirendis, conservandis, & amittendis, quæ ferè utramque paginam novi juris faciunt. Matrimoniorum impedimenta novis interdictis ad tuendam honestatem publicam introducta, & revocata ad solam Ecclesiam earum causarum cognitiones, & cognitionum, quæ hac de re habentur, adstrictus

forensibus formulis ordo, novam juri canonico materiam subministrarunt. Excommunicationum infligendarum, & penitentiarum publicarum, quæ antiquo jure vigeant, temperatus jure novo rigor, novis constitutionibus explicandus erat. Non omittendæ sunt multiplices monachorum species, & religiosarum domuum diffusa per Europam multitudo, quæ novis regulis, & institutis, Pontificum curam ad se traxerunt. Quin & indultæ monasteriis aut canonicorum Capitulis exemptiones ab Episcoporum jurisdictione, & privilegia varia illis concessa, varias causarum figuras à Pontificibus disceptandas præbuerunt. Quæ omnia si quis accuratè expendat, non adeo laborabit de discrimine antiqui juris & recentioris, quod rerum & negotiorum varietas ab invitis Pontificibus pro utilitate reipublicæ Christianæ extorsit. Itaque eo statu res Ecclesiæ nunc positæ sunt, ut si quis de absoluta & integra restitutione juris antiqui & novi abolitione contendat, perinde agat ac si imperiorum inveteratorum administrationem ad eam formam revocare velit, quæ in ipsis regnorum initiis obtinebat. Hinc etiam sequitur necessariam esse hodie Decretalium cognitionem iis omnibus qui juris canonici peritia censerent velint, ea tamen lege, ut antiqui juris cognitio non deseratur, quo vitio laborarunt superiora aliquot sæcula. Quod ab auctore librorum *de hierarchia subcaelesti* hæc verba expressit anno millesimo quadringentesimo sexto: *In Ecclesia Græca multi sunt Canoniste, id est, scientes canones universalium & generalium Conciliorum; in Latina, nulli sunt Canoniste, sed multi Decretaliste.*

V. Eo tamen tendere videtur Lefchasserijsententia. qui veram Libertatem Ecclesiæ Gallicanæ antiquo jure metitur, quod curiarum decretis in usum paulatim revocari debere contendit. Nos verò, qui veteres laudamus, nostris tamen annis utendum esse censemus, & Libertatem in recto antiqui & novi juris usu constituimus, necessariasque nostro sæculo Decretalium definitiones, quæ novis negotiis prospexerunt, non absque manifesta ratione existimamus. Non alia mens est aut B. Ludovici, aut Caroli V I. & totius Ecclesiæ Gallicanæ, cum libertatem Ecclesiæ in *jure communi* versari contendunt. Antiquos enim canones & jus commune intelligebant quod Gratiani Decreto & Decretalibus erat comprehensum. Id manifestè probatur, non solum ex eo quòd vetus codex canonum illis esset incognitus, sed etiam è Concilio Constantiensi. Etenim sessione xxxix.

Auctor M. M.
lib. 1. c. 10.

cum de fidei professione à Papa edenda caveret, non solum octo Concilia Oecumenica ab illo conservanda decernit, sed etiam Lateranense, Lugdunense, & Viennense. Quare seculo Caroli VI. Conciliorum generalium nomine, Ecclesia Gallicana non solum vetera, sed etiam recentiora illa intelligebat. Enimvero in Gallia, quod ad disciplinam attinet, decretalium constitutis locum damus, cum bona Romanorum Pontificum venia, quæ nostris rebus & utilitati publicæ accommodatæ sunt, id est, omnibus ferè, paucissimis exceptis.

VI. Sanè dissimulandum non est, eam quæ jure divino Episcopis quasita est Ecclesiæ administrationem, nullis decretalibus ablatam fuisse; quamvis potestatis illius exercendæ modus variis constitutionibus variè pro temporum ratione præscriptus fuerit. Itaque si ea tempora incidant ut regendæ Ecclesiæ necessitas Episcopos à regulis recentioribus discedere cogat, nihil vetat quo minus jus naturale & divinum, omisissis formulis quæ jure novo præscriptæ sunt, locum habeat. Exempli causa; si sedis Romanæ vacatio per multos annos protraheretur, si hostium armis obfessa teneretur itinera, ita ut securè Romanus Pontifex adiri non posset, aut si qui alij similes aut graviores casus inciderent, jure divino aut antiquo illo jure ecclesiastico administranda esset Ecclesia.

fellitur: & verus sensus illius canonis exponitur, restituta interpunctione.

VI. Leo approbare noluit canonem xxviii. quod contrarius esset canonibus Nicænis. Dux regule elicitæ ex epistolis Leonis. Prima, nullos esse canones adversos Nicæna Synodo. Secunda, Summum Pontificem esse custodem canonum.

VII. Leo decernit irritum hunc canonem, eo nomine, quod sit contrarius Nicæna Synodo.

I. **S**OLET à plerisque pragmaticis hoc ferè præcipuum constitui Libertatis Gallicanæ theorema, Concilium Oecumenicum superius esse Summo Pontifice, unde sequatur nihil à sedis apostolicæ Præfulibus tentari posse quod synodorum generalium definitionibus adversetur. Invidiosam quæstionem fecit nimium partium studium. quod si abesset, vexatissima illa contentio facilè componi posse videretur. Scio quid Theologi Parisienses constanter professi fuerint in Concilio Constantiensi, Germanis auspiciis, quod omnes Ecclesiæ Patres tunc amplexi sunt, in unum conspirantibus omnium Episcoporum & Nationum votis. Scio quid Basileensis Synodus, quæ, paucis exceptis, omnes ferè Occidentis Episcopos continebat, de hac re decreverit, quidque à Gallicanæ Ecclesiæ Theologis passim doceatur. Attamen si cum bona Magistrorum venia, id quod sentio liberè profiteri liceat, existimo Libertates Ecclesiæ Gallicanæ hoc axiomate non omnino niti. Qui Romani Pontificis odium in has libertates concitant, id præcipuè urgent, eas alia ratione constare non posse, quàm apostolicæ sedis dignitate in eo maximè immunita, quod Pontifex Concilij Generalis auctoritati subjiatur. Attamen hæc sententia, etsi in Schola Parisiensi & ceteris hujus regni Academiis certissima habeatur, in foro apud nos non disceptatur; qui Libertates perinde tuemur, si de Concilij Generalis novis Decretis, ac si de Romani Pontificis Constitutionibus agatur. Quinetiam receptos mores & consuetudines Ecclesiæ Gallicanæ, nostro usui commodas, adeo retinemus, ut etsi canone Concilij Generalis destituamur, quo illæ firmatæ sint, tamen ab iis nobis discendum esse non censeamus. Quare non est quod hæreamus in ea regula, quæ Romanis stomachum moveret, & quæ rebus nostris non prospicit ut par est. Fruatur Summus Pontifex aut æquo jure cum Conciliis Generalibus, aut superiori. Illud unum in foro expendetur, an nova constitutio vel novum rescriptum rebus Gallicanis consulat, aut noceat. Si receptos canones vel receptos mores infringat aliquo pacto, ejus ratio non

T ij

C A P V T V I I.

Synopsis.

I. Confutatur communis opinio, quæ docet præcipuam Libertatum regulam hanc esse, ut Concilium Oecumenicum superius Romano Pontifice dicatur. Quamvis hæc sit Schola Gallicana sententia, non est una ex Libertatibus Gallicanis. In foro perinde est, si Summus Pontifex æquo vel superiori jure cum Conciliis utatur. Vbi id tantum expenditur, an nova rescripta noceant Ecclesiæ Gallicanæ.

II. Canonum executionem ex pollicitatione exigimus. Pontifices Romani canones non posse infringi docent factis & scriptis; ut Innocentius I. in causa Chrysostomi.

III. Zozimus in causa Arelatensis Episcopi, & in epistola generali. Et Bonifacius I.

IV. Sed præcipuè Leo, in reprobatione canonis xxviii. Synodi Chalcedonensis. Hujus quæstionis, quæ illustris est, status constituitur. Secundus dignitatis gradus delatus Episcopis CP. à secunda synodo. Quo usi sunt in Oriente, ut probatur variis testimoniis, è C. Th. & synodo Chalced. Solvitur objectio petita è rescripto Theodosij, de Flaviano.

V. Nec administratio nec ordinatio Dioceseon Asiæ & Pontice tributa est hoc canone; sed usu, in quibusdam Ecclesiis. Canon xxviii. expensus, & sententia viri eruditi circa ejus explicationem, quæ re-

Fide Doctorem in
qualitate finali
de sacramentis
Actuipis.

Der. M. L. G.
c. 11. 09.

habebitur, nisi consensu publico accedente. Præterquam quòd enim hæc novarum legum conditio, & præcipuè ecclesiasticarum, ut assensu eorum, quorum interest, probentur; id sibi præcipuè vendicat canonum reverentia, ut iis Pontifices Romani derogare velle non censeantur, etsi fortasse formulis rescripti ex stylo Curia aliter cautum sit. Hæc est enim innata Canonum & Decretorum conditio, ut perpetuò vim suam obtinere debeant, nec mutationibus illis subjaceant quæ in legibus secularibus sunt frequentissimæ, ob rerum mundanarum mobilitatem, ut loquar cum Innocentio primo. Tribus autem modis præcipuè antiquis legibus & canonibus derogari solet. Vel nova lege promulgata, quæ priorem abroget, vel dispensatione & venia legis, aut derogatione certo quodam casu alicui concessa, vel privilegio perpetuo indulto. Novæ leges ferri non debent, nisi magna & evidenti utilitate cogente: quia durum est ab eo jure quod diu æquum visum est recedere, ut dixit Vlpianus. Quod præcipuè locum habet in legibus ecclesiasticis, quæ à Spiritu sancto conditæ dicuntur à Leone primo. Quam ob causam venia quoque canonum non faciliè indulgenda est, nec dispensationibus privatis, nec privilegiis personalibus, aut perpetuis.

II. Itaque non agimus cum sede apostolica quasi cum potestate quadam certis regulis ita devincta ut eas nullo casu egredi possit; cum sciamus canonum dispensationem, cujus est in politia ecclesiastica frequentissimus usus, Summo Pontifici præcipuè conceditam. Sed, veluti ex pollicitatione, quam suis Decretis Canonum & Constitutionum executionem sponderrunt, à B. Petri successoribus cum debita reverentia exigimus. Quantum verò canonibus detulerint Romani Pontifices per omnes ætates, perpetuò & verbis & factis testati sunt; eademque opera libertates nostras inviolatas spondere visi sunt. Cujus rei in signe præbet exemplum Ioannis Chrysofomi contra canonum præscripta in synodo ad Quercum damnatio decreta ab Orientalibus Episcopis: cui & Innocentius I. & ceteri Italiae Episcopi consensum præbere noluerunt; quia quæ canonibus violatis peraguntur, rata esse non possunt. Vnde Occidentis & Orientis communio interrupta fuit ad tempus. Sed tandem Ioannis nomen in Diptycha Ecclesie relatam fuit, & restitutum inter Ecclesias Communionis consortium. Servandorum canonum studium eò Romanos impulit, ut fatius duxerint in specie proposita scissionem Ecclesie

perpeti quam connivere ut canonibus aperta vis inferretur. *Nam longè præstiterit, inquit Innocentius in epistola ad Clerum Constantinopolitanum, vel ea condemnare, fratres carissimi, quæ rectè facta sunt, quàm ea robur ullum sortiri quæ adversus canones gesta sunt.*

III. Zozimus Pontifex Episcopis provincie Viennensis & Narbonensis secunda graviter exprobrat divisionem provincie Viennensis, quam contra patrum statuta tentaverant in Concilio Taurinensi. Etenim canone secundo certantibus de primatus honore Arelatensi & Viennensi Episcopis, à synodo definitum est ut qui ex eis probaret suam civitatem esse metropolim in laterculo Imperij, is totius provincie primatum etiam in rebus ecclesiasticis obtineret, & jura ordinationum juxta canones, interim verò, concordie & pacis causa, viciniore sibi quisque civitates intra provinciam vindicaret. Hanc Concilij temeritatem, quæ delatam ab apostolica sede jam olim Arelatensi Ecclesie potestatem subvertebat, Zozimus quidem Decreto suo repressit, & intermissum ordinem restituit; sed iis verbis usus est quæ ab Hincmaro, Ivone, & Gratiano adnotata sunt, ut constet Pontifices nolle sibi liberum esse antiqua decreta immutare: *Apud nos enim inconuulsis radicibus vivit antiquitas, cui statuta patrum sanxere reverentiam.* Idem testatum voluit Episcopis Africa, Gallie, & Hispanie, quid de hac re censeret. *Cum adversus patrum statuta venit, non tantum illorum prudentie atque sententie qui in eorum victura sanxerunt, sed ipsi quodammodo fidei & catholice discipline irrogatur injuria. Quid enim tam sanctum ac venerabile est, quàm penitus non exorbitare ab itinere majorum, quorum canonica instituta velut quedam fundamenta sunt, ferendis fidei jacta ponderibus?* Bonifacij par cura fuit anno **CDXXXII.** in evertenda Patrocli Arelatensis Episcopi præsumptione, qui Lutubensi Ecclesie, prætermisso Metropolitano, Episcopum ordinarat contra patrum regulas: *Quod nequaquam possumus ferre patienter, inquit, quia convenit nos paternarum sanctionum diligentes esse custodes.*

IV. Sed illustrius testimonium proferri non potest quàm id quod è variis Leonis Papæ epistolis petitur, cum de Concilij Chalcedonensis confirmando canone **XXVII.** quæstio incidisset: de qua paulò uberius dicendum est, ut hinc etiam primatus Romani Pontificis adversus Novatorum ludificationes asseratur. Sed ante omnia, controversie status constituendus est.

Vide lib. 7. cap. 9.

Ep. Innoc. 1. ad
Sorum lib. 1. c. 1.
cap. 1. c. 1.
cap. 1. c. 1.
cap. 1. c. 1.
cap. 1. c. 1.
cap. 1. c. 1.

Conc. Taurin.
anno 1577.

Vide epistolam
Marci ad illu-
strum, editam in
Prolegomenis ad
historiam ecclesie
Eusebii.

Anno 477.
Zozimus ep. 7.
Ivo P. 4. c. 111.
Grat. 11. q. 112.
concl.

Vide Althimam
ad cap. 11. lib.
1. c. 1.

Zozim. ep. 6. ad
Aurelianum.

Bonif. ep. 4. ad
Hilariem ep. 1.
bon.

Secundæ sedis gradus delatus fuerat Ecclesia Constantinopolitanæ canone 111. secundi Concilij Oecumenici jam ab anno trecentesimo octagesimo primo. Ejus honoris quasi possessionem statim ideptus Nectarius, in ejus Concilij subscriptione, quam primo loco, ante Theophilum Alexandrinum Patriarcham, apposuit. Lex etiam quæ à Theodosio lata est de confirmatione disciplinæ ab ea synodo decretæ, Nectarium Theophilo præponit. Eodem ordine venerabilium Ecclesiarum Constantinopolitanæ & Alexandrinæ meminit lex altera Codicis Theodosiani, ab Honorio & Theodosio lata. Synodus quoque habita sub Domino Patriarcha Antiocheno, in causâ Arthanasij Perrheni Episcopi, perpetuò Archiepiscopum Constantinopoleos Proclum Cyrillo Archiepiscopo Alexandrino anteposit. Elegans est locus Actionis primæ Synodi Chalcedonensis, in qua, dum relegendur Acta prædatoris Synodi Ephesinæ sub Dioscuro, quæ Flavianum CP. post Domnum Antiochenum & Iuvenalem Hierosolymorum collocabant, Orientales Episcopi in has exclamaciones eruperunt: *Flavianus quare in proprio loco non sedit. Constantinopolitanum Episcopum quare quintum posuerunt? Paschasinus reverendissimus Episcopus dixit: Ecce nos Deo volente Dominum Anatolium primum habemus; hi quintum posuerunt beatum Flavianum. Diogenes reverendissimus Episcopus Cyzici Ecclesie dixit: Quoniam vos regulas scitis.* Nihil apertius adferri potest. Orientales Episcopi, quibus cara esse debuerat Antiochenæ Ecclesiæ dignitas, queruntur & vociferantur, cur Flavianus quinto loco sederit. Paschasinus verò Legatus Romani Pontificis, huic justæ expostulationi veluti succinens, Anatolio proximo à se loco sedere demonstrat, ut Synodi Chalcedonensis canonicum ordinem justitiâque prælatrocinio Ephesino commendigenes Cyzici hoc tribuit canonum auctoritati, quam Paschasinus sequeretur, hoc in parte non reclamante Paschasino. Itaque & Legatorum judicio, & Synodi Chalcedonensis approbatione, in ipsis Concilij exordiis secundæ sedis honor delatus est Anatolio, ex vi canonum ecclesiasticorum. Quare mirum videri non debet, si Nectario, & Gregorio, Orientalium omnium Ecclesiarum principatum, & per eos sedi Constantinopolitanæ tribuant patres Chalcedonenses in Prophonetico ad Marcianum Augustum.

Attamen hoc loco dissimulare non possum, quid contra referri possit è rescripto Theodosij Principis ad Dioscorum Ale-

xandrinum, quo primatum illi secundum canones in synodo Ephesina secunda se deferre testatur Theodosius. Quod uno ictu & dignitatem Romani Pontificis & jus Constantinopolitanæ sedis convellere videtur. Sed de Romanis Legatis dicitur libro quinto. Quod autem attinet ad sedem Constantinopolitanam, huic difficultati occurritur iisdem Theodosij litteris: quibus omnis Flaviano Episcopo auctoritas derogatur, & judicandus sistitur, non verò inter iudices adsciscitur. Vnde Elpidius comes synodo Ephesinæ suggestit, à Principe justum, ut qui sibi iudicium in synodo Constantinopolitana contra Eutychem arrogaverant, inter reos habeantur, & de utraque parte iudicium feratur, de Flaviano scilicet, Eusebio Dorylæi, & Eutythere, *παρεκκλησιαστο τοις κειντας ηδη, εν τωκει κεινοδωρον ισασην.* Quare dignitas Constantinopolitanæ sedi à secunda synodo tributa, illæsa remansit, etsi Flavianus insigni contumelia affectus fuerit, quòd è iudicium albo in reorum numerum sit translatus.

V. Observandum est tamen, jura ordinationum vel administrationis in Asianas & Ponticas provincias, canone secundæ synodi concessa non fuisse. Vsu tamen invaluerat ut in viciniore quædam civitates, ad sedendos electionum tumultus, curam suam rogatus Episcopus Constantinopolitanus extenderet. Vnde factum ut canone xxviii. Concilij Chalcedonensis, de omnium Episcoporum Orientalium consensu, plena Ponticæ, Asianæ, & Thracicæ Dioceseos administratio jure Patriarchico sedi Constantinopolitanæ decreta fuerit. Itaque, ut dixi, & nunc repeto, dignitas Patriarchica, & secundus gradus honoris, depulso Alexandrino Episcopo, novæ Romæ Episcopo delatus fuerat à secunda synodo, sed vis Patriarchatus, & metropolitaram ordinatio illi collata est à Concilio Chalcedonensi. Aliud tamen elici videtur ex illo canone xxviii. cujus verba ita concepta sunt, ut in Diocesisbus Thracicæ, Ponticæ, & Asianæ, metropolitaram ordinationes à synodo secunda jam olim tributæ fuisset videantur, & à synodo Chalcedonensi tantum confirmatæ. Vnde occasionem sumpsit vir illustrissimus & eruditissimus hunc canonem convellendi, & falsi crimen Constantinopolitanis clericis, qui canonem illum texerant, acriter objiciendi. Sed vix mihi persuadere possum eos adeo inverecundi oris fuisse ut scientes volentes coram honoratissimo illo Concilio Chalcedonensis cœtu in legem Corneliam de falsis præcipites darent, neque adeo incuriosos

Rescripti Theod. in synodo...
Rescripti Theod. in synodo...

Rescripti Theod. in synodo...
Rescripti Theod. in synodo...

Ill. Card. Peron. in Repl. c. 34.

Concilij patres, ut sibi os ab Aëtio Archidiacono sublini, seque ludibrio haberi passifuerint, quasi nullus ex illis literas novisset. Imò verò patres Chalcedonenses in epistola synodica ad Leonem difertis verbis hæc duo distingunt, honoris privilegia, & metropolitaram ordinationes. Dignitatem quidem & privilegia honoris à canone secundæ synodi indulta se decreto suo confirmasse; Metropolitanarum verò ordinationes consuetudine introductas se nunc synodali decreto contulisse profitentur. Quòd autem contraria sententia è canone xxviii. Chalcedonensi trahi posse videatur, à vitio interpunctionis & à leviusculo Latinæ interpretationis errore profiscitur. Verus germanusque sensus canonis in hæc verba contrahitur: Canonem centum quinquaginta patrum recententes, eadem quoque & nos definimus & statuimus de privilegiis Constantinopoleos novæ Romæ, ut æqualibus privilegiis cum veteri Roma, etiam in rebus ecclesiasticis, fruatur: Et ut Ponticæ, & Thracicæ, & Asiænæ Diocesis metropolitana ab sede Constantinopolitana ordinentur. Itaque definitio de metropolitaram ordinationibus, interpunctione à superioribus verbis distincta, ad synodum Chalcedonensem refertur, non ad canonem secundæ synodi. Cui nostræ interpretationi favet lectio Græca: *ὡς ἂν τοῖς τοῖς ποταμῶν*, & quod sequitur. id est, *Et ut Ponticæ*, ita ut oratio trahenda sit ad superiora verba, *ὡς ἂν τοῖς τοῖς ποταμῶν*. In editione Conciliorum vetus interpretatio latina ita reddit, in versis particulis, *VI & Ponticæ*, quasi quæ de Ponticæ Diocesi, Thracicæ, & Asiænæ dicuntur, cum præcedentibus immediatè verbis connecterentur, atque adeo ad canonem secundæ synodi referrentur. quod viris eruditis fraudi fuit. Antiquissima tamen canonum interpretatio rectum ordinem harum particularum juxta exemplar Græcum conservavit, & novam istam definitionem synodo Chalcedonensi, non Constantinopolitanæ, tribuit.

VI. Novam constitutionem, quæ tot metropolitanorum jura infringebat contra Nicænæ synodi canones, à Leone confirmari Synodus Chalcedonensis, blandissimis verbis Pontificem demulcendo, per synodicam epistolam petivit, rem gratam Imperatori, Senatui, & urbi Constantinopolitanæ facturum docens, imò verò eam gratiam illi tributum iri, ut patri, ad quem egregia filiorum facinora redundare solent. Attamen ab exactissimo illo sacerdote, ut consensum suum huic innovationi præberet, extorquere non potuerunt, ea præci-

puè ratione, quòd canon xxviii. synodi Chalcedonensis regulas Nicænæ à nullo synodali conventu violandas infringeret. *Tanquam*, inquit Leo epistola ad Anatum, *refutari nequeat quòd illicitè voluerit multitudo, & illa Nicænorum canonum per sanctum verè Spiritum ordinata conditio in aliqua unquam sit parte solubilis. Nulla sibi met de multiplicatione congregationis synodalia Concilia blandiantur, neque trecentis illis decem & octo quantumlibet copiosior numerus Sacerdotum comparare se audeat, vel præferre; cum tanto divinitus privilegio Nicæna sit synodus consecrata, ut sive per pauciores sive per plures ecclesiastica judicia celebrentur, omni penitus auctoritate sit vacuum quidquid ab illorum fuerit constitutione diversum.* Idem in epistola ad Marcianum Augustum, de Anatolio loquens: *Non dedignetur regiam civitatem, quam apostolicam non potest facere sedem; nec ullo speret modo quòd per aliorum offensiones possit auferri. Privilegia enim Ecclesiarum, sanctorum patrum canonibus instituta, & venerabilis Nicæne synodi fixa decretis, nulla possunt improbitate convelli, nulla novitate mutari. In quo opere, auxiliante Christo, fideliter exequendo, necesse est me perseverantem exhibere famulatum; quoniam dispensatio mihi credita est, & ad meum tendit reatum, si paternarum regule sanctionum, me, quòd absit, connivente, violenter, & major sit apud me unius fratris voluntas, quam universæ domus Domini communis utilitas. In eandem sententiam præclare idem Leo in epistola ad sanctam synodum habitam Chalcedone: *De custodiendis quoque sanctorum patrum statutis quæ in Synodo Nicæna inviolabilibus sunt fixa decretis, observantiam vestre sanctitatis admono, ut jura Ecclesiarum, sicut ab illis trecentis decem & octo patribus divinitus inspiratis sunt ordinata, permancant. Nihil alienum improbus ambitus concupiscat; nec per alterius imminutionem, suum aliquis querat augmentum. Quantumlibet enim extortis assentationibus sese instruat vanitatis elatio, & appetitus suos Conciliorum æstimet nomine roborandos, infirmum atque irritum erit quidquid à prædictorum patrum canonibus discreparit. Quorum regulis quàm reverenter apostolica sedes utatur, scriptorum meorum, quibus Constantinopolitani antistitis conatus repuli, poterit sanctitas vestra lectione cognoscere, & me auxiliante Domino nostro, & catholice fidei & paternarum traditionum esse custodem.* Ex his locis duæ præcipuæ regulæ eliciuntur. Prima est, *Nullos esse ipso jure Conciliorum canones, si Nicænæ Synodi regulis sint adversi.* Secunda est, *Romano Pontifici dispensationem ita creditam, ut paternas regulas violari non sinat; cum sit paternarum**

Ep. Synod. Concil. Chalced. in de
m. & apud Ch.
Iustellum.

Codex MS. qui
erat in Biblioth.
Thu. & apud Chr.
Iustellum.

traditionum custos, ut idem Leo loquitur.

VII. Quare sui muneris conscius, quam aliis literis auctoritate vacuam dixerat synodi Chalcedonenfis definitionem, utpote Nicænis canonibus contrariam, ipse in irritum mittit, id est, nullitatem declarat epistola data ad Pulcheriam Augustam, quæ hoc sibi gratum fore significaverat. *Consensiones vero Episcoporum, inquit, sanctorum canonum apud Nicæam conditorum regulis repugnantes, unita nobiscum vestre fidei pietate, in irritum mittimus, & per auctoritatem B. Petri Apostoli generali prorsus definitione cassamus; in omnibus, ecclesiasticis his legibus obsequentes, quas ad pacificationem omnium sacerdotum per 318. antistites spiritus sanctus instituit; ita ut si multo plures aliud quam illi statuere decernerent, in nulla reverentia sit habendum quidquid fuerit à prædictorum constitutione diversum.* Ex quibus verbis colligitur evidentiissimè, non solum Leonem denegasse consensum suum novis Decretis, (qui tamen necessarius erat in hac specie, ex recepta juris regula, ut quæ omnes tangunt, ab omnibus probari debeant, & è novarum legum conditione, quæ illos non tenent à quibus receptæ non sunt) sed canonem illum B. Petri auctoritate irritum decrevisse. In qua definitione non adeo nifus est superiori quadam in synodum jurisdictione & auctoritate, quam reverentiam Nicænis canonibus debitam præterdit, ut ea ratione se à canonis xxvi. ipso jure nullius, ut pote Nicænas regulas infringentis, approbatione excusaret. Etenim cum Romanus Pontifex sit præcipue canonum & traditionum antiquarum custos, assertor, & executor, ad illius reatum pertinet, si in rebus gravissimis illo connivente violentur. Quare illius sententia obtinuit, adeo ut è canonum numero expunctus fuerit canon ille tantopere controversus, quemadmodum dixi cap. 111. hujus libri §. v.

CAPVT VIII.

Synopsis.

I. Rescripta contra canones elicita, sunt nulla; Deoque injuriam inferunt, ex Hilario. Summus Pontifex, qui est potissimus sacerdos, reus est culpa, si canones vel decreta violari sinat, ex eodem Hilario.

II. Propositum Romana sedis ut canones custodiant, è Gelasio. Quos præ ceteris sedibus exequi debet. Non sustinet quæ sunt contraria privilegiis universalis Ecclesie, ex eodem Gelasio.

III. Pontifices decreta decessorum suorum infringere non debent, quia sunt perpetua, & eorum violatio tendit ad religionis & Pontificum injuriam, è Symmacho. Quæ verba, de justis decretis, ex æquitate B.

Petri latis intelligit Hincmarus.

IV. Statuta decessorum servare justitia suadet. injuriæque sibi facit Rom. Pontifex, si fratrum jura perturbet, è Gregorio Magno. Ideo pastor effectus, ut canones & leges non excedat, è Leone IV. In consecratione sua professionem emittebat servandæ qua canonicè essent decreta à decessoribus suis.

V. Summa Pontificis auctoritas & canonum observatio sancuntur decreto Concilij Florentini, quod nondum expensum est. Contentio inter Græcos & Latinos de primatu Papa recensetur. Latini eum intelligi volebant secundum dicta sanctorum. Græci, secundum canones. Decreto statuitur, Papa in B. Petro traditam plenam potestatem regendi Ecclesiam, ad eum modum quem canones & acta synodorum docent. Corruptus leviter textus Latinus sensum mutat. Legendum, quem ad modum & in gestis Conciliorum. Vulgata lectio præfert, quemadmodum etiam. Græci primatum Papa colunt in dicto Concilio Flor. Salvis privilegiis & juribus Patriarcharum. Sionostri, Salvis Libertatibus Ecclesie Gallicanæ.

I. **L** E O N E M excipit Hilarus Papa, qui candidè & ingenuè fatetur rescriptum quod à se per obreptionem contra Canones Ecclesiarumque privilegia elicatum fuerat, esse nullum, vimque regulis illatam in Domini injuriam tendere. Ingenuus Ebredunensis, Alpium maritimarum provincie Metropolitanus, conqueritur de jure provincie suæ imminuto ab Auxanio Episcopo, qui ab Hilario Pontifice rescriptum aliquod impetraverat canonibus contrarium. Querelæ istius cognitionem Hilarus Episcopus quibusdam Gallicanis delegavit, his verbis: *Ita vestre caritati cognitionem adnexa querimonie delegamus, ut nihil adversum venerandos canones, nihil contra sanctæ memorie decessoris mei judicium valeat, quidquid obreptum nobis esse constiterit. Nolumus namque Ecclesiarum privilegia, quæ semper sunt servanda, confundi; quia per hoc non minus in sanctarum traditionum delinquitur sanctiones, quam in injuriam ipsius Domini profilitur.* Idem Hilarus in Concilio Romano habito anno CDLXVII. vestigia Leonis premens, in se, qui potissimus est sacerdos, reatum omnem transfert, si constitutiones canonum vel apostolicæ sedis infringi patiatur: *Nulli fas sit, sine status sui periculo, vel divinas constitutiones, vel apostolicæ sedis decreta temerare; quia nos, qui potissimi sacerdotis administramus officia, talium transgressionum culpa respiciet, si in causis Dei desides fuerimus inventi; quia meminimus qualiter comminetur Dominus negligentie sacerdotum. Siquidem reatu majore delinquit qui potiori honore perfruitur, & graviora facit vitia peccatorum sublimitas dignitatum.*

Hilarus ep. 4. anno 465.

II. Multus est in commendanda canonum custodia Gelasius, docetque pium & devotum esse Romanæ sedis propositum ut

Gelas. ad Episc.
Lucan. cap. xi.

paternas regulas retineat, in epistola ad Episcopos Lucanæ: Cum, inquit, nobis contra salutarium reverentiam regularum cupiamus temerè nihil licere, & cum sedes apostolica superior his omnibus, favente Domino, que paternis sunt canonibus prefixa, pio devotioque studeat tenere proposito, satis indignum est quemquam vel Pontificum vel ordinum subsequentium hanc observantiam refutare quam B. Petri sedem & sequi videat & docere; satisque conveniens sit ut totum corpus Ecclesie in hac sibi observatione concordet, quam illic vigere conspiciat, ubi Dominus totius Ecclesie posuit principatum. Hic non dissimulanda videtur antiqua lectio hujus loci, quæ extat apud Hincmarum in opusculo & in epistola Caroli ad Hadrianum, ubi autem totum superior his omnibus legitur, super his omnibus, id est, super his capitibus. Idem Gelasius in epistola ad Episcopos Dardaniæ: Confidimus quod nullus jam veraciter Christianus ignoret, uniuscujusque synodi constitutum, quod universalis Ecclesia probavit assensus, nullam magis exequi sedem præ ceteris oportere quam primam, que unamquamque synodum & sua auctoritate confirmat, & continuata moderatione custodit. Primæ sedis præcipuam canonum executionem vindicat, sed eorum canonum qui jam recepti sunt, & quos universalis Ecclesia probavit assensus. Non omitendus est locus ejusdem Gelasij: qui de privilegiis universalis Ecclesiæ cum loquitur, ad Ecclesiæ Gallicanæ privilegia, quæ illis accedunt, trahi non ineleganter potest: Sedes apostolica, inquit, quæ privilegiis universalis Ecclesiæ contraria probantur, nulla ratione sustinet.

Hincmarus in
Opus. c. 10. &
in ep. Caroli ad
Hadri.

Gelasius initio
Tom. de Anastasia
te.

III. Non solum autem de canonibus custodiendis solliciti fuerunt Pontifices Romani, sed etiam de constitutis decessorum suorum; etsi ex vulgata juris regula par in parem non habeat imperium, & successori par auctoritas comperat cum decessore. Vnde colligere licet nihil referre ad canonum custodiam an Summus Pontifex sit superior Concilio. Elegans est Symmachi locus in epistola ad Æonium Arelatensem Episcopum, qui docet decreta decessorum non esse violanda, quod unum sit Pontificum sacerdotium, quod ex sui natura decreta perpetua sint, quod religio illis infractis violetur, & in Pontificum contemptum redundet. Dum ad Trinitatis instar, cui una est atque individua potestas, unum sit per diversos antistes sacerdotium, quomodo priorum statuta à sequentibus convenit violari? Huc accedit, quod si hæc eveniat sententiarum varietas, ad ipsam sacrosanctam credimus religionem pertinere; cujus omnis potestas infringitur, nisi

universa que à Domini Sacerdotibus semel statuantur, perpetua sint. Quod aliàs contingere poterit, si successor decessoris actibus non tribuerit firmitatem, & roborando quæ gesta sunt, faciat rata quæ gesserit. Quanta enim vicarius B. Petri judicabitur reverentia, si que in sacerdotio præcipiunt, eisdem transcurrentibus dissolvantur? Sed prætermittenda non est Hincmari adnotatio; qui locum istum cum produxisset in epistola Caroli Calvi ad Hadrianum II. de justis Decretis, & quæ à Vicariis B. Petri ex ejus Apostoli æquitate proferuntur, intelligendum esse Symmachum observavit his verbis: *Universa, inquit (scilicet Symmachus), perpetua sint que à Domini Sacerdotibus statuuntur: qui, ut Moyses, ea que statuunt, ab oraculo divino suscipiunt; non que ab his statuuntur, de quibus per Prophetam dicitur, Væ his qui condunt leges iniquas, & scribentes injustitiam scripserunt. Ea nihilominus que à Vicariis B. Petri constituuntur, maneat inconcussa. Quia, ut Leo dicit, nec nimia est severitas, vel remissio, ubi nihil constituitur, nisi quod ex B. Petri aequitate proferatur. Hac enim scimus esse canonicæ, scimus esse apostolicæ auctoritate roborata, & apostolicæ sedis decreta.*

Cruciat. C. 10. q. 1.
ep. ad Hadri.
11.

IV. Gregorius Magnus idem cum Symmacho profertur: *Iustitia, inquit, ac rationis ordo suadet ut qui sua à successoribus desiderant mandata servari, decessoris sui proculdubio voluntatem & statuta custodiant. Eodem sensu ad Natalem Salonitanum: Quod dicitis nostris temporibus debere servari que à meis quoque prædecessoribus tradita atque custodita sunt; ablit hæc à me, ut statuta majorum sacerdotibus meis in qualibet Ecclesia infringam; quia mihi injuriam facio, si fratrum jura perturbo.*

Greg. I. c. 10. q. 1.
apud Gratianum
c. 10. q. 1.

Non deservit à sententia decessorum Leo IV. cujus hæc verba referuntur apud Gratianum: *Ideo permittente Domino pastores hominum sumus effecti, ut quod patres nostri, sive in sanctis canonibus, sive in mundanis affixere legibus, excedere minimè debeamus. Contra eorum quippe saluberrima agimus instituta, si quod ipsi divino instituerunt consulto, intactum non conservamus.*

Apud Gratianum
c. 10. q. 1.

Necessitas illa servandorum canonum, solennibus Romanorum Pontificum professionibus sanciebatur, quas tempore inaugurationis suæ edebant. Earum exempla pleraque extant in Annalibus Ecclesiasticis, quarum fragmentum Ivo retulit in Decreto. Iis profitentur Pontifices, omnia Decreta canonica prædecessorum suorum Pontificum, que vel synodaliter statuerunt, & que probata sunt, confirmare, & indiminuta conservare, & sicut ab eis statuta sunt, in sui vigoris stabilitate custodire. Extat etiam apud Gratianum formula

Videtur in
Tom. 7. c. 10.
Ivo Decret. p. 4.
& ep. 60. W. 10.
Summus Pontifex, antequam
consecratus
gratias agere
pro Romanæ
Ecclesiæ & universæ
Christianitatis
sanctorum
statutorum
servatione
perpetua

formula illius professionis, qua Pontifex pollicetur octo Concilia usque ad unum apicem se servaturum, & quae statuerunt, & praedicaverunt, omnibus modis sequi. Quod & fidei definitiones & canonum statuta complectitur.

Possent per singula secula prolixis testimoniorum recitationibus decurrere, quae Canonum, Decretorum, & veterarum consuetudinum custodiam Romanis Pontificibus summo studio commendant, nisi lectoris tædio parcere vellem. Multa congestis Gratianus in Decreto suo, quae docere possint Gallicanam Ecclesiam, cum ad veteres receptosque mores provocat, non obliteratis monumentis niti, sed iis quae quotidie in scholis praeleguntur.

V. Attamen egregium Concilij Florentini locum praetermittere non debeo, peti- tum è Decreto Unionis Graecarum Ecclesiarum cum Romana; quo summa Pontificis auctoritas, & canonum observatio, simul vindicantur. Unde parebit, injustam esse adversus Ecclesiam Gallicanam ex- postulationem eorum qui principatum sedis apostolicae laedi existimant, cum novis rescriptis antiqua jura opponuntur. Sed ante omnia, rei gestae ordo pandendus est. Cum in unam sententiam Graeci cum nostris de processione sancti Spiritus ex Patre & Filio tanquam ex unico principio convenissent, disceptatum est de Purgatorio, de Azymo, de formula consecrationis Eucharistiae, & de primatu Papae. Eugenius coram Imperatore Graeco, & ejus Metropolitanis, primatus jura per Ioannem de Montenegro Provincialem Fratrum Praedicatorum explicari curavit. Tum collatione habita, Graeci scripto sententiam suam ediderunt, confitentes Papam esse Summum Pontificem, Vicarium Christi, omnium Christianorum pastorem & magistrum, cum jure administrandae Ecclesiae Dei, salvis privilegiis & juribus Patriarcharum Orientis.

Cum describeretur Decretum unionis, Palaeologus Imperator noluit illud solo Eugenij nomine concipi, addi postulans, id consensu suo & Patriarcharum factum, quod obtinuit statim. Diutius contendendum fuit de reliquis verbis Decreti; quae privilegia Papae tribuebant, ut habeat illa juxta determinationem sacrae Scripturae & dicta sanctorum. Effusa nimis esse dicebat Princeps verba illa, quae Papae privilegia ad dicta sanctorum referebant. An si quis sancto- rum, inquit, in epistola honorat Papam, excipiet hoc pro privilegio? Itaque significavit Eugenio, aut verba illa delenda, aut sibi de reditu cogitandum. Tractatu habito cum

Cardinalibus, qui se non aliunde melius primatum asserere posse dicebant quam ex scriptis sanctorum, Imperator respondit, non secundum dicta sanctorum, sed juxta tenorem canonum, primatum esse explicandum. Altera die Cardinales, Archiepiscopi, & quamplurimi docti viri adeunt Imperatorem & Orientales Episcopos, quibus Iulianus Cardinalis persuadere conatus est ut admitterent clausulam illam controversam, praesertim cum fidei symbolum & ipsi canones a sanctis editi fuerint, proinde aequum non esse ut propter dicta sanctorum, Dei opus, id est, Unio Ecclesiarum impediatur. Imperator collocutus cum Episcoporum suorum consilio respondit habenda esse à Papa sua privilegia juxta canones & dicta sanctorum, sacramque Scripturam, & Acta synodorum. Quae scripto tradita sunt Cardinalibus, qui Eugenio omnia se relatores sponderunt, & postridie Decretum Unionis relectum est Graecis, ea verborum formulam quae illis grata fuit, descriptumque in charta Latina, & ex adverso Graecè, hinc bulla plumbea Papae appensa, inde chrysobullo Palaeologi Imperatoris. Quare eadem sententia contineri debet in contextu Latino, quae est in contextu Graeco. Item definimus, inquit Concilium juxta Graecorum verborum significationem, sanctam apostolicam sedem & Romanum Pontificem in universum orbem tenere primatum, & ipsum Pontificem Romanum successorem esse beati Petri Principis Apostolorum, & verum Christi Vicarium, totiusque Ecclesiae caput, & omnium Christianorum Patrem ac Doctorem existere, & ipsi in Beato Petro pascendi, regendi, ac gubernandi universalem Ecclesiam à Domino nostro Iesu Christo plenam potestatem traditam esse, quem ad modum & in Gestis Oecumenicorum Conciliorum & in sacris Canonibus continetur. Sententia hujus Decreti haec est, summam & plenam administrandae Ecclesiae potestatem à Christo fuisse Pontifici traditam, ea lege, ut ea utatur juxta modum qui & in Actis Conciliorum Oecumenicorum & in Canonibus continetur. Itaque Graeci obtinuerunt quod tantopere urgebant, scilicet privilegia Papae secundum Canonum praescriptum esse interpretanda. Eadem esse debet mens verborum Latinorum; quae tamen à contextu Graeco desciscunt, propter levem quod incuria amanuensium irrep- sit in his verbis, Quem ad modum & in Gestis Conciliorum. Nam Latina lectio praefert, Quemadmodum etiam in Gestis. Qui error primam Concilij hujus è Graeco in Latinum versi editionem invasit. Ejus versionis auctor est Bartholomaeus Abramus Cretensis,

Y

Vide Gen. 20. & 31. nota.

rola Celsi ad Hadrian.

g. l. c. n. d. i. Concilij Florent.

Concil. Florent. lib. 21.

de Gen. 11. q. 2. ad 1. q. 2.

lib. 21. ad 1. q. 2. ad 1. q. 2.

de Gen. 11. q. 2. ad 1. q. 2.

lib. 21. ad 1. q. 2. ad 1. q. 2.

ὁ δὲ Πάπας ἔχει τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν ἐξουσίαν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἔχει τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν ἐξουσίαν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καθὼς καὶ ὁ Πατὴρ ἔχει τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν ἐξουσίαν ἐν τῇ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῆ. Ἡ δὲ ἐκκλησία ἔχει τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν ἐξουσίαν ἐν τῇ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῆ καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἔχει τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν ἐξουσίαν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καθὼς καὶ ὁ Πατὴρ ἔχει τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν ἐξουσίαν ἐν τῇ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῆ.

Vide secundum Praefationem Mat. ca. 8. 7.

¶ Arcudius l. i. c. 9. de Concord. Eccl. Occid. & Orient. in Sacrament. administ. Concilium illud in versione Latina multis vitiis foet.

Episcopus Arienſis, quam anno MDXXVI. publicavit: in qua multoties hallucinatus est, ut observat Arcudius. Suspiciari licet, de industria hunc locum ab eo minus sincere redditum; quia contentiones quae de Canonibus inter Graecos & Latinos emerſerunt, in Latina interpretatione Concilij omnino dissimulat. Quod discrimen alienam à pactis conventis cum Orientalibus sententiam Decreto affingit; cum è Graeco contextu conficiatur, Papæ privilegia esse explicanda & exercenda secundam canones & secundum Acta Conciliorum Oecumenicorum, id est, octo Conciliorum quae ex Occidentali & Orientali Ecclesia constabant. At è contextu Latini depravata lectione eruitur, plenam esse Papæ potestatem, idque probari Actis Conciliorum, & Canonibus. Si quis sibi persuadere malit delusos à Latinis Graecos ambigua scribendi ratione, per me licet; praecipue cum apud Antoninum eadem lectio Latina repraesentetur. Verba autem Graeca in sincero sensu accepta modum exercitio potestatis pontificiae imponunt, ei similem quem Ecclesia Gallicana tueretur. Imò verò Graeci videntur formula nostrae penè simili iuribus Ecclesiae suae cavisse. Etenim Decretum illud, quod liberam Papæ administrationem agnoscit, his verbis concludunt, *salvis videlicet privilegiis omnibus & iuribus Patriarcharum*. Quemadmodum solenne est in Gallia Summi Pontificis auctoritatem colere, *salvis iuribus & Libertatibus Ecclesiae Gallicanae*.

omnesque de his... id est Patriarcharum.

cet Romanis contrarias.

V I. Expenditur regula Decretalium, consuetudines esse nullas quae violant libertatem ecclesiasticam, & Principibus ecclesiastica negotia permittunt. Quod verum, si libertas omnino tolleretur, non autem restringatur, è Covarruvia. Aliis placet consuetudinem esse nullam; sed si privilegium allegetur, praesumi concessum fuisse, ex possessione immemoriali.

V II. Hanc solutionem amplexi sunt majores nostri. Hinc manaverunt Privilegia Ecclesiae Gallicanae, & Crimina Privilegiata apud Pragmaticos. Has consuetudines Gallia excusant Bellarminus & Snares, sub nomine Privilegij.

V III. Alio etiam modo responderi potest; In dubio an Principibus hac potestas competat, sedem apostolicam convovere. Quae convenientia dispensationis vicem subit, si necessaria sit. Questio excitata, an ex hac tolerantia nascatur praescriptio, non est necessaria. Theologi quidam negant. Iurisperiti asserunt ex hac tolerantia sequi praescriptionem.

I X. Canones & receptae consuetudines mutari non possunt sine dissidio. Observatione canonum concordia retinetur. Consuetudines tolerate à Pontificibus, ne dissensiones orirentur ex novitate.

NON solum autem Canonum & Decretorum perpetuam executionem polliciti sunt Summi Pontifices; sed etiam benigno in subjectas Ecclesias animo usi, consuetudines antiquas in provinciis inviolatas servari voluerunt. Ius enim canonicum, perinde ac civile, scripto & non scripto constat. Vnde Iudices cognitores in Concilio Chalcedonenſi rectè petunt ab Anastasio Episcopo Nicæno, quare ratione probare vellet Ecclesiam Basilinopoleos subjectam esse Nicænae, an secundum canones, an ex consuetudine aliqua. Et annis aliquot superioribus Faustinus Legatus Romanæ Ecclesiae dixerat in Concilio Africano, aliqua teneri canone, aliqua verò consuetudine. Quare Photius in Nomocanone rectè adnotavit ecclesiasticam consuetudinem non scriptam perinde ac legem servari; quod probat è Synodo sexta, & è Basilij locis aliquot. Eandem consuetudinis antiquae auctoritatem probant Ivo & Gratianus in collectionibus suis, ex Augustino & Isidoro, aliisque testimoniis. Planè dubitari non potest quin magna debeat esse vis consuetudinis in disciplina ecclesiasticae administratione, cum ex ea provinciarum privilegia metienda esse synodus Nicæna velut edicto perpetuo definiverit, *Antiqui mores obtineant*, inquit, idemque postea synodus Ephesina generalibus verbis constituerit, ut omnibus provinciis iura intemerata ferventur, quae illis ex antiqua consuetudine competunt.

Cum autem disciplina ecclesiastica duo summa capita complectatur, ritus scilicet, & jurisdictionem, consuetudinis in utram-

C A P V T I X.

Synopsis.

I. Consuetudinum receptarum usus à Pontificibus probatus. Ius canonicum constat canonibus & moribus. Magna vis consuetudinis in Ecclesia administratione. Disciplina complectitur ritus sacros & jurisdictionem. In utroque capite, par auctoritas consuetudinis. Duplex consuetudo, vel universalis Ecclesiae, vel quarundam provinciarum.

II. In consuetudine particulari haec est regula, eos mores retineri posse qui fidei non officiant. Gregorius Magni ea de re locus.

III. Haec regula nititur Theophylactus ad conservandam communionem Ecclesiae Occidentalis & Orientalis, quarum ritus varij. Et Leo IX. atque Fulbertus.

IV. Et ante ceteros, Irenaeus; qui Victorem monuit, ne Ecclesias Asiaticas recideret ab Ecclesia communi, ob diversam consuetudinem. Acquisivit Victor Irenaeo. Vnde refelluntur Novatorum argutiae, ex hac nova animadversione.

V. Quod de ritibus dicitur, trahi debet ad reliqua disciplinae capita. Gallicanas consuetudines laudat Gregorius M. & Alexander III. tolerat, li-

Ab. 11. Con. Chalced. an. 451. In hac synodo... A. 11. Con. Chalced. an. 451. In hac synodo... A. 11. Con. Chalced. an. 451. In hac synodo...

que partem par omnino est auctoritas; et si religiosius tractanda sint quæ ritus sacros respiciunt, cum pietatem atque externum divini numinis cultum contingant. Sed, ut eleganter monuit D. Augustinus, de consuetudine dupliciter disputare possumus; vel ut est universalis Ecclesiæ traditio, vel ut est propria & particularis quarundam Ecclesiarum institutio. Universalis illa traditio; quæ per universam servabatur Ecclesiam, nec à Conciliis decreta erat, quin ab Apostolis profecta esset non dubitabat Augustinus. Sed traditionem illam missam facimus, quæ ad propositum nostrum non pertinet.

I I. De particularibus provinciarum moribus est agendum: in quibus hæc regula tenenda est, ut si fidei non officiant, usurpanti possint prout à majoribus sunt traditi; nec aliorum consuetudo aliorum contrario more subverti debeat, ut docet Gratianus ex Augustino, Hieronymo, & aliis.

Quare Gregorius Magnus, divini & humani juris callentissimus Pontifex, inveteratas consuetudines, quas in administranda Ecclesia sequebantur, Africanis integras reliquit. Concilium Numidiæ à Pelagio Gregorij decessore petierat ut vetusti mores, qui per Numidiã ab ipsius B. Petri temporibus invaluerant, inviolati servarentur. Gregorius post obitum Pelagii descripsit se omnia antiqua capitula illis permittere quæ fidei contraria non essent. Prudens sanè responsum, quo pax Ecclesiarum continetur, & contentionibus quæ de disciplina sæpissime emergunt, via penitus occluditur. *Penistis, inquit, per Hilarium Chaularum nostrum à beate memorie predecessoris nostri, ut omnes vobis retro temporum consuetudines servarentur, quas à B. Petri Apostolorum principis ordinationum initiis hæcenus vetustas longa servavit. Et nos quidem juxta seriem relationis vestre, consuetudinem, quæ tamen contra fidem catholicam nihil usurpare dignoscitur, immotam permanere concedimus, sive de Primatibus constituendis, sive de ceteris capitulis. Eodem sensu scripsit ad Dominicum Carthaginensem Episcopum: De ecclesiasticis privilegiis quod vestra fraternitas scribit, hoc postposita dubitatione teneat, quia sicut nostra defendimus, ita singulis quibusque Ecclesiis sua jura servamus.*

III. Quidquid ab Africanis usurpabatur, dummodo fidei regulam non violaret, Gregorius disertè confirmat. Eadem regula usus est Theophylactus Bulgariae Archiepiscopus in epistola ad Nicolaum Diaconum & Castrinsum, qui ab eo petierant an Græcis liberum esset Ecclesiæ Occidentalis

communem amplecti, ob discrimen quod in jejuniis, in sacerdotum coelibatu, in azyimis, & plerisque aliis mystica disciplina articulis intercedebat. Respondet graviter his verbis inter cetera: *Non omnis consuetudo ad dissociandas Ecclesias valet, sed quæ dogmatis differentiam inducit.* ubi alludit ad contentionem de processione S. Spiritus. Eadem fuit sententia Leonis Papæ IX. qui circa annum millesimum quinqueagesimum Michaëlem Constantinopolitanum Episcopum & Leonem Acridanum acriter objurat quòd Romanam Ecclesiam ob ritus suos & azyimum panem in sacrificiis adhibitum damnarent, & unumquemque cogent ad Græca instituta amplectenda, quamvis alio jure uterentur Romani, qui liberam in urbe Græcorum rituum observacionem relinquebant, ne qua dissidij occasio inter Ecclesias oriretur. Hæc sunt verba Leonis: *Vt enim fertur, omnes Latinorum Basilicas penè clausistis, monachis monasteria & Abbatibus tulistis, donec vestris vivere institutis. Ecce in hac parte Romana Ecclesia quanto discretior, moderatior, & clementior vobis est. Siquidem cum intra & extra Romam plurima Græcorum reperiantur monasteria, sive Ecclesie, nullum eorum adhuc perturbatur vel prohibetur à paterna traditione, sive sua consuetudine; quin potius suadetur & admonetur eam observare. Nec enim animositatem impie hereseos habet, quæ semper divisione gaudet, dicens per partem meretricem: Nec mihi nec tibi sit, sed incidatur. Sed pietate vere matris sic Salomonem deprecatur: Obsecro, Domine, date huic infantem vivum, & nolite interficere eum. Scit namque quia nihil obsunt salutem credentium diverse pro loco & tempore consuetudines; quando una fides per dilectionem operatur bona quæ potest, uni Deo commendans omnes. Aliquot annis ante Leonem Fulbertus Carnotensis de variis observationibus Ecclesiarum Orientis & Occidentis, eadem regula usus, judicium tulit: *Sed nec parva nec rara sunt, quæ ab aliis necessario servanda, aliis non adeo curanda affirmantur. Nec tamen nos offendit observantie diversitas, ubi fidei non scinditur unitas. Porro in multis Grecia ab Hispania, ab illis Romana & Gallicana discrepat Ecclesia. Sed neque in hoc scandalizamus, si audimus diversam observacionem, sed non diversam fidem in Christi semper Ecclesiis extitisse. Stet enim Regina Ecclesia à dextris Regis sui, in vestitu deaurato, circumdata varietate.**

IV. Sanè varias jam olim invaluisse consuetudines in Quadragesimæ ceterisque statuum dierum jejuniis adnotavit Irenæus, eamque observationum discrepantiam nullum in Ecclesiam diffi-

Theophyl. relatus à Demetrio Chomateno l. 1. c. 10. l. 2. Græco Rom. ed. 1701. d. 2. c. 10. p. 204. c. 2. Michael. c. 1. Dicimus apostolicam & Latinam Ecclesiam nova presumptione arrogare incredibili audacia nec auditam nec concessam panem dominicum, pro eo missam quod de azymis sed ad commemorationem Domini & Passæ celebrare. Idem c. 29. Adde Perum Abbatem Cluniacensem l. 1. ep. 2. Non immeritaliter & diversissime diversarum Ecclesiarum ad unam catholicam pervenit consuetudines; ut penè tanta sit varietas usum, quanta multipliciter Ecclesiarum. Sed non dicitur aliquem diversa instituta, quæ & vera fides inseruit, & caritatis compaginationem dissolvit. P' h' verò aut fides loquitur, aut caritatis unitas pertinetur; si necesse sit, amabile est si publicè, à carnalitate sicut & hereticum.

Fulbertus ep. r. ad Einardum.

Iren. apud Euseb. l. 1. c. 16. Græc. ed. d. 2. c. 10. p. 204. c. 2. Irenæus dicit quod diversitas est in observationibus, non in fide.

Græc. c. 4. d. 11. ap. 47.

Apud Grat. d. 11. c. 11.

Apud Grat. d. 11. c. 11. In his rebus, in quibus nihil officiat fidei, nec p'vati sine utilitate, nec legum præscripta, nec aliorum consuetudines, nec veterum consuetudines, nec immemorata sunt. Gregor. l. 1. ep. 75. apud Grat. d. 11. c. 11.

Præf. Conc. 16. apud Grat. d. 11. c. 11. p. 44. c. 10.

Idem l. 1. ep. 19. apud Grat. d. 11. c. 11. De ecclesiasticis.

ἀποστολῆς, ὡς ἡ δὲ
ἐπιτομή, ἡ ἱστορία
αὐτῶν ἐπιτομῆς ἡ
ἐπιτομῆς ἐπιτομῆς

1. Euseb. lib. 10. c. 19.
2. ut in Romanis
3. ut in Romanis
4. ut in Romanis
5. ut in Romanis

Sozom. l. 7. c. 19.
ut consueverant, festum agentes, à mutua
communione non recesserunt. Frivololum enim & me-
rito iudicantur consuetudinis gratia à se mutuo
separari eos qui in praeipuis religionis capitibus
consentirent. Dissimulandum tamen non est,
errorem irrepressibilem in textum Sozomeni in
Polycratem nomine, cum lectio integra re-
manserit in nomine Victoris: Sapien-
tissimè autem arbitror, inquit, soluisse subortam olim
de eo controversiam Victorè tunc temporis
Romæ Episcopum, & Polycarpum Smyrnensem.

Ex veteri Villi
in nomine apud
Sozomenum re-
fertur lectio de
Polycratem nomine.

dium intulisse, sed æquo animo pacem in-
ter Sacerdotes retentam. Quo argumen-
to, & aliquot Pontificum Romanorum
exemplis adductis, persuasit Victori Pa-
pæ anno CXCVIII. ut pacem Polycra-
ti ceterisque Asiaticis Episcopis restitueret;
quos Ecclesiæ communionem privarat, quòd
à reliquis orbis Christiani Episcopis dissen-
tientes, decimaquarta Luna, non autem
die dominica, Pascha celebrarent. Censuit
enim Irenæus, æquum non esse ut Victor
tot Ecclesias à communi unitate recideret,
ob morem antiquum cuius se retinentes
præstabant. Exoratus Victor, ut præcipuè
auctoritatis quæ in Romana sede viget spe-
cimen edidit, excommunicatione in Asia-
nos lata universalis Ecclesiæ traditionem
comprobatam à quamplurimis synodis nutu
ejus indicis constantissimè vindicando, ita
quoque humanitatis remissionisque in tole-
randa consuetudine particulari singulare
exemplum præbuit. In gratiam enim statim
redivisse Polycratem & Asiaticos cum Vi-
ctore, retento Ecclesiarum suarum usu, re-
statatur Sozomenus: *Decreto communi singuli,
ut consueverant, festum agentes, à mutua com-
munionem non recesserunt. Frivololum enim & me-
rito iudicantur consuetudinis gratia à se mutuo
separari eos qui in praeipuis religionis capitibus
consentirent.* Dissimulandum tamen non est,
errorem irrepressibilem in textum Sozomeni in
Polycratem nomine, cum lectio integra re-
manserit in nomine Victoris: *Sapien-
tissimè autem arbitror, inquit, soluisse subortam olim
de eo controversiam Victorè tunc temporis
Romæ Episcopum, & Polycarpum Smyrnensem.*
Legendum est, Polycratem, qui error pro-
clivis est. Ex sola rei gestæ narratione non
solum probatur assertio nostra de retinenda
communione cum diversis ritibus, sed etiam
Novatorum calumniæ refelluntur, qui Vi-
ctoris excommunicationem à ceteris Eccle-
siis præteritam, & Ecclesiarum Asiaticarum
consortium ab omnibus retentum prædi-
cant; adeo ut quæ adversus illos directæ
erat machina, in nostros contorqueant;
nec vano quidem ictu, nisi exceptione à no-
bis proposita repellantur. Probat enim
(quod facillimum est) non reiectos Asiaticos
à communionem Orientalium post Victo-
ris censuram; hoc de dignitate sedis aposto-
licæ nihil demit, cum ad Irenæi suggestio-
nem pacem redditam à Victore docuerimus.
Ex Eusebio enim & Socrate constat de ex-
communicatione à Victore inflicta, & de
Irenæi epistola. Ex Sozomeno autem, de
communione Victoris & Polycratis non in-
terrupta. Quod aliter contingere non po-
tuit, nisi suspensò à Victore excommunica-

tionis effectu, post monita Irenæi. Cete-
rùm Sozomenus & Socrates varios Eccle-
siarum ritus observant qui earum concor-
diæ non officiebant. *Qui in eadem fide con-
sentiunt, inquit Socrates, iidem in ritibus &
ceremoniis inter ipsos discrepant.*

V. Ex antiquissima & recentiore Eccle-
siæ praxi demonstratum est varios ritus in
sacrorum administratione externique cul-
tus disciplina non interrupisse mutuum Epi-
scoporum consortium, toleratâque à Ro-
manis Pontificibus in aliis provinciis con-
suetudines quæ fidem non violarent. Vnde
colligere licet, eadem benignitate ufuros
quoque Summos Pontifices in altero disci-
plinæ capite, quod personas vel res eccle-
siasticas, non autem ritus ipsos respicit. Hac
indulgentia Africanis consuluit Gregorius,
quibus veteres consuetudines intactas præ-
stitit, quæ fidei non adversarentur. Idem
ejus consilium fuit de Gallicanæ Ecclesiæ
consuetudinibus, ut patet ex epistola ad
Augustinum Anglorum Episcopum: *Mibi
placet, inquit, ut sive in Romana, sive in Gal-
licana, sive in qualibet Ecclesia inveniatur quod
plurimè omnipotenti Deo placere possit, sollicitè eli-
gas.* Alexander III. decessorum vestigiis
hærens, in re gravissima, id est, in matri-
monij nullitate, Ecclesiæ Gallicanæ con-
suetudinem, licet Romanæ contrariam,
tolerandam esse rescripsit: *Licet Ecclesia Ro-
mana, propter maleficia, legitimè conjunctos
dividere non consueverit, si tamen consuetudo
generalis Ecclesiæ Gallicanæ habet ut hujusmodi
matrimonium dissolvatur, nos patienter tolera-
bimus.*

VI. Quæ disputata sunt docent remis-
sionem usum à majoribus nostris adhibitum
in tolerandis consuetudinibus quæ fidei non
officerent. Sed novo jure Decretalium ad-
dita est altera exceptio, nempe ut inutiles
habeantur omnes consuetudines quæ aliquo
pacto libertatem & immunitatem eccle-
siasticam violant, id est, quæ Principibus læi-
cis potestatem quandam in res aut personas
ecclesiasticas indulgent. Quia cum rerum
spiritualium tractandarum sunt incapaces,
ratione destituta censetur consuetudo quæ
rerum conditionem evertit, ideòque nullo
tempore, etiam immemoriali, vires obti-
nere potest, ut docent plerique Iuris Cano-
nici interpretes.

Hac difficultate se quidam expediunt,
adhibita distinctione; ita ut immunitas om-
nino & in universum abrogari non possit,
vel adeo restringi, ut maxima ordini ec-
clesiastico fiat injuria, sed in quibusdam ar-
ticularibus ei derogari possit, consuetudine
quodam mixta quæ ex Clericorum &

Socrates lib. 1. c.
11. Ceteri ritus
K. ut in ritibus
et ceremoniis
inter ipsos
discrepant.

Gregor. lib. 10. ad
August. Anglor.
Episc.

Alexander III. in
Appendice
Litter. c. 1. de
div.

C. Clerici. De
iudic. c. Clerici.
De elec. c. Clerici.
De elec. c. Clerici.
De elec. c. Clerici.
De elec. c. Clerici.

laicorum consensu proficiscatur, ut rectè observat Covarruvias. Ob quam rationem se forensis Gallorum usum non damnare profitetur de conveniendis Clericis coram iudice seculari in actionibus realibus. Alij verò hunc nodum ita solvunt. Farentur ex possessione immemoriali, nec præscriptionis, nec consuetudinis titulo, rerum spiritualium administrationem laicis acquiri posse; attamen ex consuetudine præscripta, per possessionem illam immemoriam instrui probationem privilegij à Summo Pontifice concessi. Itaque aiunt in hac specie sufficere ut allegetur titulus, id est, privilegium à superiore indultum. Ejus enim probatio sola possessione centenaria vel immemoriali conficietur, etiamsi nullæ exhibeantur privilegij tabulæ. Morosiores requirunt, ad summum, probationem famæ, quæ doceat privilegium illud concessum fuisse: quamvis hæc conditio à multis necessaria non esse dicatur. In eum autem finem requiritur privilegij allegatio, ut constet, vel saltem censeatur, laico idoneitate seu capacitatem rei ecclesiasticæ tractandæ, indulgam fuisse à Summo Pontifice.

VII. Hunc loquendi modum secuti sunt Gallicani auctores Aufrelius & Benedictus, aliique pragmatici, qui ex privilegio sedis apostolicæ Principibus nostris in plerisque ecclesiasticis negotiis jurisdictionem vindicant, & privilegij probationem è vetustissima possessione petunt, in iis capitibus, in quibus defunt privilegiorum tabulæ. Vnde Franciscus I. Constitutionibus editis profiteretur se privilegij à Summis Pontificibus indultis auctoritatem in quibusdam rebus consecutum esse. Hac privilegij allegatione, cui adjecta erat vetustissima possessio, jura sua à Decretalibus infracta conservabat, juxta pragmaticorum Doctorum receptam sententiam. Quare nulla est suggilandi majores nostros relicta occasio, quòd crimina quædam *Privilegia* dixerint, (qui mos loquendi retinetur etiam hodie apud omnia tribunalia) quòdque Libertates Gallicanas, *Privilegia* vocaverint. Id enim profectum è doctrina interpretum Iuris, qui præscriptionem & consuetudinem inveteratam rejiciebant in hac specie, nisi accederet privilegij allegatio, quo vitium personæ laicæ non idoneæ ad spiritualia possidenda purgaretur. unde privilegij vocem rectè Principes nostri usurparunt. Neque enim si quod jus aliunde iis competeat, ut se his negotiis interponerent, novo privilegio confusum vel abolutum erat; ut supra monuimus ex Hincmaro, cap. 1. hujus libri §. ultimo. Licet enim jura cumulare, ut

docent interpretes, & privilegium adhibere ad munienda illa quæ jure communi competunt. Hoc autem loquendi modo id consecuti sunt, ut etiam Romanæ Curie lumen, Illustrissimum Cardinalem Bellarminum, ad juris nostri confirmationem hujus tituli specie traxerint, & Franciscum Suarem, licet alioqui Principum causæ sæpe minus æquum. Recitabo ejus verba: *Non audeo damnare usum talium privilegiorum; sed hoc apostolicæ sedi remitto. Nam etiam Cardinalis Bellarminus cap. 35. contra Barclaium, cum ille diceret esse in Gallia delicta quædam gravia qua Privilegiata dicuntur, ipse responderet, ideo dici privilegiata, quia privilegio sedis apostolicæ indulgendum est Regibus Francorum ut ea delicta cognoscere possint. Quibus verbis videtur illam excusationem non improbare, sicut eam non improbant Iulius Clarus & Aufrelius, quos allegat.*

VIII. Ceterum etsi formulæ Pragmaticorum satisfecerimus, Privilegiorum mentione injecta; sincerior mihi videtur hæc respondendi ratio, si mero jure regio in certis articulis, in aliis verò jure Patrocinij & Tutitionis, Principes ad se quamplurima olim traxisse dicamus, quæ à Summis Pontificibus perstricta non sunt; ab illis deinde aliquanto tempore cessasse, cum novis Decretis sunt vetita; quorum cognitionem iterum resumpserint, ad procurandam regnum suorum ipsiusque Ecclesiæ Gallicanæ salutem; hanc verò possessionem sine ulla interpellatione Summi Pontificis retinuerint ab aliquot seculis, hodièque retineant. Quæ conniventia sedis apostolicæ id maxime præstat, ut bona fide Principes in eo negotio tractando versentur, quod ad se pertinere non improbabili ratione putant; ita ut patientia illa, si necesse sit, vicem privilegij & dispensationis subbeat, etiamsi in singulis specièbus privilegium exhiberi non possit; quod tamen in gravioribus & majoris momenti capitibus, Regibus nostris non deest. Quæ de re specialiter dicemus sequentibus libris; ubi per capita ostendemus quæ hîc per aversionem & generaliter adnotamus. Huic autem cognitioni Principum faciles se præbent Summi Pontifices, vel ob maximam quæ inde consequitur in Ecclesiâ Gallicana utilitatem, vel ut vitetur offensio Principum, qui ægrè patenterent se ab ea auctoritate defici quam hereditario jure à majoribus suis ad se transfusam retinent, & inter præcipua regie Coronæ jura recensent.

Excitatur à quibusdam gravis quæstio, an ex tolerantia Papæ sequatur legitima præscriptio, qua Principes jura sibi tempore

L. 4. ff. ad legem Falc. Abbas in c. Post recedendum, De concess. prob. Felinus in c. In vestra. num. 1. de refer. L. forma §. fin. ff. de censibus.

Summ. l. 4. Definit. Fidei c. 34. n. 29.

Covarruvias Prædicat. quæstio. c. 7. §. 1.

Præfatio de jure lib. 4. tit. 1. §. 1. & 2. Milazdot de probat. T. 3. Conc. 1771. Monach. lib. 1. præf. §. 4. & 5. Carolo Mello in Cons. Paris. §. 7. n. 11. Petrus Barclai ad l. omnes. C. de pref. §. 10. vel 11. an. qui la. quatuor in genera de præscriptio. quædam oblat. laicæ præscriptio.

Joannes Faber. Actum in cons. de Pra. Geil. super. Indul. Falcin. l. 1. n. 11. Regis prim. Bened. in verbo Patrocinium. Decret. l. 2. n. 141. de 144. 461. & 469. Chailin in cons. sur. bar. T. des Jurem. Carolus de Guisio lib. 1. Reg. franc. cap. 17.

Clerici. Dep. lit. c. 6. in De elect. il. ram. c. 6. in v. Decretis. Exempti de excomm. c. Iamque. Magliani. de l. c. Cajan. 1. De præscrip.

quæ sita tueri possint. Eam præscriptionem Concordiæ Sacerdotij & Imperij necessariam esse non existimo : cui sufficere ut coniventia illa , & benignitas apostolicæ sedis erga Gallicanam Ecclesiam , per singulos quosque Pontifices paci publicæ consulentes , prudentiæ consuetæ officiis continetur. At tamen non est dissimulandum quid hac in parte à viris doctis sit disputatum. Theologi enim quamplurimi existimant, è sola Papæ tolerantia nec Papæ consensum colligi, nec jurisdictioni ecclesiasticæ præjudicium aliquod inferri : cum multa per patientiam tolerentur, que si deducta fuerint in iudicium, non deberent tolerari ; ut inquit Innocentius III. Quorum verborum sententiam eos affectos non fuisse viri eruditi contendunt. Etenim certum est è domini patientiam legitimam præscribendi causam præstari, ita ut emenso præscriptionis spatium jus integrum acquiratur : quamvis interim patientia domino non officiat, quin rem suam persequi possit. Quod in causâ Romanæ Ecclesiæ locum habere docet caput secundum de præscriptionibus , cuius sententiam ita concipit Ioannes Andreas : *Taciturnitas Prælati non nocet Ecclesiæ, donec sit præscriptum.* Itaque, ut colligunt illi, è patientia & tolerantia Papæ oritur legitimus titulus, qui perficitur præscriptione. Hoc etiam alio capite Alexandri III. probatur, qui decretam à iudicibus delegatis pensionem uni è colligantibus, quæ summo jure constare non poterat, confirmat, illam tolerando : *Nos eam hoc adhibito moderamine toleramus,* inquit ille. Quæ dicta sunt in genere de tolerantia Papæ, maximè locum habent, cum ad vitandum scandalum & contentiones cum Principibus, ecclesiasticis iuribus connivere videtur. Quia valde interest Reipublicæ, scandala vitari, cum nonnulla pro utilitate communi contra juris asperitatem, ex æquitate mansuetudine tolerari noscantur, ut verbis Decretalium utar. Vnde Navarro post D. Thomam placuit, ad extinguendas lites, ex quibus scandala oriri solent, justam esse causam dispensandi in prohibitis & vetitis. Sed de hoc dispensationum genere secundum mentem veterum, multa dicemus sequentibus capitibus.

IX. Constituto in Ecclesia Gallicana Canonum, Decretorum, & consuetudinum receptorum usu, nihil aliud expectandum erit à nostris quàm ut se difficiles & tertricos præstent, si qua, in re gravi, immutatio acciderit. Cum enim plerisque populis innata sit vetustatis retinendæ cupiditas, hæc est Gallorum indoles, ut iisdem semper legibus uti velint, quemadmodum jam

olim observavit Agathias. Quare cum prudentes monuerint magnos in Republica fluctus excitari legum receptorum mutatione, dubitandum non est quin ad leges ecclesiasticas hæc regula trahi debeat. Etenim quæ in genere dicuntur de periculo quod ex legibus immutatis sequitur, Augustinus ad consuetudinem ecclesiasticam retulit : *Ipsa quippe mutatio consuetudinis, inquit, etiam quæ adjuvat utilitate, novitate perturbat.* Quod potiori jure ad canones referri debet, qui negligi non possunt sine magno dissidio, ut eleganter observat auctor constitutionum apostolicarum : *Hos canones vobis constituimus, Episcopi. Vos autem in iis perseverantes, salvi eritis, & pacem habebitis ; non obedientes verò, puniemini, & perpetuum bellum vobiscum geretis, pœnas inobediencie debitas persolventes.* Vnde canone xxxiii. apostolico, quo Episcoporum inter se officia præscribuntur, rectè adjicitur, his observatis concordiam retineri ; *Et sic quod observata est.* Hanc regulam Leo I. eleganter expressit in epistola ad Maximum Antiochenum : *Vniuersæ pacis tranquillitas non aliter poterit custodiri, nisi sua canonibus reverentia insemperata seruetur.* Vnde videtur haussisse Symmachus Papa quæ ad Episcopos Gallicæ scripsit, qui hujus sententiæ memores, viam quæ illis ad concordiam à Summo Pontifice præmonstrata est, quantum fieri potest, sedulo insistunt. *Sedis apostolicæ instituta prædicanda sollicitant,* inquit, *ut de concordia uniuersalis Ecclesiæ, que toto orbe diffusa est, pervigili cura tractemus. Quæ tunc præcipue adolefcit, si ea que à patribus statuta sunt, atas subsequens reverenter obseruet.*

Non incognita fuit hæc antiqua regula Decretalium conditoribus, qui concordiam novitate conuelli professi sunt. Plerunque discordiam pariunt novitates, inquit Honorius III. Quare Celestinus III. antiquæ consuetudini deferre maluit quàm dissidii causam præbere, inducta novitate in provinciam : *In hac parte consultius duximus multitudini & observate consuetudini deferendum, quàm aliud in dissensionem & scandalum populi statuendum quodam adhibita novitate.* Hac benignitate utuntur quotidie Summi Pontifices erga Ecclesiam Gallicanam : cuius varias consuetudines ideo non conuellunt, quia cum ejus administrationi eas commodas esse videant, etsi aliquando à Decretalium jure desciscientes, malunt dissimulare hoc vulnus, quàm novitate inducta, dissidiis & offensionibus occasionem præbere.

Sources de legib. l. 7. c. 13. n. 11.

C. Cùm jam dudum. De præb.

Salgado de supplicatione ad sanct. 1. p. c. 1. n. 107. & seqq.

C. Nisi essent. De præb. c. abbas. §. fin. De sent. & re judic.

Navar. in Summa Laticæ, c. 12. addit. ad num. 81. D. Th. 2. 2. q. 61. art. 1. ad 2.

Agath. lib. 1. c. 1. §. 1. p. 101.

Plav. lib. 6. de leg. Domest. tra. Titoc.

August. ep. 11. c. 1.

Concl. apost. lib. 1. c. 11. §. 1. p. 101. c. 11. §. 1. p. 101. c. 11. §. 1. p. 101.

Leo 1. c. 1.

Symm. ep. ad Gall.

C. Cùm novitas dicitur. De consuet.

C. Quod dicitur. Decretalium. §. fin.

CAPVT X.

Synopsis.

I. An publicatio Bullæ in cœna Domini tolerantiam interrumpat, & privilegia revocet. In iis que jure regio agunt, non perstringuntur Reges; in ceteris, est tantum comminatio & protestatio. Deinde Bulla illa non est recepta in Gallia. Reges Gallia, ex privilegio, non comprehenduntur excommunicatione generali.

II. Antiqua consuetudo privilegij vim sortitur. Privilegium autem ob merita concessum, revocari non potest. Unde consuetudines privilegiorum regni Francorum non censentur revocata per Bullam, ex Navarro.

III. Eximia quedam jura sunt penes Reges nostros in rebus ecclesiasticis, qua alij Reges non obtinent. Quia eos vincunt beneficiis in Romanam Ecclesiam, Beneficia Ecclesia Romana collata, non in laicis, sed in provinciis, & supremo imperio.

IV. Harum donationum origo discutitur. Exarchi in Italia, & sub iis Duces post irruptionem Longobardorum. Hi Ravenna infesti, eâ captâ, & Eutychio Exarcho e sinibus Italia pulso, Aistulphus Romanam obsidet. Pippinus obsidionem solvit, & Exarchatum ab Aistulpho repetit.

V. Hunc dono dedit Ecclesia Romana, nec deulit frequentibus Græcorum Imp. petitionibus; ea præcipue ratione, quod aliter Romana Ecclesia tuta esse non posset, sub dominatu hereticorum. Quid comprehenditur illa donatione. Desiderio victo, Carolus M. munificentiam patris auxit, additis aliquot provinciis.

VI. Ludovicus Pius & Carolus Calvus suis beneficiis cumularunt avorum patrûmque dona.

I. NON dissimulanda hoc loco mihi videtur gravissima difficultas, quæ sæpissime à quamplurimis rerum nostrarum minùs æquis æstimatoribus moveri solet; ab hac tolerantia consuetudinum nostrarum recedere Pontifices, idque publicè quotannis testari solenni promulgatione Bullæ illius famosæ, quæ sit die cœnæ Domini, unde illi nomen. Anathemati enim addicuntur quicunque rerum ecclesiasticarum jurisdictionem ad se trahunt, etiam prætextu gratiarum illis concessarum. Sed viri gravissimi causam nostram egerunt, ita ut longa oratione non sit opus. Id unum tantum præfabor, antequam illorum verba referam, Reges nostros vel ex mero jure regio quamplurima ad suam suorumque magistratum cognitionem traxisse, vel ex longissima consuetudine, & Romanæ sedis tolerantia, id juris sibi quærivisse. Primò casu, cum jure suo utantur, à Bullæ ictibus tuti sunt. Secundo verò casu, etsi daremus formula illa generali comprehendere Reges nostros, cum scripto damnati, facto ipso & continuato tolerantia effectû absoluti sint,

rectè sequitur ad summum, minas tantum excommunicationis injectas, & potius contestationem publicè adhibitam, ad repetenda quandoque jura sua, à quibus fortasse præscriptione cadere posset Ecclesia Romana, quàm ut Reges nostri anathemate feriantur. Prætermitto regulam illam generalem, (de qua differuimus libro II. cap. xv 1.) legibus ecclesiasticis provincias non obstringi, in quibus promulgatæ & usu receptæ non fuerint; ut accidit huic Bullæ, cui exceptio illa apud Gallos objici solet. Quamvis enim ea sola respondendi ratio sufficeret, alio tamen à minis illis sunt tuti Reges nostri, quibus Romani Pontifices indulserunt, ut nullis censuris teneantur à sede apostolica inflictis, quacunque verborum formula conceptæ sint, nisi disertis verbis cautum sit, Reges Francorum iis quoque comprehendendi. Qua de re copiosè alibi.

II. Præter eas rationes, aliud quoque & egregium superest nobis remedium, quo omnem hujus Bullæ metum à capite regio, & eorum qui vice sacra judicant, arceamus. Nempe consuetudinis antiquissimæ usum vim privilegij sortiri superius probavimus, etsi nullæ proferri possent privilegiorum tabulæ. Porrò etsi disceptetur inter Iuriconsultos an privilegium semel à Principe indultum rescindi possit sine causâ, nullus tamen dubitat quin privilegia quæ propter merita conceduntur, in contractus naturam transeant, ideòque revocari nullo modo possint. Tot autem tantæque sunt in Romanam sedem Regum nostrorum merita, ut privilegia consuetudine firmata, per Bullam in cœna Domini Regibus nostris non adimi profiteantur Bellarminus & Suares, quos laudavi capite superiori. Quibus addo Navarrum, ut in ore trium hoc verbum stare possit: *Hac declaratio, inquit, tollit privilegia data etiam Regibus. Per quod dubitari posset de iudicibus Galliarum, qui judicant Clericos pro portu sive delatione armorum, & aliis casibus, quos vocant privilegiatos. Equidem arbitrator difficile ab iis abstenturos, sive quod præsupponant privilegia illa esse remuneratoria obsequiorum à se magnis impensis sanguinis & fortunarum præstitorum; sive quod sint immemorialia, & super criminibus levibus concessa, sive alia. Que an audiri debeant, iudicio sanctissimi D. N. relinquo.* Periclitari non potest Regum nostrorum causa, quam Navarrus Summorum Pontificum iudicio relinquit; cum præjudicio suo Clemens V. ostenderit quid successores sui amplecti deberent, quando de Franciæ Regum negotiis agitur. Nempe proniores esse debent erga res

Peregrinus de jure fisci lib. 1. tit. 3.

Vide secundam præfationem Marti c. 8.

Navarrus c. 17. Einchindij n. 70.

C. Meruit, De
privileg. in extrar.

nostras, ob magna Gallorum in sedem apostolicam merita, quàm in ceteros Reges. Apud Clementem enim, *Meruit, ut ille loquitur, & Philippi Regis integritas, & progenitorum suorum præclara merita meruerunt, meruit etiam regnicolarum puritas ac devotionis sinceritas, ut tam Regem quàm regnum speciali favore prosequeretur.*

III. Sanè dubitandum non est quin eximia quædam jura in rebus ecclesiasticis nostri Reges obtineant, quæ ceteris Principibus hodie non competunt. Quod nulli mirum videri debet qui privilegiorum multitudinem ex officiorum magnitudine metietur. Conturbaret profectò Ecclesia Romana, nec suppetere illi facultates quibus cum Gallorum Regibus decideret, nisi liberalitatis & perfectæ donationis titulo immensam beneficiorum suorum molem in eam contulissent. Si ergo liberalitate Summi Pontifices rependere volunt quod ex mera donantium liberalitate consecuti sunt, non est cur ceteri Principes nobis invident benigniorem erga Reges nostros Romanæ sedis remissionem. Certent nobiscum liberalitate, tunc integrum illis erit de privilegiis quoque nobiscum certare. Porrò tanta sunt tamque illustria Regum nostrorum non solum erga Pontifices, sed etiam erga sedem apostolicam beneficia, ut si taceam, prævaricari, si ea recensam, importunus in narratione rei notissimæ esse videar, præfertim cum in eo argumento accuratissimè versatus sit summa eruditione & pietate insignis vir Ioannes Morinus, qui magnitudinem secularis imperij quo potitur Ecclesia Romana à Regum Francorum munificentia profectam ostendit, fines provinciarum collatarum investigat, commentitiam Constantini Donationem evertit, temporum illorum historiam solertissimè discutit. Quare non dubitat Regum nostrorum in Romanam sedem beneficia cum beneficiis à Constantino Ecclesiæ collatis conferre. Constantinus enim ab infidelium tyrannide Ecclesiam Christianam liberavit: Reges Francorum ab Ecclesia Romana servitute, qua ab Imperatoribus premebatur, armis suis depulerunt. Constantinus Christianos libertati restituit: Reges Francorum durum Græcorum & Longobardorum jugum perfregerunt, quo cervicibus Summorum Pontificum deprimebantur. Constantinus infamia damnatum quondam Christianum nomen, splendore adjecto commendatum reddidit, Romanamque Ecclesiam aliquot latifundiis & redditibus auxit: Reges Francorum primi, solique, merum mixtumque, imò & summum imperium in

V. C. Ioannes Morinus Presbyter Oratorij Iesu in studio De La Grandiere & Senecæ tempore donnie à l'Église Romaine par les Rois de France.

aliquot provincias eidem Ecclesiæ contulerunt, eique tranquillitatem procurarunt, contra infestas Græcorum hæresi infectorum quotidianas minas, & adversus impetum Longobardorum. Horum beneficiorum conscius Paulus Papa scripsit Pippino Regi ejusque filiis: *Etsi omnes capitis nostri capelli lingua effecti fuerint, non valebunt ob tanta vestra beneficia dignas referre gratiarum actiones.*

IV. Ut autem quod dicturi sumus hoc capite, facilius intelligatur, observandum est, evocatos à Narsere Longobardos, in Italiam à Gothis ereptam & Imperio restitutam irrupisse, Alboino duce, adeo felicibus auspiciis, ut regnum in Transpadanis regionibus, regiamque Ticini constituerent. Fama gentis concussus Imperator Iustinus II. Longinum Exarchi titulo ornatum mittit anno DLXIX. qui hostium impetum exciperet, & Italiæ statum ordinaret. Ille præsidia in præcipuis civitatibus constituit, sub Præfectorum imperio, qui relicta veteri Correctorum, Comitum, Præsidum, & si qua alia esset, appellatione, Duces militari nomine dicerentur, & ab Exarcho penderent qui Ravennæ sedem suam collocaverat. Hinc Roma, Neapolis, Beneventum, Spoletum, Duces suos acceperunt. Anno DCCXXV. Luitprandus Rex Longobardorum attritam superioribus bellis Exarchorum potentiam, & diffidis intestinis laborantem, evertere studuit, Ravennam capit, & diripit. Fugatum Paulum Exarchum, Venetorum copiam in urbem atque ditionem reposuerunt. Sed Aistulfus Rex benigniore fato usus anno DCCIII. Ravennam iterum obsessam ad deditionem compulit, Eutyrium Exarchorum ultimum, à ceteris urbibus destitutum, in Græciam abire coëgit. Ravennâ captâ, Romam sibi obnoxiam putavit, eodem jure quo Exarchis paruerat. Stephano Papa conditionem tributi rejiciente, Urbem invadit. Sed Pippini Regis Francorum auxiliis, bina expeditione in Italiam illatis, Aistulfus ad modestiam redigitur; restitutus non solum Romanæ Ecclesiæ patrimonii quæ nefariè invaserat, sed etiam Exarchatu Ravennæ, & adjunctis provinciis quas subegerat jure belli.

V. Has provincias Romanæ Ecclesiæ Pippinus donavit, etsi à Legato Imperatoris Constantinopolitani rogaretur impensissimè ut eas Imperio restitueret. Sed generosus Princeps pietatem suam lædi passus non est, neque à liberandæ Ecclesiæ Romanæ proposito dimoveri, quam Græci, hæresibus infames, æquè premebant, ac Longobardorum

Anastasio in vita
Stephani III. de
Legato Propriario
a quo ista spoli-
a restituta impe-
ratorum tunc, ut
Lactantius narra-
vit, vel ceteris
episcopis Exarcha-
tus civitatis de ca-
stra imperialis tra-
hente dicitur.
Talia de Pippino
Mortuo etiam
de ista re
quod per illius
bonum servorem
sibi tantum se-
que dicitur, ut si
per amorem de Pe-
tri et vobis deli-
ctum, a se non
debet, quod nul-
la non obsequi
cupit, sed se vo-
lente quod se-
nel Deo vero
sicut, asserit.

Longobardorum avaritia, & ambitio. Quare postquam Legato denuntiasset se bellum adeo arduum non suscepisse nisi in B. Petri honorem, donationem scriptam Exarchatus Romam transmisit anno septingentesimo sexagesimo octavo. Contenderunt per aliquot annos à Pippino Constantinopoli- tani missis Legatis ut res donatas Imperio restitueret, sed immotus permansit, eam præcipue ob causam, quòd fide Christiana à Græcis violata, tuta sub illorum principatu esse non posset Ecclesia Romana, quemadmodum illi per epistolas suas identidem suggerebant Stephanus III. & Paulus Pontifices. Donatio verò Pippini ita pœnitenda non erat, quin tres provincias, Picenum, Flaminiam, & Æmiliam, & in iis viginti præcipuas civitates complecteretur, enumeratas ab Anastasio & à Stephano; in quibus Ravenna, Ancona, Bononia, & Ferraria eminebant. Desiderij Longobardorum Regis ultimi audacià iterum mota sunt arma in Adrianum Pontificem; Ferrara, Faventia, Comaclum occupata; jamque Desiderius Urbij infestus minatur. Pontifex, in illa rerum calamitate, patriæ donationis eversionem à Carolo Magno Francorum Rege petit; atque ita Desiderij impietas, Gallorum arma in se provocavit: qui regni fortunam Ticini secum obsessam, deditione tandem in Carolum transtulit anno septingentesimo septuagesimo tertio. Novo regno auctus Carolus, non solum primam Pippini beneficentiam confirmavit, sed immensis quoque largitionibus eam variis temporibus amplificavit; ut testantur Anastasius & Adriani epistolæ. Tusciam solidam cum insula Corsica, Capuanam provinciam sive Campaniam, Beneventanum & Spoletanum Ducatus, & provincias Venetiarum & Istriæ, antiquis donationibus adjunctis: quæ hodie in varias dynastias discripta, à Romana Ecclesia per temporum injuriam ferè omnia abjudicata sunt. Tuscia à Ducibus Florentinis majori ex parte occupatur, Corsica à Ianuensibus; Venetiarum & Istriæ provincias Respublica Venetorum & Austriaca domus partitæ sunt. Neapolim, Campaniam, Aprutios, & Apuliam retinet quidem Hispanus, sed feudi jure, in quo Gallicanæ liberalitatis vestigia supersunt. Existimabit fortè aliquis munificentia illius omne decus in Pippinum & Carolum ita redundasse, ut in hodiernos Reges nihil præter honestam recordationem derivari possit; ideòque ut obstrictam quidem Romanam sedem summis Caroli Magni beneficiis nullus diffiteri possit, ita propagatum in hanc usque ætatem obligationis hujus

vinculum non sine pudendæ adulationis sus- pitione dici posse videatur. Sed cum dona- tiones modum, conditionem, & legem acci- piant quas donator dicere voluerit tem- pore contractus; videndum est an id fuerit Pippini & Caroli consilium, ut in futurum quoque regno suo prospicerent. Sanè inve- niemus, ut perpetuum erat beneficium, ne- que iis quæ usu consumuntur rebus mobili- bus, aut quæ functionem accipiunt in suo genere, sed rebus soli, & immobili provin- ciarum possessione constabat, ita quoque Pippinum & Carolum æternam expectasse, in gratiam regni Francorum, naturalem ad *aridæ* obligationem. Eam verò legem à Pippino dictam, ut res donatæ pignus quod- dam essent æternum mutua inter Roma- nam sedem regnumque Francorum benevo- lentia, docet Paulus Papa in epistola ad Pippinum. Laudata enim ejus Principis constantia, quòd Græcorum munera res- puiisset, & donorum suorum perennitatem Ecclesiæ Romanæ spondidisset, subjungit:

De nostra itaque puritate & dilectione, quam erga vos & cunctum à Deo protectum regnum Francorum habere dinoscimur, credimus jam vos plenè esse satisfactos. Pro quo, & ampliori certificatione, Deum cæli testem proferentes, in ea nos caritatis dilectione, quam cum sancte recordationis domno & germano nostro beatissimo Stephano Papa, & per eum cum omnibus Pontificibus, vos, vestraque suboles, & cuncta vestra proles, atque universum regnum Francorum, usque in finem seculi conservare spondidistis, & nos etiam atque nostros successores Pontifices constemur esse permansturos, pro exaltatione sanctæ Dei Ecclesiæ, & fidei orthodoxæ defensione. Caroli quoque consilium luculentè explicat Anastasius, si rectè ejus verba capio, cum donationis suæ instrumentum corpori B. Petri manibus suis imposuisse dicit, *pro firmissima cautela, & æterna nominis sui & regni Francorum memoria.*

VI. Ludovicus Pius Imperator benefi- cia patris & avi Sardinia & Sicilia dona- tione cumulavit: cui dono hanc legem ad- didit, ut electi Pontifices post consecratio- nem suam Legatos suos ad Reges Franco- rum mittant, qui inter eos amicitiam, cari- tatem, & pacem socient, ut ille loquitur. Reliquam Apuliæ partem & Calabriam à Sarracenis & Græcis Ludovici II. armis ereptam Carolus Calvus Romanæ Ecclesiæ concessit, ut testantur Annales Fuldenses, unà cum mero jure supremi dominij, sine confortio Imperatorum retinendo. *Ab illo autem die,* inquit Eutropius Longobardus, *honorificas consuetudines regia dignitatis nemo Regum, nemo Imperatorum adquisivit.*

Paulus Papa ep. 26. in Cod. Carolino.

Anastaf. in vita Hadr. 14.

Leo Hoff. c. 18 lib. 1. Chron. Calim. Gratianus d. 63.

Annales Fulden. scilicet anno 876.

Eutropius Longobardus cilius à Gualdo.

CAPVT XI.

Synopsis.

I. Quæ ratione Roma ad Romanam Ecclesiam pervenerit, disputatur. Leo Isauricus Gregorium II. ob novum censum quem à Romanis exigi non sinebat, interficiendum curat. Quis ille census. Edictum deinde de imaginibus deiciendis Roman missum. Omnes Itali conspirant pro salute Pontificis, & Duces sibi eligunt.

II. In Romani Ducis electione, qua fuerint partes Pontificis. Illi licuit quod libuit. Sed iure ordinario hoc populo competebar. Eius sedes Rome constituta, ut pacem Regibus procurat. S. Petrus ut terrenus Deus. Gregorius Italos compefcuit à rebellionem.

III. Conciliatio Græcorum historicorum cum Latinis. Quæ ratione intelligendum videatur quod aiunt Græci, Gregorium ab Imperio abduxisse provincias Italia. Cum Exarcho rediit in gratiam, & ejus auctoritatem Roma quoque restauravit. Leonem non excommunicavit, sed Gregorius III. generalibus verbis.

IV. Leo Imp. Ecclesia Romane patrimonia invasit. Eorum rediit, & Theophane. Qui perperam explicatus ab Alemanno. Eiusdem error in donatione Ludovici Pij explicanda.

V. Pontifices post latifundia invasa, & hæresim Leonis, ejus imperium coluerunt, & Reipublica curam amplexi sunt; ut patet à Gregorio III. & Zacharia. Exarcho pulso, Aistulfus Rex Roma minatur. Legatus Constantini Copronymi in urbem advenit. Stephanus III. illi se adjungit ad repetendam Ravennam à Longobardis. Auxilium petit ab Imperatore Orientis, sub cuius imperio Roma hucusque stetit. Cum nulla spes præsidij à Græcia, Stephanus arma Pippini implorat.

VI. Immutatio in Romana urbis administratione, post victoriam Pippini, & donationem Exarchatus. Una cum provinciis, Pippinus contulit Ecclesie Romanae Patriatus dignitatem & auctoritatem. Patriatus quoque Romanorum delatus Pippino, electione. Roma duobus Patriicis in solidum subdita. Romano Pontifici, & Regibus Francorum. Probatur Patriaticum collatum fuisse à Pippino, ex Hadriano, unde quoque Patriaticus auctoritas ostenditur. Communio Patriaticus Romani probatur ex epistolis Pauli Papa.

VII. Plenam administrationem rerum civilium in urbe Roma posthæc Pontifices exercent; ut patet à gestis Hadriani I. Ceterum nondum reverentiam Imperio CP. debitam deposuerant, quod ostenditur ex epistolis Hadriani. Inde petitur ratio cur Patriaticus solium collatus fuerit Stephano à Pippino, & vice versa, cur etiam in donationibus mentio Romana urbis facta non sit. Administratio Rom. Pontificum probatur quoque à Ludovici Pij donatione.

VIII. Patriaticus Romanorum concessus regibus nostris, æquo iure cum Patriatu Exarchorum; è facto Hadriani, è literis Caroli ad Leonem III. & ex Eginhardo. Populus Rom. sacramentum fidei præstat Carolo Patriico.

IX. Angilbertus Romam à Carolo missus, ut de utriusque Patriatu confirmando cum Leone tracta-

ret. Patriaticum vertunt in dominatum urbis. Quod significatur Lateranensibus picturis, ex conjectura auctoris. Tunc dicitur Leo III. à Romanis Dominus Noster; & Carolus quoque. Cujus esse dicitur civitas Romana, à Paulo Diacono.

X. Ex hoc dominio gradus factus ad Imperatoris titulum. Eum Carolo Pontifex contulit, iure supremi domini, quo potiebatur in Romanam civitatem. Non illum instituit, sed instauravit. Qui socius erat in dominio, de sua dignitate aliquid detrivit. Carolus adoravit. Tunc omnino discessum à Græcorum imperio. Explicatur Theophanes.

XI. Post imperium delatum Carolo, consortium domini remansit. Carolus reos capite damnat Romæ, qui rei erant læsæ majestatis erga Leonem. Consortium quoque probatur è constitutione Lotharii, qui legem condidit Romanis ex auctoritate Papa & sua. Sententia illius legis. Carolus Calvus consortium amovit, & omnibus regibus iuribus cessit, Roma deinceps sub solius Pontificis dominio, è Constantino Porphyrogeneta.

XII. Quibus gradibus Reges Francorum supremum Romana civitatis dominium in Romanos Pontifices contulerint, breviter recensetur. & explicatur donatio Ludovici. Postquam soli Pontifices sine communionem Domini sunt effecti, nomen suum in annorum computationibus adhibuerunt. Omnem auctoritatem secularem à Regibus Francorum trahunt.

I. **I**N enumeranda rerum donatarum serie, Romam ejusque Ducatum consulto omisi; quia vix constat quo pacto Summorum Pontificum dominio adscripta fuerit. Attamen si attentius rerum gestarum ordo expendatur, ad illius arcana cognitionem perveniri poterit. Nicolaus Alemannus id unum sibi expedire visus est, à Carolo non fuisse collatam. Quo autem jure à Græcis ad Romanam Ecclesiam confluerit, omnino dissimulat. Vir doctissimus existimat Carolo accepto ferendam Romani Ducatus donationem. Sed non minor restat difficultas discutienda, de jure Caroli, qui nec bello à Græcis Romanam civitatem, ut ceteras quasdam provincias, repetivit, nec in eam jure Longobardici regni aliquid sibi vindicare potuit. Quare paulò altius historiae series repetenda est, maximè cum illustriores aliquot eventus, nondum satis planè discussi, occurrant. Leo Isauricus Constantinopolitanus Imperator, infensus Gregorio II. non ob novas opiniones, sed quòd novum censum agi in Romana provincia non patere, eum per Marinum Spatharium Ducem Romanum, deinde verò per Paulum Patriicum & Exarchum interficere curavit. Sed impius conatus auxiliis Longobardorum & Spoletanorum elusus est. Censum ille, cujus exactionem Gregorius impedivit, erat capitatio ei similis quam Sicilia & Calabria indixit; de qua hæc sunt Theophanis verba: φέροις κεφαλικούς τὰ τρίτω μέρεϊ Σι-

κελλάς, & Καλαβρίας τοῦ λαοῦ ἐπέθηκεν. Tributum imposuit in capita tertie partis populorum Sicilia atque Calabria. Misso deinde edicto, quo imagines deijci præcipiebat, Romano Pontifici gratiam suam Leo pollicetur, si nefaria definitioni subscriberet, alioqui suo gradu quantocyus pellendum minatur. Gregorius statim se adversus hostilem Principis animum parat, monétque Pentapoleos & Venetiarum exercitus ut ab ea impietate sibi caveant. Subita rerum conversio; omnium mentes ad Pontificem tuendum inclinatz, ab Exarchi obsequio deficiunt, & delectu suo quique sibi Duces præficiunt, ut testatur Anastasius. Tunc ergo Ducem Romana provincia, quemadmodum & cetera, suo arbitrato, id est, procerum delectu, habuit; qui eodem jure uteretur in administranda republica, quo Duces ab Imperatore missi.

II. Si queratur quamnam fuerint partes Romani Pontificis in Ducis creatione, non obscure responderi potest ex Anastasio, procerum suffragiis electum, quemadmodum in ceteris civitatibus. Attamen ea erat Summi Pontificis auctoritas, ut illi in eo negotio licuerit quod libuerit. Ceterum si de ordinario jure agatur, ea omnia à Senatu populoque Romano peracta sunt. Nul- lum enim imperium in Italia vel in Romana provincia exercebat Romanus Pontifex. Verum tanta ejus erat apud omnes reverentia, ut difficiliores Principum controversias componeret, & bellorum pacisque momenta temperaret. Hoc observat Gregorius II. in epistola ad Leonem; docétque Pontificis solium Romæ eo consilio constitutum, ut pacem Orientis & Occidentis conciliet, sequè medium, veluti parietem quendam intergerinum, Principum collisionibus interponat. Addit universum Occidentem oculos ad se conversos habere, & ab omnibus Occidentis regnis beatum Petrum terreni cujusdam Dei loco haberi. Quid ergo tantæ auctoritatis viro non licuit in nova Romani Ducis constitutione præcipuè cum ad ejus tuitionem, & religionis securitatem, hæc consilia cape- rentur. Sed aliud est majestate nominis & dignitate sedis aliquid à volentibus impetrare, aliud jure suo agere. quod nondum Gregorio competeat. Voluerunt Itali in apertam defectionem erumpere, & novum Principem creare. Sed Pontifex intercessit, & hortatu Luitprandi Regis in amicitiam rediit cum Eutychio Exarcho, eique suam auctoritatem, teste Anastasio, restituit in Romana civitate.

III. Ex iis quæ retuli componi potest

discrimen quod intercedit inter Latinos Historicos & Græcos. Theophanes enim, eumque secuti Zonaras & Cedrenus, docent Gregorium II. Romam atque Italiam ceterasque Occidentis provincias ab obedientia imperioque Leonis abduxisse. Nostri verò constanter asserunt eum in officio populos continuisse, & in fide Imperio debita. Itaque dicendum est, ex hæresi à Gregorio damnata occasione quidem sumpsisse Italos pellendorum Ducum ab Imperatore constitutorum, & vectigalium retinendorum. Sed ille tantum absuit à rebellionem fovenda, ut Exarchum in integrum restituerit. Vel planè dicendum est, Græcos scriptores ea omnia velut in unum factem conjecisse quæ diversis temporibus acciderunt, remque totam ad Gregorium II. retulisse, cujus origo tantum inde peti debeat. Revera enim Gregorius II. Leonem binis literis monuit, sed non excommunicavit; quamvis ita ferat communis opinio, quam nos quoque secuti sumus libro primo cap. 1. §. iv. Gregorius verò III. monitum per literas suas Principem, inter ceteros, non autem nominatim, excommunicavit in Synodo Romana.

IV. Leo autem adeo exarsit, ut patrimonia Ecclesiæ Romanæ in Calabria & Sicilia sita in fiscum redegerit; quemadmodum observant Adrianus & Nicolaus, qui ea incassum ab sequentibus Imperatoribus, etiam Orthodoxis, repetiverunt. Eorum patrimoniorum redditus annuus auri talenta tria & semis consciebat, ut ait Theophanes: *Appellata patrimonia sanctorum principum Apostolorum, qui apud veterem Romam in veneratione sunt, illorum Ecclesiis jam olim persolvi solita, auri talenta tria & semis, ærario publico solvi jussit.* Sciunt omnes patrimonia illa Calabriae & Siciliae, latifundia fuisse quæ per Defensores eò missos Summi Pontifices curabant; ut patet è variis epistolis Gregorij Magni, vel, ut loquitur Nicolaus, *disponendo per familiares suos regere studebant.* Attamen Nicolao Alemanno viro eruditissimo placuit, ea patrimonia, census & tributa fuisse quæ ab Imperatoribus Ecclesiæ Romanæ, non munificentia & largitatis nomine, sed ut jure debita penderentur. Atqui è Theophanis verbis, quibus innititur, contrarium colligere poterat, etsi alia deessent argumenta. Qua enim ratione Leo hanc auri summam ærario inferri præcepit, si à fisco solvenda erat, & non aliunde exigenda? Nec feliciter illi cedit conjectura, cum existimat Ludovicum Pium donatione sua restituisse Ecclesiæ Romanæ ea tributa quæ illi quondam, Impe-

X ij

Theophanes in Chronico de Gregorio II. & Leone II. & de Zonaras & Cedrenus. Theophanes in Chronico de Gregorio II. & Leone II. & de Zonaras & Cedrenus.

Hadrianus in ep. ad Carol. M. Nicolaus in ep. ad Michaelen.

Theophanes: τὰ λεγόμενα πατριαρχία καὶ ἀρχιεπισκοπή, ἃ καλεῖται πατριαρχία, ἃ καλεῖται ἀρχιεπισκοπή, ἃ καλεῖται ἀρχιεπισκοπή, ἃ καλεῖται ἀρχιεπισκοπή.

Nicolaus Alemanus in Dissert. de Lateran. Patrimonia c. 15.

Donatio Ludovici Necorum & ceterum, & pensionis, seu cetera annuatim in Palatinum Regis Longobardorum inferri solentur, sive de Tuscia Longobardorum, sive de Ducatu Spoletano.

Atali. Anastasius in vita Leonis II. & Gregorij II. & de Zonaras & Cedrenus.

Cyprianus II. in ep. ad Leonem II. & Gregorij II. & de Zonaras & Cedrenus.

Anastasio in vita Leonis II. & Gregorij II. & de Zonaras & Cedrenus.

ratoris nomine, Exarchi persolvebant. Ludovicus enim de iis pensionibus, censibus, & donationibus loquitur, conceptis verbis, quæ Reges Longobardorum è Tuscia & Ducatu Spoletano exigere soliti erant, quas à regio Longobardici regni ærario recidit, & Romanæ Ecclesiæ liberaliter dedit.

V. Latifundiorum & patrimoniorum capiones ab hæreticis Principibus profectæ non abalienarunt Pontificum animos quin Imperij majestatem colerent; ut patet ex epistola Gregorij III. ad Bonifacium, quæ data est imperante Domino piissimo Augusto Leone, imperij ejus anno vicefimo tertio, sed & Constantino Imperatore ejus filio anno vicefimo. Stephanus quoque Patritius & Dux Romanæ civitatis celebratur sub Gregorio III. & initiis Zachariæ. Hic Pontifex quatuor oppida, quæ à Romano Ducatu Longobardorum Rex Luitprandus avulserat, restitui impetravit, adjecto viginti annorum fœdere. Ticinum profectus, iterum exorato Rege, infestas Longobardorum copias à finibus Ravennatum ab Eutychio Patritio & Exarcho rogatus avertit, atque duas partes territorij Cæsennatis à Longobardis invasi reipublicæ restituendas obtinuit; tertia parte pignoris jure retenta, donec Legati redirent, quos Constantinopolim Rex Longobardorum miserat. Non potest liquidius demonstrari retentam hac tempestate à Summis Pontificibus Imperij curam, & imperatorios magistratus Ravennæ & Romæ rebus administrandis præfuisse; ita tamen ut spes omnis conservandæ Italiæ in summa Pontificis dignitate collocata esset. Quare Zachariæ iterum laborandum fuit adversus Rachim Regem Longobardorum, Romanæ provinciæ infestum; quem oratione sua exiit armis & sceptro, & ad monachicam vitam amplectendam impulit.

Hactenus fœdera satis bene cesserant, & dignitatis pontificiæ ratio habita fuerat; cum etiam Aistulfus fœdus in annos undecim pepigisset. Sed potentiore, belli causæ non defuerunt. Ravenna capta, Eutychio pulso, ut antè dixi, Stephanus Pontifex à fœdisfrago Rege ipsaque Roma petitur. Nondum Romani defuerant Imperatoris obsequium. Adest missus Romam à Constantino Copronymo Ioannes Silentarius, cum literis ad Papam & Aistulfum. Legatum Ravennam adeuntem comitatur Paulus Diaconus, frater Stephani III. ut provinciarum restitutionem impetret ab Aistulfo; sed frustra. Quare Stephanus suis quoque Legatis cum Imperatore, licet hæretico, summopere contendit ut valido

exercitu instructus quantocyus adventet ad tuendas Italiæ provincias urbemque ipsam. Cum autem nulla spes præsidij è Græcia superesset, unicum salutis subsidium Stephanus censuit Gallicanæ pietatis arma implorare. Cernens, inquit Anastasius, ab imperiali potentia nullum esse subveniendi auxilium; tunc decessorum exemplo, Regem Francorum suis literis ad auxilia mittenda sollicitavit. Huc usque Romana civitas, licet calamitatibus belli vexata, imperium Constantini Copronymi agnovit.

V I. Pippini de Aistulfo victoria, & collatus Romani Ecclesiæ Exarchatus, status Romani Ducatus immutatus. Si tabulæ fœderis in Carisiaco icti à Stephano cum Pippino extarent, non esset laborandum de conditionibus, quas tamen ex eventu colligere licet. Monui libri primi capite ultimo, à Stephano & Proceribus Romanis Patriciatum Romanum Pippino & ejus filii collatum, ut vice versa Pippinus Stephano Exarchatum sponndit. Non opus est verborum circuitu. Pippinus non solum provincias Ravennæ subjectas, sed etiam omnem Exarchorum dignitatem & imperium Romanæ sedi contulit; quod Romanæ quoque civitatis administrationem complectebatur, quæ summæ jurisdictioni Exarchorum parebat. Pippinus quoque Patriciatum Romanum suscepit, id est, consortium imperij in Romana urbe & provincia. Quod in hac calamitate Romani liberum sibi esse putarunt, propter necessitatem defensionis, sine injuria Constantinopolitanorum, ut inferius dicitur. Itaque duobus in solidum Patriciis exinde Roma paruit, quod deinde continuatum est sub Imperatoribus Occidentis, ut statim dicam. Hac nova animadversione res alioqui obscura poterit illustrari. Quod quidem aperiens erit ex quotidiano usu alienationum patrimonij regij, quibus sæpissime redditus annui tantum & jurisdictio ordinaria transferuntur; sed aliquando etiam Ducis vel Comitatus dignitas unâ cum imperio confertur. Hujus generis erat Pippini munificentia. Non enim solas provincias & civitates, sed solidam Exarchatus seu Patriciatus dignitatem contulit. Cujus rei testis est Hadrianus I. qui à Carolo postulavit ne Ravennianos vel Pentapolenses, ad se commeantes, sine pontificis literis susceperet; & si qua de re conquererentur, ad iudicium Romanæ sedis eos remitteret; ut integer & illibatus permaneret Patriciatus à Pippino collatus. Sed præstat integrum locum describere, ex quo id constabit quod proposui; & præterea quæ tunc esset Patriciatus significatio, nempe

Anastasius in vita Zachariæ.

Anastasius in vita Stephani III. Sine jurisdictione exortum hanc Romanam, vel subiacentia in casibus subdere indignanter asserbat.
Anastasius in vita Stephani III. Contendit Romanam Joannem imperatoris Silentarii, deferens eidem sanctissimo Pontifici regiam jurisdictionem simulque & aliâ ad nomen præditi Regis usque detulit adhortationem uxorem in possessionem, ut Republica loca

Hadrianus ep. 85
Cod. Carolini.

summum imperium cum dignitate conjun-
ctum. Sed quæsumus vestram regalem poten-
tiam, nullam novitatem in holocaustum quod
B. Petro sanctæ recordationis genitor vester ob-
tulit, & vestra excellentia amplius confirmavit,
imponere satagat: quia, ut facti estis, honor Pa-
triciatus vestri à nobis irrefragabiliter conserva-
tur, etiam & plus amplius honorificè honoratur.
Simili modo ipse Patriciatus B. Petri fautoris
vestri, tum à sanctæ recordationis Domino Pip-
pino magno Rege genitore vestro in scriptis in
integro concessus, & à vobis amplius confirma-
tus, irrefragabili jure permaneat. Patricij di-
cti, illo seculo, & superioribus, qui provin-
cias cum summa auctoritate sub Principum
imperio administrabant. Hinc Narses
Patricius in Italia, apud Iustinianum; Sa-
lomon Patricius Africæ, apud Victorem
Tunnunensem; Priscus Patricius Orientis,
apud Gregorium M. & alij apud auctores,
quorum testimonia sunt notissima. Ejus ge-
neris fuit Patriciatus uterque Romani Pon-
tificis & Regum Francorum. Communio
hujus Patriciatus patet ex epistola Senatus
populique Romani ad Pippinum, qua juxta
Regis illius monita profitentur se fideles ser-
vos esse Romanæ Ecclesiæ & Pauli Papæ,
quemadmodum se fideles Pippini inscribunt.
Ex eo etiam manavit quod Paulus Papa ait
Spoletanum Ducem ejusque Satrapas in
fide B. Petri & Pippini sacramentum præ-
buisse.

Anastasio in vita
Hadriani I. Ec-
clesiæ quæ ele-
ctus est, reverti
fuit jussit illas
hinc Romæ ve-
luntate Clero,
quæ de militibus,
qui in rebus ad
transitum D. Ste-
phani missi fuerat
à Paulo Cubicu-
larius. Sed & reli-
quæ quæ in archi-
cubiliis mancipia-
næ & ceteris erant,
aliqui fecit.

VII. Itaque post ista tempora plenam
in rebus civilibus administrationem Romæ
Pontifices exercuerunt; nisi rebellionum
moribus aliquando impediuntur. Vnde
statim atque Hadrianus I. electus fuit,
quosdam proceres exilio damnatos per tu-
multum revocavit in urbem, alios è carce-
ribus dimisit, teste Anastasio. Deinde cum
de Sergij Secundicerij nece ulciscenda age-
retur, Primates Ecclesiæ, & judices mili-
tiar, Hadrianum adierunt, enixè rogantes
ut de reis quæstionem fieri decerneret.
Quorum alij quidem erant adscripti clero,
alij è laico ordine, & inter ceteros Leona-
tius Tribunus. Tunc, inquit Anastasius, præ-
fatus sanctissimus Presul, precibus judicum uni-
versique populi Romani, jussit contrudere ante-
fatum Calculum Cubicularium & prænominatos
Campanos Prefecto urbis, ut more homicidarum
eos coram univervo populo examinaret. Auctor
verò nefandæ illius cædis Paulus Cubicu-
larius, Ravennæ tanti facinoris pœnas luit.
Ceterum non dissimulandum est, Pontifi-
ces ea tempestate nondum ab Imperatorum
majestate colenda recessisse, & iisdem
conditionibus cum illis egisse quas Exar-
chi & Patricij olim implebant. Id colligi-

tur ex eo quod Hadrianus pœnam capitis
à Paulo amoliri cupiens, illi exilium indi-
xit, deportarique in Græciam jussit; sed
plenam criminis indulgentiam, & depor-
tationis locum, ab Imperatoribus postula-
vit: quamvis literæ perlatae non fuerint,
dolo Ravennatis Episcopi. Adscribi fecit sug-
gestionem suam Constantino & Leoni Augustis
magnisque Imperatoribus, inquit Anastasius,
significans de ipsius Sergij cæci impia morte, at-
que deprecans eorum Imperialem clementiam ut
ademendationem tanti reatus ipsum Paulum sus-
cipi & in ipsis Græciæ partibus in exilio manci-
patum retineri præciperent. Extat in Actis sep-
timate Synodi ejusdem Hadriani epistola ad
Constantinum & Irenem, qua illos ran-
quam dominos verbis quàm submissis affa-
tur, ut dubitari non possit quin supremum
imperium Principum Constantinopolita-
norum agnoscerent. Vnde patet ratio cur
Pippino à Romanis collata fuerit sola Pa-
triciatus dignitas, vicissimque Pippinus
Stephano solum Patriciatum contulerit,
non autem regium vel imperatorium no-
men; quoniam, ut dixi, nondum Græcorum
jugum omnino deposuerant; ideòque
iisdem dignitatum titulis utebantur quos
Imperatores conferre solebant. Eadem ra-
tione in donationibus Pippini, Romæ nulla
mentio facta est, quia sine injuria Imperij,
ejus urbis proprietatem in Romanum Pon-
tificem specialiter transcribere non pote-
rat, quemadmodum ceteras Exarchatus
provincias, quas jure belli à Longobardis
eripuerat; invalidis ad ea bella suscipienda
& recusantibus Græcis. Itaque fatius visum
est Patriciatu collato, imperium Exarcho-
rum in ceteras provincias, & per conse-
quentiam in Romanam civitatem, ejusque
Ducatum, transferre; majestate Imperij
Orientalis non omnino læsa. Hoc suum
esse consilium Pippinus satis docuit iis lite-
ris quibus post collatum Exarchatum, Se-
natum Populumque Romanum monuit ut
constantiam fidei suæ B. Petro & Paulo
Pontifici demonstrarent. Præter eas proba-
tiones quæ petuntur ex historia, Ludovicus
Pius, in donationis instrumento, satis tes-
tatur ante sua tempora possessam à Ponti-
ficibus Romanam provinciam, non solum
à Leone, cui concessam à Carolo vir doctis-
simus putavit, sed etiam ab aliis. Etenim
Paschali I. qui Leonem exceperat, Concedo,
inquit Ludovicus, per hoc pactum confirma-
tionis nostræ, sicut à prædecessoribus vestris us-
que nunc in vestra potestate & ditione tenuistis
& disposuistis civitatem Romanam, cum Ducatu
suo &c. etsi non omnino anxie de variis ad-
ministrationis gradibus sollicitus fuerit.

Ep. 16. in Cod.
Carol.

VIII. Restat ut aliqua dicamus de Patriciatu Pippini & Caroli. Superius observatum est ex Hadriani epistola, utrumque Patriciatum æquali gradu sterisse. Nec profectò ulla ratio evincit cur novam Patriciatu significationem comminiscamur, alienam ab ejus seculi usu, ut de Regum nostrorum dignitate & auctoritate detrahamus. Quare iterum dico, merus Patriciatu Romanorum Pippino à Stephano & Romanis per electionem collatus est, quo defensio & patrocinium Ecclesiæ Romanæ præcipuè continebatur, (qua de re alibi dixi) sed præterea etiam integra & solida Patricij dignitas & auctoritas. Hoc professi sunt Romani, quando Carolum à Papiæ obsidione Romam advenientem, veluti Exarchum & Patricium susceperunt: *Obviam illi ejus sanctitas (id est, Hadrianus) dirigens venerandas cruces, id est, signa, sicut mos est ad Exarchum aut Patricium suscipiendum, cum cum ingenti honore suscipi fecit.* Post obitum Hadriani, Leo III. statim à pontificatu suscepto, suæ electionis certiorum reddidit Carolum, & obedientiam illi atque fidelitatem spondit; ut docent Caroli literæ ad Leonem, apud Alcuinum.

Vide lib. r. c. 11.

Anastasius.

Carolus ad Leonem ep. 84. apud Alcuinum.

Perfectus excellens vir vestre litterarum & audita decretali chartula, valde, ut fateor, gavisus sum, seu in electionis unanimitate, seu in humilitate vestre obedientia, & in promissione ad nos fidelitate.

Nicolaus Alemannus legi vult ad nos, nullo sensu, & contra codicum fidem. Eginhardus in Annalibus ad an. 794.

Ep. Cur. ad Leonem. Angilbertus vestre sanctitatis directioni; ne ex collatione munus conferatur quicquid ad exaltationem sanctæ Dei Ecclesiæ, vel ad stabilitatem honoris vestri, vel Patriciatu vestri firmitatem, necessarium intelligeretur. Sicut enim cum beatissimo prædecessore vestro sancta Paternitate pactum inq; sic cum beatissimo vestro & eiusdem fidei & caritate inviolabile factu servare desidero. Frustra hic Alemannus, sanctæ Paternitate, que

N. Leo Papa. illinc, D. N. Carolo Regi. Nicolaus Alemannus existimabat aliquid arcani hac tabula significari, scilicet translationem Imperij ad Carolum, & restitutionem Leonis in sedem suam. Goldastus censuit historiam rei gestæ insinuari, nempe electionem Papæ, & vexillum Patriciatu ab eo missum ad Carolum. Mea verò conjectura hæc est; innovationem quæ post colloquium Angilberti cum Leone in Romanæ civitatis imperio accidit, hac tabula posteris designari. Patriciatu enim uterque, Leo & Carolus, in dominationem verterunt, & supremæ jurisdictioni quam exercebant, proprietatem & dominium Urbis adjunxerunt. Hæc est *honoris stabilitas*, & *Patriciatu firmitas*, de qua constituenda consilium iniri volebat Carolus. Nullus Pontificum ante Leonem III. *Dominus Noster* inscriptus est, ut fatetur Alemannus. Post illum, eo titulo in scriptis & in acclamationibus Pontifices *Domini Nostri* apud Romanos audire cœperunt. Ad perpetuam hujus rei memoriam, nominis quoque usum est: in cujus altera facie simulacrum Petri cum clavibus humero impositis, in averfa hæc inscriptio expressa est, *D. N. Leoni Pape.* Titulus dominij vetat ne Leoni I. tribui possit, ut placuerat Illustrissimo Annalium conditori. *Dominus* quoque dicitur Carolus in hac inscriptione. unde fluxit ut Paulus Diaconus, cum breviationem Festi Carolonondum Imperatori dedicaret, *Romuleam vestram civitatem* diceret.

est verus Leo, non in fensu, ut Carolus dicitur filium per arma fuisse Hadrianum, non autem filium, spiritumalem de deo operantem in loco.

Nicol. Ale. 79. det. c. 11.

Paulus Diacon. in ep. dedit. 108. Et prout in eod. rari vult per multas ep.

X. Hic dominij titulus Leoni & Carolo adscriptus, gradus fuit ad Imperij dignitatem adipiscendam. Quod accidit post quatuor annos. Cùm enim Romam se Princeps contulisset, ut injuriam illatam Leoni ulcisceretur, vicem tanti beneficij Leo rependens, ut loquitur Theophanes, Carolum Imperij corona auxit. Id factum die Natalis Domini, inter Missarum solennia, cuncto Romano populo acclamante: *Carolo Augusto à Deo coronato, magno & pacifico Imperatori Romanorum, vita, victoria.* Quæri solet magna contentione, quis Imperium Carolo contulerit. Duobus verbis Anastasius eam controversiam dirimit: *Ab omnibus constitutus est Imperator Romanorum.* Sanè ut diffidentium non est tanti momenti negotium sine consensu populi Romani, cujus maximè intererat, confici non debuisse, ita negari non potest quin præcipuæ partes essent Romani Pontificis; non solum ratione unktionis & sacræ inaugurationis, sed etiam ratione novæ auctoritatis quæ tunc Carolo conferebatur. Itaque verè dici potest, Leonem III. contulisse dignitatem imperatoriam Caro-

Paulus Diacon. in ep. dedit. 108. Et prout in eod. rari vult per multas ep.

Anastasius in Leonis III.

Imperium Romanorum

lo: quam non instituit de novo, sed jure su- premi dominij, quod Romæ obtinebat, in ruderibus antiquæ urbis latentem restauravit. Quæ in re de suo quoque aliquid contulit. Etenim qui antea consortes erant & socij ejusdem dominij, nunc inæquali fœdere conjungi videntur in detrimentum aliquod pontificiæ dignitatis. Quare statim post illam renuntiationem Carolus à Leone Pontifice more antiquorum Principum adoratus est; ac deinde, omisso Patricij nomine, Imperator & Augustus appellatus; ut observat Eginhardus. Adoratio illa pro hominum conditionibus varia. Infimæ sortis homines purpuram Principis, aut pedes, hi manus, pro sua quisque dignitate, Patricij verò pectus, deosculabantur. Leo pectoris vel etiam oris osculo novam Augusti dignitatem prosecutus est. Et Carolus ipse, ut splendorem sibi adjectum testaretur, omisit Patricij nomen, & imperatorium assumpsit. Tunc apertè professi sunt Romani se ab Imperio Græcorum discessisse. Quæ ratio Theophanem impulit ut scriberet ab eo tempore Romam ad Francorum potestatem redactam: *ἡ πόλις τῆς πόλεως ἀπὸ τῶν βασιλέων τῶν ἑσθλοῦν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξουσίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.*

XI. Attamen consortium dominij oblitteratum non est, etsi accessione dignitatis in Carolo pontificia majestas aliquo pacto premi videretur. Quare post Imperium susceptum Carolus ut *majestatis lese* reos capere damnavit Romanos illos qui vitæ Leonis insidiati erant. Quæ sententia summum Leonis in urbem imperium suumque sancivit; maximè cum precibus Leonis pœnam damnatis condonasset. Consortium quoque dominij probatur luculentissimè ex constitutione Lotharij Imperatoris, qua prudentissimè cavet ut populus Romanus delectum unius legis faciat, ex cujus præscripto judicia peragi possint. Perturbata enim erat ratio judiciorum ob multitudinem populi è variis regionibus in urbem confluentis, qui Longobardica, Francica, vel Romana lege, pro suo quisque arbitratu, nunc hac, deinde illà judicia reddi contendebat. Præcipit ergo Lotharius, ut quam legem ex illis populus selegerit, ejus præcepta sectetur; cujus violatæ pœna illi infligetur *per dispensationem Pontificis & nostram*, inquit Lotharius. Carolus Calvus Imperator à Ioanne VIII. renuntiatus, consortium illud amovit anno octingentesimo septuagesimo sexto, solidumque jus in civitatem Romanam sedi apostolicæ tribuit. Vnde post aliquot annos conquerebatur Eutropius Presbyter Longobardus, jura & consuetudines regni à Carolo in

Pontifices transcripta; adeo ut qui vice Imperatoris præfectus erat Romanis, tunc illis subjectus esset. Quare eleganter Constantinus Porphyrogenneta Imperator CP. juxta seculi sui statum scripsit circa annum nongentesimum decimum quartum, tringinta annis post Caroli Calvi liberalitatem, à Romano Pontifice Romano jure dominij teneri; *ἰδιουχτοῦ τῆς ἐκείνου ἐξουσίας καὶ τῆς ἐξουσίας τῆς ἑσθλοῦν Πάπας.*

XII. Ceterum non est prætermittenda gravis difficultas quæ oritur ex donatione Ludovici Pij; qui nihil sibi auctoritatis neque in Romanam provinciam neque in ceteras reservavit, præter solas preces & *intercessionem* suam erga Pontificem, si quis à judicibus oppressus ad se confugeret. Sed nostræ sententiæ hoc nihil adversatur, quin potiùs Regum nostrorum pietatem commendat. Erenim Pippinus Patriciatum Ecclesiæ Romanæ contulit, id est, supremam administrationem, reservato sibi quoque Patriciatu suo. Carolus Magnus ex fœdere cum Leone inito, dominium administrationi adjecit, dominio quoque sibi in solidum retento, absque usufructu: quod illi cum Imperatoris dignitate magis confirmatum est. Ludovicus communionem exercendæ jurisdictionis, quam in gravibus saltem causis, patris exemplo, exercere potuisset, ab Imperio removit. Solum supererat jus regni, id est, potestas condendæ legis, & fidei sacramento firmata præstatio, qua Lotharius usus erat. Hoc dominij consortium, quod in hoc articulo superesse videbatur, Carolus Calvus in Romanam sedem summa liberalitate contulit. Inde fluxit mos ille adnotandi Pontificum annos in subscriptionibus diplomatum. Antea enim solis Principum annis temporum ratio constabat, juxta Novellæ Iustiniani præscriptum. Quod secuti sunt omnes Romani Pontifices in actis publicis usque ad Caroli Magni inaugurationem. Tunc enim substituerunt Orientalibus, Occidentalium Imperatorum annos, non adhibita sui pontificatus annorum computatione. Sed post seculum nonum, jure illo regio usi sunt Romani Pontifices in suis diplomatibus. Etsi enim Iudæorum Pontifices ea prærogativa fruerentur ut eorum nomina in actis publicis adnotarentur, idemque jus obtinerent olim Sacerdotes Augustales Nicopoleos, ut docet Arrianus; at tamen penes Christianos solis Imperatoribus hoc dabatur, donec Pontifices Romani hoc quoque jus sibi vindicarunt, postquam soli supremo urbis Romanæ dominio potiti sunt. Quare constanter asserere licet, quid-

nō s. personarum illis jura regni, & consuetudines illas. Intra Constantia illa consuetudines voluerunt. Constant. Porphyrog. l. 2. de Thema.

Lib. 1. Macchab. de Simone Pontifice & de rebus publicis & de rebus privatis. Arrian. l. 1. Dissert. Epist. c. 19. & de rebus publicis & de rebus privatis.

Eginh. in Annal.

Theophanes in Chronico.

Eginh. in Annal.

L. 1. Leg. Longob. T. 17. Pippinus non tantum illi populo Romanis intercessionem quasi lege vult vivere: ut tali lege, qualem videret præscriptam, vivere, illi lege amoverentur ut hoc non possint tam velle quam dicit, vel tali que populo sit, quod si præscriptum contra eandem legem fecerit, non legem præferentem, per dispensationem Pontificis & nostram.

Eutropius Presbyter renovavit pactum cum Roma.

quid juris, dignitatis, & auctoritatis civilis & publicæ, in Italiæ provinciis, Romanæ Ecclesiæ competit, à Regum Galliæ munificentia profectum: qui jure patrocini ad ejus quoque auctoritatis, quemadmodum etiam ad supremæ jurisdictionis spiritualis tuitionem, tenentur. Nemo itaque Principibus nostris invidere debet, si erga nos, nostraque, sedes apostolica indulgentius se gerit, antiquis hujus regni moribus, quæ ad salutem Ecclesiæ Gallicanæ conferunt, prudenter connivendo.

CAPVT XII.

Synopsis.

I. Agitur de donatione facta Constantini, ut consilium commenti expendatur. Card. Baronius putat à Græcis confictam. Quod refellit vir eruditus, qui Joanni Diacono tribuit hoc figmentum sub Othone primo. Hujus conjecturæ rationes. Schismaticus fuisse existimatur vulgò hujus Edicti interpolator.

II. Ex sententia auctoris, erat potius Romana Ecclesiæ studiosissimus. Non refert acceptam Constantino primatus auctoritatem, sed Christo. De illo primatu hic decernitur ad executionem legis divinæ. exemplo Phocæ, Valentiniani, & Justiniani. Leo IX. & Petrus Damiani utuntur hoc Edicto ad probandum principatum spiritualem æquè ac terrenum.

III. Probabile est interpolatum mandato Pauli Pape, adversus Græcos. Disceptatio Legatorum Pontificis & Imp. CP. coram Pippino. Tria capita hujus Edicti adversus Græcos. Primum, donatio Italia & Occidentis à Constantino. Quæ explicatur.

IV. Secundum caput reprimit fastum Patriarchæ CP. Non ex imperitia, sed astu, tribuitur Constantino dignitas patriarchalis Ecclesiæ Constantinopolitana, juxta mentem Græcorum mediæ ætatis. Sed Romana illi præferitur, & ceteris. Tertio capite, iudicium in rebus discipline & fidei tribuitur Romano Episcopo.

V. Stylus Edicti non alienus ab ætate Pauli. Donationis illius meminit Hadrianus I. octo annis post Paulum. Extat in Collectione Isidori eodem seculo. Eam allegant Hincmarus & Ado, ante Othonis I. tempora.

VI. Otho III. ait à Ioanne Diacono confictum Edictum. Quis fuerit ille Ioannes, ex sententia Freheri & Card. Baronij. Probabile est hoc Edictum obfictum Carolo Calvo. Expenduntur verba Othonis de dilapidatione quam Pontificibus objicit.

I. QVOD unum superest, de donatione Constantini pauca dicenda sunt; non ut eam à Constantino abjudicem, cum à præclaris viris confossa & profligata sit, sed ut meam sententiam de consilio auctoris promam. Illustrissimus Baronius existimavit hoc Edictum à Græcis confictum, ut Romanæ Ecclesiæ principatum ab Imperatore constitutum, non autem à Christo D. N. probarent. Sed illam tanti viri conjecturam refellit vir eruditissimus Ioannes

Morinus variis argumentis, illoque præcipuè, quòd superior illa jurisdictio Papæ in ceteros Patriarchas, à qua tantopere sunt alieni recentiores Græci, hoc Edicto constituta sit, in quam sententiam laudatur à Leone IX. adversus Michaëlem Patriarcham Constantinopolitanum. Deinde hoc Edicto jura Orientalium Imperatorum in provincias Occidentis convelluntur, ut nemo suspicari possit profucum fuisse à Græcis in suorum Principum manifestam perniciem. His addit, centum & quinquaginta annis antequam à Theodoro Balsamone transcriberetur hæc donatio, laudatam fuisse à Latinis, nempe à Leone IX. anno MLIV. à Damiano anno MLXII. ab Anselmo Lucensi, & ab Ivone. Quare ipse existimat à Græcis quidem non esse confarcatum hoc Edictum, sed à Ioanne Diacono in gratiam Ottonis Imperatoris & Teutonicorum; tum ut paulatim beneficia Regum Francorum, quibus Teutonici erant infesti, injecta mentione Constantini delerentur ex hominum memoria, aut collata cum illius munificentia, præ tenuitate obsolescerent; tum ut Pontificum electio ipsorumque rationes omnes ab Imperatorum arbitrio penderent. Ioannem Diaconum auctorem hujus figmenti fuisse docet è diplomate Ottonis III. Imperatoris, cujus hæc sunt verba: *Hæc sunt enim commenta ab illis ipsis (id est, Pontificibus) inventa, quibus Ioannes Diaconus, cognomento Digitorum mutus, Preceptum aureis literis scripsit sub titulo Magni Constantini, longa mendacis tempora finxit. Hæc sunt etiam commenta quibus dicunt quendam Carolum S. Petro nostra publica tribuisse.* Rectè autem aliquot difficultatibus satisfacit, ut asserat Ottoni III. illud diploma, de quo controversiam moverat Cardinalis Baronius. In tempora verò Ottonis I. id est in annum DCCCCLXIII. conjicit hunc Ioannem Diaconum; quòd tunc Ioannes XII. pontificia sede ab Ottonne dejectus, injuriam suam ultus est adversus quendam Ioannem Diaconum, naso, lingua, & duobus digitis truncatum; quem designare videtur diploma Ottonis, mutilos digitos tribuendo auctori supposititij Edicti Constantiniani. Sed conjectura ista repugnat tum Ottoni I. qui liberalitates Regum Francorum noluit obliterari, cum eas disfertè privilegio suo confirmavit; tum ipsi Ottoni III. qui donationem sub nomine Constantini publicatam, non ab aliquo jurium regionum studioso, sed à viro Romanæ Ecclesiæ commodis addicto interpolatam fuisse profitetur.

II. Ego verò, ut antiquitatis ecclesiasticæ

Diplomate Ottonis III. editum ab Anselmo Lucensi, & Ivone Frisero, & Ivo à Barro, & al. 1191. f. 41.

Luzipardus

sticæ peritum præstare nolim hujus Edicti confarcinatorem, ita flagrantissimum auctoritatis & amplitudinis pontificiæ assertorem polliceri non dubito, tantum abest ut eum schismaticis accenseam, quemadmodum viris eruditissimis placuit. Eum sane non solum schismatis nefandi sed etiam hæreseos damnare non dubitarem, si primum Ecclesiæ Romanæ Constantino Imperatori acceptum referret, ut putarunt auctores superius laudati, cum jure divino in B. Petro constitutus sit apostolicæ sedis principatus. Illud autem est quod conceptis verbis proficitur auctor illius Edicti, ut mirari subeat à viris alioqui perspicacissimis non animadversum. Rationem reddens Constantinus cur Româ discedat, & Imperij sedem in partes Orientis transferat, *Quoniam, inquit, ubi principatus Sacerdotum & Christianæ religionis caput ab Imperatore cælesti constitutum est, justum non est ut illic Imperator terrenus habeat potestatem.* Causas quoque referens cur potius ceteris sedibus decernat esse Romanam, has recenset: *Iustum quippe est ut ibi lex sancta caput teneat principatus, ubi sanctarum legum institutor, Salvator noster, B. Petrum apostolus observare præcepit cædram; ubi & crucis patibulum sustinens, beatæ mortis sumpsit poculum, sui que magistri & Domini imitator apparuit, & ibi gentes pro Christi nominis confessione colla flectant, ubi eorum Doctor B. Paulus Apostolus pro Christo, extenso collo, martyrio coronatus est.* Pontifices autem successores esse B. Petri principis Apostolorum, & Vicarios Filij Dei, superioribus verbis dixerat. At, inquit, hunc primatum jure suo decernit Imperator: *Decernentes sancimus ut principatum teneat tam super quatuor præcipuas sedes, Antiochenam, Alexandrinam, Hierosolymitanam, & Constantinopolitanam, quamque etiam super omnes in universo orbe terrarum Dei Ecclesias. Et Pontifex qui pro tempore ipsius sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ extiterit, celsior & princeps cunctis Sacerdotibus totius mundi existat, & ejus judicio quæque ad cultum Dei vel fidei Christianorum stabilitatem procuranda fuerint, disponantur.* Video legis verba, sed ad executionem divinæ institutionis, quod Principibus licet. Et in hac quidem causa exemplum præbuerat Bonifacius III. qui, ut loquitur Anastasius, *obtinuit apud Phocam Principem ut sedes apostolica B. Petri Apostoli caput esset omnium Ecclesiarum, id est, Ecclesia Romana, quia Ecclesia Constantinopolitana primam se omnium Ecclesiarum scribebat.* Non hoc sibi conferri à Principe quasi jus novum postulabat Bonifacius, sed jura antiqua sedis suæ à Christo ipso instituta, legis publicæ præfi-

dio muniri adversus vim Constantinopolitani Patriarchæ. A Valentiniano III. constitutionem Leo I. impetravit, quæ decernit ut *rectorem suum Romanum Pontificem agnoscat universitas Ecclesiarum.* Quia, ut inquit ille, *sedis apostolicæ primatum, B. Petri meritum, qui princeps est episcopalis coronæ, & Romanæ dignitas civitatis, sacre etiam synodi firmavit auctoritas.* Magis urget Edictum Constantini; quod prætermissa synodorum mentione, & Urbis dignitate neglecta, ad solum Christi præceptum conceptis verbis refert, non solum primatum Petri, sed ejus cathedræ in urbe Roma institutionem. Iustiniano nullus vitio vertit quod Novella constitutione definiverit Romanam Ecclesiam primam esse omnium, juxta Canones. Cur ergo schismati adscribetur quod auctor hujus Edicti principatum Romanæ sedi à Constantino decerni voluerit, & judicium omnium negotiorum quæ disciplinam vel fidem respiciunt, idque juxta Christi institutionem? Quare Leo IX. non dubitavit Græcis hoc Edictum objicere, non solum ad probandam regiam auctoritatem Papæ, sed etiam ad demonstrandam spiritualem potestatem, quæ conservata fuit illo privilegio, inquit ille, *quod idem Princeps (Constantinus) quarto baptismatis sui die devotus contulit Pontifici Romano; scilicet ut in toto orbe Sacerdotes ita hunc caput habeant, sicut omnes judices Regem.* Damianus quoque Cardinalis, in Disceptatione synodali inter Regium Advocatum & Romanæ Ecclesiæ Defensorem, hoc decretum allegat: *Lege Constantini Imp. edictum, ubi sedis apostolicæ constituit super omnes in orbe terrarum Ecclesias principatum.*

III. Tantum ergo abest ut ex hoc capite illud Edictum proferendum censeam, quin potius jussu Romanorum Pontificum scriptum fuisse existimem, pia quadam industria. Anno etenim DCCCLXVII. Legatis CP. repentibus à Pippino regiones Italiæ, quas Rex Ecclesiæ Romanæ attribuerat, Ioannes Subdiaconus & Pamphilus Legati Pauli Papæ mentionem iniecerunt hæreseos à Græcis fortæ contra traditionem patrum, & de omnibus hujus legationis capitibus cum Græcis coram Pippino disceptarunt, quæ deinde in conventu Gentiliacensi discussa sunt, ubi Orientalium petitio explosa fuit. Verosimile mihi videtur tunc de consensu Pippini Regis excogitatam fuisse donationem Constantini, quæ pertinacia Constantinopolitanorum retunderetur. Tria enim hoc Edictum continet, quæ Græcorum desideriis omnino refragantur. Ac primò quidem, à spe recupe-

Il. Carl. Barom. No. 4. 111.

Nov. Valentin.

Nov. 131. c. 2.

Leo ep. ad Michacel.

In Synodo Oliberitici.

randarum Italiae provinciarum deiciuntur, cum hoc Edicto Constantinus urbem Romanam & omnes totius Italiae & Occidentalium regionum provincias, loca, & civitates beatissimo Pontifici Silvestro universali Papae concedat atque relinquat, & successorum ipsius Pontificum potestati atque ditioni per hanc divalem suam & pragmaticum constitutum decernat disponendum, atque juri sanctae Romanae Ecclesiae concedat permanens. Quamvis autem varie explicari possint Occidentales illae regiones hoc Edicto comprehensae; id tamen positum est extra controversiam, saltem Italiam, quae discrete tribuitur, hac donatione contineri, & aliquot regiones illi adjunctas, ut interpretatur vir eruditissimus. Petrus Damianus sexcentis abhinc annis Italiam concessam existimabat. Otho Frisingensis Gallias & Germanias ab ea donatione Romanos sua aetate excipere solitos scribit.

IV. Secundò, fastus Patriarchae CP. reprimitur: qui etsi honore praecellere Romanum Pontificem non inficiaretur, ob veteris Romae dignitatem, attamen secundum gradum sedi novae Romae tribuebat, & aequalia privilegia cum veteri, in rerum ecclesiasticarum administratione. Hic verò Constantinopolitana sedes post Antiochenam, Alexandrinam, & Hierosolymitanam recensetur; & Romano Pontifici non sola confessus praerogativa, sed etiam principatus in omnes Ecclesias & Universalis Papae appellatio tribuitur. Atqui ex hoc articulo maximum inficitiae argumentum trahunt viri eruditi adversus interpolatorem donationis, eò quòd Constantinopolitanam sedem inter patriarchales recensent tempore Constantini, cum certum sit eventam tantum fuisse in eam dignitatem à Concilio Chalcedonensi, centum triginta & amplius annis post tempus Edicti. Mihi autem plus artis quam imperitiae prodere videtur auctor. Non enim de historiae veritate se anxium praestat, sed de adversariorum profligatione; qui fortius conteri non possunt, quam si opiniones apud illos certae, etsi aliunde falsae, manifestè refellantur. Graeci mediae aetatis, contra majorum suorum sententiam, contendebant honorem Ecclesiis debitum, à sola urbium dignitate pendere. Vnde colligebant, & asserbant, eodem momento quo Constantinus in urbe sibi cognominiae regiam sedem constituerat, primatum Ecclesiae Constantinopolitanae contulisse; solà antiquitatis praerogativam veteris Romae Episcopo relicta, non autem aliquo potiori jure. Quae dignitas deinde confirmata fuerit à Synodo secunda, & à

Quarta Oecumenica. Et quia nostri B. Petri privilegio sedis apostolicae principatum commendabant; ne privilegium sedis apostolicae suae quoque Ecclesiae deesse videretur, in laterculo suorum Episcoporum B. Andream primum recensebant, ut patet è Chronico Nicephori Patriarchae. Ne autem commentus videar quae de dignitate patriarchali à Constantino collata Ecclesiae Constantinopolitanae dixi, proferam testimonium ea in re omni exceptione majorem. Is est Zonaras, qui in libris annalium haec scribit: *Et cum antea Byzantij episcopus esset Heraclea Thraeica, evexit cum (Constantinus) ad patriarchatus honorem; privilegia veteri Romae conservans propter antiquitatem. Et quòd ex ea urbe in istam Imperium transfulisset.*

In eam sententiam Alexia Comnena Alexij Imperatoris filia scripsit, translato Byzantium & adempto Romanis Imperio, translata quoque sedium praerogativam. Quare prudenter & astute donationis auctor Constantinum inducit consilium excitandae Constantinopoleos in reliquiis Byzantij proponentem, ealege, ut Ecclesia quae inter sedes praecipuas ab eo allegenda erat, & reliquas ordine sequeretur, & ipsa una cum ceteris Ecclesiae Romanae subesset; quae à Christo Domino, non autem ab urbis dignitate, principatum sibi collatum suscepit. Tertio, quia Graeci cum Romanis de variis capitibus fidem & disciplinam respicientibus contendebant, ut de processione sancti Spiritus, de imaginibus, de azymo, & aliis, hoc Edicto ea omnia quae cultum Dei & fidei Christianorum stabilitatem contingunt, Romanae sedis iudicio disponenda relinquuntur.

V. Ceterum non solum res ipsa persuadere potest confectum Edictum temporibus Pauli Papae, ob eam quam dixi occasionem, sed etiam stylus & scribendi character, qui apprime convenit cum squallore illorum temporum. *Divalis, Imperialis sacra, praeemmaticum constitutum, Satrapae, Optimates, signa, banda,* & plurima alia in hoc Edicto usurpata, passim occurrunt in Pauli Papae epistolis & aliis scriptoribus illius aetatis. Accedit quòd octo annis post conventum Gentiliacensem, id est, anno septingentesimo septuagesimo quinto, Hadrianus I. Pontifex non obscure meminit hujus donationis, gratulans Carolo M. quòd exemplo Constantini, qui potestatem Ecclesiae Romanae in Hesperiae partibus contulerat, omnia ipse quoque indulgisset. Non loquitur de patrimonii donatis à Constantino, sed de potestate collata, non in omnem Ecclesiam, ne quis hoc ad dignitatem spiritualem referat, sed in Occidente, ut de auctoritate & imperio

Joan. Mor. c. 8.
Petrus Damianus
Regnum Italiae
judicandum tradi-
didit.
Otho l. Chron. c.
3. Exhinc Romana
Ecclesia, Occiden-
talia regna ten-
quas sui juris à
Constantino sibi
tradita affirmat,
in argumentum
que tributum, ex-
cepit duobus
Fructuorum ve-
gnis, usque hodie
exigere non dubi-
tat.

Zonaras in An-
n. de Const. p.
100. K. a. m. p. m.
Heraclea Thraeica, &
Byzantium, &
Constantinus, &
ad patriarchatus
honorem; privilegia
veteri Romae con-
servans propter an-
tiquitatem. Et
quòd ex ea urbe
in istam Imperium
transfulisset.

Anna l. 1. Ab-
xii. de Const. p.
100. K. a. m. p. m.
Heraclea Thraeica, &
Byzantium, &
Constantinus, &
ad patriarchatus
honorem; privilegia
veteri Romae con-
servans propter an-
tiquitatem. Et
quòd ex ea urbe
in istam Imperium
transfulisset.

Hadrianus I.
ep. ad Carolum,
quae est ep. 100.
dice Constantinus
sicur romanus
B. Silvester
Patriarcha
p. 100. K. a. m. p. m.
Heraclea Thraeica, &
Byzantium, &
Constantinus, &
ad patriarchatus
honorem; privilegia
veteri Romae con-
servans propter an-
tiquitatem. Et
quòd ex ea urbe
in istam Imperium
transfulisset.

temporali hoc intelligeretur. qua potestatis voce in eam rem quoque utitur Edictum. Deinde Carolus componitur cum Constantino, in beneficiis collatis. quod ad injuriam Caroli pertineret, si Constantinus aliquot patrimoniorum largitione tantum defunctus esse dicatur. Relata est etiam hac donatio in Collectione Isidori. quæ Collectio tempore Caroli Magni publicata est. Ejus quoque disertissimè mentionem facit Hincmarus in epistola qua Karlomanni Regis institutionem describit anno octingentesimo octuagesimo secundo: *Constantinus Magnus Imperator Christianus effectus, propter amorem & honorem sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, sedem suam, urbem scilicet Romanam, Papa Silvestro edicto privilegij tradidit, & sedem suam in civitate sua, que antea Byzantium vocabatur, nominis sui civitatem ampliando edificavit.* Ado Viennensis, qui eodem seculo scripsit quo Hincmarus, id est, deficiente nongentesimo, hujus quoque Constantini Edicti meminit, quemadmodum Luitprandus Cremonensis eo respexit in legatione ad Nicephorum.

VI. Otho III. in diplomate suo edito circa annum millesimum, à Ioanne Diacono confectum putat, iis verbis quæ supra retuli. Anonymus scriptor, sive Marquardus Freherus, in Notis suis ad diploma Othonis, existimat hunc Ioannem Diaconum, eum esse qui vitam sancti Gregorij scripsit, Caroli Calvi ætate. Ill. Card. Baronius refert Othonis verba ad Ioannem quendam Cardinalem, à Ioanne XII. abscissis duobus digitis, naso, & lingua deformatum. Quæ opinio nititur accipi illa lectione quæ in codice Baronij cognomentum huic Ioanni Diacono tribuit *Digitorum mutus*, id est, ut ille interpretatur, truncati & mutili, è recenti voce Italica *Mozzo*. Cùm autem locus ille planè mutilus sit, nihil certi ex eo colligi potest. In codice enim Freheri legitur, *Digitorum mutus*; & ad oram libri, *munitus*. Quæcunque autem lectio constituatur, certum est, si aliquis Ioannes Diaconus auctor sit hujus commentitij Edicti, eum omnino alium esse à duobus illis Diaconis quos recensui, cùm formula ista privilegij longè sit illis antiquior. Fortasse Ioanni Subdiacono, qui erat unus è Legatis Pauli Papæ, non absurdè tribui poterit. Vel si ad Ioannem Diaconum alterum referatur, transcripsisse potius in membranas aureis literis, ut Caroli Calvi liberalitatem provocaret, quam de novo finxisse dicendus est. Sanè cùm jura omnia quæ Regibus reliqua erant Carolus remisit, ut docuit Eutropius; & Ioannes VIII. scribat eum *omne jus*

potestatis antiquitas attributum Ecclesiæ Romanæ capitulariter renovasse, hanc donationem tunc Carolo objectam videtur respexisse. Quidquid sit de nomine auctoris, satis constat de origine hujus commenti. Unde refelli potest quod ab Othone III. affingitur Pontificibus; eos, postquam Ecclesiæ suæ bona profligassent, Imperij provincias ad se traxisse, commentitiis Constantini & Caroli Calvi donationibus. Quæ ex postulatio omnino aliena est à veritate rei. Nullus enim Pontificum Imperij jura invasit, quæ illis à Pippino, Carolo, & Ludovico collata sunt; etsi Otho has liberalitates diffimulet. Quinimo nullus illorum reditus suos dilapidavit; eo præcipuè tempore quo donatio ista emerit in lucem. Tunc enim de acquirendo rerum dominio veris Principum largitionibus, non autem de usurpando, cogitabant. Sed narrationem illam arte quadam concinnatam oportuit, ut tot provincias à Regibus Francorum collatas, & ab Othone avo suo confirmatas, per injuriam Otho III. abduceret, relicti tantum octo Comitatus specie liberalitatis, quam in gratiam Silvestri II. magistri quondam sui, & his alienationibus conventis, exereret. Ceterum Nicolaus primus, Anastasius Bibliothecarius, & alij antiqui scriptores à mentione hujus donationis abstinerunt: quia cùm Regum Franciæ privilegia illis sufficerent, nolebant Edicti commentitio niti.

C A P V T XIII.

Synopsis.

I. De dispensationibus agendum, quibus juri canonico derogatur. Quo sensu usurpetur vox illa apud Iureconsultos, & in sacris scripturis. In jure canonico sumitur pro venia legis. A Grecis manavit hæc dispensationis significatio, qui eam vocant *oluvsiar*, cujus vocis usus varius. Varia quoque dispensationis nomina.

II. Discrimen veterum dispensationum & recentiorum. Ille post canones infractus, iste ne infringantur concessa. Indulgentia criminis & poenæ canonice Clericis & laicis aliquando concedebatur. *oluvsiar* apud Eulogium, pro penitentia & communionis beneficio post lapsum, quod Innocentius misericordix nomine expressit.

III. Remissio poenæ canonice ad arbitrium Episcopi, erga Clericos vel laicos, qui aliquando ob poenæ duritiam ad paganos desciebant. Differentia in eo capite Episcoporum & judicium, è Photio.

IV. Clericis & Episcopis per vitium ordinatis, vel hæretica communionis infectis, venia etiam dabatur; sed à synodis tantum; aut à Summo Pontifice. De Clericis Arrianorum communionem amplexis responsum Athanasij.

V. *Vicia ordinationum Episcopis Hispanis quædam remisit Innocentius, quædam discuti iussit. Non autem aliquid indulgisset ante ordinationes peractas, quemadmodum nec Celestinus aliquos contra canones ordinari voluit.*

VI. *Clericos à Bonofiacis hæreticis ordinatos suscipi posse pro remedio pacis respondit Innocentius Episcopus Macedonia. Regula Augustini, id fieri tantum posse quando pax Ecclesie constituitur. Similitudo petita ab insitione arborum.*

VII. *Ut Donatista in suis gradibus recipi possent, necessarium fuit ut consensus Africani Concilij firmaretur à sede apostolica, in eorum tantum Clericorum gratiam per quos fieret unitatis Ecclesie compensatio.*

VIII. *Dispensatio conceditur ob publicam utilitatem, ex Cyrillo Alexandrino, cuius locus explicatur.*

IX. *Profertur alter locus ejusdem auctoris in eandem sententiam. Corruptus apud Ivozem; hic autem explicatus & illustratus. De Palestina addicta Hierosolymitano Episcopo. Synodus Ephesina eiconomias se gessit non damnando Theodorum Mopsuestenum. De œconomia quam Gregorius Nazianz. in dogmate de Spiritu sancto exigebat.*

X. *In causa Chrysofomi, dispensationis æquitatem repudiabat Cyrillus, & Canonum observationem præferbat paci Occidentalium, de quibus explicandus Cyrilli locus. Sed tandem rediit in gratiam cum Romana Ecclesia.*

XI. *Ea prudentia aliquando porrigebatur ad controversias fidei. Probatur auctoritate Ioannis Vecii Patriarchæ CP. tum etiam ex Athanasio, Gregorio Nazianzeno, Maximo, & Basilio. Egregia regula, quoad hanc œconomiam, præscripta à Gregorio Nazianzeno.*

I. **C**VM juri canonico dispensationibus hodie derogetur, necesse est ut earum originem & processum investigemus, & quatenus apud nos locum habeant, in genere dicamus. Hoc verbum à jure canonico profectum cum sit, ex eo etiam petenda est ejus explicatio. Apud Iu-reconsultos enim servus ille *dispensator* dicitur qui impendia domus curat, qui que rationes domini administrat. Hoc sensu usurpatur etiam in veteri Testamento, & in Novo apud Lucam: qui de fidei & prudenti dispensatore loquitur, quem constituit dominus super familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram. Vnde Apostoli & eorum successores eleganter dicuntur *Dispensatores* mysteriorum Dei; & Paulus dispensationem sibi creditam ad Corinthios scripsit. Sed in jure canonico alius est verbi istius usus. Sumitur enim pro venia legis, quam interpretes *providam juris relaxationem* vocant: cuius is est effectus, ut lege vel canone vim suam obtinentibus, is cui indulgetur, à vinculo & obligatione legis auctoritate superioris solvatur. A Græcis manavit dispensationis nomen, hoc sensu usurpatum: quo Cyrillus Alexandrinus usus est,

οἰκονομία vocans eam administrandi & vivendi rationem quæ non summo jure sed æquitate nitatur. Qua voce dispensationis usus est apud Latinos Gelasius. Quamvis apud Græcos Theologos alia quoque significatione *οἰκονομία* usurpetur, nempe pro occulta & arcana gubernandi ratione, qua Deus modis & rationibus humano generi incognitis omnia ad finem suum intra tempora præstituta perducit: quæ ab Apostolo dicitur *οἰκονομία τοῦ πνεύματος τῆς χάριτος*. Hinc Incarnationis mysterium passim apud illos *οἰκονομία* dicitur. Imò etiam occulta Dei iudicia, quibus permittit aliquid à regula rationis humanæ alienum accedere, ut id in salutem fidelium convertat, *οἰκονομία* dicitur à Chrysofomo passim, ut homiliâ in Genesim: πολλοὶ τοῦ θεοῦ ἡ οἰκονομία, οἱ λόγοι ἔχουν ἀπὸρρητοί. Vnde dictionis hujus usus ad inflexam quandam agendi rationem à canonum tenore pro bono publico deficiens traductus est, ut patebit exiis quæ dicenda sunt. Aliis quoque nominibus indulgentia ista apud Græcos Patres significatur. Non solum enim *οἰκονομία* dicitur, sed etiam *συγγνώμη, συγχρητάσις, συμπάθεια*, & *φιλαδελφία*. Id est, venia, condescensio, miseratio, humanitas; & apud Latinos Patres, *Remissio, venia, clementia, lenitas, mansuetudo, & miseratio*.

II. Attamen etsi vocibus antiquis utamur hodie, magnum intercedit discrimen inter mores antiquos & nostros: cum majores nostri severius & accuratius disciplinam canonum colerent, quæ apud nos remissius & humanius tractatur. Hæc autem est summa differentia, ut mihi videtur, quòd apud veteres nunquam daretur venia canonis infringendi, sed infracti & violati pœna ob gravissimas causas aliquando remitteretur, hodie verò legum canonicarum venia in antecessum concedatur. In Canones autem olim Clerici & laici incidebant, si ea crimina perpetrarent quæ canonicis pœnis puniebantur; vel Clerici, si eorum ordinationes vitio laborarent, id est, si promoti essent contra præscripta canonum. Primo casu, crimen reos tantum respiciebat; secundo verò, status ecclesiasticorum ordinum lædebat. Iis omnibus tamen indulgentia pœnæ à canonibus inflictæ, cum res ita ferebat, miserationis & pacis intuitu aliquando concedebatur. Remedium pœnitentiæ lapsis collatum, & remissio pœnæ canonica ex parte indulta, à Græcis *οἰκονομία* dicebatur. Hoc sensu accipiendus est Eulogij Alexandrini Archiepiscopi Titulus librorum quos adversus Novatianum exaravit: *Eulogij Alexandrini*

L. In lege confessoria ff de sep. juris.
L. Dispensatorum.
N. de solut.

Gen. 41.
1. Reg. 18.
Luc. 11.

1. Cor. 1. Petri 4.
1. Cor. 9.

Ad Epist. 41.

Chryf. hom. 41.
in Genesim.

Ep. 11.

Ep. An.
Ep. 11.

Ep. 11.
Ep. 11.

Eulog. Alexand.
apud Plerum.
Ep. 11.

adversus Novatum, & de aconomia seu dispensatione, libri quinque. Asperitas Novatiani haeretici lapsis sub Decio poenitentiae beneficium denegabat. Ecclesia vero catholica poenitentibus, & diurno jejuniis & orationum labore purgatis, veniam pollicebatur, & de praescripta severitate aliquando remittebat. Haec est dispensatio de qua Eulogius Alexandrinus adversus Novatianum disseruit. Etsi enim de hac aconomia nihil extet in Excerptis Photij praeter solum lemma Eulogij, conjunctio disputationis de Novato & de aconomia satis indicat agi in hoc tractatu Eulogij de poenitentiae beneficio, ad quod lapsi admittebantur. Hanc Innocentius I. in simili specie misericordiam vocat, cum de iis agit qui post baptismum omni tempore incontinentiae voluptatibus dediti, in extremo sine vitae suae poenitentiam simul & reconciliationem communionis exposcunt. De his enim inquit Innocentius: *Observatio prior durior, posterior interveniente misericordia inclinatio est. Nam consuetudo prior tenuit ut concederetur eis poenitentia, sed communio negaretur. Pace autem Ecclesiae reddita, tribuitur cum poenitentia extrema communicatio, ne Novatiani haeretici negantis veniam, asperitatem & duritiam Ecclesia imitari videretur*, ut loquitur Innocentius.

III. Ceterum hanc singulis Episcopis facultatem Nicæna Synodus indulgit, ut etsi quatuor poenitentiae laboriosissimi gradus per aliquot annos subeundi essent iis qui criminibus à canone vetitis se obstrinxissent, liberum esset Episcopis poenitentiarum illarum partem remittere iis poenitentibus qui rebus ipsis conversionem suam probavissent. Quod à Synodo dicitur, *humanius aliquid cogitare, id est εὐερίαν τῶ ὑποκόσμου φιλαυθροσύνην πρὸς τὸ ἐπιείκελ βελούσαται*. Synodus Ancyrana Diaconis lapsis, tempore Licinij, ministerij functionem adimit, sed minuendae poenitentiae potestatem Episcopis tribuit, & eadem humanitate laicos prosequi. *Penes Episcopos erit potestas, modum conversionis eorum probantes, vel humanius erga eos agere, vel amplius tempus adjicere. Ante omnia verò procedens eorum vita & posterior inquiratur, & ita eis impertiatur humanitas.*

Basilii hanc Episcoporum indulgentiam, *συνήθειαν* vocat, & *φιλαυθροσύνην*, qua etiam voce utitur Gregorius Nyssenus. Sanè haec venia necessaria visa est antiquis patribus, ne tristitia poenitentiae diuturnioris in desperationem adduceret poenitentes; ut monet Basiliius. Ita enim duris poenitentiae laboribus premebantur, ut ad Sarracenos aliquando deficerent, sicut docuit Zonaras; vel

etiam ad paganos in Occidente, ut Rodolphus Bituricensis Archiepiscopus monuit Nicolaum, qui secundum Canones modum poenitentiae minuendae illi committit. Porro omittenda non est Photij elegans observatio, nempe in eo capite potiore esse Episcoporum potestatem, praeter iudicibus publicis. His enim liberum est, cum iudicium reddunt, perspicere ne quid aut durius aut remissius constituent quam causa deposcit, & severitatem legum cum aliquo temperamento benignitatis subsequi. Sed mutare sententiam non possunt; etiamsi de rei innocentia post iudicium latum constet, quod duntaxat à Principibus fieri potest. Episcopi verò poenas minuere vel intendere possunt. Imò verò, si res ita ferat, à poena decernenda in reos abstinerere debent; scilicet si sceleratus habet sociam multitudinem, adeo ut schismatis metus immineat. Haec est Augustini sententia: *Cum quisque fratrum & Christianorum intus in Ecclesiae societate constitutorum in aliquo tali peccato fuerit deprehensus, ut anathemate dignus habeatur, fiat hoc, ubi periculum schismatis nullum est, quam sententiam fusè persequitur. Qua de re uberius in exercitatione nostra de iudiciis canonicis in laicos.*

IV. Non solum autem in eo genere poenarum, quae criminibus irrogabantur, venia usus apud veteres invaluerat, sed etiam, ut dixi, in ceteris poenis quae regradatione & dejectione constabant adversus Episcopos & ceteros Clericos per vitium ordinatos aut haeretica communione infectos, in quo status ecclesiasticus laedebatur; atque ideo non ab Episcopis singulis, sed à synodis provinciarum, & saepissime à Summo Pontifice venia illa concedebatur. Hujus veniae exemplum à synodis indulta extat apud Athanasium: qui quidem interrogatus à Rufiniano Episcopo de Clericis quos tempore Constantij Imperatoris Arriana communione constabat esse pollutos, respondet variis synodis habitis in Graecia, in Gallia, Hispania, & ceteris provinciis huic malo consultum; eo temperamento adhibito, ut auctoribus impietatis venia daretur, si poeniterent, à clero tamen exciderent; iis autem qui per vim ad eam communionem adacti essent, venia plena daretur, ita ut locum suum in clero retinerent: *ἔδοξε δίδοσθαι ἰδίῳ συζητήματι, ἔχον ὃ ἐστὶν τὸ πῶτος τῆς κλήρου*. Praefertim quòd eo consilio se id fecisse dicerent, ne fortè postquam repulsi essent, eorum Ecclesiae Arrianis traderentur; exemplum secuti Aaronis, qui praevagationi populi Israëlitici in deserto consensit, ne populus Aegyptum repeteret. Haec autem

Nicolas ep. ad Rodolphum in Appendice. Rincemati Patris editi. & Tom. 1. Concil. Gall.

L. Poenitentiam. ff. de poenit.

L. Dicit fratrum. ff. eod.

Photius T. IX. Nov. c. XXV. l. i. l. c. m. p. 117. p. 118. p. 119. p. 120.

August. l. 1. contra Parmen.

Athanasium in ep. ad Rufin.

Vide Cyrillan. ep. 18. Tom. 1. in Concil. Constant. lib. 1. c. 11.

Innoc. in Decr. c. 11.

Syn. Nic. c. 11.

Syn. Ancyran. c. 1. c. 2. c. 3. c. 4. c. 5. c. 6. c. 7. c. 8. c. 9. c. 10. c. 11. c. 12. c. 13. c. 14. c. 15. c. 16. c. 17. c. 18. c. 19. c. 20. c. 21. c. 22. c. 23. c. 24. c. 25. c. 26. c. 27. c. 28. c. 29. c. 30. c. 31. c. 32. c. 33. c. 34. c. 35. c. 36. c. 37. c. 38. c. 39. c. 40. c. 41. c. 42. c. 43. c. 44. c. 45. c. 46. c. 47. c. 48. c. 49. c. 50. c. 51. c. 52. c. 53. c. 54. c. 55. c. 56. c. 57. c. 58. c. 59. c. 60. c. 61. c. 62. c. 63. c. 64. c. 65. c. 66. c. 67. c. 68. c. 69. c. 70. c. 71. c. 72. c. 73. c. 74. c. 75. c. 76. c. 77. c. 78. c. 79. c. 80. c. 81. c. 82. c. 83. c. 84. c. 85. c. 86. c. 87. c. 88. c. 89. c. 90. c. 91. c. 92. c. 93. c. 94. c. 95. c. 96. c. 97. c. 98. c. 99. c. 100.

Basilii c. 1. c. 2. c. 3. c. 4. c. 5. c. 6. c. 7. c. 8. c. 9. c. 10. c. 11. c. 12. c. 13. c. 14. c. 15. c. 16. c. 17. c. 18. c. 19. c. 20. c. 21. c. 22. c. 23. c. 24. c. 25. c. 26. c. 27. c. 28. c. 29. c. 30. c. 31. c. 32. c. 33. c. 34. c. 35. c. 36. c. 37. c. 38. c. 39. c. 40. c. 41. c. 42. c. 43. c. 44. c. 45. c. 46. c. 47. c. 48. c. 49. c. 50. c. 51. c. 52. c. 53. c. 54. c. 55. c. 56. c. 57. c. 58. c. 59. c. 60. c. 61. c. 62. c. 63. c. 64. c. 65. c. 66. c. 67. c. 68. c. 69. c. 70. c. 71. c. 72. c. 73. c. 74. c. 75. c. 76. c. 77. c. 78. c. 79. c. 80. c. 81. c. 82. c. 83. c. 84. c. 85. c. 86. c. 87. c. 88. c. 89. c. 90. c. 91. c. 92. c. 93. c. 94. c. 95. c. 96. c. 97. c. 98. c. 99. c. 100.

Greg. Nyssenus in ep. ad Phalarum.

à Clericis illis gesta fuisse *οὐκ ὀρθῶς* scribit Athanasius.

Innoc. ep. ad Episcopos synodi Tolentane c. 1. & 4. an. 406.

V. Concessa verò à Romanis Pontificibus venia plurima suppetunt exempla. Innocentius primus (quem Hilarius Episcopus monuerat violatam esse intra Hispanias Ecclesiarum pacem, disciplinae rationem confusam, & multa contra canones patrum, contempto ordine, regulisque neglectis, in usurpatione Ecclesiarum fuisse commissa) adhibita distinctione totum negotium temperavit. Nam Episcoporum, qui in alienis Ecclesiis contra Nicænos canones, omisso Metropolitano, erant ordinati, plenam discussionem in synodo provinciali haberi voluit, *ut quia perperam facti erant, intelligerent id quod vitioso initio adepti erant, se diutius obtinere non posse.* Scilicet castigatam voluit esse improbam usurpationem; ne dissimulatio in deterius convalesceret, & ex consuetudine fieret regula. At verò eas ordinationes, quæ prævæ consuetudinis vitio contra formas canonum celebratæ erant, neglectis scilicet conditionibus quas in personis ordinandis canones requirunt, (nempe aut è foro, è militia, aut è curialibus aliqui statim adsciscantur ad sacerdotium) indiscussas relinquit, ne perturbationes Ecclesiis moveret: *Quorum factum, inquit, ita reprehendimus, ut propter numerum corrigendorum, ea quæ quoquomodo facta sunt in dubium non vocemus, sed Dei potius iudicio dimittamus.* Et mox: *Quæ si singula discutenda mandemus, non modicos motus aut scandala Hispaniensibus provinciis, quibus mederi cupimus, de studio emendationis inducemus.* Idcirco remittenda potius hæc putamus. Eam tamen legem adjecit, *ut si qui post hæc adversus formas canonum, vel ad ecclesiasticum ordinem vel ad ipsum sacerdotium venire tentaverint, unà cum creatoribus suis, ipso in quo inventi fuerint ordine & honore priventur.* Rectè negotiorum species distinxit Innocentius. Eas ordinationes discuti voluit quæ nullæ essent ob defectum potestatis, sed alias toleravit, quæ vitiosæ erant, quamvis non essent ipso jure nullæ. Hodie diceremus cum irregularibus dispensasse post ordinationem, ne scilicet Ecclesias Hispanienses perturbaret.

Ceterùm ante ordinationes peractas nec Innocentius nec aliquis ex antiquis Pontificibus indulgisset ut ad sacerdotium promoveri posset, vel laicus non antè adscriptus clero, vel bigamus, aut aliquis alius cui à Canonibus esset interdictum. Vnde Celestinus Appulorum petitionem, qui hoc se ab eo impetraturos sperabant, graviter repulit: *Quæ enim à nobis, inquit, res digna*

servabitur, si decretalium norma constitutorum, pro aliquorum libitu, licenti à populis permixta frangatur?

VI. Qui ab Ecclesia catholica ad hæresim Bonosi transferant, & ab eo ordinationem susceperant, in suis ordinibus suscipiendos non esse ex Synodi Nicænæ canonibus egregiè disputat Innocentius in epistola ad Episcopos Macedoniae. Attamen ex eorum Episcoporum sententia, ne ordinati cum Bonoso remanerent, pro remedio ac necessitate temporis, ad clerum admittendos statuit: *Priora ergo dimittenda dico Dei iudicio, de reliquo maxima sollicitudine præcavendum.* Exemplum hujus clementiæ præbuerat Synodus Nicænæ: quæ canone octavo Catharis sive Novatianis ad Ecclesiam redeuntibus indulgerat ut accepta manus impositione manerent in clero. Quod tamen ad ceteros hæreticos promiscuè trahi non debere graviter monet Innocentius. Attamen servanda est Augustini regula, qui docet in *hujusmodi causis, ubi per graves dissensionum scissuras non hujus aut illius hominis est periculum, sed populorum strages jacet, detrahendum esse aliquid severitati, ut majoribus malis sanandis charitas sincera subveniat.* Clericos quidem aut Episcopos ab hæresi redeuntes in suo gradu non esse suscipiendos ait, nisi illud, quod fieri non debet, pacis ipsius compensatione sanaretur. Ut ramus præcisus cum arbori inseritur, necesse est arborem leviter lædi; ita ergo & isti, cum ad radicem catholicam veniunt, nec eis, quamvis post erroris sui penitentiam, honor clericatus aut episcopatus auferatur; sit quidem aliquid tanquam in cortice arboris matris, contra integritatem severitatis, veruntamen quia neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, ad Dei misericordiam precibus suis, coalescente infortium pace ramorum, charitas cooperit multitudinem peccatorum.

VII. His testimoniis adjiciendus est Concilij Africani locus, quo duo præcipua capita demonstrantur, & apostolicae sedis auctoritas in his remissionibus gravioris momenti; & necessitas publicæ utilitatis, ut venia illa indulgeri posset. Concilio transmarino, id est, Italico, seu Capuano, vetitum fuerat ne hæretici penitentes locum suum in Ecclesia retinerent. Ideo speciali decreto opus fuit, ut Donatistæ sine injuria Universalis Ecclesiæ ab Africanis recipi possent in clero; ita ut Synodi Carthaginensis consensum sedis apostolicæ auctoritate firmari necesse fuerit. Quod ad illius sedis dignitatem demonstrandam, ut dixi, & in temperandis canonibus potestatem, est locupletissimum testimonium. Hæc sunt verba Concilij Carthaginensis: *Placuit ut*

Nazianzeni prudentiam istam aliquando porrigi ad controversias fidei, veluti per transennam diximus, hujusque οἰκονομίας, usum malè cessisse Honorio in causa Monothelitarum, nunc uberiori fermone ob materiei difficultatem atque dignitatem nobis explicandum est. Ac primùm quidem præscribendi sunt fines intra quos isthac prudentia coërceri debeat juxta veterum regulam, ne prætextu dispensationis, vera fides labefactetur. Deinde agemus de Honorij factò, docebimúsque qua in re peccaverit utendo hac οἰκονομία in causâ fidei, quæve fuerit canonica ejus damnationis in Synodo sexta decretæ causâ, cum revera hæresim Monothelitarum professus non fuerit.

Ac de primo capite nihil potest dici accuratius, quàm quod Ioannes Veccus Patriarcha CP. in Oratione de Vnionē Ecclesiarum adnotavit ex Athanasio, Basilio, Gregorio Nazianzeno, & Maximo, *que ex vocibus nascuntur differentias negligendas, dummodo secundùm sententiam uno consensu fratres concordant; τὰς ἐν λέξει παρεχόμεναι ἀσφοδῆς, ὅπῃτις εἰς χῆ τὴν ἐπὶ τῆ ἐνοία ὁμοφροσύνην συμβάλλειν τῶς ἀδελφῆς.*

Primum istius prudentiæ exemplum petitur ex B. Athanasij factò: qui, dissidentibus inter se orthodoxis super trium hypostaseon professione, istis eas rejicientibus, cum verba illa non reperirentur in scripturis sacris, proindeque suspecta videri possent, aliis verò illas amplectentibus, hortatus est contententes ut in Nicænæ fidei confessione constanter perseverarent. Deinde exquirit diffidentium partium sententia, postquam comperit eos qui unam hypostasim profitebantur, naturam & substantiam deitatis unâ intelligere, qui verò tres hypostases admittebant, non Arrianorum more diversæ substantiæ personas docerent, aut ut ceteri hæretici sub istis vocibus tria principia aut tres deos constituerent, sed quò his verbis patefacerent se in Trinitatem ita credere ut in Dei unius natura Pater, Filius, & Spiritus sanctus verè subsisterent. Quare cum alienos esse ab hæresi utrosque comperisset, liberam illis unius hypostaseos vel trium hypostaseon profitendarum facultatem concedi debere censuit, rejectis illis qui fanam interpretationem verbis illis non adhibebant. συμβαλλόμενοι τοῖς ὀρθῶς ἐρμηνεύουσιν ἵνα ἴσῃ φρονεῖν μὴδὲν πλὴν ἀλλήλοις ἀνακρίνειν, μὴδὲ λογαριάζειν ἐπ' ἑδὲν χρήσιμον, μήτε τῶς τοιαύταις λέξεσι ἀσφαλίζονται, ἀλλὰ τῶ φρονήματι ἢ ὁμοθείας συμφωνεῖν. in Tomo ad Antiochenos. Eos verò qui spreta omni interpretatione de voculis rixari pergunt, vocat φθορῆτας τῆ ἐκκλησίας, ἢ ἀγαπῶν τῶς ἑσχατάς.

Profert Veccus statim testimonium Gregorij Nazianzeni, qui summis laudibus effert hanc Athanasij prudentiam. Εὐκρίτως, inquit Veccus de Gregorio, τὸ ἔργον ἢ οἰκονομίας. Sanè ipse Gregorius huic voci, in hoc factò, originem dedisse videtur. Quippe de Athanasio ait, eum hanc concordiæ rationem inivisse, ut μέγαν ἦν ψυχῶν οἰκονομῶν.

Ipse quoque Gregorius cum illis de voce Dei pugnandum non esse scripsit qui, ob inscitiam, eam non tribuebant Spiritui sancto, dummodo vim & potentiam divinitatis illi tribuerent: δὲτε τίτω δυνάμει ἢ θεότητι, ἢ δῶσομεν ἡμεῖς ἢ φωνῆς συγχέουσιν. Idem Gregorius laudat Basilij in eadem quæstione prudentiam: ἀποσπαινεῖ ἢ οἰκονομίας ἀπόρητον, inquit Veccus. Basilijus itaque Spiritus sancti divinitatem sic asserbat, ut deitatis voce non uteretur, τίτω κελῶν φωνῶν ὑπερεπίθετο; gratiæ tamen loco à propugnatoribus veræ fidei petens, τῆ οἰκονομίας μὴ διχραζέσθαι, ne dum unam voculam mordicus retinere conarentur, propter inexplabilem cupiditatem omnia perderent; convulsa nimirum turbulento tempore ac destructa pietate. Αὐτοῖς μὲν ἢ ἑδμῆσαν ἢ ζήμῆσαν ὑσαλλαθημένων μικρὸν ἦν λέξασθαι, ἢ φωνῆς ἄλλαις τοῖσιν διδασκαλοῦσι: Ἰψὸς enim nihil ex eo incommodi ac detrimenti accepturos, si vocabula paululum immutarentur, modò aliis verbis eadem docerentur.

Maximus ad Pyrrhum Presbyterum ait, sæpenumero patres voces concedere, sed retinere sententias, quòd non in syllabis, sed sententiis & rebus, salutis nostræ mysterium existit. illud enim faciebant, pacis curam gerentes, hoc, animos veritate confirmantes. Ὅτι μὴ ἐν συλλαβαῖς, ἀλλὰ νοήμασιν ἢ ἀράμασι τὸ ἢ σωτηρίας ἡμῶν ὑσαρξῆσαι μυστήριον. Τὸ μὲν ἢ ἐπιπῶν εἰρήνης φρονιζόντες, τὸ ἢ ψυχῆς ἀληθείας φρονιζόντες.

Basilijus Ecclesiæ temporibus suis labefactatæ statum redintegrari non posse scribit circa motam de divinitate Spiritus sancti controversiam, nisi συμπαθεία πρὸς τῶς ἀθετούντας: quam in eo constituit, ut illi ad communionem admittantur qui fidem Nicææ sancitam recipiunt, & Spiritum sanctum creaturam esse negant, licèt Dei verbum apertè non usurpent. Retenta enim communionē, futurum frequenti collatione, & minimè contentiosa disceptatione, ut si quid etiam est quo ad ampliozem evidentiam addito opus sit, id Dominum præstiturum.

Egregiam in univèrsam regulam præscribit Gregorius Nazianzenus in oratione de Pace: *Nec segniorem quàmquam esse debere quàm par sit, nec ferventiozem; ita ut vel ob*

Gregor. Nazianz. Orat. 1. de Pace.

Annotations in the left margin, including 'Annot. Ep. ad Synellum' and 'Item Collig. in p. 100'.

levitatem ad omnes se aggreget, vel ob temeritatem & insolentiam ab omnibus se removeat. aequè enim & iners segnitias est, & mobilitas atque inconstantia à societate & communione aliena. Verùm ubi aperte se prodit impietas; tum verò nobis faciendum esse ut adversus ignem & ferrum & tempora & Principes ac denique prius adversus omnia cominus feramur, quam ut mali fermenti participes efficiamur, ac male affectis assentiamur. nec quicquam perinde metuendum est quam ne quid magis quam Deum metnamus, ac propterea fidei & veritatis, cum veritati serviamus, doctrinam perfide deseramus. At cum suspicio sola animum nostrum male habet, timorque nullis certis argumentis innixus; tum verò lenitatem potius quam celeritatem, & indulgentem demissionem potius quam arrogantiam & contumaciam adhibere convenit; multoque melius & conducibilis est ut in communi corpore manentes mutuo nos ipsos, tanquam alij aliorum membra, corrigamus atque corrigamur, quam ut prejudicio per secessionem facto, & auctoritate per separationem amissa, ex edicto posita, velut tyranni ac non fratres, correctionem imperemus. *Βελτίον τοῦ ἄλλου, ἢ μακροθυμία, ἔστι αὐθιγείας ἢ συγκατάθεσις. Ἐπολλῶν χρείησιν ἢ λισιτελέσσειον, ἐν τῷ κινήσῳ σάματι ῥθόντες, ἡσυχαστὶν ἀλλήλους ὡς ἀλλήλων μέλη, ἢ ἡσυχαστὶν ἐσθῆ, ἢ ἡσυχαστὶν ὁρίστας διατὸ ἡσυχασίας, ἔτι τὸ ἀξιοπίστον, τῷ χρισμῷ λύσασθαι, ἔπειτα ἐξ ἡσυχασίας, ὡς ἂν τυχεῖν τοῖς, ἀλλ' οὐκ ἀδελφοῖς, νομοθετεῖν τῶν διόρθωσιν.*

Addendus locus alter Gregorij, ex oratione III. de Pace: *Quaedam ne querenda quidem omnino sunt, quedam mediocriter, quedam contentiosis hominibus concedenda & relinquenda, quoque tandem modo se habeant, utpote nullum doctrinæ nostræ detrimentum asserentia; quedam fidei soli donanda, quedam etiam rationationibus &c.*

STEPHANI BALVZII

ADMONITIO

De editione §. XI.

CVM in §. IX. hujus capituli illustrissimus Archiepiscopus adnotaverit solitos olim Episcopos remittere aliquid ex summo jure, etiam in controversiis de fide, sed dispensationem illam male cessisse Honorio Pontifici Romano in causa Monothelitarum, visum est heic edere fragmentum uberioris scriptiois quam meditabatur ut explicaret morem veterum in tolerandis quibusdam vocibus in controversiis fidei, ne dissidium aut schisma in Ecclesiam inveheretur ex nimia severitate. Sanè fragmentum illud magni momenti est; & auro contra æstimandum, præsertim cùm ejus ope viris eruditis aperiat via ad investigandum quomodo se gesse-

rint veteris Ecclesiæ Pontifices in contentionibus de fide quæ recenter emergunt. Illud dolendum, quòd miræ eruditionis viro non licuit absolvere susceptum opus. Nam si diutius in vita fuisset, fragmentum illud, quod ab initio destinatum erat ut adderetur in his Dissertationibus, fortassis transcripsisset in epistola quam scribere destinaverat ad Cl. V. Philippum Labbeum; de qua dictum est in libro de vita ejus. Sed tu, Lector, has sacrosanctas reliquias venerare; & meæ quoque diligentia aliquam gratiam habeto, qui, ne perirent, effeci.

Paucis te præterea velim, mi Lector. Observatum est ab illustrissimo viro canonum severitatem interdum inflexam, & à regulis discessum, pacis causâ, in quam rem attulit præclara veterum testimonia. Quibus addere visum est insignem locum ex epistola Symmachi Papæ ad Avitum Viennensem, quæ nuper edita est à clariss. viro Domno Luca Dacherio, monacho Benedictino, in quinto tomo Spicilegij. Rescripsit Symmachus ad Aonium Episcopum Arelatensem de controversia quæ erat inter Episcopos provinciarum Viennensis & Arelatenfis, circa ordinationes Episcoporum vicinarum civitatum, servandam esse antiquitatem, nec habendam rationem novæ constitutionis ab Anastasio Papa editæ, quæ provinciam confundebat. Agrè tulit Avitus hanc injuriam fedi suæ, ut putabat, illatam. Ergo ad Symmachum scribens, expostulat cum eo, quòd violatam ab Anastasio Ecclesiæ consuetudinem dixerit, & præter prædecessorum ejus statuta, in confusione provinciarum. Rescribit Symmachus, gavisurum se, si ab Avito probatum fuerit nihil ab Anastasio contra canones actum, sed tantum præter regulam, temperato videlicet jure. *Quia quod sit præter regulam, inquit, modo sit ex justa causa, non infringit regulam, quam sola pervicacia & antiquitatis contemptus ledit. Nam quamvis à patribus statuta, diligenti observatione, & observanti diligentia sint custodienda; nihilominus propter aliquod bonum de rigore legis aliquid relaxatur; quod & ipsa lex cavisset, se prævidisset. Et sæpe crudele esset insistere legi, cum observantia ejus esse præjudicabilis Ecclesiæ videtur. Alterum dispensationis & condescendens, ut vocat, exemplum nobis suppeditat Innocentius II. in epistola ad Hugonem Archiepiscopum Rothomagensis, quæ edita est in tomo secundo Spicilegij. Archiepiscopus ille fidei & obedientiæ professionem in Ducatu Normanniæ exigebat ab Abbatibus, contra vetustam consuetudinem. Quod adeo agrè ferebat Henricus II. Rex Angliæ & Dux Normanniæ, ut vel ob hoc ipsum ad Innocentium scribens, minitatus aperte sit divortium ab apostolica sede, nisi Archiepiscopi illius præsumptio reprimeretur. Nitebatur ille vetustis canonibus, qui volunt Abbates esse in potestate Episcoporum, & Decreto Concilij Remensis paulò antè celebrati. Dandum tamen aliquid temporis censuit Innocentius, ad Hugonem scribens. *Quod profecto quamvis justum fuerit, inquit, & à nobis in Concilio Remensi mandatum, pro ejus caritate à rigore justitiæ aliquando condescendere debemus, & pro tempore, ipsius voluntati assensum præbere. Sed prætermittendus non est insignis locus ex epistola Hildeberti Cenomanensis Episcopi, quæ edita est in tomo quarto ejusdem Spicilegij pag. 250. & à nobis emendata ad fidem vetusti codicis. *Multa ex loco, multa ex tempore, multa ex personis differentiis sunt. Rector Ecclesiæ nonnunquam aut dissimulabit aut faciet quæ accusat, Cùm videris malum***

Vide Martini
Dissertationem de
epistola Symmachi
Pag. 4. n. 24.

schismatis imminere, canonum scita mutabit. Debet cessare censura, cum dissolvitur unitas, caritas leditur, pax vacillat. Hæc admonere, alicujus, opinor, momenti erat.

CAPVT XIV.

Synopsis.

I. Summus Pontifex canones temperavit in Oriente. Damasus remisit vitium ordinationis Flaviani Antiocheni, precibus Ioannis Chrysostomi & Theophili Alexandrini. Anatolius ordinatus à Synodo Ephesina secunda, que nulla erat, assensu Leonis I. episcopatum retinuit. Idem accidit Maximo Antiocheno contra canones ordinato, cui vitium illud Leo indulgit, pacis studio. Simile vitium Stephani dissimulavit Synplicius Papa, in gratiam Zenonis Imperatoris.

II. Frequentiora dispensationum pontificiarum exempla in Occidente. Leo in Africa tolerat laicorum ordinationes, sed bigamorum damnat. Hilarius veniam concessit Episcopis Hispanis, ordinatis absque Metropolitanis consensu contra canones Nicenos.

III. Aliquando necessitate cogente non personis singulis, sed omnibus, conceditur remissio Canonum, ut statutum est à Gelasio in ordinationum intervallis.

IV. Aliquando etiam damnatis Episcopis restitutio indulgetur à Summis Pontificibus, ex clementia, de synodorum consensu. Quod probatur exemplis. Cassi Athanasij, Chrysostomi, & Flaviani, perinent ad jura appellationum, non ad restitutionem ex benignitate indultam. In quo notatur Ivo.

V. Ex dictis patet veniam infringendi canonis olim concessam non fuisse, sed tantum infracti. Quod obtinebat tempore Zacharia; qui negat facultatem datam à decessore suo ducenda vidua avunculi, quia hoc est contra canones. Ea ratione petitionem Bonifacij de eligendo successore rejicit.

VI. Frequentior esse cepit dispensationum usus undecimo seculo: sed nondum concedebantur, nisi utilitatis præteriti. Recte dividit Ivo præceptiones; quarum alie sunt immobiles, è jure divino: alie mobiles, è jure canonico. in his, si detur compensatio boni publici, potest indulgeri dispensatio. Discussa præfatio Ivonis in alijs capitulis. Regula Ivonis, non reprehendendos: Prelatos qui aliqua tolerant non adversa fidei aut bonis moribus.

VII. Origo dispensationum que dantur in antecessum, ex contumacia fidelium petenda, qui canonibus parere volebant, ex Anselmo.

VIII. Regula Goffridi in his dispensationibus, ut non fiant studio lucri, sed pietate subveniendi infirmis. Dispensationes sine causa, reprobata.

IX. Ob necessitatem, vel communem utilitatem, hæc dispensationes concedi debent. Alioquin sunt dispensationes, ex Bernardo.

X. Gratianus sequitur eandem sententiam. Iure Decretalium, privatorum habita est ratio major quam olim; quibus dispensationes dantur, si juventur aliquo merito, quod usui Ecclesie esse possit.

I. QVANTA esset Romanæ sedis auctoritas in temperanda canonum executione, ex Innocentio & Concilio Africano demonstratum est capite su-

periori. Sed quia suspicari posset aliquis, eo jure usum fuisse Summum Pontificem in Occidentis Ecclesijs tantum, quæ illius sollicitudini, nullo Patriarcha intermedio, parebant, docendum est aliquot exemplis hanc ejus auctoritatem ad Orientis quoque Ecclesias porrectam fuisse. Notissima est occasio dissidij quo per aliquot annos concussa est Ecclesia Antiochena, ob Flaviani ordinationem, quem Paulino superpositum fuisse, potius quam Meletio successisse, neglecta fide jurejurando data, conquirebantur Occidentales & Ægyptij, adeoque ab ejus communione abstinebant; quamvis superstes fuisset Paulino & Evagrius Antiochenis Episcopis, & non tam potior quam solus sedem illam obtineret. Attamen studio Ioannis Chrysostomi, postquam Theophilo Alexandrino benigniore Flavianus ulus fuisset, utriusque opera, Occidentalium communioni restitutus est, legatione ad Episcopum Romanum missa. Expendenda sunt autem verba Socratis, qui Theophilum à Pontifice Romano contendisse docet ut propter populi misericordiam, vitium ordinationis Flaviani dissimularet, quod perinde est ac si dixisset, ob bonum unitatis veniam dandam vitiosæ ordinationi; quam non à synodo Occidentalium, sed à Damasus Chrysostomus & Theophilus petiverunt, ut hinc quoque pateat apicem auctoritatis in sola Romana sede, quoad dispensationes, tunc temporis viguisse.

Socrates l. 1. c. 17. Θεοφίλου τῆς Ἀντιοχείας ἐπισκοποῦ, ὁ ὡς ἐκεῖθεν ἐπέστρεψε πρὸς τὸν Ῥωμαῖον ἐπίσκοπον Δαμάσκον, καὶ παρεκάλει αὐτὸν διὰ τῆς ἀγάπης τοῦ λαοῦ, παραβῆναι τὴν ὁδοῦ, καὶ φιλανθρωπῶς ἀποδέξασθαι τὸν ἁμαρτωλὸν.

Damnato per vim & tumultum Flaviano Constantinopolitano Episcopo in Synodo Ephesina secunda à Dioscoro Alexandrino, Anatolius, qui pro negotiis Ecclesie Alexandrinæ Dioscori responsalem egerat Constantinopoli, urbis regie Episcopus ordinatus est. Hæc ordinatio celebrata in illo Ephesino latrocinio, cujus acta rescissa sunt, constare non poterat, si summo jure actum fuisset. Quare Anatolij communionem, utpotè vitiosè ordinati, Leo I. suscipere recusabat, donec Marciani Principis interventione canonum censuram mollivit, rectæ fidei subscribente Anatolio, cui Constantinopolitanam sedem suo consensu Papa firmavit. Nos enim, inquit Leo in epistola ad Marcianum Augustum, vestre fidei & interventionis habentes intuitum, cum secundum sue consecrationis auctores ejus initia titubarent, benigniores circa ipsum quam justiores esse volumus, quò perturbaciones omnes, que operante diabolo fuerant excitate, adhibitis remedijs leniremus. Mox: Satis sit predicto quòd vestre pietatis auxilio, & mei favoris assensu, episcopatum

vide lib. 5. cap. 16. §. 4.

tanta urbis obtinuit. Potestatis suae confcius, non dubitat assensui suo & favori adscribere Anatolij confirmationem; qui alioqui secundum canones pelli debuerat.

Ea quoque dispensationis indulgentiae auctoritate usus est in causa Maximi Antiocheni Episcopi; qui in locum Domni à Dioscoro damnati suffectus, ab Anatolio ordinatus erat. Huic ordinationi duo maxima vitia inerant. Vnum, quod Dominus ab impia Synodo Ephesina damnatus esset. Alterum, quod ordinatione illa *κατ'επίσημον* adversus Nicænos canones, apostolicos, & Constantinopolitanos ab Anatolio peracta esset: cui tamen Leo connivere voluit, ob pacis studium: *Neque sibi estimet licuisse (scilicet Anatolius) quod Antiochene Ecclesiae sine ullo exemplo, contra statuta Canonum, Episcopum ordinare praesumpsit, quod nos amore reparandae fidei & pacis studio retractare cessavimus.* Nisi Leo benignè se gefisset in Maximum, ejus ordinationem retractare potuisset, ut ipse docet in hac epistola: quae ad Marcianum Augustum cum sit data, potestas Leonis indubitati juris esse censenda est.

Council Const. Act.

Nec enim in re ad suam auctoritatem non pertinente tantam *παρρησίαν* adhibuisset. Sed utendum non est conjecturis, ubi diserta habemus testimonia. Maximus à Synodo Chalcedonensi eo solum nomine receptus est, quod Leo Summus Pontifex ejus ordinationem & communionem probasset. Etenim cum in cognitione quae de Iba Edeffeno habebatur, (qui iudicio Synodi Berytensis absolutus, à Dioscoro Ephesi damnatus erat) Iudices interlocuti essent ut Acta Ephesina relegerentur, Paschasinus & ceteri Legati Romanae sedis intercesserunt, eò quod synodum illam in irritum Leo misisset, praeter negotium Antiocheni Episcopi, cujus communionem deinde amplexus erat: *Si ergo & à beatissimo & apostolico Romanae urbis Episcopo, omnia quae ibi gesta sunt, vana sunt habita, claret quia & sanctissimus Episcopus Antiochene civitatis extra haec est, quem post haec beatissimus Episcopus in propria communione suscepit.* Haec ultima verba desunt in textu Graeco; quae tamen à veteri interprete juxta fidem codicum antiquorum retenta sunt. Quod patet ex sequenti Anatolij interlocutione, qui totam rem explicat:

Definimus nihil horum valere quae in illa quae Synodus dicitur (nempe Ephesina) sunt confecta, nisi illud circa sanctissimum Maximum magne Antiochene civitatis Episcopum: quoniam & sanctissimus Leo Romanus Archiepiscopus in communionem eum recipiens, praesente eum Antiochene judicavit Ecclesiae. quam formam sequens & ipse approbavit, & praesens omne sanctum Concilium.

Illustre quoque extrat exemplum veniae canonum à Simplicio Papa concessa Stephano Antiocheno Episcopo, in gratiam Zenonis Imperatoris, qui hoc à Pontifice enixè postulavit. Ordinatus fuerat Constantinopoli ab Acacio, quemadmodum ab Anatolio Maximus, cum à comprovincialibus ordinari debuisset; quemadmodum Flavianus Antiochenus ab Episcopis Orientalis diceceseos ordinatus fuisse dicitur in epistola synodica Concilij Constantinopolitani. Sed ad vitandos tumultus, Zeno Stephanum eligi & ordinari Constantinopoli iussit anno quadringentesimo septuagesimo nono, ea conditione, ne simile aliquid in posterum tentaretur. qua de re certio rem fecit Simplicium, & ejus consensu roborari petiit. Cui desiderio se facilem praebuit Summus Pontifex, ut patet ex ejus epistola ad Zenonem: *Vnde, inquit, quae à vobis amore quietis sanctè & religiosè sunt ordinata, reprobare non possumus, ne status Antiochene Ecclesiae sub nostra dubitatione videatur ambiguus.*

II. Frequentius Ecclesiis Occidentis Romana sedes consulebat quam Orientalibus. Quippe suos Patriarchas istae colebant, qui canonum executioni incumbebant in suis quique dicecesibus; ut Romanus Pontifex de singulis Episcopis sollicitus non esset, sed de Patriarcharum ordinationibus; de quibus certior fiebat per literas synodicas. Quare missò Oriente, remeandum est ad Occidentem, ubi Leo I. hoc temperamentum adhibuit in dirimendis Africanorum illicitis ordinationibus, ut bigamos à sacerdotio pelleret, sed laicis studio populorum electis veniam tribueret. *Circumstant nos, inquit, hinc mansuetudo clementiae, hinc censura justitiae. Et quia universe viae Domini misericordia & veritas, cogimur secundum sedis apostolicae pietatem ita nostram temperare sententiam, ut trutinato pondere delictorum, quorum utique non una mensura est, quaedam definiamus utcunque toleranda, quaedam vero penitus amputanda.* Ita verò provectionibus laicorum connivet, ut vetet eas in posterum: *Quod enim nunc utcunque est veniale, inultum esse postmodum non poteris, si quisquam id quod omnino interdicitur usurpare praesumpserit. Quia remissio peccati non dat licentiam delinquendi; neque quod potuit aliqua ratione concedi fas erit amplius impune committi.* Vnde patet mansuetudinem, clementiam, remissionem, & veniam delictorum à Leone dici, quod nos hodie irregularitatum dispensationem dicemus, & verbum *Tolerandi* hac quoque notione usurpatum.

Hilarus Pontifex hac indulgentia profere-

Leo I. ep. syn. ad Episc. Max.

cutus est duos Episcopos Hispaniæ ordina-
tos à Silvano Calagurritano; cuius præsum-
ptionem coerceri petebat Ascanius Tarra-
conensis Metropolitanus, quod se infcio
contra canones Episcopos illos instituisse.
Factum verò Silvani excusabant honorati
& possessores earum civitatum quibus dati
erant Episcopi. Disceptatio gravissima in
Synodo Romana peracta est, & temporum
necessitate perspecta, id est, Gothorum omnia
devastantium furore, ad veniam pertinere quod
gestum est decrevit Hilarus, ita ut nihil deinceps
contra præcepta beati Apostoli, nihil contra
Necessariorum canonum constituta tentetur. Vnde
colligitur non solum quod contendimus,
venie ratione concedi solitas dispensationes,
sed etiam eam esse vim necessitatis ut ordina-
tio Episcopi sine Metropolitanano celebra-
ta, licet nullas vires habeat juxta Concilij
Nicæni & Antiocheni canones, tamen eo
casu convalescat.

III. Ea quæ dixi, personis ob pacem Ec-
clesiæ indulta sunt. Aliquando verò exacta
disciplina ad tempus remittebatur, ut rebus
ipsis & statui ecclesiastico restituendo con-
suleretur. Qua ratione ductus Gelasius,
cùm fame & bello devastata esset Italia, ut
ministeriorum officia in Ecclesiis repararet,
promotionum ecclesiasticarum intervalla
antiquis decretis præfixa ad tempus remisit,
ita ut monachis intra annum, & laicis intra
decem & octo menses, presbyterij gradum
adipisci liceret: *Quod pro accidentis defectus
remedio providetur, inquit ille, non adversus
scita majorum nova lege proponitur.* Id autem
necessitate cogente aggressum se fuisse ait,
& necessaria rerum dispensatione constri-
ctum: *Necessaria rerum dispensatione constri-
ngimur, & apostolica sedis moderamine conveni-
mur, sic canonum paternorum decreta librare,
& retro presulum decessorumque nostrorum præ-
cepta metiri, ut quæ presentium necessitas tem-
porum restaurandis Ecclesiis relaxanda deposcit,
adhibita consideratione diligenti, quantum fieri
potest temperemus.* Et mox: *Præcis igitur pro
sui reverentia manentibus constitutis, quæ, ubi
nulla rerum vel temporum perurget angustia,
regulariter convenit custodire.* Hic Gelasius
utitur eodem sensu dispensationis voce, quo
οὐκ ὀνομαζομένη usurpatur apud Græcos.

IV. Aliquando etiam iudicio synodali
dejectis Episcopis, restitutio est clementer
indulta à Summis Pontificibus; ita tamen
ut synodorum consensus accesserit. Quod
tribus exemplis illustrari potest: quorum
unum in Italia, alterum in Gallia locum ha-
buit, & tertium in Oriente. Misenum Epi-
scopum honore & communione in Synodo
Romana privatam Gelasius in altera Syno-

do Romana sacerdotali dignitati restituit
anno quadringentesimo nonagesimo quin-
to. Rothadus Episcopus Suesionensis sede
sua à Synodo Gallicana dejectus est anno
octingentesimo sexagesimo quinto. *Notrum
iudicium, inquit Hincmarus, per regulas exe-
cutum, sedes apostolica non cassavit; sed Rotha-
do, qui ad eam fecit confugium, humiliter pos-
centi solarij benignitatem impendit.* Scio qui-
dem à Nicolao primo rescissam synodi sen-
tentiam, à qua Rothadus appellaverat. Sed
quia Gallicani Episcopi illo casu non esse
locum appellationi contendebant, ideo
Hincmarus clementiæ Nicolai tribuit Rothadi
restitutionem; cui Ecclesia Gallicana
assensit, sub titulo restitutionis à Nicolao
ex benignitate & venia indultæ. Apu
Orientalem Ecclesiam qui motus à Photio
excitati fuerint, docent & Nicolai epistolæ
& Synodus Octava, quæ illum Patriarcha-
tu Constantinopolitano depulit, & percu-
lit anathemate. Attamen Ignatio functo,
Photius toties damnatus sedem suam recepit
suffragiis Orientalium Episcoporum, adni-
tente Basilio Imperatore. Sed illa restitutio
integra esse non poterat, nisi à sede aposto-
lica probaretur. Quare Ioannes VIII. ro-
gatus ab Imperatore ut Ecclesiæ paci con-
suleret, necessitati cedens, Leonis, Gela-
sij, Felicis, & Concilij Africani auctoritate
fretus, qui in rerum angustiis temperandas
esse regulas docent, de consensu ceterorum
Patriarcharum Photium anathemate libera-
vit, illique sedem retinere concessit, ea
lege, ut coram synodo cogenda misericor-
diam peteret. De consensu, inquam, cete-
rorum Patriarcharum & Episcoporum
Ioannes Photium solvit, ut videre est in
epistola germana ejusdem Ioannis; quan-
quam in epistola à Photio corrupta hic con-
sensus desit. Vnde occasionem sumpsit au-
ctor Breviarij Octavæ Synodi, hanc Photij
restitutionem à Ioanne VIII. decretam con-
vellendi; quia scilicet unum Patriarchium
damnatos à ceteris Patriarchis solvere non
potest, ἐν πατριαρχειῶν δόξαι οὐ δύναται. Imò
verò neque per modum dispensationis hoc
fieri posse concedit, quia ex Chrysofomo
dispensationi locus non est, cùm manifesta
est prævaricatio. Ceterum à culpa Ioannem
liberat Principis & ceterorum Patriarcha-
rum totiusque Synodi Orientalis consensus,
quem datum fuisse Ioannes suis literis signi-
ficat. Profert autem ad confirmationem
sententiæ suæ exempla Athanasij, Chryso-
stomi, & Flaviani; qui à synodis damnati
cùm fuissent, à sede apostolica in integrum
restituti sunt. Quibus exemplis quoque Pho-
tium à Ioanne restitutum scribit Ivo, cùm

Hilar. ep. ad Af.
III. 420 451.

Gelasio ep. ad
Episc. Italianos.

Io. VIII. ep. ad
Basilium.

Hincm. c. 5.
Opat.

Vide lib. 7. cap.
14. §. 5.

Ioan. VIII. ep. ad
Basilium.

Breviarium VIII.
Syn.

Dein Praesul.
Decc.

de jure dispensationum loquitur. Sed ab iis referendis temperavi, quia restitutiones illæ ad Appellationum jura pertinent, & ad judicatorum rescissionem, non autem ad restitutionem ex benignitate indultam, quemadmodum tria superiora, quæ retuli, exempla.

V. Ceterum hic repetendum est quod initio adnotavi, nullum edi posse testimonium, quo doceatur à veteribus veniam infringendi canonis alicui collatam fuisse, sed tantum infracti. Ea scilicet Canonum & Decretorum erat reverentia, ut ea violari à quoquam æquo animo Pontifices ferre non possent; quin potius statim canonica pœna reos convictos plecterent, nisi necessitatis aut publicæ utilitatis manifesta ratio aliud suaderet. Zacharias hac de re certiores nos reddidit, qui rescriptis Bonifacio Moguntino conquerenti de indulta facultate à Gregorio III. ut quis viduam avunculi sui uxorem duceret: *Absit ut hoc prædecessor noster ita credatur præcepisse. Nec enim ab hac apostolica sede illa diriguntur quæ contraria esse patrum sive canonum institutis inveniuntur.* Imò verò cum idem Bonifacius enixè à Zacharia postularet ut sibi liceret Episcopum successorem eligere, respondit juxta mores antiquos: *De eo quòd tibi successorem constitui velle dixisti, ut te vivente in loco tuo eligatur Episcopus, hoc nulla ratione concedi patimur, quia contra omnem ecclesiasticam regulam vel instituta patrum esse monstratur.* Id autem charitate cogente homini de Ecclesia optimè merito indulgit, ut ea hora qua se migraturum è seculo cognosceret, præsentibus cunctis sibi successorem designaret.

Zach. ad Bonif. c.
3. an. 743.

Idem c. 4. & apud
Erat. 7. q. 1. c.
Petrus.

VI. Post seculum undecimum frequentior esse cœpit dispensationum usus, Ecclesiæ statu ita ferente; qui variis bellorum motibus & novis Decretis valde concussus erat. Attamen id superfuit ex antiqua disciplina, ut nihil indulgeretur, quin utilitate publica compensaretur; ut colligere licet ex præfatione Ivonis, quam Decreto suo præfixit. Ex ea regulas quasdam decerpere non alienum erit ab instituto, quia hodie etiam in quibusdam articulis usui esse possunt. Præceptiones, & prohibitiones, alias immobiles esse docet, alias verò mobiles. Ac primi quidem generis sunt illæ quas lex divina sanxit, quæ observate salutem conferunt, non observate eandem auferunt. Mobiles verò sunt, quas lex æterna non sanxit; sed posteriorum diligentia ratione utilitatis invenit, non ad salutem principaliter obtinendam, sed ad eam tutius muniendam. Quo in loco reponit canonicas institutiones. Mox addit: *In his*

quibus observatis salus acquiritur, vel in quibus neglectis mors indubitata consequitur, nulla est admittenda dispensatio; sed ita sunt omnia mandata vel interdicta servanda, sicut sunt æterna lege sancita. In his verò quæ propter rigorem discipline, vel muniendam salutem, posteriorum sanxit diligentia; si honesta vel utilis sequatur compensatio, potest præcedere auctoritate præsidium diligenter deliberata dispensatio. Utitur voce Compensationis, quam è Concilio Africano hausit, ut significet utilitatem cujus ratione venia canonum indulgetur. Usus autem harum dispensationum docet testimoniis aliquot petitis ex Augustino, Cyrillo, Innocentio, Leone, Gelasio, & Joanne octavo. Connumerat verò inter dispensationum exempla promotiones Felicis, Gelasij, Agapiti, Silverij Summorum Pontificum, etiam filij Presbyterorum essent; quorum ordinationes veritæ erant Decretis Pontificum. Sed in eo fallitur, quòd Decreta illa aliquot seculis posteriora sint ordinationibus illis quas recensuit. Translationes etiam Episcoporum ab una civitate in aliam, jam olim à severiore Ecclesiæ admittas, dispensationibus accensuit. Sed illæ ad canonum interpretationem referendæ sunt potius quàm ad dispensationem: quoniam migrationes quidem Episcoporum voluntariæ prohibite sunt à canonibus, Translationes verò cum causæ cognitione decretæ, non sunt vitæ. Prohibetur *ut Gæon*, non *ut rectoris*, ut loquuntur Græci. Qua de re alibi. Depositorum Episcoporum, Athanasij scilicet, Flaviani, & Chrysoptomi, & aliquot aliorum restitutionem à sede apostolica decretam, inter dispensationum exempla Ivo recenset; sed perperam, ut supra monui, cum hæc ad judiciorum restaurationem pertineant.

Dispensationum usum frequenter in epistolis suis commendat idem Ivo: in quibus hanc præcipuè regulam sequendam docet, ut fides vel boni mores non lædantur: *Tunc possunt Praesules legum rigorem propter necessitates ecclesiasticas temperare, quando ipsa legum remissio nihil continet contra fidei veritatem vel morum honestatem.* Et alibi: *A subditis non debet reprehendi Prelatorum dispensatio, si salvo fidei fundamento, & notâ communi regulæ morum, aliqua infirma faciunt, aut tolerant, ut vitam subditorum in proposito suæ sanctitatis conservare valeant.*

VII. Eodem seculo Anselmus Cantuariensis à Paschale secundo sibi concedi petit ut juxta arbitrium suum leges ecclesiasticas temperare possit in Angliâ; ubi, ob corruptos mores, disciplinæ tenor servari

non poterat. quod illi à Pontifice indultum est. Vnde colligimus, subditorum contumaciam frequentibus dispensationibus viam aperuisse. ne quis cum Novatoribus ad Curiam Romanam hujus remissionis omnem culpam revocet. Tantis enim erat in Ecclesia canonum contemptus, ut à vindicta sæpissime ob multitudinem reorum abstinendum esset, & dispensatione tanto morbo providendum. Itaque satis esse duxerunt Pontifices, probabili quadam ratione inducti, canonibus aliquos solvere, ut infractarum legum reatus vitaretur, quàm post vulnus remedium parare. Verba autem Anselmi hæc sunt: *Sæpe necesse est aliquid de apostolicis & canonicis statutis pro dispensationibus relaxare, & maxime in regno, in quo ferè omnia sic corrupta & perversa sunt, ut vix ibi aliquid omnino secundum statuta ecclesiastica fieri possit.*

VIII. Goffridus Vindocinensis eadem ætate Calixto secundo insinuat quis modus sequendus sit in dispensationibus, quæ tunc in antecessum concedebantur. *Dispensationes, inquit, aliquando in Ecclesia faciende sunt, non quidem amore pecunie, vel quolibet humano favore, sed pia & misericordie intentione. Tunc enim à pastore Ecclesie dispensatio piè & misericorditer fieri dicitur, cum aliquid minus perfectè ad tempus sit ab illo, vel fieri permittitur, non voluntate sua, sed aliorum necessitate, ne in ipsis videlicet fides Christiana periclitetur. Et mox: Possunt etiam & debent fieri dispensationes, quibus Ecclesiarum & monasteriorum consuetudines immutentur; sed ubi postponitur minus bonum, ut quod est melius instituat. Infra: Si quis vero aliter in Ecclesia dispensationes facit, rationi simul & veritati contradicit; nec solum lucernam ardentem non habet, verum etiam aliorum ardentem extinguit. Et ideo non rectè dicitur Christi Vicarius; sed dux est cæcorum, ipse cæcus.*

IX. Nota est Bernardi de dispensationibus sententia, quam Eugenio sequendam proposuit. *Quid, inquit, prohibes dispensare? Non, sed dissipare. Non sum tam rudis ut ignorem postpositos dispensatores; sed in edificationem, non in destructionem. Deinde queritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur. Vbi necessitas urget, excusabilis dispensatio est. Vbi utilitas provocat, dispensatio laudabilis est. utilitas, dico, communis, non propria. Nam cum nihil horum est; non planè fidelis dispensatio, sed crudelis dissipatio est.*

X. Gratianus variis in locis, ob necessitatem, vel utilitatem Ecclesie, dispensationi esse locum docuit, ita ut illi cum ceteris conveniat. A qua regula jure Decretalium recessum non est, quamvis privatorum ma-

ior sit habita ratio, quàm haberetur antiquis canonibus. Etenim scientia, morum honestas, bona fama, meritum prerogativa, nobilitas petentis, censentur justæ causæ dispensandi; ut probari potest ex variis locis Decretalium, quod deinde placuit Concilio Tridentino. Itaque venia canonum, quæ olim ob publicam tantum causam privatis post violatos canones concedebatur, indulgeri cœpit ante omnem actum, propter privatum petentium commodum, si meritis aliunde juvantur, & eorum opera bono publico inservire possent. Vnde profecta est dispensationum frequentia, in votis, in beneficiis, irregularitatibus, & matrimoniis; quæ gravissimorum virorum querelas provocarunt. Ut enim de B. Bernardo taceam; Hildebertus Sarisberienfis, Matthæus Paris, Guillelmus Durandus, Nicolaus de Clemangiis, Ioannes Gerson, multis hac de re conquesti sunt.

Cap. Innocentii, de elect. c. De multa, de Præbendis.

Trid. sess. 24. c. 51. sess. 25. c. 18.

C A P V T X V.

Synopsis.

I. Discuritur questio, an dispensatio sine causa sit licita & valida. Inferioris, est illicita & invalida. Summi Pontificis, quidam licitam esse aiunt; alij autem illicitam, quia non est dominus legum.

II. Illicita autem dispensatio, à plerisque valida dicitur; ab aliis invalida. quorum rationes proponuntur.

III. Distinctio auctoris, in iis quæ singulos respiciunt, dispensationem sine causa, absque crimine concedi & suscipi; in iis quæ jura tertij aut statum publicum ledunt, nec licitam esse nec validam. Prima pars probatur, ex consuetudine recepta ab aliquot sæculis; quæ inducere potuit ut per dispensationes legi derogetur, quemadmodum omnino potest legem abrogare. Maxima vis consuetudinis in dispensationibus, unde dispensatio significatur nomine consuetudinis. Dispensationes in gravissimis rebus quotidie conceduntur sine causa, contra canones Conciliorum generalium; quæ receptæ sunt usu: quedam autem in minoribus negotiis vix recipiuntur, ob usum contrarium. Probatum facultas concedenda dispensationis sine causa ex Concilio Lugdunensi, quod explicatur.

IV. Si mores recepti in regno ledantur, invalida dispensatio, quia sine causa legitima, & quia in iis casibus dispensationis usus non receptus. Dispensationes mendicantibus concessa ad beneficia possidenda rejectæ.

V. Caritas leditur novitate. Quare abstinendum hoc casu à dispensatione, quæ precipue ob concordiam indulta est. Ex dispensationibus intempestivis dissidia oriuntur, à Maximo Abbate.

VI. Inquiritur in omnia rescripta, non eo proposito ut limites ponantur pontificie potestati. Omnia privilegia sedis Romane non erant cognita Gallis tempore Fulberii. Teneo agendum cum Romanis.

VII. Cavent Romani Pontifices ne rescriptis suis

Anselmi Cantuar. ep. l. 1. tit. 1. in Novat. ep. 1. v. 1. p. 719.

Goffridus Vindoc. in Opus. c. 1.

Bernardus l. 1. de Coedific.

Grat. c. 1. q. 7. de c. 1. Præbendis. c. 1. de sum. p. 3. de elec. in 6.

scandali occasionem praebeant. Tria genera scandalum.
De Petri reprehensione à Paulo propter scandalum.
VII. Si scandalum oritur, temperandum ab
executione rescripti. Scandalum movetur, si recepta
consuetudo infringatur. Etsi iusta precipiantur, su-
perfedendum ab executione, ratione scandalum; cuius
non potest dari dispensatio. Iudex delegatus debet re-
scribere & supersedere.

IX. Regula petita è scandalo sufficit in foro. Quaerunt tamen Theologi & interpretes, an si rescriptum pessumdaretur, disciplina ecclesiastica, iis parendum sit. Respondent ab iis exequendis abstinendum; & si necesse sit, subsidium Principum implorandum. Quod fit per modum defensionis, non autem jurisdictionis. Etsi in Summo Pontifice non censetur eo casu esse defensionis auctoritatis, sed defectus intentionis. Romana sedes urget executionem mandatorum qua salubria sunt, è Leone IV. & Gregorio VII.

X. Ad defensionem & ultionem veritatis habet primam & maximam potestatem. Contra veritatem nihil potest, è Facundo Hermianensi.

XI. Non potest concedi dispensatio juris divini, vel naturalis, sed tantum interpretatio.

I. **Q**UAE superiorum seculorum ingenia exercuit, pertinacissimis contentationibus disceptata quaestio, an dispensatio sine iusta causa concessa, licita sit & valida, hodie etiam à Theologis & Iuris Canonici interpretibus cum aliquo opinionum dissidio, quamvis modestius, tractari solet. Sanè si ab inferiore concedatur sine causa, nec licitam nec validam esse apud omnes in confesso est. De supremo Pontifice controvertitur. Sed quaestio in duo capita dirimenda est. Vnum est, an sit licita: alterum, an sit valida, etsi fortasse fuerit illicita. Licitam esse dispensationem à supremis Principibus sine causa concessam asserunt Glossa, Bartolus, Innocentius IV. Panormitanus, Felinus, & alij quamplurimi; quia leges omnes ab eorum nutu pendunt. Plerisque verò Theologis & Iuris Canonici interpretibus placuit nec Summum Pontificem nec Reges ipsos licitè à legibus suis solvere posse subditos, sine iusta causa. Quod probant ex iis locis qui relati sunt à Gratiano, & ex Concilio Tridentino; quod vetuit ne dispensationes in contrahendis matrimoniis dentur sine iusta causa. Sed maximè sententiam suam ex jure naturali fulciunt; quod ita Principibus leges commisit, ut earum sint dispensatores, non domini. Quare si à iusta & provida administratione aberrerent, quæ reipublicæ consulere debet, abutuntur concedita sibi potestate, dum inrer ejusdem universitatis membra inæqualitatem inducunt.

II. Sed in altero capite quaestionis iidem illi interpretes in varias opiniones scinduntur, cum quaeritur, an dispensatio inulta sine iusta causa sit invalida, ut est illi-

cita. Si Parisienses sequamur & antiquos scriptores, dubium non est quin dispensatio iniusta sit etiam invalida. Hanc sententiam amplexi sunt Bernardus, Goffridus Vindocinensis, Ioannes Sarisberienensis, Gerfonus, Major, Almainus, & ex Theologis recentioribus, Gabriel Vasques Hispanus, & plerique interpretum Iuris Civilis & Canonici. Quod probant comparatione ducta à lege: quæ si iniusta sit, legis nomine non censetur, ac proinde nec dispensatio iniusta locum dispensationis obtinebit; maximè cum potestas qua dispensans nititur, data sit ad ædificationem, non ad destructionem, ut loquitur Paulus, unde sequitur dispensationem quæ tendit ad dissipationem & destructionem, non proficisci à potestate quam Deus concessit, ac proinde esse nullam. Neque opponi potest huic sententiæ quod à contrariæ opinionis vindicibus, & præsertim à Suare, asseritur, scilicet legem pendere ex arbitrio ejus qui illam tulit; ideoque si Princeps quæmpiam ab ejus vinculo eximat, arbitrium Principis ratum fore. Hæc enim ratio, etsi alicujus momenti esse possit quoad leges seculares, attramen, quod ad ecclesiasticas attinet, vim nullam habere potest. Earum enim conditio hæc est, ut perpetuæ sint, quemadmodum pluribus docui superius. Quibus addendum est Leonis testimonium, qui canones nulla ratione convelli posse docet in epistola ad Rusticum Narbonensem, nisi ob necessitatem rerum, vel considerationem statum. Quæ ultima verba adolescentes respiciunt, quibus post gestam publicam penitentiam conjugem ducere contra regulas indulget cap. XIII. ejusdem epistolæ. Vnde Ioannes VIII. rescriptis Vicensi Episcopo, dementis esse Pontifici persuadere velle ut illud fieri concedat quod omnino canonice disciplinae est contrarium. Et Chrysostomus relatus in Breviario Octavæ Synodi eleganter dixit, οὐ νομιμαίον, ἐν οὐ πρὸς νομιμαίον, ibi esse dispensandum, ubi non sit prævaricandum.

III. Mihi verò hæc quaestio hoc pacto dirimenda videtur, ut in iis quæ singulos respiciunt, dispensationem à Pontifice etiam sine causa indultam valere dicamus, imò verò & absque crimine suscipi & concedi; in iis autem quæ vel jura tertij vel statum publicum lædunt, nec licitam esse nec validam. Ac primam quidem partem eorum auctorum testimonii confirmari posse non ambigendum est qui in supremo Principe causam ad dispensandum necessariam non esse generaliter & in universum asserunt, solamque liberalitatem Papæ sufficere pro causa dispensationis, ut placuit Antonio Butrio,

Glossa in l. relegati ff. de pen. & in l. Barr. de ceteri quos recenset Sanctia l. 9. de Matrim. Disp. 18. §. 2.
Thomas 1. 2. q. 9. ar. 1.
Vide Suarez l. 4. de leg. l. 1. c. 18.
Conc. Trid. c. 5. sess. 14. de re-form.

Remard. l. 1. c. 4.
Goffridus 11. c. 1.
Adam 11. c. 1.
Dispen. de pen. c. 4. & 7.
Goffridus in l. 4. supra l. 4. c. 1.
c. 1. c. 1.
Etsi. in l. 1. c. 1.
fid. 10. 10. q. 1.

Vide Statum l. 4. de leg. 2. c. 11.
C. Marc. 61.

Butrio. Hujus sententia præcipuum fundamentum non in eo constituo quod jam everti, scilicet leges ecclesiasticas à superioris nutu pendere, sed à perpetuo usu qui jam à trecentis annis & ultra in Curia Romana receptus est, ut sine cognitione causæ ple- ræque dispensationes concedantur; quibus, verbi gratia, irregularitates tolluntur, im- pedimenta consanguinitatis & affinitatis in tertio & quarto gradu amoventur, benefi- ciorum pluralitas conceditur, ut fidem facit Guillelmus Durandus, qui de illa novitate seculo suo indulta conqueritur. Eodem etiam usu inductum est ut pœnis à canone indictis liberi habeantur qui dispensationi- bus illis utuntur; adeo ut nec eorum ordina- tiones vitiosæ censeantur, nec de matrimo- niorum viribus dubitetur, aut quæstio status liberis ex ejusmodi nuptiis editis moveri pos- sit. Itaque cum præcipuus eorum canonum effectus per dispensationem indebitam ex consuetudine recepta sublatus sit, scilicet nullitas matrimonij, quid superest quod sub- ditorum conscientias onerare possit? Dicit aliquis superesse jus illud naturale, quod ve- rat singulares ne ab ordine universitatis de- ficiant sine causâ. Sed redit distinctio, scilicet jam consuetudine recepta inductum so- lam Principis voluntatem legitimæ causæ vim habere apud omnes, in præcipuo effe- ctu. Ergo idem jus erit statuendum in altero capite. Tanta verò est vis consuetudinis, ut legem omnino tollere possit. Ergo & mo- dum illius solvendæ per dispensationes alio- qui indebitas inducere poterit; præsertim cum dispensationis ea sit conditio, ut à con- suetudine magnas vires accipiat. unde & dispensatio consuetudinis nomine significa- tur apud Basilium: *Nos ergo, inquit, utrum- que scire oportet, & que sunt summi juris, & que sunt consuetudinis*, id est, secundum Bal- samonis & Matthæi Blastaris interpretatio- nem, sequendam esse aliquando consuetu- dinem inclinatioem, & desciscendum à summo jure. Ceterum quanta sit vis consue- tudinis in hujusmodi dispensationibus tole- randis, inde patet, quòd ea quæ à Conciliis Oecumenicis instituta sunt in gravioribus negotiis, novis rescriptis dispensatoriis aliam formam quotidie accipiunt. Episcoporum consecratio, quæ sine Metropolitanò fieri non debet, post abrogatam Pragmaticam Sanctionem, inconsulto Metropolitanò, tribus Episcopis ad arbitrium Summi Ponti- ficis committitur. Duabus Ecclesiis adscri- buntur frequenter Clerici contra canones Concilij Chalcedonensis, dispensationibus indultis ad plura beneficia retinenda. Dis- pensationes in gradibus prohibitis à Conci-

lio Lateranensi olim rarissimæ, hodie verò sunt frequentissimæ. Episcopatum futuræ successiones, & in ceteris beneficiis præsen- tes successiones per resignationes *in favorem* dictas, Pontificum & Regum arbitrio fre- quenter admittuntur. Novi ordines religio- si contra præscriptum Concilij Lateranensis quotidie approbantur. Mula quoque alia peraguntur quæ summam quidem & exi- miam in Romano Pontifice à constitutioni- bus generalium Conciliorum dispensandi auctoritatem, etiam sine causâ, inesse pro- bant. Sed quanta sit vis consuetudinis recep- tæ, quæ his dispensationibus conniver, inde ostenditur, quòd in minoris momenti rebus hæc dispensationes ægrè recipiantur. His ad- dendum est Concilium Lugdunense sub Gregorio X. habitum anno MCCCLXXIV. quod ad Romani Pontificis arbitrium retu- lit de dispensationum sufficientia disquirere, & *estimare quem modum beneficij sui Pontifex esse voluerit*. Itaque si Summo Pontifici pla- cuerit sine causæ cognitione aliquem cano- nibus solvere, dummodo status publicus non lædatur, hoc ab eo pendere colligi potest ex Concilio illo Lugdunensi; præcipuè cum dispensationem, *beneficij* à Principe collati nomine significet, id est, gratiæ ex mera liberalitate collatæ. Quare mirari subit qua ratione quidam hunc locum adduxerint ut probarent dispensationem sine causâ esse nullam.

IV. At verò si status publicus aut recep- ta in regno jura lædantur, amplectenda est sententia eorum qui in universum dispensa- tiones sine justa causâ indultas, invalidas esse censent. Quod verum esse in specie quam tracto, hac collectione demonstratur. Vel dispensationes illæ sine legitima & justa causâ conceduntur; & in hoc casu nullæ di- cendæ sunt, propter ea quæ superius allata sunt argumenta: vel probabili quadam ra- tione nituntur, respectu ejus habitò cui con- ceduntur; sed usui recepto in Ecclesia Gal- licana repugnant, quo certæ quædam regu- læ à canonibus & decretis Pontificum peti- tæ, ita firmatæ sunt, ut juxta legum illarum naturalem conditionem perpetuè apud nos esse debeant. Hoc casu dispensatio carebit justa causâ, quod attinet ad statum publi- cum Ecclesiæ Gallicanæ, atque ideo nulla erit; præcipuè cum dispensandi ratio in his negotiorum articulis recepta non fuerit consuetudine aliqua. Ut enim lex ecclesias- tica debet usu recipi, ita & dispensatio illius legis debet usu probari. Hoc jure utemur in Gallia, non solum si rescriptis illis pacta conventa cum sede apostolica, quæ Con- cordata vocamus, lædantur, sed etiam si alia

Vide secundam
Præfationem Mar-
ce §. 14.

*C. Ordinarij. de
offic. ordin. in 6.

Bullus cap. 1.
de officio notarij
lib. 1. cap. 1.
de officio notarij
lib. 1. cap. 1.
de officio notarij
lib. 1. cap. 1.
de officio notarij
lib. 1. cap. 1.
de officio notarij
lib. 1. cap. 1.
de officio notarij
lib. 1. cap. 1.

quædam capita, quæ moribus recepta sunt, aliquo pacto violentur; ne bene constitutis rebus novitates illæ perturbationem afferant. Exempli causa, si patronorum laicorum jura evertantur, vel si conditionibus foundationum derogetur. Ex hac regula profectum est ut majores nostri eas dispensationes non admiserint quæ Religiosis mendicantibus à Curia Romana indulgebantur ad possidenda beneficia. Cùm enim paupertatis extremæ voto se obstrinxissent, alienum visum fuit ab eorum proposito redituum legendorum desiderium. Quare regulæ mendicantium conservandæ intenti Reges nostri, & Clericorum secularium commodis prospicientes, prohibuerunt Edicto, ne quæ ejusmodi dispensationum, tanquam ipso jure nullarum, ratio haberetur. Extat Caroli VII. constitutio anno MCCCXLIH. lata, quæ præcipitur iudicibus *ne hanc novam perniciem, seu potius superstitionem, in Clero, populo, & regno fieri vel attentari permittant*, & mendicantes à beneficiorum possessione sine mora expellant; exactis ab Episcopis & à cæteris quibuscunque gravissimis pœnis, si contra hanc interdictionem nitantur. Hinc fit ut necessaria sit hodie Religiosis mendicantibus venia hujus legis à Rege concedenda, si ex dispensatione Summi Pontificis beneficia possidere illis indulgeatur.

V. Summa verò regula quæ in dispensationibus adhiberi debet, hæc est, ut caritas non lædatur; quemadmodum docet Ivo Carnotensis: *Si quis quod legerit de sanctionibus sive de dispensationibus ecclesiasticis, ad caritatem, quæ est plenitudo legis, referat, non errabit, non peccabit; & quando aliqua probabili variatione à summo rigore declinabit, caritas excusabit. Si tamen nihil contra Evangelium, nihil contra Apostolos usurpaverit.* Hanc regulam hausit ex Augustino, epistola ad Bonifacium, cujus verba retulit Gratianus, Augustinum etiam secuti sunt Hildebertus & Bernardus. Caritatem autem lædi quis non videt, quando invito Principe & Ecclesia Gallicana, absque necessitate vel utilitate publica Ecclesiæ, legibus vel moribus receptis derogatur? Concordiæ & pacis ecclesiasticæ causâ introducta est tota dispensationum ratio, ut monui. Quare in contrariam partem torqueri non debet, ut offensiones in Ecclesiam inducat. Porro autem, ut inquit Maximus Abbas adversus intempertivas dispensationes disserens, bellum sapit & dissidium, non concordiam & pacem dispensatoriam, cum sanctorum patrum decretis repugnatur.

VI. Enimverò quotidianæ cùm sint hujusmodi disceptationes, ob rescripta sedis

apostolicæ, quæ ad levandas petentium necessitates benignè concedi solent, paulò accuratiùs in hanc materiam incumbendum est. Non eo tamen proposito hæc indaganda sunt, ut metas ponamus pontificiæ auctoritati, ultra quas illi excurrere non liceat, quia sacrilegij instar est de Principum potestate disputare, ut ait Imperator Anastasius. Quod præcipuè locum habet quando de Summo Pontifice agitur, in cujus privilegijs enumerandis Gallicani Episcopi olim sibi hædere aquam non dissimulabant. In eam sententiam eleganter & acutè Fulbertus Carnotensis Episcopus in epistola ad Arnulfum Turonensem Archipræsulem: *Constituitur enim quedam reverenda nobis in privilegijs Romanæ Ecclesiæ, quæ propter negligentiam nostram non facile invenitur in armarijs nostris.* Modestis verbis sensum suum explicuit; consilium Auxiliaris Præsæcti secutus, qui Hilarius Arrelatensem Episcopum à dignitate metropolitana dejectum judicio Leonis I. hortatur ut ad demulcendum placandumque Pontificem se paululùm demittat; quia *aves Romanorum quædam teneritudine plus trahuntur*, ut retulit antiquus scriptor vitæ Hilarij.

VII. Nos quoque debita honoris præfatione usi, hanc materiam attingemus, ut sciamus quid, in effusa illa juris dicendi & condendi auctoritate, subditis qui læduntur Pontifices ipsi permittant. Ac sanè quæ de dispensationibus huc usquè disputata sunt, viam aperiunt iis quæ dicenda restant. Solenne est in rescriptis Pontificum, non solum dispensationum, sed etiam derogationum verba usurpari; quorum similis est effectus. Ideo quæ de una specie dicuntur, ad aliam trahi posse non est dubium. Id autem unum maximè cavere solent Summi Pontifices, ne rescriptis suis scandali occasione præbeant. *Scandali* voce utor, quia frequentissima est in hujusmodi disceptationibus. Petita verò est ex Evangelio, & è Septuaginta interpretatione. Sumitur autem propriè pro offendentulo pedum; in quod si quis ambulando impingat, facilè labatur. Inde translata est significatio ad actiones hominum quæ spiritualis ruinæ occasionem præbere possunt; quæ si ex se malæ sint, propriè scandali nomine designabuntur. quod datum vel adivum vocant. Sin autem meram virtutem spirent, & necessariæ sint ad hominum salutem, atque inde aliqui offendantur; hoc erit scandalum Iudæorum & Phariseorum, qui doctrina & operibus Christi Domini lædebantur. quod scandalum acceptum & passivum dicitur. Inter ista duo extrema est aliud scandali genus, quo delicata

Rebuffus traçt. de Pacific. §. 178. Et hoc nisi mendicante permittitur aut dispensatione Regi.

Ivo in Præfat. Decret.

C. Ipsa pietas. 21. q. 4. Hildebertus Cenoman. ep. 85. Bern. de dispensat. c. 4.

Maxim ut Abbas retulit in Breviario v. 1. 1. Synodi. de concordia & pacem dispensatoriam, cum sanctorum patrum decretis repugnatur.

21. q. 4. Hildebertus Cenoman. ep. 85. Bern. de dispensat. c. 4.

Fulbertus p. 1.

Clarus p. 1.

Clarus p. 1.

Clarus p. 1.

ta ingenia offenduntur, etsi revera in actione proposita aut in consilio agentis nihil sit quod argui possit, imò verò res in se sit laudabilis, quamvis non sit ad salutem necessaria. Hoc scandalum infirmorum, vel pusillorum, dicitur à Magistris. In quo hanc regulam præscripsit Paulus Apostolus, ut ab ea actione quæ ruinæ occasionem præbet, abstinendum sit, quemadmodum ipse carnis esum & vini potum sibi repudiandum duxit, si quis inde fratrum læderetur, sive scandalizaretur. Huc referri potest Petri Apostolorum principis factum: qui licet sanam doctrinam sectaretur, cum Iudæos & Gentiles in fidem Christi erudiret, eò tamen modo se gessit, ut etsi prudentia ejus consilium non destitueretur, in eas angustias inciderit quæ imbecilles in fidei periculum adducerent. Qua de re palam illum Paulus dispensatione ulus objurgavit, ut vulnere crudo, quod incautè à Petro impactum erat, mederetur. Cessavit ergo Petrus, monente altero Apostolo, ab ea dissimulatione & dispensatione, ut scandalum à neophytis amoliretur. Vtriusque Apostoli factum, dispensationem cum Hieronymo & Chrystostomo vocavi. *Cum itaque vidisset*, inquit Hieronymus, *Apostolus Paulus periclitari gratiam Christi, nova bel-lator vetus usus est arte pugnandi, ut dispensationem Petri, qua Iudæos salvari cupiebat, nova ipse contradictionis dispensatione corrigeret, & resisteret ei in facie.* Chrystostomus apertè in commentario capitis xi. epistolæ ad Galatas ait verba Pauli ad Petrum non fuisse dissidij aut coptionis, sed prudentis cujusdam dispensationis. Quam sententiam persuadere videtur agendi ratio quam in simili facti specie amplexus est Paulus Apostolus: qui ne Iudæos à se alienaret, quin potiùs Christo conciliaret, Timotheum circumcidit, caput suum rasit Hierosolymis, & alia quædam à lege indicta peregit. Itaque non ex animo Iudæicis ritibus se Paulus accommodabat, sed secundum dispensationis remissionem, ut notavit Chrystostomus. Non me latet Augustino non probari eam respondendi rationem, quam Hieronymus ab Origene & aliis veteribus hausit. Sed erratum, si quod fuit in Petro, ob scandalum quod exinde illo invito emerit, causam nostram juvat: qui ratione scandali ab actione abstinendum esse censemus.

VIII. Quod Apostolorum principi accidit, ejus quoque successoribus in Cathedra Romana contigit aliquando, ut rescriptis datis, quæ à regulis aliena non videbantur, ex Regum, populorum, aut Episcoporum offensiones sequerentur, quæ in scandali nomen transirent. Quod enim sit contra

canones, scandalum dicitur à Leone I. in epistola ad Anatolium: *Sed cum in injuriam canonum illa tentata sunt quæ omnibus Ecclesiis scandalum maximum generarent.* Attamen in his angustiis, statim aut Romanus Pontifex aut Episcopi provinciales in crimen adduci non debent; cum utrique vel moribus, vel canonibus receptis, plerunque se tueri possint, valde probabili ratione. In his difficultatibus Romani Pontifices præcipiunt ut à rescriptorum executione superfedant Episcopi ad quos directæ sunt. *Si mandatum nostrum* (inquit Alexander III.) *pro alicujus provisione receperis qui aliud beneficium habeat, de quo valeat commodè sustentari, nisi forte in literis ipsis de hoc mentio habeatur, aut si non potest et sine scandalo provideri, æquanimiter sustinemus si pro eo mandatum nostrum non duxeris exequendum.* Monuimus autem superioribus capitibus scandala & offensiones in Rempublicam Christianam invehi, quando status ecclesiasticus aliqua novitate percellitur, & consuetudines receptæ convelluntur. Quod apertè quoque probatur ex Decretali Innocentij III. qui filium Græci Sacerdotis ex legitima uxore susceptum in Episcopum consecrari jubet, *nisi*, inquit, *pro eo quod inter Latinos Græci hujusmodi conversantur, regionis consuetudo repugnet.* Vbi Ioannes Andreas rectèa dnotavit, hanc exceptionem additam ob vitandum scandalum & offensionem quæ inde contingere posset, si quid alienum à consuetudine recepta inter Latinos induceretur. Itaque controversiæ similes ex hac regula dirimendæ sunt, ut à rebus novis, quæ subjectorum animos offendunt, temperetur, donec si fortè quod ab initio novum erat, accedente publico consensu, inter exempla quoque referatur. Interim tamen quandiu ex ea novitate offensiones sequuntur, desistendum omnino esse à rescriptorum executione docuit Alexander. Quod intelligendum est, etiamsi justa præcipiantur, & addita fuerit clausula, *non obstante scandalo.* Nec enim scandalum cadere potest in præcepti rationem, cum sit contra caritatem, quæ finis est debitus præcepti secundum Apostolum, quemadmodum egregiè observavit Covarruvias, præsertim cum hæc sit præcipua cura Romanæ sedis, ut à populis scandala amoveat, sicut variis in locis Pontifices profitentur. Ut enim graviter monuit Iulius in epistola ad Orientales Episcopos, *relata apud Athanasium, in rebus ecclesiasticis non specimen eloquentiæ, sed canones apostolici requiruntur, operaque dari solet ne quis ex parvis in Ecclesia scandalizetur. Expediit enim, secundum evangelicum verbum, molam asinariam suspendi à collo, atque ita demergi,*

Tom. 14.

Hieronim. in ep. ad August.

Chry. in com. ad Gal. c. xi. ep. ad Gal. c. xi. de offic. legat. in 4. ep. 11. apud Athanas. Ap. 4.

Chry. in com. ad Gal. c. xi. ep. ad Gal. c. xi. de offic. legat. in 4. ep. 11. apud Athanas. Ap. 4.

C. Cum tenet- mur. de præbend.

C. Cum alim. de Cleric. conjug.

1. Titm. h. Covarruvias in Regula, Pæccatorum. r. parti. Relect. f. 1. Gregor. in proxim. Decretal. Bonif. in prat. & c. 1. de offic. legat. in 4. ep. 11. apud Athanas. Ap. 4.

quàm unum ex pusillis scandalizare. Quod ea conditione temperant è Beda, ut vitetur proximorum scandalum, in quantum id fieri potest sine peccato. Porro Episcopi qui ab executione rescripti cessant, ratione scandali emergentis, literis suis Summo Pontifici causam referre debent cur iussa non impleverint; ut colligitur ex Alexandro III. In quo dispar est ratio surreptionis, qua jus tertij læditur, & scandali, quod è novitate præcepti proficiscitur: quia de vitio surreptionis pronuntiare potest iudex delegatus; sed ob metum scandali superferret executioni, & rescribit.

I. X. Regula proposita de rescriptis non exequendis ut vitetur scandalum, sola sufficeret in disceptationibus quæ apud nos frequentantur in foro. Sed quia Theologis & nostris interpretibus placuit aliam quoque difficultatem attingere, scilicet quid agendum sit, si rescripta ita canones & disciplinam violent ut in apertum Reipublicæ Christianæ detrimentum cedant, referendam duxi eorum sententiam: quæ adeo apud illos certa est, ut in eam ex æquo consentiant utriusque opinionis vindices, tum qui pro Pontifice stant in controversia de Conciliorum auctoritate, tum illi qui Concilium Pontifici præferunt. Afferunt omnes eo casu reverenter agendum cum Romana sede, ita tamen ut executio rescriptorum suspendatur. Non quòd aliquis possit esse iudex Papæ, aut auctoritatem habeat in illum, sed per modum defensionis, inquit Caietanus. *Cuilibet enim est jus ad resistendum injuriæ, & impediendum, defendendumque.* Eadem est sententia Innocentij IV. & Hostiensis, non esse parendum rescriptis Papæ, quibus status Ecclesiæ perturbaretur, aut insigniter decoloraretur. Panormitanus autem eo casu Imperatorem teneri ad subsidium Ecclesiæ. Vnde Victoria & Cordubensis hauserunt, in his difficultatibus posse subditos auxilia Principum implorare, ut eorum auctoritate executio impediatur. Quæ omnia sic interpretanda sunt, ut inde argui non possit defectus auctoritatis in Summo Pontifice, sed defectus intentionis, ut loquuntur nostri. Nec enim existimandum est ab illa sede, quæ paternarum regularum & juris & æqui custodiam ab aliis exigere solet, alienas à commodis Ecclesiæ institutiones consultò proficisci. Etsi enim legibus ceteris non teneretur, à reatæ rationis legibus solvi non potest. Quare ita se gerere solet & debet ut prætermittat *clavem discretionis ante clavem potestatis*, quemadmodum loquitur Innocentius IV. Vnde fluxit vulgatum illud, usurpatum à Panormitano & à ceteris interpretibus, om-

nia in arbitrio Pontificis esse posita, *clavem non errante.* Eo sensu accipiendæ sunt Leonis IV. comminationes anathematis in eos qui mandata Romanorum Pontificum violaverint, quæ scilicet ab iis salubriter fuerint promulgata. Hæc sunt ejus verba relata ab Ivone è Concilio Leonis Papæ IV. Episcoporum LXXII. *Si quis dogmata, mandata, sanctiones, interdicta, vel decreta pro catholica fide, pro ecclesiastica disciplina, pro correctione fidelium, pro emendatione sceleratorum, vel interdictione imminentium vel futurorum malorum, à sedis apostolicæ Præsule salubriter promulgata contempserit, anathema sit.* Eadem est sententia Gregorij VII. *Qui apostolicæ sedis saluberrimo præcepto obedire noluerit, idololatriæ peccatum incurrit, teste Samuele, & beato Gregorio adfructe.* Vnde patet manifestè, quod supra monui, alienum esse à proposito sedis apostolicæ ut iniustus decretis & fortasse perniciosis pareatur; cum in iis tantum quæ salubria sunt, & commoda, obedientiam exigat.

X. Paucis attingi recentiorum opiniones, ut unicuique constaret hoc quoque esse Summorum Pontificum consilium, ut iniquis rescriptis consensus non accommodetur, cum hæc sententia, à tot auctoribus expressa, nunquam ulla sedis apostolicæ censura perfricta fuerit. Sed si quis à me expectet ut quis fuerit in hac questione veterum sensus promam, nihil illultrius afferre possum eximio Facundi Hermianensis loco, qui summam quoque Romanorum Pontificum auctoritatem commendat. Agit de Vigilio Papa, quem impugnatores Trium capitulorum se consuluisse dicebant. *Ille, inquit Facundus, non in destructionem paternæ sententiæ, (id est, Papæ Leonis, & Synodi Chalcedonensis) sed potius in defensionem atque ultionem, primam accepit & maximam potestatem; nec aliquid contra veritatem, sed pro veritate plus ceteris consacerdotibus potest. Paulus enim dicit Apostolus: Non enim possumus aliquid adversus veritatem, sed pro veritate.* Quæ verba licet negotia fidei præcipuè respiciant, at tamen ad disciplinæ justum ordinem, qui pessumdari non debet, rectè quoque trahi possunt.

XI. Ceterum observandum est, dispensationem ad jus divinum aut naturale non porrigi, ut ex Ivone docuimus, & farentur omnes Theologi, & saniores Iuris Canonici interpretes: quia Pontifici non licet jure suo aliquem ab obligatione juris divini & naturalis eximere, licet jura illa interpretari possit. Quare meritò Almainus glossarum auctores & plerisque Iuris Canonici interpretes arguit, quòd afferant ex causa Pontifici liberum esse ut circa jus illud dispen-

2. Beda in c. 9. Marti. c. 2. Scandalizaverit, de reg. juris c. 2. de novi operis nunciat.

3. c. Si quando, de rescriptis.

4. c. Super litteris, de rescriptis.

Caietan. in tract. de auct. Papæ c. 27. Paladanus tract. de potest. Papæ. Turrocratica l. 1. de Ecclesiâ c. 106. d. 40. c. Si Papa. & dist. 21. c. In nomine Domini. & 70. cap. Si transierit. Iacobatus l. 8. art. 3. in 6. remedio, & art. 12.

1. Innoc. & Host. in c. Quamvis, de contum. sylvestri in summa, verbo Papa p. 21.

3. Vassem. in c. Sicut, de jurjur.

4. Victoria de potest. Papæ & Conc. prop. 7. & Cordubensis de potest. Papæ q. 8.

Innoc. in c. Quamvis, de jurjur.

Panor. in c. Ven-

rabulum. dist. 16.

170. c. pro de. c. 11. h. 2.

170. d. 10.

Facundus Herm. l. 1. pro defension. Trium capitulorum c. 4.

1. Ca. 11.

& Imperij Lib. III Cap. XVI. 189

fer. quod dicendi genus repudiari debet, nisi ad interpretationem & declarationem juris illius referatur. Qua de re graviter scripserunt Covarruvias & Rebuffus noster variis in locis.

C A P V T X V I.

Synopsis.

I. De privilegijs agit, quibus derogatur Iuri Canonico, eximendo Capitula & monasteria ab Episcoporum jurisdictione. Monachi olim sub Episcoporum jurisdictione.

II. Monasteria libera olim ab Episcoporum potestate decretis synodorum, & consensu regio. De hoc consensu hic agendum, qui adhibitus est in exemptione monasteriorum sancti Dionysii & Corbeia.

III. Decretorum regionum usus docetur à Marculfo: quo & exemptio ab Episcopis indulta confirmatur. & immunitates quadam jure regio conceduntur. Id etiam probatur à Flodoardo, & Synodo Suesionica. Effectus illius Decreti ostenditur à Carolo Calvo.

IV. Accessit auctoritas Summorum Pontificum, temporibus Gregorij Magni, cum regio consensu; quamvis plena exemptio à jurisdictione Episcopi tributa non sit. Adeo datus exemptionem indulsit monasterio Turonensi. Meminit regis Editti contra laicos. Regum tamen decreta ad confirmationem exemptionum pertinebant, à Pippino, & à Nicolao, qui precibus Regis & Episcoporum libertatem monasterij S. Carilefi firmavit.

V. Idem observatum à proceribus Galliarum, qui ex consensu Episcoporum decreto suo monasteria à se condita eximebant, & subiecit Romane Ecclesiae. Ivo requirit in istis privilegijs Episcopi consensum, apostolicam auctoritatem, & Regis Pragmaticam Sanctionem.

VI. Hinc profectum, ut tandem à sede apostolica monasteria exempta fuerint, ob immoderam Episcoporum, illis invidis; ut docent Gregorius VII. & Alexander II. Tandem ex vero Pontificum arbitrio concessa sunt exemptiones. Quod displicuit Bernardo & ceteris ejus ævi.

VII. Crevit exemptorum numerus, simulque creverunt Episcoporum querelæ, ut patet à Durando.

VIII. Regi competere ut incommodis exemptionum proficere curet. Novos Religiosorum ordines, nec novas Ecclesias, aut monasteria construi posse sine Regis consensu.

I. SOLET Iuri Canonico derogari non solum per dispensationes, sed etiam per varia privilegia quæ à Pontificibus indulgentur. Ea cum varij generis sint, scilicet ad tempus, vel perpetua, & personalia, vel realia; hic tantum de iis breviter aliquid dicam quæ corporibus perpetuo indulta sunt, verbi gratiâ, exemptiones monachorum & Capitulorum ab Episcoporum jurisdictione. Quæ privilegia dispensationum nomine explicant Goffridus Vindocinensis & Bernardus. Certum est monachos æquè ac Clericos Episcopis subijci debere, ut definitiv-

Concilium Chalcedonense canone quarto. Quod multis deinde canonibus confirmatum est, & in Gallia constitutum canonibus Concilij Agathensis & canone XXI. Concilij Aurelianensis habiti anno quingentesimo undecimo: *Abbates pro humilitate religionis in Episcoporum potestate consistant; & si quid extra regulam fecerint, ab Episcopis corrigantur.* Quibus adhæsit Ecclesia Hispanica, quæ de monachis observandum statuit *quod Synodus Agathensis, vel Aurelianensis, noscitur decrevisse.*

II. Sed paulatim ab eo jure recessum est, cum, studio fovendæ quietis monasticæ, ab Episcoporum potestate monasteria liberari & eximi cæperunt. Quod tamen in Gallia tentatum non fuit abique synodorum Decretis, & Regum nostrorum consensu: qui duo præstabant rescritis suis, & exemptionis ecclesiasticæ confirmationem, & in rebus temporalibus quamplurimas immunitates. Nolo diutius immorari in hoc negotio, quod virorum eruditum industria illustratum est, & nostram quoque operam expectat in secundo Tomo. Id tantum hic observasse sufficiet, invitâ Principibus tot libertates monasteriis contra jus commune non fuisse concessas, imò verò eorum consensum & Decretum interpositum fuisse. Quod abundè testatum reddit Clodovei II. Regis privilegium monasterio sancti Dionysii collatum anno D C L I X. quo immunitatem à Landerico Episcopo Parisiensi & ab aliis Episcopis se petente datam rescripto suo confirmat, ita ut nullus Episcopus aliquam potestatem sibi in ipso monasterio usurpare presumat. De bonis etiam huic monasterio collatis, & eorum immunitate, eodem rescripto cavet, adeo ut monasterio, & in rebus spiritalibus consensu suo, & in temporalibus pleno jure regio prospexerit. Hanc exemptionem ad omnia quæ Abbates S. Dionysii in Gallia construerent monasteria Stephanus II. extendit, illaque apostolicæ sedi immediate subjecit anno septingentesimo quinquagesimo septimo. Bertefridus Ambianensis Episcopus, de consensu Coepiscoporum suorum, privilegium libertatis monasterio Corbeia à Clothario Rege condito concessit anno sexcentesimo sexagesimo quarto. Quod privilegium non solum Regis consensu, sed precibus quoque nitebatur: *Dum tanti gloriosissimi Principis petitio intercessit*, inquit ille. Quinetiam regio decreto confirmatum esse constat ex literis Theodorici Regis, qui electionem Erchemberti Abbatis probat *secundum sanctum privilegium, quod ex regali munificentiâ & Sacerdotum concessione indultum est, de semetipsis eligere rectorem.*

A a iij

Concil. Chalcedonense c. 4. t. 1. d. 28. & t. 2. d. 28. & t. 3. d. 28. Syn. Agath. c. 17. & 18. Concil. Aurel. c. 19.

Concil. Ilerd.

Exrat Proceptum Clodovei II. Concil. Gallia.

Extant diplomata T. I. Conc. Gall.

Covarruvias in Epist. l. 4. De ant. p. 2. c. 6. f. 8. Idem in p. 1. c. de div. ad g. 1. de ant. & alibi.

Goffridus & Bernardus in loco laudato supra.

III. Vnde apud Marculfum extant privilegiorum solennes formulæ, quarum usus erat cum Episcopus & Princeps immunitates illas concederent. Ac in prima quidem, quæ concepta est sub nomine Episcopi, Decretum regium cum episcopali conjungitur, ut rectè constat fuisse immunitates monasteriorum doceatur: *Dum ab antiquitus juxta constitutionem Pontificum, per regalem sanctionem, innumerabilia per omne regnum Francorum sub libertatis privilegium videntur consistere monasteria.*

Marculf. form. 1.
Vide Notas V. C.
& a rudissimam D.
Bignonij.

Vide Notas Baln.
et ad epist. 11. L. m.
p. Errationis.

Flodoard. l. 1. c.
37.

Privilegium Sues-
sionice Synodi T.
111. Conc. Gall.

Secunda formula apud Marculfum continet privilegij episcopalis confirmationem; quæ ideo à Rege decernitur, ut securius tranquillitas monasteriorum procuraretur adversus futuros Episcopos qui decessorum suorum privilegia convellere tentarent. In ea formula omnia jura quæ diocesanus Episcopus remisit, & recensentur, & decreto regio muniuntur. Ad ultimum, huic formulæ adjiciuntur quædam capita ejus immunitatis qua Princeps de juribus suis quamplurima remittit. In quam sententiam concepta est tertia formula, quæ de juribus temporibus remissis tantummodo tractat. Privilegium ab Episcopis Oriniacensi monasterio concessum, regio decreto confirmatum fuisse docet Hincmarus apud Flodoardum. Hunc morem usurpatum fuisse in privilegio monasterij Floriacensis egregiè docet Synodus generalis totius Galliarum collecta apud Saponarias anno DCCCCLIX. quæ humi prostrata ante Carolum Regem & Rodolphum Bituricensem Archiepiscopum, obsecravit ut privilegium monasterij sancti Benedicti, quod annuente prefato Rege firmaverat, quodque idem Rodolphus subscripserat, qui prefatam abbatiam irregulariter retinebat, ratum & inconvulsum servare studerent. Privilegium monasterij Floriacensis à Synodo Gallicana concessum quidem fuerat, sed de consensu Regis. Illustrissimum quoque hujus moris exemplum extat in privilegio quod Synodus Suesionica monasterio Solemniacensi irrogavit anno octingentesimo sexagesimo sexto. Referrunt patres Bernardum monasterij illius Abbatem, Normannis agrum Lemovicinum devastantibus, domus suæ instrumenta incendio absumpta docuisse, idèoque regiam clementiam & synodalem adisse pietatem, pro privilegij ipsi monasterio impetrandis, quibus substitutione regia atque apostolica & synodali defensione perpetuo muniretur. Mox addunt: *Cujus piis petitionibus simul cum regia sublimi clementia annuentes, hoc prefens privilegium adjecta regia presidentis auctoritate decrevimus roborandum.* Quantum verò momenti habet immunitas à Principe collata docet Ca-

rolus Calvus Rex: qui cum Magniloci monasterium in diocesi Arvernica situm Episcopo Arvernensi concessisset, inspectis immunitatis à se & à patre Ludovico datæ instrumentis, eidem Episcopo monasterium ademittit.

IV. Accessit his decretis auctoritas Summorum Pontificum, quæ has immunitates apostolica sedis præsidio communivit. Initium harum confirmationum ad Gregorium Magnum vulgò refertur. quod aliqua ex parte verum est. Etenim trium monasteriorum in urbe Augustodunensi privilegia ab eo concessa leguntur anno sexcentesimo secundo, sed quæ bonis oblati consulant tantum, ut ea monasteriis intemerata ferventur, non autem eximant Abbates à diocesana lege & jurisdictione Episcopi; quamvis nonnisi adhibitis sex aliis Episcopis de criminali causa adversus Abbates judicium ferre possit. Ceterum ea privilegia ad petitionem Brunichildæ Reginae & Theodorici Regis indulta sunt. ut vel hinc pateat regio consensu indignis illis temporibus, in Gallia, omnia quæ paulò aliena à regulis esse videbantur. Facultatum liberam administrationem, Abbatis electionem, & alia quædam diversis monasteriis indulgit, quæ quieti monachorum prospicerent; sed ab Episcoporum jurisdictione Abbates non exemitt. Nam quod monasterio sancti Medardi à B. Gregorio collatum dicitur esse privilegium, supposititium esse omnibus jam ferè constat. Quare prima fortasse exemptio ab Episcopi jurisdictione, quæ à Romanis Pontificibus indulta est, tribuenda erit Adeodato Papæ: qui rogatus ab Ægyrico Abbate sancti Martini Turonensis, illi privilegium immunitatis, causâ cognitâ, concessit. Sed præfatus est hoc alienum esse à more Romanæ Ecclesiæ, ut monasteria ab Episcopi jurisdictione eximantur. *Parumper autem ambigimus, inquit, idcirco quod nos atque traditio sanctæ nostræ Ecclesiæ plus non suppetat à regimine episcopalis providentiæ religiosa loca fecernere.* Quare nonnisi inspecto privilegio quod Crobertus Turonensis Episcopus irrogaverat, & Gallicani Episcopi subscriptionibus suis firmaverant, auctoritatem apostolicæ sedis interposuit. Itaque non ab invitis Episcopis Abbatem exemitt, sed consentientium vota decreto suo confirmavit. Meminit quoque regiorum rescriptorum; sed illorum necessitatem ad repellendos laicos restrixit: *Erga quod & præcellentissimi totius Gallie Reges, ut scripto comperimus, ad reprimendas laicorum infestationes, edicto premunire idem venerabile monasterium regali pietate dignati sunt.* Attamen vis privilegij regij ad

Tom. 11. lib.
Eccles. Gall. l. 4.
p. 7.

Greg. l. 1. c. 19.
p. 19. m. 11.

Vide Caplin
l. 4. c. 11. p. 7.
p. 19. m. 11.
& alibi.

Privilegium à
diti T. 1. Conc.
Gall.

immunitates ecclesiasticas confirmandas extendebatur, ut supra monui. Quod testatur Pippini Regis ad Bonifacium apostolicæ sedis Legatum epistola. Construxerat Bonifacius Fuldensè monasterium in loco sibi à Carolomanno Pippini fratre concessio. Tum à Rege illa petit, quæ his verbis Pippinus expressit: *Ut sicut ex auctoritate B. Petri principis Apostolorum, pro quo legatione fungeris, privilegio sedis apostolicæ sublimatum esse constat, ita etiam nostræ auctoritatis precepto roboretur, placuit nobis tuæ petitioni assensum præbere. Et ideo hanc nostræ præceptionis seriem ob honorem Dei & venerationem S. Petri conscribi iussimus, per quam privilegium sedis apostolicæ à B. Zacharia tibi collatum, cum consensu Episcoporum cunctorumq; fidelium nostrorum, per omnia roboramus; precipientes ut nullus Sacerdotum in regno nostro divinitus nobis concessio in prefato monasterio jurisdictionem aliquam sibi vendicet, præter apostolicam sedem &c.* Idem demonstratur ex epistola Nicolai I. qua privilegium monasterij sancti Karlesii in pago Cenomanico siti confirmat. Testatur enim chartas quasdam ab Episcopis Cenomanicis prolatas, quibus monasterium suæ civitati subditum esse demonstrare volebant, falsas esse, quandoquidem privilegia Regum, quæ ex antiquorum Regum Francorum temporibus olim monasterio illi concessa sunt, hoc destruant, sicut & ipsa testantur, quæ in archivis monasterij ob testimonium sibi concessa libertatis hodieque servantur. Itaque rogatum se ait à Carolo Rege, ut libertatem illi monasterio & ab Episcopis & à Regibus Francorum concessam sua firmaret auctoritate, & futuris mansuram temporibus roboraret.

V. Eundem ordinem sequebantur proceres Galliarum, cum monasteriis à se conditis libertatem querere volebant. Consensui enim Episcoporum decretum suum addebant, & sedis apostolicæ auctoritatem. Eo modo se gessit Willelmus Sancius Vasconia Comites, cum sancti Severi monasterium in pago Adurenfi Auscitanæ provinciae in Novempopulania situm excitaret anno nonagesimo octuagesimo secundo. Collatis enim quamplurimis redivitibus, postquam Abbatibus & monachorum exhibitioni prospexisset, cenobium liberum esse iussit, non solum à tributis & omnibus fisci juribus, sed etiam ab Episcoporum administratione & jurisdictione, Ecclesiæque Romanæ subdidit: *Nec in prefato loco quisquam Episcopus, inquit, cathedram audeat collocare, vel quamlibet licentiam habeat imperandi, nec aliquam ordinationem quamvis levissimam faciendi, nisi cum permisso & voluntate Abbatis ipsi sacro loco præsentis; sed sint omnibus modis liberi, & absque ulla alia calumnia & inquietudine securi.*

Quæ omnia decrevit, cum confirmatione Archiepiscopi Ausciensis, & Burdegalenfis, Episcoporum Agennenfis, Vasconensis, Valarenfis, Bigorrenfis, & Lactoratenfis, & apostolicæ sedis auctoritate muniri fecit. Supererant adhuc prisca consuetudinis reliquæ anno millesimo quinquagesimo, cum Goffridus Andegavorum Comes monasterium Vindocinense à se fundatum auctoritate & assertione Domini sui Regis Francorum Henrici, Theodorici etiam Carnotensis Episcopi consilio, beato principi Apostolorum Petro obtulit in alodium & patrimonium. Quare Ivo Carnotensis, peritissimus canonicæ disciplinæ, privilegia S. Quintini eo nomine commendat, quod ab Episcopis Belvacensibus indulta fuissent, & quod ea apostolica manus roboravit, regia quoque majestas Pragmatica sanctione firmavit. Possent, si necellum foret, tabulæ antiquæ monasteriorum proferri quæ à Regibus Italiae, Germaniæ, Angliæ, Navarræ, Castellæ, Legionis, & Aragonum condita sunt, & privilegiis episcopalibus, tum regiis, deinde verò etiam apostolicæ sedis decretis firmata.

VI. Ex hoc usu profectum ut si qui Episcopi immodestius se gessissent erga Abbates & monachos, libertas illis à Summis Pontificibus indulgeretur, invitis licet & renitentibus Episcopis. Exemptionem probabilem causam hinc tumpit Gregorius VII. in epistola ad Taurinensem Episcopum: *An ignoras, inquit, quod sancti patres plerunque & religiosa monasteria de subjectione Episcoporum, & episcopatus de parochia metropolitana sedis propter infestationem præsentium dividerunt, & perpetua libertate donantes, apostolicæ sedi velut principalia capiti suo membra adherere sanxerunt.* Eo prætextu utebatur Alexander II. cum Gervasio Remensi, qui privilegia monasterio Corbeienfi concessa, ab ecclesiastico canone aliena esse existimabat, in hunc modum rescriptit: *Alias esse leges Ecclesiarum quæ sunt generales, & alias esse eas quæ specialiter in privilegiis, quibusdam prærogantur Ecclesiis ad immunitatem, ne quorumlibet importunitate patiantur inquietudines. Sed tandem exemptiones istæ sola Pontificum liberalitate & gratioso beneficio, Regibus conniventibus, concessæ sunt. Quod ægrè tulerunt omnibus seculis Episcopi, qui dolorem suum sæpissime litibus implicatissimis & scriptionum querelis ulsi sunt. Imò & Bernardus Abbas de hac imminutione auctoritatis episcopalis graviter conquestus est in libris de Consideratione ad Eugénium Papam: Murmur loquar & querimoniam Ecclesiarum; truncari se clamitant ac demembrari. Vel nullæ vel paucæ sunt quæ plagam istam aut*

In Notis ad ep. 1. l. 1. Goussid. Vin. doc.

Ivo Carnot. ep. 196.

Greg. VII. ep. 69.

Bernard. lib. 1. de Consider.

In Notis ad ep. 1. l. 1. Goussid. Vin. doc.

In Notis ad ep. 1. l. 1. Goussid. Vin. doc.

In Notis ad ep. 1. l. 1. Goussid. Vin. doc.

non doleant, aut non timeant. Quæris quam? Subtrahuntur Abbates Episcopis, Episcopi Archiepiscopis &c. Sic factitudo probatis vos habere plenitudinem potestatis, sed iustitia foris non ita. Facitis hoc, quia potestis; sed utrum & debeatis, quæstio est. Multis deinde prosequitur inversum ordinem & confusam Ecclesiæ hierarchiam; adeo ut monstro similes esse dicat ecclesiasticorum graduum status, cum inferiores dignitates, à superioribus divitæ, capiti junguntur, ac si digitus supra manum constitutus capiti *ἀνωτατος* connectatur.

Bern. ep. 179.
130. & 41.

Joan. Satisfier. Po-
licat. lib. 7. c. 21.
Petrus Blesensis
ep. 69.

Invehitur alibi in monachos qui Episcoporum imperium detrectarent, & superbiam suam honesto libertatis nomine tegerent, monasteriorum reditus devastantes, ut pecuniæ redemptione à jurisdictione diœcesana emanciparentur. Ioannes Sarisberiensis & Petrus Blesensis hunc disciplinæ everse morbum suo seculo deplorarunt. Quæ privilegia deinde ad Ecclesiarum Capitula porrecta sunt, eo prætextu, quod & monasticam vitam clericatus adiecissent, quodque ab Episcopis suis iniqua dominatione premerentur.

VII. Sed quanto incremento auctæ sint exemptiones à quadringentis annis, illi soli constabit qui diligenter & numerum religiosarum domuum ab eo tempore excitatarum, & privilegia non solum libertatis, sed etiam plurimarum facultatum, illis concessa expendet. Quæ variis motibus Ecclesiæ statum concusserunt, sed quantum fieri potuit, Conciliis Lateranensibus, & Viennensibus, pluribusque Summorum Pontificum Constitutionibus, huic discordiæ prospectum est: qui exemptiones non resciderunt quidem, sed variè pro temporum & rerum conditione temperarunt. Guillelmus Durandus omnibus ingenij viribus hanc ab Ecclesia ægritudinem depellere contendebat, accurata & supra sæculi sui captum elucubrata tractatione, quæ remedium aliquod à Concilio Viennensi extorsit. Probat ille constitutum in Ecclesia ordinem à Conciliis generalibus, pro libitu à Pontificibus his gratiosis exemptionibus everti non posse. Deinde etsi hoc à Papa fieri possit, non expedire statui universalis Ecclesiæ, nec religioni, nec ipsis personis religiosis. Quod ille multis argumentis conficit, docens episcopatus vim in partes dividi, dignitatem violari, obsequium reverentiæque Episcopis debitam aboleri, vitia subditorum impunita relinqui, & criminibus faciliorem viam aperiri. Quin & Religiosos, qui demissionem animi sectari profitentur, his exemptionibus tumidos in superbiam adeo efferri quod non solum Abbates & Priores, Guardiani, & alij in statu alienjus ad-

Guill. Durand. de
modo Concil. ge-
ner. celebrandi
Rubr. de exemp-
tionibus.

ministrations & pralationis existentes, verè etiam minores fratres & persona dictarum religionum, frequenter putant Episcopis, Archiepiscopis, & aliis Prelatis se quodammodo fore æquales, & debere quibuscunque aliis personis ecclesiasticis ecclesiastica beneficia obtinentibus anteferri. Sed Durandi animus commotus detenuisset, si felicitas eorum temporum religiosos homines edidisset similes nostris, quorum emendata castigatæque vita, & exacta *τῆς ἀσκητικῆς ἀριστείας*, squallorem seculi nostri non mediocriter exornant.

VIII. Quare cum ex hac graduum confusione scandalum ab aliquo sæculi hac re natum, nondum sit deletum, etsi non adeo ferveat ac tempore Bernardi, atque adeo eam ob causam exemptiones omnino tolli non debeant, attamen cum ista canonum & disciplinæ sanioris remissiones publicam tranquillitatem lædant, non alienum esse à regio munere ut ex parte sua curet his incommodis prospici, intelliget qui diligenter expendet ea quæ à nobis hoc capite adnotata sunt. Quæ de re Tomo secundo Diatriba unica copiosè dicturi sumus. Interim observandum erit morem illum qui in regno obtinet, ut neque novus Religiosorum ordo instituat, nec novæ Ecclesiarum vel monasteriorum ædificationes fiant, absque Principis rescripto, confirmatum fuisse constitutione regia anno MDCXXIX. & ex iis quæ hoc capite recensimus, originem sumpsisse. Quæ de re copiosius alibi.

T. 1. Lib. 10.

ADDITIO

STEPHANI BALUZII.

[Illustre exemplum exemptionis, quæ monasterio S. Vedasti Atrebatensis in Synodo Vermeriensi concessa est ab Episcopis, postulante Karolo Calvo Rege, exhibet Hincmarus Remensis Archiepiscopus in epistola sequenti, quam nos edidimus ex archivo ejusdem monasterij, quæ verò edita etiam est ab Auberto Miræo in codice diplomatum Belgicorum pag. xxii.

PRIVILEGIUM

MONASTERII ATREBATENSIS,

Concessum in Concilio Vermeriensi anno
DCCCLXVI.

HINCMARUS Remorum Archiepiscopus, ac plebis Dei famulus, omnibus confratribus nostris Archiepiscopis & Episcopis nunc ad Synodum vocatis, atque mecum Vermeriaco Palatio constitutis, Gaudendum est nobis, fratres carissimi, ac in Domino Iesu Christo exultandum, pro senioris nostri Karoli

Karoli serenissimi ac gloriosissimi Regis ferventissimo studio, quod ob amorem Dei & salutem animarum suarum gerit circa monasteria & loca sanctorum relevanda, instauranda, atque religiosè ordinanda. Ad quod negotium ut ferret, si fortè teperet, nos Episcopos conveniret illum admonere. Sed ille. Deo gratia, Spiritu sancto plenus, utilitatibus ac necessitatibus servorum . . . . . pauperum Christi consulens, non solum nos admonet, sed etiam humiliter deprecatur, ut in hac re illius adjuutores prompta voluntate existamus; videlicet ut quod ille per suum Præceptum confirmavit, nos divina auctoritate & nostra episcopali sententia ita corroboremus ut in æternum nullus mortalium id audeat temerare atque violare. Nunc verò maximè de monasterio sanctissimi Confessoris Christi Vedasti, ejusdemque loci monachis, quod dicitur Nobiliacus, curam atque ordinationem præ manibus habet: quoniam ipsam abbatiam nunc noviter, redente sibi nepote suo Lothario Rege, recepit, quam olim post bellum Fontanidum fratri suo Lothario Imperatori ob gratiam firmioris inter se amicitiae præstitit. Quapropter idem Dominus Rex Senior noster de eadem abbata, sicut sibi suisque fidelibus visum est, quasdam res, villas, prædia, mancipia, cum omnibus suis appendiciis imperiali Præcepto suo indidit, auctoritate sigilli sui signavit, atque confirmavit, quarum villarum nomina sunt hæc. Ad matriculam scilicet Ecclesie, Mainbodvillam, Varsenares, Herboronsternam, Pomerias, Herlincurtem, mansos decem, cum omni longo bicagio; Marnum, Marselle, & Sceldogothum, Inventiacum; & in dominica curte mansum. Has villas, cum mancipiis, & omnibus ad se pertinentibus, in usus luminariorum, matriculariorum, & ceteris quæ in Ecclesiis in præfato monasterio positæ necessaria fuerint, deputavit, cum omni censu de omnibus precariis monasterij; eo modo, ut quidquid etiam ad medicinam opus fuerit, ex præfatis villis suppleatur. Ad necessaria verò fratrum, victus scilicet, & potus, has villas delegavit: Medietatem vicii qui vocatur Novavilla, juxta ipsius monasterium siti, & tabernam unam, Filciacum villam, dominicam curtem Theuludum, Bigarium, Hernancurtem, & Bernellam. In pago Belvacensi, Mediocanas, puteas aquas, & Mungiscurtem, mansum indomicatum unum, & alios mansos viginti quatuor, cum Ecclesia, & vineis, & ceteris appendiciis. Valles super fluvium Sumnam, cum camba una, & duobus molendinis, & mansis ad eodem pertinentibus, Stragas, Salciacum, Atramantarias, Mast, Marcham, Strogothum, Pincriam Emmonis & Tagentarij. Has omnes villas, cum ceteris omnibus, usibus fratrum æternaliter defervituras deputavit. Ad cameram verò fratrum præfatorum has villas destinavit: Aheras, Salciacum, Limacum, Campanias; & in Fontanido mansos tres, & mansum unum in Lumbras, & alterum in Hadas, cum homine nomine Godone, & tabernam unam in vicio monasterij, cum omnibus appendiciis, familiis, & Ecclesiis, & universis ad se pertinentibus. Ad portam verò Vernei, Amuillam; & in Ausinio, mansum unum, cum molendino; & in Ans, mansos quinque, cum molendino, & decimam omnis abbatiæ. Ad hospitale verò pauperum; in Dagingvilla, mansos septem; & in Bonejamvillam & Lersales, mansos tres, & quintam partem omnis decimæ quæ ad portam venit; & de omnibus

lignariis omnium villarum quæ ad præposituram vel ad cameram pertinent, carros decem. Ad domum verò infirmorum, omne teloneum ex mercato. Pro remedio namque animæ genitoris & genitricis suæ, ac pro salute sua, & Immentudis suæ carissimæ conjugis, dedit has villas fratribus, Trourelcurtem, Siliacum, Lutosum montem, ac Tigidum; ut in eorum anniversariis refectio plenissima eis præparetur. Vnde nos omnes Episcopi, qui synodali convocazione hic adsumus Senioris nostri Karoli Regis jussu, ex auctoritate Dei omnipotentis & potestate nobis divinitus collata præcipimus & statuimus ut nullus Rex, nullus Episcopus, nullaque persona alia de jam factis rebus, & de nominatis villis, prædiis, & mancipiis ipsis monachis deputatis unquam in sequenti tempore aliquid agere præsumat; sed illarum ordinatio in Abbate vel monachis pendeat; nullaque omnino servitia, nec mansionaticos, nec parafredos, nec caricaturas ab illis villis exigat; nec placita in illorum villis quicquid teneat. Vt ipsi monachi ab omni seculari inquietudine immunes, liberè, religiosè, & quietè in monasterio viventes, absque ullius Senioris impedimento ipsas res teneant, dominantur, atque possideant, Deique misericordiam pro Senioris nostri prolisque regie sanitate & æterna beatitudine, proque totius suæ Ecclesie statu ac pace illos fideliter exorare delectet. Monasterium verò ipsum, ejusque custodia, atque omnis ordinatio ad ipsos monachos, & ad Abbatem, quem sibi elegerint, pertineant. Neque Canonici extra claustrum ad habitandum admittantur ulterius, sicuti hæctenus, omnimodis inhibemus; excepto servitores illorum: quia non modicas dissensiones audivimus propter hoc in illo exortas fuisse cænobio. Si quis verò, quod abest, his nostris præceptis & statutis aliqua levitatis vel avaritiæ, cupiditatis vel malitiæ præsumptione contraire voluerit, vel aliquod impedimentum supradictis monachis vel Abbati beatissimi Vedasti inferre tentaverit quolibet ingenio, qualibet arte, quoquo modo, clam, vel manifestè, omnium nostrum sententia damnatus à Patre & Filio & Spiritu sancto Deo omnipotente, cui injuriam facere non timuit, quia ipse dixit, *Qui vos audit, me audit. & qui vos spernit, me spernit*, anathematis vinculis obligatus, à cœtu sanctorum separatus in æternum cum his quorum vermis non moritur, & ignis non exstinguitur, nisi publica satisfactione dignè penituerit, deposito, si laicus fuerit, secularis militiæ cingulo, si Clericus, ecclesiastici honoris dignitate. Pax verò & misericordia Dei super illos qui illa custodierint quæ in isto divinæ nostræque auctoritatis privilegio conscripsimus, nostrisque nominibus in Dei nomine firmavimus. Amen. Statuimus denique ut hoc idem privilegium à nobis editum, divinæque auctoritate roboratum, per omnes synodos quæ in posterum agenda sunt deferatur. Nostrisque oramus humiliter successores, ut pro Dei amore & sancti Vedasti, ipsi quoque subscribendo corroborent quod à nobis constitutum est.

Hincmarus sanctæ Metropolis Remorum Archiepiscopus subscripsit.
 Egilo divino munere Archiepiscopus* subscripsit. * Senonensis.
 Vvenilo Rotomagensis Archiepiscopus subscripsit.
 Herardus Turonis Archiepiscopus subscripsit.
 Vulfadus Bituricensis Archiepiscopus subscripsit.
 Froterius Burdegalensis Archiepiscopus subscripsit.

194 De Concordia Sacerdotij & Imperij &c.

Ercanraus Catalaunensis Episcopus subscripsi.
 Hildegarius Meldensis Episcopus subscripsi.
 Folericus Augustę Tricorum Episcopus subscripsi.
 Hilmeradus Ambianensis Episcopus subscripsi.
 Helias indignus * Episcopus subscripsi.
 * Ingolismensis.
 Aneas Parisiacensis Episcopus subscripsi.
 Raginelmus Noviomagenis Episcopus subscripsi.
 Gumbertus Ebroicentis Episcopus subscripsi.
 * Baiocensis.
 Ercambertus gratia Dei Episcopus * subscripsi.
 Ioannes Cameracensis Episcopus subscripsi.
 Vvalterius Aurelianensis Episcopus subscripsi.
 Villebertus Carnotensis Episcopus subscripsi.
 Hincmarus Laudunensis Episcopus subscripsi.
 Heirardus Lexoviensis Episcopus subscripsi.
 * Aviffiodorensis.
 Christianus Dei gratia * Episcopus subscripsi.
 Erpuinus Sylvanectensis Episcopus subscripsi.
 Odo Belvacensis Episcopus subscripsi.
 Rothadus Sueffionensis Episcopus subscripsi.
 Anselmus Lemovicentis Episcopus subscripsi.
 Isaac Lingonice Episcopus subscripsi.
 Actardus Nannetensis Episcopus subscripsi.
 Abbo Nivernensis Episcopus subscripsi.
 Sigenandus Constantiacensis Episcopus sub-
 scripsi.
 Hildebrandus Saiensis Episcopus subscripsi.
 Bodo Augustodunensis Episcopus subscripsi.
 Karlomannus Abbas subscripsi.
 Hugo Abbas subscripsi.
 Gauzlenus Abbas subscripsi.
 Hiduinus Abbas subscripsi.
 Vulfo Abbas subscripsi.
 Berengarius Abbas subscripsi.
 Vulfardus Abbas * subscripsi. * Rokensis.
 Hildebertus Abbas subscripsi. * Follensis.
 Odo Abbas * subscripsi.
 Fulco Abbas subscripsi.
 Ego Gauzlenus Abbas jussu Domini Hincmari
 Archiepiscopi hoc privilegium scripsi & subscripsi.

